

T. G. Morrow

Kršćansko udvaranje

u svijetu naglašene spolnosti

Vodič za katolike

ISBN: 978-953-95880-0-5

Autor: Thomas G. Morrow

Naslov: Kršćansko udvaranje u svijetu naglašene spolnosti. Vodič za katolike (mrežno izdanje)

Original: Thomas G. Morrow, *Christian Courtship in an Oversexed World: A Guide for Catholics*, Our Sunday Visitor, Huntington, IN 46750, U.S.A.

Prijevod, korektura, oprema, izdaje i odgovara: Mate Kosor, Zadar

Lektura: prof. Zlata Derossi

ISBN: 978-953-95880-0-5

Mrežno mjesto: matekosor.iz.hr/knjiga/hodanje.pdf

Verzija: 1.01

Datum izdanja: 27. kolovoza 2007.

Kontakt: knjiga-hodanje@matekosor.iz.hr

Ovo djelo dopušteno je presnimati na svoje vlastito osobno računalo i koristiti (uključujući ispis u jednom primjerku) u osobne svrhe. Zabranjena je svaka izmjena i objavljivanje ovog djela bez suglasnosti izdavača. Izričito je zabranjena svaka upotreba ovoga djela koja bi dovodila do materijalne koristi, a bez pisane suglasnosti izdavača. Izdavač se odriče svake odgovornosti koja bi proizlazila iz ovog djela. Korištenje na vlastitu odgovornost. Uočene pogreške molim dojaviti na gornji kontakt.

Citati *Biblije* i *Katekizma Katoličke Crkve* sprovedeni preko poveznica na *Katolici na Internetu* (www.katolici.org)

Prilikom prijevoda biblijskih citata korištena *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, izdanja 1988. i 1997.

Prilikom prijevoda korišten *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska Biskupska Konferencija, Zagreb 1994.

Ljubav i odgovornost nije izdana na hrvatskom jeziku, original Karol Wojtyła, *Miłość I Odpowiedzialność*, Krakow, Wydawnictwo, Znak, 1960., na engleski preveo H. T. Willetts, *Love and Responsibility*, William Collins Sons & Co. Ltd. i Farrar, Straus and Giroux, Inc., New York

Vlastito izdanje

Kršćansko udvaranje u svijetu naglašene spolnosti — Vodič za katolike iz pera oca Thomasa G. Morrowa priručnik je za neoženjene i neudate katolike koji pokriva sve, od traženja bračnog druga do planiranja vjenčanja.

Uz praktičan, zanimljiv, teološki i znanstveno utemeljen pristup, ova knjiga

- objašnjava što je *ljubav*.
- predlaže kako moralno *hodati u ljubavi* s onim koga želim za bračnog druga.
- obrazlaže kako čistoća pridonosi *zajedništvu* i *sreći*.
- nudi rješenja u izgradnji *komunikacije* između spolova.
- opisuje ideal *kršćanskog braka*.

Tiskano izdanje ove knjige može biti vrijedan poklon vašem prijatelju ili prijateljici, momku ili djevojci. Meko ukoričeno izdanje može se naručiti na <http://matekosor.iz.hr/hodanje.html>.

Marijani

Sadržaj

Uvod	9
Odabir pravog suputnika	15
Razumjeti ljubav	31
Najveći izazov: Čedno udvaranje	47
Zašto čedno, kršćansko udvaranje?	51
Živjeti kršćansko udvaranje	61
Pristojno odijevanje	71
Biblijska uloga udvaranja	79
Strategije kršćanskog udvaranja	85
Traženje pravoga	103
Traženje prave	115
Osnove komunikacije	123
Prošli grijesi i novi početci	137
Zadovoljstvo u osamljenosti	145
Kršćanski brak - prvi dio	
Ljubav: forma braka	153
Kršćanski brak - drugi dio	
Djeca: plodovi braka	167
Kršćanske zaruke	181
Katoličko vjenčanje	189
Bilješka o autoru	199

Uvod

Udvaranje: težnja za intimnim prijateljstvom kako bi se utvrdila poželjnost braka.

Uobičajeni je tijek događaja u Sjedinjenim Američkim Državama da se par upozna, započne ozbiljno izlaziti dva, tri ili više puta na tjedan, da spava zajedno nakon trećeg izlaska, a u brak uđe nakon otprilike godine i pol. Ono što slijedi, jest 50 posto vjerojatnosti rastave braka. (U slučaju da su živjeli zajedno prije braka, vjerojatnost rastave iznosi 74 posto.) To prati visoka stopa spolno prenosivih bolesti (prema Centru za kontrolu i prevenciju bolesti u SAD-u 65 milijuna ljudi nosi neizlječivu spolno prenosivu bolest) i loše ponašanje prema ženama prije i za vrijeme braka.

Ako ti ovi podatci nisu šokantni, ne mislim da će ti se svidjeti ova knjiga. Ali, ako ti se čini da je hodanje u posljednjih četrdeset godina krenulo pogrešnim smjerom, da su izlasci postali groteskni i da je potrebno iznova promisliti procedure udvaranja, ova bi knjiga mogla biti ono što tražiš.

Ako misliš da bismo mogli naći lijeka za ovu žalost, nasljedujući Isusa Krista i njegovu Crkvu, čitaj dalje. Ipak, upozoravam te, ono što je napisano ovdje, pomalo je radikalno, možda čak radikalno poput Evandelja samog. Ovo je knjiga za one koji žele slijediti put što ga je zacrtao Isus, a to je danas zaista radikalno put (i uvijek je bio). Uza sve to, siguran sam da ćeš, ako živiš ono što je ovdje napisano biti sretan u ovom životu, a i u sljedećem.

Svećenik govori o udvaranju?

Bili smo zajedno gotovo godinu dana, gotovo od trenutka kad smo se upoznali. Imala je crnu kosu i tamne irske oči, bila je vedra i religiozna, s iskričavom osobnošću. Nazovimo je Judy. Zajedno smo često razgovarali o mogućnosti braka, tako da joj je ono što sam joj rekao toga dana moralo biti iznenađenje.

"Judy," rekao sam, "nema smisla da nastavljamo ovu vezu."

"Zašto ne?" Njezino razočaranje bilo je jasno vidljivo.

"Zato što želim postati svećenik."

Tako je u dobi od šest godina završila moja prva velika ljubav. Bio sam siguran da Bog želi da postanem svećenik. Judy i ja pohađali smo tada prvi

razred u Osnovnoj školi Sv. Gabriel u gradu Riverdal, država New York, i kada gledam unatrag, oboje smo bili zreli za svoje godine.

Nastavio sam s tom mišlju sljedećih devet godina, izabравši latinski kao izborni predmet na prvoj i drugoj godini srednje škole kako bih se pripremio za svećenički poziv. Tada otkrih djevojke i započeh se u pozadini svoga uma poigravati razmišljanjima o braku i prelasku na istočni obred (op. grkokatolici). Ali, nije prošlo mnogo vremena i ja sam u potpunosti odustao od svećeništva.

Iako sam i ranije ponekad izašao van s djevojkom, započeo sam ozbiljnije izlaziti u drugoj godini srednje škole, razmišljajući o braku tek negdje u podsvijesti. Prvu veliku ljubav imao sam na fakultetu (ili je to bila druga, ako bih kao prvu brojio Judy). Ona je bila plavuša iz države Californije, divne osobnosti, i bila je katolik, ali to joj je bilo sporedno. Nakon što smo hodali nekoliko mjeseci, zaljubila se u drugog studenta, za kojeg se kasnije i udala.

Nakon nje došla je Sallie iz Los Angelesa, gdje sam nakon završenog fakulteta dobio posao kao inženjer. Opet plavuša, bila je još privlačnija jer je bila predana katolik. Veza se razvijala dosta brzo, ali nakon nekoliko mjeseci odlučila je poći s prijateljem s kojim se dopisivala, a koji se upravo vratio iz vojske i time je pomeo s nogu.

Napokon, došla je Mary, iz Belmonta u državi Massachusettsu, koju sam susreo kada sam bio zaposlen u predgrađu Bostona. Bila je iz ugodne, katoličke obitelji, a i sama je bila predana vjeri. Kada je na moju prošnju odgovorila s "po svoj prilici", bio sam pun vjere jer je i moja majka tako odgovorila mome ocu kada ju je zaprosio. Ipak, to "vjerojatno" koje je izgovorila Mary nije bilo onako čvrsto kao moje majke. Na kraju se, na moju veliku žalost, udala za svoju prethodnu ljubav.

U razdoblju u kojem sam izlazio, od otprilike moje osamnaeste godine pa sve dok nisam napunio 33, pokušao sam živjeti u čistoći djevičanstva. Iako sam izlazio s nekoliko katoličkih djevojaka, one uglavnom nisu bile katolici i ja sam se nerazborito nadao da ćemo prije braka moći izgladiti svoje vjerske razlike. U to vrijeme bio sam ožalošćen činjenicom da je naizgled tako malo mjesta u Crkvi na kojima bih mogao upoznati dobru ženu, katolika, živahna duha. Sjećam se kako sam razmišljao da ću, ako ikada budem imao priliku, pokušati stvoriti mjesto gdje se mogu upoznati usamljeni katolici koji žive u čistoći i koji bi također željeli upoznati druge. (Kako bih to napravio kao oženjen čovjek, bila je uvijek nepoznanica.)

U dobi od 31 godine započeo sam se iskreno moliti za vlastito duhovno zvanje. Umjesto jedne krunice na dan, koju sam molio od svoje 14 godine, započeo sam moliti dvije. Nastavio sam propitivati Gospodina što bi želio

da učinim sa svojim životom i obećavao mu da ću učiniti što god to bilo. U dobi od 33 godine, samo malo manje od godine dana nakon što sam se rastao od Mary, osjetio sam snažan poziv da postanem svećenik. Sve su moje nade i planovi za brak brzo izbljedjeli dok sam osjećao snažnu sreću koja me obavila kada sam odlučio prihvatiti Božji poziv.

Ušao sam u sjemenište St. Charles Seminary u gradu Philadelphiji godine 1977. Zaređen sam u Nadbiskupiji Washington (DC) godine 1982. U raznim župnim zaduženjima bio sam kapelan zadužen za grupe mladih, ali svi su moji napori u privlačenju većeg broja muškaraca i žena katolika u jednu živu grupu bili bez uspjeha. Godine 1991., kada sam premješten u katedralu Sv. Mateja, susreo sam jednu takvu grupu mladih: malenu i tihu.

Jedne večeri, dok smo razgovarali o nadolazećim planovima, predložio sam da bi radionica naslovljena "Kršćanski izlasci u svijetu naglašene spolnosti," sasvim vjerojatno privukla šezdesetak ljudi. Primijetio sam da ima mnogo mladih koji dolaze na molitvu i ispovijed, a također na dnevnu i nedjeljnu sv. misu. Bilo je izgledno da će dobar program privući velik broj mladih. Na sastanku nas je bilo oko osam i svi su bili oduševljeni mojim prijedlogom.

Zajedno smo sastavili program koji je temeljen na Sv. pismu, Crkvenoj deklaraciji o seksualnoj etici iz 1975., knjizi *Četiri ljubavi* autora C. S. Lewisa i knjizi pape Ivana Pavla II. *Ljubav i odgovornost*. Napravili smo nekoliko malih plakata koje je krasila slika sretnoga mladog para, i istaknuli ih u svim obližnjim župama kojih smo se mogli sjetiti. Program se odvijao tri uzastopna petka navečer. Ljudi su stizali odmah nakon posla. Predavanje je uključivalo jednu stanku za vrijeme koje se častilo pizzom.

Doživjeli smo potpun uspjeh. Nastavili smo sljedeće jeseni s mjesečnim predavanjem o vjeri te zatim u većoj dvorani ponovili seriju predavanja o hodađu, na kojoj je svaki tjedan bilo prisutno oko 115 osoba. Tijekom godina isti smo seminar održali još triput, uvijek s visokom posjećenošću i publikom koja nam je bila sklona.

Moram reći da me je sve ovo iznenadilo. Mnogi su previše sramežljivi da bi samcima spomenuli djevičanstvo i čistoću, razmišljajući da njih to ne će zanimati ili da bi ta tema mlade mogla odbiti. Ali, u stvarnosti mladi ljudi su bili oduševljeni što su čuli nekoga tko govori o tome i željeli su susresti druge koji žele slušati o istoj temi.

Na obje serije seminara spomenuo sam mogućnost stvaranja dviju grupa mladih u kojima bi se sastajale osobe istog spola. Ispričao sam kako sam kao mladić u Los Angelesu bio pozvan na spoj na slijepo, pod nazivom *Ples usidjelica*. Te žene, koje su bile sve osim usidjelica, organizirale su grupu u kojoj su vodile društveni život.

Za ideju grupe osoba istog spola nije bio zagrijan nitko. Napokon, nekoliko mjeseci kasnije, spomenuo sam tu ideju dvjema djevojkama koje su mi došle zbog duhovnog vođenja. One su odlučile pokušati. Društvo sv. Katarine (u čast zaštitnice neudatih žena, svete Katarine Aleksandrijske) osnovano je samo nekoliko tjedana kasnije. Prilazio sam bogoboječnim ženama koje bih zapazio na misi ili na predavanjima koja su se održavala svakog mjeseca, i pozivao ih da razmisle žele li se pridružiti grupi. Na prvom sastanku prisustvovalo je desetak žena. Sastajali smo se svaki mjesec na molitvu krunice, večeru i razgovor o nekoj vjerskoj temi.

Ubrzo je postalo jasno da žene žele grupu u kojoj mogu potpomagati jedna drugu u življenju katoličke vjere i naučiti više o vjeri. Budući da sam ja bio taj koji je trebao pridobiti nove članove svaki mjesec i koji je vodio računa da se svi pojave, mogu prijaviti da je redovito dolazila većina onih koji su se pojavili barem jedanput.

Kako je bilo navedeno na promotivnoj kartici, te su žene bile predane "dnevnoj molitvi, posebno krunice, svakodnevnoj misi kada je to moguće, čitanju duhovnog štiva, življenju kršćanske moralnosti i kršćanskog gostoprimstva te služenju". Nakon nekoliko godina gotovo tri četvrtine članica odlazilo je na misu i molilo krunicu svakodnevno te je čitalo knjige duhovnog sadržaja. Započele su stvarati svakovrsne nove duhovne aktivnosti i društvene aktivnosti protkane duhovnom tematikom.

Tri godine kasnije, kao kopiju Društva sv. Katarine, muškarci su osnovali svoju grupu — Društvo sv. Lovre. Mislim da je njima najveći čimbenik u formiranju bila nada da bi se s vremena na vrijeme mogli povezati s Društvom sv. Katarine u nekoj društvenoj aktivnosti. I oni su postali aktivni u vjeri. Uspostavili su vlastitu seriju predavanja o vjeri, doveli mnoge poznate predavače poput oca Benedicta Groeschela, oca Petera Stravinskasa i Mary Beth Bonacci, poznatoj po svojim stavovima o čistoći na području spolnosti.

Dogodilo se da je upravo na području spolnosti još na početku, meni tada nepoznat, postojao strah dvije članice Društva sv. Katarine da će moje inzistiranje na uključivanju djevičanstva i čistoće kao dijela programa društva roditi neuspjehom jer je teško pronaći muškarce koji bi se tome mogli pokoriti.

Godinu dana kasnije ispričali su mi kako su promijenile razmišljanje i smijale se svom vlastitom nepovjerenju. Društvo je uspjelo unatoč tome. Zapravo, čitav projekt ne bi niti uspio da u program nije bila uključena upravo čistoća. Evanđelje nikada nije uspjelo kada bi se primijenilo u manje od 100 posto svoje cjelovitosti.

Jedna od ovih žena kasnije mi je rekla: "Oče, oduvijek sam željela živjeti na ovaj način, ali nikada nisam znala kako. Ovo je najsretnije razdoblje u mom životu."

U kasnijim poglavljima još će mnogo biti rečeno o društvima sv. Katarine i sv. Lovre, a sada se želim vratiti početnom pitanju: zašto *svećenik* piše o kršćanskom načinu udvaranja, hodanja?

Prvo, kao jedinka koja je izlazila jedanaest godina nakon fakulteta, imam iskustvo kako je teško ostati kršćanin u svijetu opterećenom prevelikim isticanjem ljudske spolnosti. Drugo, mnogi su me zamolili da pišem o seminarima naslovljenima "Kršćansko udvaranje", koje smo držali u Washingtonu. Treće, kako sam od 1992. blisko surađivao s društvima sv. Katarine i sv. Lovre, znam da je hodanje u kršćanskom duhu moguće i da je vrijedno svakog truda. Bilo mi je zadovoljstvo promatrati te divne katolike (a mnogi su mi postali i dragi prijatelji) kako uspijevaju živjeti svoju vjeru i lijepo se skrasiti u braku. Na kraju, i prije odlaska u sjemenište osjetio sam da na neki način trebam pomoći mladim nevjenčanim katolicima kako bi preživjeli period hodanja u doba nakon seksualne revolucije. To su bili razlozi zbog kojih sam odlučio napisati ovu knjigu.

Knjiga počinje ovdje.

Odabir pravog suputnika

Iznenadujuće je koliko mnogo mladih muškaraca i žena jedva imaju slab pojam što tražiti kod budućega bračnog druga. Većina jednostavno pokušava pronaći nekoga tko ih privlači i zatim upada u vezu. Ako se u međuvremenu ne dogode značajne krize, pa čak i ako se dogode, ulaze u brak za koji se nadaaju da će funkcionirati.

Postoji bolji način: odrediti što želiš prije nego započneš.

Uzmi u obzir svoje spasenje

Kada se bira bračni drug prvo treba porazmisliti "Hoće li ova osoba pomoći da dospijem u kraljevstvo Božje?" Za svakoga pravog katolika spasenje bi trebalo biti prvo o čemu razmišlja u svakom pothvatu.

Kakav će mi tip osobe *zaista pomoći* da se spasim? Ovih dana i godina, prema onome što sam ja vidio, bit će to daleko najbolje postojan katolik koji prakticira svoju vjeru. Zašto? Zbog krize morala koja u ovom trenutku postoji. Pogledaj realno na današnja pitanja koja pritišću parove u razdoblju hodanja: pobačaj i kontracepcija (koja često na neki način uključuje pobačaj); broj djece (dobar katolik teži biti otvoren za više djece od prosječnog broja); nedjeljna liturgija; krštenje i obrazovanje djece u vjeri, školovanje u duhu katoličkog učenja po mogućnosti i kod kuće (op. čest slučaj u SAD-u, u Hrvatskoj roditelji nemaju mogućnost izbora školovanja djeteta kod kuće). Lista kao da raste svakim danom.

Dijelit ćeš čitav svoj život u najintimnijoj zajednici s osobom za koju se udaš ili oženiš. Ni jedna druga osoba ovdje na zemlji ne će ti biti bliža, čak niti tvoj otac, niti tvoja majka (vidi Postanak 2:24). Želiš li zaista provesti dobar dio vremena u braku svađajući se s bračnim drugom koji će boriti protiv tebe na pitanjima kao što su kontracepcija ili odlazak na nedjeljnu liturgiju, koji ti ne će dati niti mrvicu potpore u tvomu najznačajnijem životnom poslanju? Ne želiš li radije biti s nekim tko će te zaista potpomagati, a ne boriti se na suprotnoj strani? Postići spasenje dovoljno je teško i bez utega supružnika koji nije voljan stati iza tebe kao potpora!

Postoji li kakva mogućnost za vezu s nekim tko nije katolik? Možda postoji, ali ta moralna pitanja znaju biti teška i za katolike, da ne spominjemo one koji to nisu. Pitanje koje se treba postaviti jest je li on (ili ona)

otvoren (otvorena) tvojim moralnim uvjerenjima. Izgledno je da bi samo zbilja pobožna kršćanska duša koja vidi dobru stranu katoličke vjere bila takva osoba.

Što ako susretneš otpalog katolika ili ateista koji se čini veoma dragom osobom? Moj savjet uvijek je bio: ako ne postanu religiozniji kroz prvih šest mjeseci hodanja, postoji velika vjerojatnost da nikada ne će prihvatiti Krista ni njegovu Crkvu. Ako uđeš u brak s takvom osobom, vjerojatno ćeš uvidjeti da ti tvoj najprisniji prijatelj na zemlji ne će ni na kakav način pomoći na tvom putu ka kraljevstvu Božjem.

Nije li putovanje u kraljevstvo Božje tvoja vlastita odgovornost? Zaista, jest. Ali, kada želiš postići određeni cilj, od pobjede u športskom natjecanju do ostvarivanja poslovnog ugovora, zar ne želiš da sve bude posloženo tako da ide u tvoju korist? Zašto bi zavezao jednu ruku iza svojih leđa tako da je ne možeš iskoristiti kada želiš postići krajnji cilj, vječni život?

Sada bi neki mogli reći: "Pa, oče, to je lagano vama reći, ali je teško pronaći nekoga takvog. Ako postavite sve te uvjete, bit će gotovo nemoguće!"

Slažem se da će to svakako suziti izbor. Ali ne zaboravi, Bog ne kaže: "Pozivam te u poslanje ženidbe. Sada idi i sam pronađi nekoga." Bog je tu da pomogne. Ako kažeš: "Gospodine, idem tražiti nekoga tko te ljubi tako da zajedno možemo njegovati jedno drugog u toj ljubavi", zar misliš da će ti Bog odgovoriti: "Sretno!" Mislim da će ti umjesto toga reći: "Odlično. Pomoći ću ti da pronađeš nekoga."

Još su mnogi drugi čimbenici pri biranju bračnoga druga, ali ako pogriješiš u ovome, možeš završiti u dubokoj nesreći ostatak života.

Kako znaš da je netko predan katoličkoj vjeri? Jedna stvar koju nipošto *ne činiš*, jest da pitaš. Gotovo svatko misli da je dobar katolik i kršćanin čak i ako nije kročio nogom u crkvu ili se molio godinama. Promatraj! Ide li na misu svake nedjelje? Ide li na ispovijed? Je li osoba voljna živjeti evanđeosku krepost čistoće, ne samo zbog tebe, već i zbog Krista? Moli li se redovito? Želi li se moliti s tobom? Je li osoba voljna s tobom razgovarati o ovim temama? Ako neka osoba odbija razgovarati o vlastitoj duhovnosti, to je često stoga jer ju ne posjeduje. Ako razmišljaš o braku s nekim, imaš svako pravo znati kako se osoba odnosi s tvojim najboljim prijateljem — Bogom. Je li voljna učiti o vjeri čitanjem knjige, itd.? Razumije li križ — da je nasljedovanje Krista, kao i ljubav prema drugima teško i uključuje istinsku žrtvu? (To je veliko pitanje.)

Ne trebaš ispitivati nekoga na prvom izlasku, ali kako se odnos razvija, trebalo bi spomenuti male stvari o svojoj vlastitoj duhovnosti i vidjeti kako druga strana na to odgovara. Ako nikada ne dobiješ odgovor, možeš biti nešto određeniji/određenija: "Bi li se želio/željela ponekad moliti sa mnom?" Ako

on/ona odgovori: "To je previše osobno", možeš odvratiti: "Da, ja želim osoban odnos s tobom." Naposljetku, što može biti osobnije od braka?

Nemoj se prodati jeftino. Radio sam s mnogo mladih, neudatih i neoženjenih katolika koji su našli dobre, religiozne bračne drugove, ljude s kojima mogu dijeliti vlastite vrijednosti. Ovdje ne trebaš učiniti kompromis, osim ako odustaneš i prije nego što počneš, kao što mnogi rade. Zahtijevati će ponešto planiranja i truda da nađeš religioznog sudruga, ali to je dohvatljiv cilj koji je vrijedan muke.

Želja za djecom

Sljedeće, sviđaju li se njemu ili njoj djeca? Želi li on ili ona brojnu obitelj? Ili, želi li ograničiti broj djece iz sebičnih pobuda ili iz straha? Crkva iskazuje znatnu hvalu onima koji su "s mudrošću i javnom smotrenošću"¹ dovoljno darežljivi da podignu "odgovarajuće" velik broj djece.

Želi li on ili ona posvetiti vrijeme odgoju djece? Vjeruje li on ili ona u ostanak majke kod kuće da bi se brinula za djecu, i u ulogu oca koji ih uzdržava? Može li ta osoba biti strpljiva s djecom? Svatko tko ima djecu, treba biti popustljiv i blage ruke.

Je li on ili ona odgovorna osoba? Zna li biti čvrsta u stavu, a ipak nježna pristupom? Ponešto od toga teško je otkriti, ali ako ti i tvoj dragi ili draga provedete neko vrijeme oko djece — s nećacima ili s djecom prijatelja — u tim ćeš prilikama moći primijetiti njegovo ili njezino ponašanje. Nije potrebno da on ili ona budu "dječji psiholozi", ali osoba bi trebala biti zainteresirana da podigne djecu koja će imati vlastitu osobnost i da je spremna učiti kako ih odgajati.

Ocijeni komunikaciju

Je li osoba vješta u komunikaciji? Ključ je, naravno, zna li na diplomatski način dati tebi do znanja da nije zadovoljan ili zadovoljna tvojim ponašanjem. Na primjer, "Ti, mangupe, opet si ostavio odjeću na podu," nipošto ne će prolaziti u dobrome braku. Ali: "Dušo, znaš koliko te volim i cijenim sve što činiš za mene. Zanima me bi li mogao napraviti još samo jednu malenu stvar? Možeš li samo pokušati odnijeti prljavo rublje u kantu za rublje, molim te?"

Sposobnost da poštuješ svoga bračnog druga kada ga pokušavaš ispraviti, velika je stvar u braku. Majstorija je znati iskazati svoje zahtjeve na pozitivan način, bez zanovijetanja. Više o ovome reći ćemo u poglavlju o komunikaciji.

Crvena svjetla i znakovi upozorenja

Je li on ili ona nečim ozbiljno sputan/sputana, kao što bi bio narkoman ili preprodavač droge, alkoholičar koji nije prestao piti, ili čak strastveni kockar? Zbog bilo čega od ovoga trebala bi ti se odmah upaliti crvena svjetla upozorenja. Ulazak u brak s takvim čovjekom pozivnica je u katastrofu. Ako te takve osobe često privlače, odmah potraži stručno savjetovanje!

Jedna predivna mlada žena došla je jednom k meni i pitala me što da učini u vezi sa svojim mladićem koji je upotrebljavao i preprodavao drogu. Rekao sam joj: "Riješi ga se još danas! On ti je samo problem!"

"Ali, ja ga volim", nije se dala.

"Ljubav ne će savladati naviku zloupotrebe droge. Nemoj učiniti sebe nesretnom godinama zbog nekoliko ugodnih trenutaka." Nikad nisam saznao što je učinila. Nadam se da se je opametila.

Jednom me jedna žena upitala što mislim o tome da nastavi sa svojim mladićem. "Moli krunicu, ide na misu često kroz tjedan. Ali, hm, želi me uvesti u zauzdane seksualne igrice."

"Pobjegni što dalje od njega", rekao sam joj. "On je užasan licemjer." (Trebala je *mene* da joj to kažem?)

Još jedna opasnost: posjeduje li mnogo nagomilanog gnjeva? Gnjev je otrov za brak. Ako je netko srdit većinu vremena, on ili ona to treba riješiti terapijom prije nego uđe u brak. U suprotnom, bit će velik problem za budućeg supružnika.

Jedan mi je muž jednom prilikom rekao da je njegova žena ponekad toliko ljuta na njega da odbija pričati sa njim kroz dva uzastopna tjedna. Kakvo djetinjje ponašanje! Kada osjećaš ljutnju na svoga dragoga ili dragu, možda ti treba neko vrijeme da se ohladiš, ali nakon toga trebaš biti u mogućnosti razgovarati. Šutnja kao oružje krajnja je besmislica.

Osobi koja govori: "Ali ja ga (nju) mogu promijeniti", ja kažem: "Idi u redovnike. Tada ćeš moći mijenjati ljude a da ne živiš s njima." Gandhi je bio u pravu kada je rekao: "Reformator ne može dozvoliti da bude blisko povezan s onim koga želi promijeniti."

Sloboda za stupanje u brak

Još oko jedne stvari treba biti pažljiv: osoba s kojom se sastaješ treba biti slobodna za ulazak u brak. Ako saznaš da je osoba bila u braku već ranije, prvo joj trebaš postaviti pitanje: "Imaš li poništenje braka?" Ako je prijašnji brak bio izvan Crkve, bez obzira na to je li ta osoba ili njezin bračni drug bio katolik tada njihovo vjenčanje nema valjanosti i pribavljanje poništenja gotovo da je formalnost. Ako su, pak, bili vjenčani u crkvi, ili ni jedan nije bio katolik, treba se pribaviti službeno poništenje braka prije nego

će biti slobodni ponovno stupiti u brak. (Onaj tko nije katolik, može dobiti poništenje u Katoličkoj crkvi ako namjerava stupiti u brak s katolikom.)

Što, dakle, ako pitaš ima li poništenje, a odgovor je ne? Preporučujem da jednostavno kažeš: "Ako dobiješ poništenje, javi mi se." Tada biste se možda mogli ponovo naći, ako bi to tebi odgovaralo. Neki ljudi nemaju nikakve namjere tražiti poništenje, a ipak, slobodni su da ti se udvaraju. Ako je osoba rastavljena, a nema poništenje braka, ona se smatra vjenčanom i ne bi se trebala nikome udvarati.

S druge strane, često se ne udvaraju za brak; jednostavno samo hodaju bez namjere stupanja u novi brak. Uzmimo za primjer ženu koja je hodala s rastavljenim muškarcem nekoliko godina. Oboje su bili katolici. Pitao sam je da li je on tražio poništenje braka. Odgovorila mi je da nije. Nukao sam je neka ga pita da to učini, ali ona se bojala. Kada sam je vidio nekoliko godina kasnije, pitao sam je da li je on dobio poništenje. Odgovor je još uvijek bio — ne. Rekao sam joj: "Nikada se on s tobom ne će oženiti." Ta opaska nije bila dobrodošla, ali obrazac je bio jasan. Bio je on čovjek koji je navodno volio ovu ženu, ali nije bio voljan pokušati biti slobodan kako bi stupio s njom u brak. Ona je bila glupa što je hodala s njim. I, naravno, nikada se nije njome oženio.

Zapamti, također, ne dobije poništenje braka svatko tko ga zatraži. Ne postoji jamstvo. Nije mudro spetljati se s nekim tko se tek prijavio za poništenje. Pričekaj dok ga ne dobije prije nego se započnete sastajati.

Još jedno sporno pitanje odnosi se na rastavljene osobe. Neke su rastavljene osobe vrlo dobri ljudi kojima su njihovi bivši bračni drugovi činili zlo. S druge strane, neki su isključivo odgovorni za rastavu, a ne žele to nikako priznati. Trebaš biti iznimno oprezan kada upoznaš nekoga tko je rastavljen i kada prosuđuješ njihov karakter.

Dok je većina procesa prosuđivanja tuđeg karaktera iznimno subjektivna, pitanje o poništenju prošlog braka mnogo je objektivnije. Osoba ga je ili dobila ili nije. (Ako je s prijavom za poništenje tek započeto, tada brak nije poništen.) Ako nema poništenje, želiš izbjeći stupanje u romantičan odnos dok ga ne dobije. *Bez poništenja*, znači *bez hodanja*, dobro je pravilo kojeg se treba pridržavati. Oni koji su dobronamjerno čvrsti u ovom pitanju, uštedjet će sebi mnogo muke i potraćenog vremena.

Vruće-hladni odnosi

Vruće-hladan odnos jest onaj koji je jedan dan predivan, a drugi dan pokvaren. To je glasnik loših vijesti. Problem je da su neki ljudi ovisni o ljubavi i ne mogu sebe dovesti do toga da prekinu s groznom huljom. "Ne

možeš s njim, a ne možeš niti bez njega." Ako imaš takav osjećaj, moraš naći načina da živiš bez njega ili nje.

Jedna je mlada žena hodala s muškarcem koji je imao sva obilježja lošeg odabira. Iz onoga što mi je rekla, nije mogla očekivati ništa osim jada ako se uda za njega. Činio je da uvijek bude rasplakana, manipulirao je s njom, nadugo su se raspravljali. Često bi prekinula s njim, ali u roku od mjesec dana ponovno bi bili zajedno. Pitao sam je ima li kakve zabave u njezinom životu.

"Ne, samo Marvin", rekla je.

"Nije čudno što ne možeš prekinuti s njim", rekao sam. "Postane ti dosadno nakon nekoliko tjedana i tada ga nazoveš. Trebaš izaći van i započeti s nekom ugodnom aktivnošću barem jednom na tjedan."

"Ja cijelo vrijeme radim", požalila mi se. "Jedva imam vremena i za najmanju zabavu."

"Pa, možda ćeš htjeti potražiti drugi posao", predložio sam ja.

Potražila je . . . i prekinula s Marvinom ubrzo nakon toga.

Ulazeći u svoje zrele godine, utvrdio sam da toplo-hladni odnosi jednostavno nisu vrijedni muke. "Zašto bih udarao glavom u zid?" pitao sam se. "To je mazohizam." Tako sam odlučio da nikada ne ću nastavljati s takvom samouništavajućom vezom kada jednom postanem svjestan da sam u njoj. Bez obzira na to koliko ja "volio" tu osobu, nakanio sam da ću cijelu stvar zaboraviti. Nisam bio ništa bistriji ili pametniji od ostalih vršnjaka. Jedino što sam ja imao odličnog prijatelja koji mi je pomogao da stvari vidim u pravom svjetlu: Gospodina (više o tome uskoro).

Vjenčanje s najboljim prijateljem

Osoba za koju se vjenčaš, trebao bi biti tvoj najbolji prijatelj. To je presudno. Nakon trideset ili četrdeset godina braka tjelesna ljepota može izbledjeti, ali prijateljstvo ostaje zauvijek. Moja vlastita majka uživala je u prijateljstvu s mojim ocem dvije godine prije negoli se zaljubila u njega. Prijateljstvo se temelji na zajedničkim vrijednostima i pogledima na svijet. dijelite li vjeru, moralna uvjerenja, poneku zajedničku razonodu, intelektualni interes ili sklonost prema umjetnosti, čitanju ili nečem drugom? Oboje možete naučiti dijeliti poneki interes drugoga, ali trebao bi od početka postojati zajednički temelj.

Prije mnogo godina mladi je par stupio u brak za koji su njihovi prijatelji sumnjali da ne će potrajati. Unatoč njihovim prvotnim sumnjama, svake se godine par slagao sve bolje. Prijatelj je upitao muža u tajnu njihova uspjeha. Muž je uspjeh pripisao uzajamnim darovima u povodu godišnjica braka. On se dosta rekreativno bavio fotografijom prije nego što se oženio,

ali se toga ostavio jer to nju nije zanimalo. Za njihovu prvu godišnjicu njegova je žena izvukla njegov fotoaparata da bi zajedno napravili nekoliko slika mrtve prirode, a zatim ih i razvili. Šapnula mu je: "Ovo je moj dar tebi, dragi, za našu godišnjicu." Potajno je upisala nekoliko sati fotografije da bi to mogli činiti zajedno. Sljedeće godine on je uzeo poduku plesa i, dok su plesali valcer, rekao je: "Ovo je moj dar za godišnjicu tebi, draga." Nakon toga, svake godine na sličan su način darivali jedno dugog i tako učvršćivali svoje prijateljstvo sve više i više. Kako je njihovo prijateljstvo raslo, tako je i njihov brak bio sve čvršći.

Kemija ima svoje mjesto

Ono što se naziva kemijom među vam, a ne može se proizvesti i ako misliš: "Hm, Horacije mi odgovara u svemu, ali nakon dvije godine među nama nema kemije", tada on nije dobra bračna prilika za tebe. Ne trebaš osjetiti vatromet u sebi svaki put kada vidiš osobu, ali ona bi te trebala privlačiti, a ne odbijati. Privlačnost se ponekad može razviti kroz prijateljstvo, ali ne uvijek.

S druge strane, koliko je važno da si duboko zaljubljen u tu osobu, toliko da jedva možeš izdržati kada si od nje odvojen? Ne mnogo. Ja sam bio zaljubljen s mnogim ženama prije ulaska u sjemenište, ali često to nije bilo mudro. *Eros*, ta snažna želja za dobrim, za lijepim i za istinitim u drugome, nije ni približno važna za brak kao prijateljstvo i *agape*, sposobnost da bezuvjetno predaš samoga sebe za dobro onoga koga voliš.

Prema tome, ako si bila malo više zaljubljena u svoju prošlu ljubav nego što si u osobu s kojom si sada, to ne znači da onaj koga sada voliš, nije pravi. Ne trebaš dostići vrhunac svoga iskustva svaki put kada si s njim ili s njom.

Zasigurno je u našoj kulturi osjećajna ljubav previše naglašena, posebno u filmovima, no ona nije nešto po čemu bi sve počinjalo i u čemu bi sve završavalo. Usprkos tomu, pomoći će ako postoji istinska privlačnost prema drugoj osobi.

Vanjština je važna ... ili nije?

Što reći o raskošnim ženama ili o pristalim, hladnokrvnim muškarcima? Pripazi. Blistave žene mogu biti željne upravljanja ili osobe koje ne će znati kako bi prihvatile uglađeno, čudoreдно postupanje. (Upadljive žene često od drugih dožive loše ponašanje.) Kada je riječ o zgodnim muškarcima, jedna je sretno udana žena komentirala preda mnom: "Oče, morate reći tim ženama da se ne mogu sve udati za zgodnog muškarca. Ja sam izlazila s nekoliko pristalih muškaraca i svi se prema meni ponašali užasno. Svi su bili pokvarena derišta!" Kada je muškarac ujedno zgodan i "hladnokrvan"

nailaziš na dvostruku opasnost. Poniznost je ovdje ključ. Je li on skroman, spreman da bude nezapažen neko vrijeme? (To je, usput, glavna osobina svetosti.) Ili je on bahat i u društvu uvijek želi privući pozornost na sebe? Mirni ljudi često su dobri muževi i očevi.

Neovisnost o roditeljima

Prije mnogo godina jedan me par došao pitati savjet o svojoj vezi. Ona je bila šest godina starija od njega. Brinuli su se zbog razlike u godinama. Ohrabrio sam ih da to nije problem dok su druge stvari u redu. Problem je bio što njegovi roditelji nisu htjeli ni čuti da bi se njihov sin mogao oženiti starijom ženom. On se bojao da bi ga se mogli odreći ako se oženi njome. Rekao sam mu da mora imati hrabrosti uljudno reći svojim roditeljima da cijeni njihovu brigu za njegovo dobro, ali da on mora donositi odluke samostalno. Ako ga oni odbace zbog toga, to bi bio njihov izbor, ali da se on nada da će oni prihvatiti njega i njegove odluke jer on namjerava učiniti što misli da je ispravno.

Rekao sam toj mladoj ženi da, ako se on ne usprotivi svojim roditeljima sada, najvjerojatnije nikada i ne će, te bi ga ona tada trebala ostaviti. Na žalost, on se im se nije suprotstavio pa se cijela stvar komplicirala sve više i više.

Drugi mi je muškarac došao i upitao me što mislim o tome da se oženi svojom zaručnicom. Rekao je da bi ponekad gledali televiziju zajedno i njezina bi im se majka došla pridružiti cijelom večeri. Također je rekao da su nedavno išli kupovati namještaj, a njena je majka pošla s njima i imala glavnu riječ u kupovini. Rekao sam mu da može upasti u veliku nevolju. Ženio se s dvjema ženama, a ne jednom.

Jedna se mlada žena vratila u svoj rodni grad i rekla svojim roditeljima da je susrela muškarca koji bi joj bio odličan muž. Dnevno je išao na pričest, imao plemenitu osobnost i bio doista dobar mladić, ali bio je 12 ili 13 godina stariji od nje. Njezini su roditelji zaključili da je čovjek prestar za nju i da bi se ona trebala udati za svog bivšeg dečka, koji nije bio nimalo pobožan. Tako mu se ona vratila i ponovno počela izlaziti s njim. Neka joj Gospodin pomogne.

Drugi je par hodao neko vrijeme i stvari su tekle glatko. Tada, jednog vikenda kada je on vodio svoju majku u Atlantic City, odlučio je pozvati sa sobom i svoju djevojku. Bila je to katastrofa. Obje su žene bile ljutite na kraju vikenda. Bio je to početak kraja, koji se dogodio nekoliko mjeseci kasnije.

Imaj hrabrosti uljudno reći svojim roditeljima da je lijepo od njih što nude svoj savjet, ali da ćeš ti sam morati donijeti odluku. Ne zaboravi:

"Čovjek će napustiti majku i oca svoga da prione uz svoju ženu" (Postanak 2:24).

Privlače li se suprotnosti?

Suprotnosti se privlače, kako kažu? Možda je to istina za magnete, ali nije za ljude. Često je ono što te najviše privuklo nekome, stvar koja je bila posve suprotna tebi, ona stvar koja će te izluđivati u braku. Psiholog Neil Clark Warren piše u *Finding The Love of Your Life*² (op. *Potruga za ljubavi svog života*): "Gotovo svaka današnja psihološka studija ukazuje da je presudno pronaći bračnog druga koji ti je vrlo sličan. Ako je drugačiji od tebe, to može biti donekle privlačno u početku, ali najtrajniji i najbolji brakovi najčešće su oni u kojima su supruzi vrlo slični."

To je logično jer je najvažniji sastojak dobrog braka prijateljstvo. Budući da je prijateljstvo temeljeno na dijeljenju zajedničkog zanimanja, podudarnosti su vrlo važne.

Koje su ključne sličnosti potrebne nekom paru za uspješan brak? Sigurno vjera i moral čine temelj. Osobne navike također su važne. Ovdje su uključene karakteristike poput urednosti, pouzdanosti, odgovornosti i točnosti. Jednom sam izlazio s djevojkom koja je, u prosjeku, svagdje kasnila četrdeset i pet minuta. Ako ti to smeta u doba dok hodate, smetat će ti u braku još više. Daljnja važna područja su navike pušenja, jela (zdrava hrana ili brza hrana), razina energije, način trošenja, sposobnost i volja za razgovor. To ne znači da trebate prekinuti ako se razlikujete u jednom ili dva od ovih područja. Radije, kao što kaže Neil Clark Warren, budi oprezan ako se razlikujete u nekim od ovih područja, a s razlikama teško izlaziš na kraj. To bi zaista mogao biti problem.

Jedno svojstvo koje može nadoknaditi velik broj razlika, te olakšati bezbrojne probleme u braku, jest mogućnost prilagodbe. To je prijeko potrebno u svakom odnosu, ali posebno u braku.

Jedan je par bio toliko zauzet obvezama studiranja i posla da su tek na prvom bračnom putovanju otkrili koliko su različiti. Rekli su Neilu Clarku Warrenu da ne bi mogli prijeći preko svojih razlika da nisu bili odgojeni u brojnoj obitelji u kojoj su se morali naučiti prilagođavati. "Popustljivost mjesto nesavjetljivosti, prilagodljivost umjesto krutosti, može spasiti bračni par od razaranja međusobnim razlikama. Naravno, potrebno je *dvoje* ljudi koji su voljni nagoditi se i prilagođavati", objašnjava on.

Biti voljan za usavršavanje

Suradivao sam s mnogim bračnim parovima i jedno svojstvo se ističe među uspješnim supružnicima — svi pokušavaju biti još bolji. Svi pokušavaju rasti i prilagoditi se svojem bračnom drugu.

Ponekad kada žena traži od svoga muža da on promijeni svoje ponašanje, on će reći: "Pa, tako sam se oduvijek ponašao. Moraš me prihvatiti kakav jesam." Naravno, žena mora promotriti vlastito ponašanje i vidjeti traži li od njega nešto nerazumno ili kakvu dlaku u jajetu. Ona bi mogla raspraviti o tome sa svećenikom ili s povjerljivim prijateljem, kako bi se uvjerila da su njezini zahtjevi opravdani. Jednom kada se uvjeri da ne izlazi izvan razumnih okvira, vrijeme je za provjeru njega samoga.

Ako on nema namjeru rasti kao osoba, ako se nikada ni za što nije ispričao, ako nikada nije napredovao ni u jednom problematičnom području, tada on nije dobar kandidat za brak.

Naravno, ne odbijaju promjene samo muškarci. Ako bilo tko - muško ili žensko - kaže: "Morat ćeš me prihvatiti takvoga ili takvu kakva jesam", kroz period udvaranja, a njihovo je ponašanje zbilja nepodnošljivo, vrijeme je za povlačenje iz cijelog odnosa. Reci: "Žao mi je, ali ne mogu prihvatiti takvo ponašanje", i budi spremna na završetak. Bolje sada nego kasnije.

Postanimo intimni

Ne, nije riječ o spolnom odnosu. Intimnost o kojoj govorim duhovna je i emotivna bliskost. Neil Clark Warren kaže da "bliskost ima mogućnost podići vas dvoje iz osamljenog svijeta odvojenosti i prenijeti vas u stratosferu u kojoj se vaši osjećaju ujedinjuju." Psiholozi nam govore da je ta bliskost jedan od najvažnijih obilježja dobrog braka, međutim, barem jedno istraživanje koje je proučavalo parove, pokazalo je da ih samo malen postotak iskusi pravu bliskost.

Svi smo mi stvoreni na sliku i priliku Boga, trojedinoga Boga, Boga koji je tri osobe. U trojstvu je potpuna intimnost ljubavi među osobama, a te su osobe po sebi definirane s obzirom na odnos prema ostalima. Mi sebe otkrivamo i ispunjavamo samo kroz međuodnos, s Bogom i s drugima.³ Ali da bi nas ispunio, naš odnos mora biti prislan, a ne površan. Tko bi, nakon svega, zaista želio površan odnos s Bogom? Zapravo, upravo takav odnos čini vjeru dosadnom.

Tako je i u braku. Površan odnos među mužem i ženom može biti kobno dosadan i neispunjavajući. Da bi podijelio intimnost, par treba znati podijeliti svoje najskrivnije misli, želje, osjećaje, strahove i radosti. Kao što Neil Clark Warren kaže u *Finding The Love of Your Life*:

Upravo kada se otkrije ova informacija iz 'srca' osobe partneri se upoznaju s uzajamnim nutarnjim hodom. U ovom procesu otkrivanja, oni dobivaju presudnu informaciju pripadaju li njih dvoje zajedno zauvijek.

Mnogi se od nas mijenjaju tako brzo u životu da možda i nemamo svoje unutrašnje ja, osobu unutra, koju bismo podijelili s drugima. Ponekad, naše nam društvo, koje hita naprijed velikom brzinom, dopušta da živimo život na jedan površan način, bez razvijanja dubljih, nutarnjih misli i želja. Nikada se ne pitamo: Što mi je najvažnije i zašto? Koji je moj najveći strah? Koji su ciljevi moga života? Koji su mi ljudi najvažniji? Koje su moje vrline i mane? Želim li rasti kao osoba i na koji način ostvariti taj rast? Što mislim o prijateljstvu, o zrelosti, o roditeljima, o kolegama, o braći i sestrama?

To su bili primjeri intimnih razmišljanja koja trebamo biti spremni podijeliti s osobom kada je upoznamo. To ne znači da trebamo napraviti listu stvari i definirati svaku od njih. Možda ih nikada nismo izrazili. Ali kada imamo vremena razmišljati o njima i kada znamo što mislimo, možemo ih izraziti u pravom trenutku.

(Usput, kada žene imaju takav prislan razgovor sa svojim mužem prije bračnih odnosa, one su mnogo osjetljivije. Intimno usmeno općenje hrani intiman spolni odnos.)

Ovdje je pitanje posjeduje li tvoj dragi ili draga bilo kakvu nutrinu i može li je podijeliti s tobom? Često muškarci imaju više problema s takvom prisnošću nego žene. Ponekad će žena reći: "On nikada ne dijeli ništa iz dna svoje duše i neugodno mu je kada ja želim razgovarati o stvarima koje su meni zbilja važne." One ponekad otkrivaju da muškarac nema svoje nutarnje ja jer ga nikada nije razvio. To može biti ozbiljan problem, nešto na što treba paziti, na što upozorava Neil Clark Warren.

S druge strane, može se dogoditi da osoba ima svoje nutarnje ja, ali nema volje ili želje da ga podijeli s drugim. To također može biti crvena zastava pri udvaranju. Bliskost može povezati par zajedno i omogućiti im da postanu jedan um i jedno tijelo. "Prisnost: ne napuštaj svoj dom bez nje."

Koliko vrijedi novac?

Prihod je važan samo kada je spojen s pravom pobudom. Ako je riječ o "podjednako je lagano zaljubiti se u bogatoga i siromašnoga", ili "trebam pronaći nekoga tko će me uzdržavati u načinu života na koji sam se navikao ili navikla", tada smo u problemima. Ako se žena želi udati za muškarca koji ima mogućnost zarade koja bi njoj omogućila da ostane kod kuće sa svojom djecom, to je plemenita težnja. Krajnji ishod može biti isti, ali prava pobuda određuje razliku između neba i zemlje.

Kada podvučemo crtu, muškarac bi trebao imati dobar posao da bi se mogao ženiti. Ako se on planira oženiti ženom koja će ga uzdržavati, tada ona srlja u nesreću. Muškarac bi trebao biti *muškarac*, potpuno spreman uzdržavati svoju ženu i djecu. Ako on to nije, tada nije spreman za ženidbu. Koliko smo često slušali o muškarcu koji se oženio da bi ga žena gurala kroz njegovo školovanje medicine ili prava, a zatim bi on pobjegao s drugom? Takav odnos može ponekad i uspjeti, ali cijela bi ta ideja trebala biti znak upozorenja za ženu.

Provjeri ga/nju

Važno je upoznati osobu u raznim situacijama. Pođite na izlet na snijegu zajedno jedan vikend (u grupi, sa odvojenim sobama!); oličite sobu zajedno; idite kampirati s prijateljima ili kakvom pratnjom; zajedno sudjelujte u dobrotvornom radu; posjetite bolesnog prijatelja u bolnici. Ako su sve što zajedno radite izlasci na večeru ili na ples, ne ćete se moći upoznati dovoljno dobro.

Pridaj dosta važnosti na to kako drugi gledaju na tu osobu. Što njegovi ili njezini prijatelji mogu reći o njemu ili njoj? Što misle tvoji roditelji? Ako su već poznati po dobrom prepoznavanju osobnosti, dobro razmisli o njihovu mišljenju. Ipak, ne zaboravi, odluka je *tvoja*, a ne njihova.

Načini popis

Nakon što si nekoga dobro upoznala i vidali ste se oko godine dana, možda ćeš željeti napraviti popis dobrih i loših strana. Odluka o bračnom drugu nije vrijeme da se bude skroz rastopljen. Trebaš biti topao u ljubavi, ali hladnokrvno promišljen kada vršiš ovaj izbor. Popisivanje je dobar način da prijedeš preko sljepoće koja je, budi siguran, vječan problem i najvećih veterana udvaranja.

"Što ako ja mogu i bolje proći?" razmišljat će neki. Uvijek bi mogao proći bolje, a također bi mogla i tvoja draga. Ovdje nije riječ o pronalasku najboljega mogućeg ili savršenog bračnog druga, već jednoga dobrog koji ti odgovara. Promisli o čovjeku koji se rastao od svoje slatke, drage žene da bi se oženio jednom rafiniranijom. Kada se druga žena rastavljala od njega, priznao je: "Rastao sam se od svoga najboljeg prijatelja da bih se oženio najgorim neprijateljem."

Razumna očekivanja

Neki ljudi pokušavaju biti "realni" prema svomu budućem bračnom drugu, pa čine utemeljene ustupke, ali su idealistični kada se radi o vrsti braka kakav

se nadaju imati. Oni su pobrkali poredak stvari. Ako visoko držiš svoje standarde odabira partnera, a svoja očekivanja života u braku umjereno nisko, ne ćeš se razočarati.

Jedna me je 35-godišnja zaručena žena upitala: "Oče, na neki sam način sretna životom koji imam sada. Nisam sigurna da se želim odmah udati. Mislite li da ću biti sretnija kada se udam?"

"Ne", odgovorio sam joj. "Brak se može doživjeti kao težak u prvim godinama, pogotovo kada su vam djeca još malena."

"Ako je tako, zašto bih se udavala?" pitala je.

"Zato što gradiš nešto što će biti divno u budućnosti. Ako poradiš na svome braku i obitelji, s vremenom će postati vrlo lijepo."

Moj je savjet došao iz iskustva nekoliko parova s kojima sam surađivao te iz analize psihologa koji su uvjereni da su općenito najsjretnije žene samci, zatim oženjeni muškarci, pa udane žene i na kraju muškarci samci. To je na prirodnoj razini života naravno. Uz snažnu duhovnost, možeš biti jako sretna bez obzira na svoj status u životu.

Žarko se moli i misli svojom glavom

Jer je ljubav strašno slijepa, čak i za najmudrije među nama, te zato što nikada me možeš biti *potpuno* siguran da si našao pravu ili pravoga, molitva mora igrati veliku ulogu u procesu odlučivanja. Moli, moli, moli! Moli dnevno krunicu, idi, ako možeš, na misu svaki dan, a na ispovijed barem jednom mjesečno. I, naravno, živi u stanju milosti, to jest, bez spolnih aktivnosti. Ako živiš u Božjoj milosti, imat ćeš Duha Svetoga i njegov dar savjeta. Biranje bračnog druga nije vrijeme da budeš bez savjeta Duha Svetoga.

Dok sam bio na studiju, izlazio sam s pametnom i atraktivnom djevojkom. A bila je i katolik. Pa . . . na neki način. Odlazila je na misu svaki tjedan, ali preskočila bi nedjeljnu misu i otišla kroz tjedan. Bila je i na neke druge načine tip pobunjenika. Ali, ljubav je slijepa. Mislio sam da je "ona prava". Unatoč tome, kada sam se molio, pitao sam Boga da stvari uspiju ako je to njegova volja, a ako nije, da mi to da do znanja. Nije bila njegova volja, i dao mi je to do znanja. Prekinula je sa mnom.

U nekoj magli osjećaja nastavljao sam misliti da će se na neki način vratiti. "Nikada nikoga nisam volio kao što sam volio nju!" mislio sam. Popodne bih, dok je glava imala vlast, rekao svome srcu: "Pogledaj, budalo, imaš sreće. Ta je žena bila loša i nije bila katolik na pravi način." A sljedeće jutro probudio bih se sa srcem ponovno zarobljenim: "Ali ja je volim. Ah, kakva žena!" Do popodneva moj bi zdrav razum ponovno oživio i predočio razloge zašto bih trebao zaboraviti na nju. Nakon nekoliko takvih

tjedana, podržani mnoštvom molitve, moji su se osjećaji predali. Moje je srce priznalo: "U redu, u redu, predajem se. U pravu si. Bila je loša."

To iskustvo naučilo me dvije stvari. Prvo, molitva je osnova da bismo uopće imali nade u dobar izbor. I ne samo bilo kakva molitva, nego molitva u kojoj izričito tražimo od Boga da učini po svojoj volji. Drugo, da bi živjela razumno i sretno, trebaš se služiti svojim umom da uvjeriš srce na koju stranu poći. Ako dopustiš da te srce vodi, uvijek ćeš biti nesretna. Moraš bezosjećajno udarati razumom da bi uvjerila svoje srce da prihvati što je pravo. (To je usput rečeno analogno načinu na koji razvijaš vrlinu čistoće.)

Spremni. Pozor. Kreni!

Što da učini osoba koja se molila, koja je imala vremena upoznati drugu osobu, a sve je spremno?

Muškarac bi trebao djelovati odlučno. Ne budi neodlučna kukavica koja čeka znak s neba. Vjeruj u Božju pomoć i izbaci pred nju to pitanje.

Što sa ženom u istoj prilici? Što ona treba učiniti ako je sve na mjestu, hodali su nekoliko godina, odlučila je da je on taj, ali se on ne želi obvezati, bez očitog razloga. Počni tako da mu daš mig: "Počinjem se pitati kamo ide naš odnos." Ako se iz toga ne izrodi ništa, kreni na sljedeći korak, kaži: "Mislim da bi moglo biti dobro za nas da počnemo izlaziti s drugima." Ako on kaže: "Zašto, zar me više ne voliš?" jednostavno odgovori: "Volim te, ali mi imamo problem vremenske usklađenosti, ja sam spremna na obvezu, a ti nisi." Time izbjegneš pritisak na njega, a u isto vrijeme daješ mu do znanja da si ti spremna za brak. Ako on kaže: "U redu, hodat ćemo s drugima", proizlazi da u nastavku trebaš to i učiniti. U suprotnom, možeš završiti poput žene u četrdesetima koja je hodala s muškarcem trinaest godina prije nego je on prekinuo s njom. Koliko traćenje njezina života! Neki se muškarci jednostavno ne mogu obvezati. Pametna će žena to prihvatiti i — kada je čekala razumno vremensko razdoblje, a da je on nije zaprosio, krenut će dalje.

Žene se također trebaju čuvati muškarca koji će ih zaprositi nakon samo dva ili tri mjeseca. Jedna od najčešćih razloga za odabir krivog partnera jest da jedno ili oboje previše žude da se vjenčaju. Mene ne zanima ni koliko ste stari niti koliko "zajednički" mislite da pripadate jedno drugom. Čovjek koji zaprosi nakon tako kratkog vremena, možda ne će imati strpljenja da izgradi dobar, čvrst odnos. Kaži mu da uspori, da ne želiš "misliti" o braku dok se niste udvarali barem devet mjeseci — da, pa čak i ako si ti je 39 godina! Zapravo, studije su pokazale da su dvije godine idealna količina vremena za udvaranje prije braka.

Zaključak

Od određenog broja "osnova" ne bi trebao nikada odstupiti u potrazi za bračnim drugom: čvrsta vjera, prijateljstvo, bez ovisnosti ili velikih osobnih problema, prava želja za uzdizanjem dobrog potomstva, sposobnost komuniciranja, sposobnost da se odupre roditeljima koji nameću svoju volju, ponešto kemije među osobama i želja da se obvežu na ljubav u kojoj će darovati sebe.

Žene: izbjegavajte vječnog adolescenta, neman željnu kontrole i lažljivca. Prije nekoliko godina Steve Arterburn i dr. Meg Ring napisali su knjigu naslovljenu *Avoiding Mr. Wrong* (op. *Kako izbjeći krivog muškarca*) U njoj poručuju ženama da se ne žure, da prestanu stupati u spolne odnose prije braka i da pomno istraže muškarca. Uz to, nabrojali su deset krivih tipova muškaraca koje treba izbjegavati. Lista uključuje maminu mazu, vječno dijete, nezainteresiranog, ovisnika i nevjernika.

Muškarci: bježite od žena koje zavode i spletkare.

Oboje: držite svoje mjerilo visoko koliko je to razumno. Bolje je da budete sami i želite biti vjenčani, nego da ste vjenčani, a bilo bi vam draže da ste sami.

To mora biti osoba koja će ti pomoći da dođeš u nebo. Trebaš osobu upoznati u mnogo različitih prilika, a ne samo na večeri i u kinu. Trebao bi razmisliti o mišljenju drugih ljudi, ali ga prosijati oprezno. Iznad svega, ostani blizu Gospodinu molitvom, misom, ispovijedi i savjesnim životom. Na kraju, samo po milosti Božjoj možeš učiniti pravi izbor.

Bilješke

- (1) Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "Gaudium et spes" u *Drugi vatikanski koncil, Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972. br. 50 i *Katekizam Katoličke Crkve*, HBK, Zagreb 1994. br. 2373.
- (2) Neil Clark Warren, *Finding the love of Your Life*, New York: Simon and Schuster, 1992.
- (3) U *Gaudium et Spes*, čitamo: "Gospodin Isus, kada se molio Ocu, 'da svi budu jedno . . . kao što smo mi jedno' (Ivan 17:21-22) otvorio je poglede skrivene ljudskom razumu, jer je ocrtao određenu sličnost između zajednice božanskih osoba i zajednice božjih sinova u istini i milosrđu. Ova sličnost otkriva da čovjek, koji je jedino biće na zemlji koje je Bog želio za sebe, ne može u potpunosti upoznati sebe osim kroz iskreno darivanje sebe samoga" (br. 24)

Razumjeti ljubav

Na posljednjoj godini studija teologije izabrao sam sudjelovati na seminaru u kojem su sudjelovali studenti teologije s obližnjih sjemeništa. Zajedno smo raspravljali o raznim teološkim vidicima naše vjere. Nikada ne ću zaboraviti dan kada smo razgovarali o temi ljubavi. Jedan je sjemeništarac tvrdio da nema načina na koji bi nam Bog mogao zapovjediti ljubiti² budući da je ljubav osjećaj, a osjećaji nisu pod našom voljom. Oni jednostavno trebaju doći. Usprkos njegovoj oholosti u pobijanju Svetoga pisma, napravio je ključnu pogrješku u shvaćanju značenja ljubavi u dvije zapovijedi koje je Isus stavio pred nas. Ljubav o kojoj govori Isus, ljubav je volje, a ne ljubav osjećaja. Na sreću, tada sam upravo čitao knjigu C. S. Lewisa *The Four Loves* (op. *Četiri ljubavi*) i objasnio mu različite vrste ljubavi te kako je, kada se pravilno shvati, Isus zaista mogao zapovjediti ljubav.

Tada sam prvi put otkrio nesporazum koji u nekim jezicima postoji u vezi pojma ljubavi. Isti sam nesporazum doživio kada sam jednoga dana raspravljao sa ženom iz župe o njezinim problemima s mužem. Rekla mi je da ga više zapravo ne voli. Pitao sam je da li je zabrinuta za njegovo dobro pa je rekla da jest. "Tada", rekao sam ja, "ti njega voliš. Upravo *to* je ljubav koju si dala u zalog na dan vjenčanja, a ne neki romantični osjećaj. Kada mu kažeš da ga voliš, to bi trebalo biti prvotno značenje ljubavi koju ispovijedaš."

"Nisam mu rekla da ga volim već dugo vremena", priznala je.

"Zaista, zar ne misliš da bi trebala? Napokon, obećala si da ćeš ga voljeti sve dok ste oboje živi."

"Ne znam mogu li se dovesti u stanje da mu to sada kažem", odgovorila je.

Bilo je jasno da ju je on kroz godine povrijedio, a ona je vjerovala da mora osjećati ljubav da bi je mogla izreći. Doista je čudnovato da parovi često ponovno počnu osjećati ljubav tek kada je ponovno iskažu i rade na njoj. U svakom slučaju, ovdje je bio još jedan primjer pomutnje o značenju ljubavi. S vremenom sam naišao na mnoge druge slučajeve takvog nesporazuma, od kojih su neki bili umalo katastrofalni.

Da bismo razumjeli kršćansko udvaranje, važno je pokušati riješiti zbrku u razumijevanju jezika koja se stvara oko različitih značenja pojma ljubavi.

Postoji, dakle, nekoliko značenja riječi ljubav, za koja u grčkom jeziku stoje četiri različite riječi. Prva, *agape*, često se prevodi kao "božanska ljubav" jer je određena ljubavlju kroz vlastitu žrtvu Boga za čovjeka. Druga, *philia*, jest prijateljstvo, ponekada zvana i bratskom ljubavlju. Treća, *storge*, jest naklonost, znana i kao obiteljska ljubav. Četvrta, *eros*, jest osjećajna ljubav. Kao što sam spomenuo ranije, C. S. Lewis napisao je klasično objašnjenje tih četiriju dinamika ljubavi. Nekim ću se njegovim idejama ovdje služiti kao polazišnim.

'Agape' (božanska ljubav)

Ljubav koju muž i žena daju u zalog jedno drugom na dan svog vjenčanja, božanska je ljubav ili — kako su je stari Grci zvali — *agape*. To je najvažnija od svih četiriju ljubavi jer je uvjet spasenja: "Ljubi Gospodina Boga svoga svim srcem svojim, svom dušom svojom, svom snagom svojom i svim umom svojim . . ." (Luka 10:27). Grčka riječ koja se koristila na ovaj način je *agapao*, izvedenica od riječi *agape*. Budući da je zapovijed, mora biti voljni čin, a ne osjećaj. Možemo je odrediti kao *bezuwjetno darivanje samoga sebe za dobro ljubljenoga*. Drugim riječima, bila bi to *aktivna briga za dobro ljubljenoga bez ikakvih uvjeta*.

Ako ljubiš na taj način, daješ svoje vrijeme, svoj novac, svoj trud, sve što imaš, za onoga koga voliš. Ali, ne daješ bez razmišljanja. Daješ samo koliko je za *dobro* onoga koga voliš. Davanje na način da ugodiš drugome može biti božanska ljubav, ali ne uvijek, jer ono što će biti po volji osobi, nije nužno i ono što je dobro za njega ili nju.

Otac, koji kaže svome sinu "ne" kada ga sin pita za Mercedesu na svoj osamnaesti rođendan, iskazuje mu ljubav. Žena koja kaže ne svome mladiću kada je on pita za nešto suprotno moralu, iskazuje njemu ljubav. Roditelj koji odbije osigurati stanovanje djetetu koje preprodaje drogu, daje mu "neugodnu ljubav". Bog nam osobno pruža neugodnu ljubav kada se odbijemo s njegova puta, dok se naš život raspada.

Ne postoji nikakvo "ali" u toj vrsti ljubavi. "Ako se budeš dobro ponasao", "ako mi nastaviš ugađati" ili "ako se ne udebljaš", nemaju mjesta ovdje. Roditelji moraju ljubiti svoju djecu na taj dosljedni način, uvijek spremni na trud za njihovo dobro, ugađalo to djeci ili ne.

Bog se osobno baš mnogo ne sviđamo kada činimo grijeh, ali on će nas uvijek prihvatiti natrag, jer on je Bog ljubavi. Njegova djelatna briga za naše dobro ne uključuje nikakve uvjete, a on očekuje da ga ljubimo na isti način.

Agape je često izražena na jedan tih i dugotrajan način, bez mnogo trubakanja. Pedeset godina pranja rublja u obitelji; četrdeset godina posluživanja bolesnih i umirućih; desetljeća malih žrtava za supružnika i djecu; životno dugo posvećenje molitvi i podučavanje male djece. Kao takva, ona je najmanje uzbuđljiva i čak može biti najdosadnija između svih ljubavi. Ali ona je najsnažnija i pruža najveću nagradu na dugi rok.

To je kao kada zalijevaš maleno stabalce. Dan za danom, tjedan za tjednom, godinu za godinom nosiš mu vodu i brineš se za njega, a njegov se rast teško primjećuje. Tada jednoga dana, nakon mnogo godina, stablo procvate i napokon rodi plodom. Tek tada, nakon svega toga naočigled neizmjernog truda, tada ćeš tek shvatiti da je sve bilo vrijedno truda. Štoviše, takva je ljubav jedino što nas može kao osobe ispuniti. Papa Ivan Pavao II. piše u *Redemptor hominis*:

Čovjek ne može živjeti bez ljubavi. On ostaje biće koje nije svjesno samoga sebe, njegov život nema smisla, ako mu ljubav nije obznanjena, ako ne susretne ljubav, ako je ne iskusi i ne učini vlastitom, ako blisko ne surađuje u njoj.

Ovu *agape* ljubav možemo vidjeti u mužu ili ženi koji su se duboko razočarali u svojem bračnom drugu, a ipak to stavljaju na stranu da bi se pomirili i zaliječili odnos. Vidimo je u onima koji su bili u braku 25 godina i dulje. Prošli su zajedno kroz godine, kroz rane tipične za svaki ljudski odnos, kroz kušnje, kroz teškoće. A sada, jer je njihova ljubav bila istinski bezuvjetna i jer su nastavili voljeti kada je to prestalo biti ugodno, sada imaju nešto posebno. Postoji određeni mir, određena toplina u njihovu braku. Tako djeluje *agape*.

Nikada ne ću zaboraviti ženu koje sam muža posjetio jer je umirao od raka. Ostavio ju je nekoliko godina prije toga i pošao živjeti s mlađom ženom. Kada se razbolio i njegova drugarica nije željela više ništa s njim, uzela ga je njegova žena. Brinula se za njega dok nije umro. Ona je razumjela snagu božanske ljubavi.

Iako je *agape* iskorak prema van, vlastito sebedarje, onaj tko ljubi na taj način, obično i prima.³ Dakle, unatoč tome što *agape* najčešće uključuje primanje kao i davanje, kršćanstvo uvijek naglašava davanje više nego primanje.

Najvjerniji izraz te božanske ljubavi jest davati "kada to boli". Krist je to izrazio bez uvijanja: "Nema veće ljubavi od ove, položiti život svoj za svoje prijatelje" (Ivan 15:13). On je takvu ljubav propovijedao, on ju je živio i umro zbog nje. Njegovom milošću, mi je također možemo živjeti i umrijeti po njoj.

Bračna ili ljubav iz izbora (jedan vid 'agape')

Oblik glagola koji se izvodi iz *agapao*, ponekad se koristi u Novom zavjetu kada se govori o izboru. Krist je rekao: "Nitko ne može služiti dvojici gospodara, jer će jednoga mrziti, a drugoga ljubiti, ili će uz jednoga pristajati, a drugoga prezirati" (Matej 6:24). To znači: on će *odabrati* ili jednoga ili drugoga. Postoji dakle, ljubav koju možemo nazvati "izborna ljubav" ili *agape* iz izbora. Takvu ljubav treba gajiti za Boga, jer on želi da ga mi izaberemo iznad svih drugih bogova koji mogu biti u modi. Naša ljubav za Boga treba imati četiri značajke: prvo, *trajnost*, na način da bi trebala biti doživotna obveza; drugo, *isključivost*, tako da ne možemo ljubiti ni jednu ljudsku osobu do krajnosti do koje ljubimo Boga, to jest, svim svojim srcem, dušom i umom; treće, *javnost*, tako da bismo trebali biti svjedoci te ljubavi drugima; i četvrto, *plodnost*, utoliko što bi trebala rađati plodovima kroz unutarnji život s Bogom, život u milosti.

Unatoč tome što je ta izborna ljubav jedinstvena, jedna je druga ljubav zrcali: bračna ljubav. Bračna je ljubav stvorena na način da ima iste četiri osobine: *trajnost*, tako da je doživotna obveza; *isključivost*, jer svatko ima samo jednog supružnika; *javnost*, na način da se par javno vjenča te da obznani i svoj pristanak živi javno; i *plodnost*, tako što je uređena da bi stvorila novi život.⁴ Na te načine izborna ljubav u braku simbolizira svijetu (bračnu) ljubav između osobe i Boga.⁵

Dok bračna ili izborna ljubav može biti iskazana na svaki način na koji je i *agape* iskazana, postoji jedan način koji joj je jedinstven: tjelesno zajedništvo. S Gospodinom to uključuje primanje euharistije. Među supružnicima to uključuje spolno općenje.

Euharistija je, naravno, kruna odluke ljubavi prema Bogu iznad svega i izvor milosti po kojoj čujemo tu vjernost. Christopher West predlaže sličnu analogiju u *Good News about Sex and Marriage* (op. *Dobre vijesti o spolnosti i braku*):

Kada postajemo jedno tijelo s Kristom? Najizraženije u euharistiji. Euharistija je sakramentalno konzumacija braka između Krista i Crkve. A kada primamo tijelo našega nebeskog zaručnika u naše vlastito, upravo kao zaručnica začinjemo novi život u sebi — Božji vlastiti život.

Spolna bliskost posvećeni je tjelesni znak bračne *agape* ljubavi. Kao takva, ima iste četiri odrednice koje su spomenute ranije:

- (1) Trajnost. Spolni čin po sebi vrišti za sutrašnjicom. Bez obzira na to kakav je prethodni sporazum učinjen, ako među partnerima

ne postoji istinita vjernost, dakle brak, bit će nakon njega po svojoj prilici makar malo osjećaja čežnje.

- (2) Isključivost. Nikome tko je istinski zaljubljen ne bi bilo ugodno dijeliti svoga spolnog partnera.
- (3) Javnost. Iako se čin općenja normalno ne događa u javnosti (hvala Bogu), muž i žena obično ne sakrivaju činjenicu da spavaju zajedno.
- (4) Plodnost. Spolni je čin ustrojen tako da prihvaća prirodnu ponudu novog života. Djeca su plod vjenčane ljubavi, te daju svjedočanstvo o toj ljubavi za cijelu vječnost.

Zašto je tako mnogo užitka u spolnim činima? Koja je svrha tog užitka? Očigledni razlog za užitak u spolnom odnosu jest da bi se ohrabrio produžetak ljudske vrste. Ipak, to ne može biti jedini razlog, jer su spolni čin i njegovo uživanje dopušteni i dobri čak i u onim vremenima kada začecije nije moguće — na primjer, nakon menopauze, u razdobljima neplodnosti i u slučaju sterilnosti.

Želio bih dalje pružiti dokaz da je uživanje u spolnom činu također namijenjeno kao podstrek da se učini ta obveza bračne ljubavi i da se ona čuva. Drugi Vatikanski koncil naučava:

Ova [bračna] ljubav je na jedinstven način izražena i usavršena kroz čin koji je pridržan braku. Odatle, radnje unutar braka po kojima je par blisko i čedno povezan jesu plemenite i vrijedne. Iskazane na način koji je po svemu ljudski, ove radnje označavaju i hrane uzajamno sebedarje po kojem se supružnici međusobno obogaćuju u radosnoj i spremnoj nakani uma.⁶

Bračna bliskost, prema tome, označuje i "hrani" neprekinutu obvezu bračne ljubavi muža i žene.

Spolno zajedništvo ujedno je kruna i izvor. To je kruna za odluku posvećenja bračnoj ljubavi, a izvor ohrabrenja da bi se ta odluka usćuvala.

'Philia' (prijateljstvo)

Kao što je C. S. Lewis na pravi način predložio, prijateljstvo (*philia*) je u bitnome odnos temeljen na dijeljenju zajedničkih interesa. Ako dva čovjeka dijele istu vjeru, istu političku stranku, jednaku ljubav prema glazbi, zabavi, športu, iste interese razuma, tada će oni vjerojatno nalaziti zadovoljstvo u vremenu provedenom zajedno. Lewis pravo ističe: dok je *eros* licem u lice, prijateljstvo je "rame uz rame". Najbolje je kada se uživa s više osoba jer, ponovno tako Lewis objašnjava, postoji neka vrлина koju kod Marka potiču jedino Ivan i Ante. A Marko izvlači iz Ivana nešto što Tomislav ne može.

Philia se može kultivirati ili se može sama dogoditi. Uz to, može biti između različitih godišta i spolova.

Umjerenost je ključ za svako dugotrajno prijateljstvo. Kao i cvijet, bit će uništeno ako se pridrži suviše čvrsto; usahnuti će ako se predugo zapusti. Trebamo se držati s prijateljima, ali ih nikada zagušiti.

Neka prijateljstva izblijede jer se ljudi mijenjaju i odlaze drugačijim putovima. Ako se to dogodi, prijateljstvo ne treba žaliti, nego ga se treba sjećati u toplini i sa zahvalnošću. Ali kada prijateljstvo postane staro i zrelo poput dobrog vina, treba ga čuvati poput blaga.

Uobičajeno, prijatelji pridonose više ili manje podjednako u međusobnom odnosu. Ipak, s vremena na vrijeme za jedno ili drugo može biti nemoguće da daje podjednako. To je trenutak kada *agape*, ta ljubav sebedarja koja podupire sve ljubavi, mora preuzeti stvar u svoje ruke. Prijatelj je pokraj svoga druga u vrijeme kada mu je najpotrebniji. Kroz to vrijeme osoba ne će dobiti ništa iz tog prijateljstva, osim možda spoznaju da je taj njihov odnos bio više od običnoga poslovnog odnosa. Tako ono postaje slika našeg prijateljstva s Bogom.

Sv. Augustin prijateljstvo je držao najvećom od svih ljudskih ljubavi (jer *agape* je božanska). Zaista, koja od ljudskih ljubavi može biti važnija u braku? Dijeliti istu vjeru, istu naobrazbu, iste vrijednosti, iste oblike zabave, isti ukus - to su stvari na kojima se gradi dobar brak i bez kojih se može oskudijevati. Za njega to znači da uzme poduku plesa jer ona voli plesati, za nju da nauči pravila nogometa jer on obožava taj šport, to su načini da se izgradi prijateljstvo koje će podržavati onu ljubav na koju su se zavjetovali u braku.

Prijateljstvo je izraženo kada se međusobno dijele razmišljanja, radosti pobjede, ili (ako je prijateljstvo duboko) tuga poraza. Ono uključuje rizik i možda čak bol, ali kada se nađe pravoga prijatelja, to je vrijedno rizika i boli.

Među bračnim parom prijateljstvo bi trebalo biti duboko. Drugim riječima, svaki bi trebao moći dijeliti svoje najdublje misli i potrebe, svoje osjećaje, nade i strahove. Da bi se dijelilo ove stvari, treba imati mnogo povjerenja, jer ih ne spominješ na trećem izlasku. Ali kako povezanost i međusobno povjerenje počinje rasti, par bi trebao željeti međusobno podijeliti te duboke osjećaje i otkriti što im je zajedničko.

Da bi pričali o intimnim temama, oboje moraju zanimati riječi koje izgovara drugi. Kad istreseš svoje srce nekome, a taj odgovori, "Kamo ćemo sutra izaći?" tada znaš da postoji problem. Svaka osoba mora imati poštovanja i željeti podupirati drugoga. Ako postoji strah od odbacivanja, riječi intimnosti ne će izlaziti. A, kako Neil Clark Warren ističe, u slučaju da dijelite

takve stvari, tada među vama postoji pomno slušanje i prava otvorenost. Oni koji mnogo razmišljaju u molitvi, kojima je udobno u tišini i koji ne moraju imati radio ili televiziju upaljenu čitavo vrijeme, koji čitaju - osobito knjige o duhovnosti - oni su mnogo bolje pripremljeni na intimnost nego oni kojima nije potrebno sve nabrojeno. To je drugi razlog zašto je vjera tako važna u mogućem supružniku. Vjera, dakle ona koja se zbilja živi, pomaže pripremiti čovjeka na intimnost, koja ljubavi daje svoju dubinu.

Takva se podjela intime događa najlakše kada su dvoje sami u prikladnom okruženju. Odlazak na večeru uz sjedenje u povučenom dijelu restorana može biti odlično mjesto za ovo, kao i duga šetnja plažom. Naravno da i vremena krize ili kakvog gubitka često posluže za takav razgovor u bliskosti. Parovi koji razgovaraju o svojim neuspjesima i bitkama, uglavnom će imati mnogo bliži odnos nego oni koji to ne prakticiraju. Muškarac i žena trebali bi imati blizak prijateljski odnos prije nego uopće progovore o braku.

Jedna od najznačajnijih stvari koje bračni par dijeli, jest podizanje djece. Djeca su prekrasan zajednički interes roditelja, pa tako mogu veoma pridonijeti njihovom prijateljstvu. Djeca se nikada ne bi smjela promatrati kao da se upleću u ljubav roditelja, nego kao da hrane tu ljubav. To je razlog zašto parovi ne bi smjeli odgoditi potomstvo da bi sebi dali "vremena za uzajamno uživanje bez tuđih upliva." Djeca će privući roditelje još dublje u taj sebedarujući *agape*, koji je izvor radosti, te također dublje u prijateljstvo, najvišu od svih ljudskih ljubavi. Ljubav koja pokušava isključiti druge, pa i kroz kratko vrijeme, bez dobrog razloga potiče na sebičnost.

Neki od najboljih brakova počinju s prijateljstvom, a ne udvaranjem. Zapravo, velik broj mladih, kao što je svjedoči knjiga Jushue Harrisa *Boy Meets Girl* (op. *Mladić susreće djevojku*), bira prvo ući u prijateljstvo s nekim tko im se sviđa. Ako prijateljstvo bude cvalo, tada će mladić predložiti udvaranje. To je vrlo dobar način da se zaobiđe golem pritisak koje moderni izlasci i hodanje stavljaju na parove. Današnje hodanje često je više priprava za rastavu nego što je priprava za brak!⁷

O, kakva je blagodat prijateljstvo! "Vjieran, pouzdana je zaštita; i tko ga je stekao, našao je blago . . . Pravi je prijatelj balzam života, nalazi ga onaj tko se Gospoda boji." (Sirah 6:14)

'Storge' (Prisnost)

Prisnost se ponekada naziva obiteljskom ljubavlju zato što se normalno događa među članovima iste obitelji, ali važna je također i kod udvaranja. Povezana je s nježnošću, s blagom brižnošću za nekoga.

Prisnost se izražava na mnoge načine: zagrljaj, nježan poljubac usnama, poljubac u obraz, u čelo; blagi dodir po ruci, dlanu ili kosi. Čini se da je

dobra, nesebična, čedna nježnost postala žrtvom u našem svijetu nabijenom spolnošću. Mnogi su izgubili tu umjetnost nježnosti.

Svi mi osjećamo potrebu za prisnošću - blagim pogledom i dodirom. Takva se naklonost pronalazi između roditelja i djeteta, muža i žene, djevojkom i njezine najbolje prijateljice. Na pravom mjestu i u pravom trenutku, dodir kojim iskazujemo prisnost predivan je način da se priopći ljubav. Ponekad, *jedini* način. Prije mnogo godina novinarka Ann Landers provela je ispitivanje svojih udanih ženskih čitateljica, upitavši ih je li im draže "biti milovanom" ili imati spolni odnos. Preko 70 posto izabralo je "biti milovanom". Ne smatram da je to zato što im se ne bi sviđao spolni odnos, već zato što odavna nisu bile milovane.

Žene mi često govore da njihovi muževi žele samo spolne odnose. Kada ih upitam jesu li vodili ljubav prije braka, odgovor je neizbježno potvrđan. U tome je problem. Izravna posljedica jest da takvi parovi nikada nisu razvili naviku izmjenjivanja nježnosti. Kada muškarac ima spolni odnos sa ženom prije braka, on često vidi poljubac i dodir samo kao uvod u taj čin. Takve supruge trebaju pomoći svojim supruzima da shvate važnost nježnosti u dobrome braku. Muž i žena moraju se znati dodirnuti, zagrliti, poljubiti i biti poljubljeni, a da to ne bude uvod u spolnu aktivnost. Prisnost je važan jezik ljubavi, jezik koji bi se trebao naučiti u vrijeme udvaranja.

Tako često, kada se raspravlja o čednosti u svjetlu vjere, izmjena nježnosti jedva se spomene. Zbog toga su mladi ljudi s pravom zbunjeni oko toga što je dopušteno, a što ne. Tako često govorimo o onome što se ne bi smjelo činiti, ne dajući pozitivan prijedlog o onome što bi trebalo činiti.

Jedan me je muškarac u dobi od 30 godina nazvao nakon jednog seminara o temi "Kršćansko hodanje u svijetu prenapučenosti" i upitao, "Oče, pa što *bih trebao* napraviti kada poželim svojoj ljubavi laku noć?"

Rekao sam mu: "Pa, mogao bi staviti svoju ruku na njezino lice i vrlo se sporo primaknuti prema naprijed. Poljubiti je jedanput. Dvapat. Zagrliti je vrlo polako, čvrsto, a opet vrlo nježno. Pritisnuti svoj obraz na njezin i osjetiti toplinu. Biti će to način da izraziš svoje istinski tople osjećaje prema njoj. Tada možda možeš reći nešto lijepo, poput: "Toliko mi značiš", te je poljubiti po drugi put. Tada kaži laku noć i poljubi je još jednom, sporo, nježno, kao da se bojiš da bi se mogla prelomiti ako nisi pažljiv."

"Nije loše, oče."

"Bilo je to odavna, ali još uvijek dobro pamtim."

Postoje li drugi romantični izrazi naklonosti, osim poljupca za laku noć? Naravno. Ako je par izlazio već duže vremena, on joj može dati kratak, ali nježan poljubac u obraz i zagrliti je kada se susretne s njom. Može poljubiti njezinu ruku s vremena na vrijeme. Može dotaknuti njezino lice ili

dotaknuti njezinu ruku kada hodaju. Može ponekad staviti svoju ruku oko njezina ramena ili dotaknuti njezinu kosu. Polagani, nježni pokreti snažni su, simbolični i krjeposni izrazi jedinstva.

Ona bi njemu također trebala znati iskazati naklonost, osobito ako joj je dao razloga da bude sigurna u njegovu ljubav prema njoj. Ona može nasloniti svoju glavu na njegovo rame dok gledaju film. Ili ga može blago dodirnuti po ruci i nježno ga poljubiti u obraz. Druga je mogućnost da uzme njegovu ruku i stavi je oko svoga struka ili da ga samo uzme za ruku i nasloni se lagano na njega dok hodaju.

Jedan je dobar muškarac, katolik, rekao da on dijeli prisnost sa svojom djevojkom tako da bi ona sjedila u njegovu naslonjaču dok bi on ležao s glavom u njezinu krilu. Razgovarali bi satima dok se on igrao njezinom rukom te, kaže on, tako izgrađivali pravu duhovnu blizinu, tako važnu za uspješan brak. Rekao sam mu: "To je dobro, ali nipošto nemojte zamijeniti pozicije!"

To bi uglavnom trebao biti doseg do kojega bi išao tjelesni izražaj ljubavi u razdoblju udvaranja. Zamisli kakvo bi duhovno i psihološki zdravo udvaranje bilo kada bi to bila prihvaćena norma izmjenjivanja nježnosti.

Ne zaboravi, kada izmjenjuješ nježnost, spori pokreti obično označuju davanje, poštivanje i služenje onome koga ljubiš. Brži pokreti ili strastveniji dodiri obično ukazuju na traženje, na vlastito zadovoljavanje i služenje sebi.

Sloboda u umjerenosti

Sada dolazi nešto što bi za neke mogao biti veliki korak unatrag. Ali, to je zdrav iskorak. Mnogi koji su ga učinili, sretni su zbog toga. Problem koji postoji u našem zapadnom dijelu svijet je hedonistički pristup uživanju koji kaže: Ako je što ugodno, tada se moram time prenatrpati. Danas, kada je nešto ugodno, mi najčešće to želimo imati u punoj mjeri, biti time potpuno zadovoljeni. Ako obožavamo skijati, postajemo "strastveni skijaši". Ako nam se sviđa tenis, postajemo "ovisnici o tenisu". Ako nam je ugodno ljubiti se, uskoro ćemo spavati zajedno.

To, naravno, nije kršćanski način. Kršćanski je pristup uživanju zadovoljiti se nečim za trenutak, a zatim zaboraviti na to. To je pristup uživanju a da se ne postane ovisan o njemu. Drugim riječima, ne željeti niti jednu stvar ili osobu osim Boga na način da ne možeš biti sretan bez nje. To je razlog zašto je sv. Franjo Asiški viđao sv. Klaru samo jednom na godinu; uživao je u prijateljstvu s njom toliko da nije želio ovisiti o njemu da bi se osjećao sretnim.

Koji je blagoslov uživati u malim okusima radosti života, oslušivati u njima tihi šapat nebeske radosti, bez potrebe biti njihov rob, čak i u

malenoj mjeri. Dakle, pravi će kršćanin biti zadovoljan s malim užitcima, bilo s hranom, pićem, poljupcem za laku noć ili čak radošću prijateljstva, bez upornog zahtijevanja još nečega.

Mjesto potpunog zadovoljstva,⁸ duboke ispunjenosti, nije ovaj svijet, već sljedeći. Ako uspijemo, okusimo tek sitne delicije i ugodnosti na koje nađemo na putu i, ako smo njima zadovoljni, možemo biti smireni na svom putu prema potpunom i završnom ispunjenju u božanskom braku Božjega Kraljevstva.

Bilo kako postavio letvicu zadovoljstva na koje ciljaš - na razinu malenih užitaka koji dolaze, na primjer, uz topao, nevini zagrljaj ili poljubac, ili je postaviš na snažno uživanje koje dolazi uz predbračne spolne odnose nekoliko puta na tjedan - bit ćeš jednako neispunjen. Zašto? Zato što su naše žudnje bezgranične i svaki pokušaj njihova ispunjenja konačnim stvarnostima zauvijek je osuđen na neuspjeh. Što više popuštamo svom nagonu, bilo to za egzotičnom hranom, alkoholnim pićima ili za spolnim odnosom, to oni više od nas traže. Ako podesimo očekivanja na dopuštenu razinu, bit ćemo podjednako psihološki zadovoljni kao i da smo ih postavili na hedonističku. Ali, postavivši očekivanja na dopuštenu razinu, lakše ćemo se odvojiti od užitka i osjećati ćemo se slobodnima predati sebe u nesebičnoj ljubavi (*agape*). U suprotnom smo robovi svojih strasti, a drugima se koristimo da bi te strasti zadovoljili.

Žene: recite što želite!

Kada sam spomenuo romantičnu nježnost grupi mladih žena, one su me pitale: "Oče, mi želimo upravo to. Ima li muškaraca koji bi bili takvi?"

"Ne, zbilja nema mnogo, ne još", odgovorio sam. "Morate im pomoći da postanu kakvima ih želite."

Žene, recite muškarcima što vam se sviđa, a što ne. Ako su pametni, poslušat će. Jedna od mojih ljubavi iz dana prije sjemeništa rekla mi je: "Volim kada diraš moje lice." Nisam atomski fizičar, ali znao sam dovoljno da bih joj dirao lice u onim posebnim trenucima izmjenjivanja nježnosti. Dame, nije manipuliranje kad pitate za ono što vam se sviđa, već je to podučavanje muškaraca da s vama postupaju kako treba. Manipulacija je jedino ako biste ga željele prisiliti na nešto što on ne želi činiti. Što ako on prema vama ne postupa kako biste vi željele u pitanju prisne nježnosti ili u bilo kojem drugom pitanju? Kažite mu zbogom!

Nije čudo da mnogi parovi nikada ne razviju intimnost u razdoblju udvaranja. Previše su zaposleni ljubakanjem i zagrljajima, u trenucima kada bi trebali pričati o stvarima iz dubine svoga srca.

Odgadanje poljupca do braka?

Što s ljudima poput Joshue Harrisa,⁹ koji je odlučio ne poljubiti se dok se ne oženi, ili poput Elisabeth Elliot¹⁰ i Stevea Woodsa¹¹ čiji su prvi poljupci bili nakon njihovih zaruka? Je li njihov pristup najbolji?

Mogu razumjeti zašto su možda odlučili krenuti ovim putem, kada su tolike stvarnosti poput izmjenjivanja nježnosti postale potpuno uronjene u područje spolnosti i na taj način iskorištavane. Ali, ja mislim da je takav pristup previše oštra reakcija na ovaj svijet u kojem je spolnost previše naglašena. Postoji golema potreba da vratimo izmjenu nježnosti u naš svijet, da je ponovo uspostavimo na mjesto koje joj pripada, da je očistimo od primisli spolnosti. Izmjena nježnosti, kada je čista i plemenita, predivna je stvar. Kada par odlaže poljubac, ma kako čedan bio, do braka ili zaruka, mogu možda implicitno podrazumijevati da je izmjena nježnosti samo nešto slabiji oblik spolnog iskorištavanja. A ona to nije. Ona je prelijep izražaj ljubavi koji ispunja ljudske potrebe.

Što je s prisnošću u javnosti? Molim vas, vrlo malo i samo na prikladnom mjestu. Držanje za ruke u šetnji, kratki poljubac kada se sastanete ili na rastanku, zagrljaj u zračnoj luci ili držanje za ruke za večerom, to je u redu, ali dulje nježnosti ili poljupci koji se ponavljaju, to osobne stvari koje ne pripadaju u javnost. Običaji lijepog ponašanja povezani su uglavnom s tim da se ostali osjećaju ugodno. Kada muško i žensko jedva mogu držati svoje ruke dalje jedno od drugog, tada to postaje zbilja neugodno svima ostalima.

Izmjena nježnosti, kao što je zapisao Karol Wojtyła (papa Ivan Pavao II.) u knjizi *Ljubav i odgovornost*, nije usmjerena prema uživanju, "nego kao hrana zbližavanju".¹² Ona "ima snagu uzdići ljubav iznad raznih opasnosti koje vrebaju u egoizmu osjetila. . ." Prisnost je važan "čimbenik ljubavi", ali on zahtijeva "nutarnju samokontrolu".

Ponekada osoba otkrije da njegova draga ili njezin dragi imaju vrlo malo sposobnosti za izmjenu nježnosti; on ili ona imaju teškoća zagrliti se ili dotaknuti. Ponekada je ta povučенost uzrokovana strahom od koraka naprijed u spolnost u našem svijetu koji je natopljen seksom. Ili, može biti da on ili ona dolaze iz obitelji u kojoj je izvanjsko očitovanje prisnosti bilo rijetko. U svakom slučaju, preporučio bih da o tome raspravite pomno i diplomatski, uz objašnjenje o važnosti pokušaja da polako uspostavite naviku izmjene čedne nježnosti. To je nešto što se može naučiti, ali potrebno je to činiti postupno, bez vanjskog pritiska.

Treći je mogući razlog za sramežljivost u izmjeni nježnosti psihološka blokada zbog loših iskustava iz prošlosti. U ovom slučaju, za svoju vlastitu dobrobit, za dobrobit budućega supruga i djece, takvi bi parovi trebali razmisliti o stručnom savjetovanju kojim bi se otkrio uzrok problema. Može

biti jako korisno ako bi uspostavili savjetovanjem s dobrim, iskusnim, kršćanskim savjetnikom.

Da nadodam, kulturno podneblje može imati golem utjecaj na sposobnost izmjene nježnosti. Obično se osobe odrasle u južnjačkom, filipinskom i istočnoeuropskom kulturnom podneblju dosta ugodno snalaze u zagrljajima i poljupcima unutar obitelji i prijatelja. To ne znači da bi se oni s drugih podneblja trebali zadovoljiti s minimalnom izmjenom nježnosti. Mnoga istraživanja pokazuju da izmjena nježnosti vrlo terapijski djeluje za sve, neovisno o narodu iz kojega potječu.

Također je važno biti prisnan s djecom. Kako Gary Smalley napominje u svojoj knjizi izvršnoj za roditelje *The Blessing* (op. *Blagoslov*) "... dodir koji nešto znači, može dijete zaštititi od potrage za drugim, lošim prilikama u kojima bi ispunilo tu potrebu." Isus je sam činio da djeca dođu k njemu, "... uzeo ih je u naručje, položio na njih svoje ruke i blagoslovio ih" (Marko 10:16). Papa Ivan Pavao II ide toliko daleko da kaže da djeca imaju "posebno pravo na [primanje nježnosti]." Smalley također ističe da dodir koji nosi značenje donosi psihološku korist, snižava krvni tlak i dodaje dvije godine života suprugu.

Mnogi očevi prestanu pružati zagrljaj i poljubac svojim kćerima jednom kada one uđu u pubertet. Možda je to zato što kada se njihove kćeri počnu razvijati u žene — oni osjećaju da bi ih izražavanjem tjelesne prisnosti mogli iskoristavati. Nije tako. Mnogo govori o ocu koji poklanja svojoj kćeri topao, nevin zagrljaj. Psiholozi koji su istraživali turobne posljedice kod kćeri koje njihovi očevi nisu nikada zagrlili, slažu se u podržavanju prisnosti.

Dakle, muškarci, kada postanete očevi, nemojte zaboraviti važnost prisnosti prema svojim kćerima i jednako prema svojim sinovima. Uz uviđavnost i osjećajnost, prisnost je velik dobitak, neovisno o godinama.

Izmjena nježnosti velika je pomoć za mentalnu dobrobit i odlična stvar koju treba njegovati u razdoblju udvaranja.

'Eros' (Osjećajna ljubav)

Četvrta po redoslijedu jest osjećajna ljubav, ili *eros*. Njezino je značenje biti vrlo zadovoljan s nekim ili nečim, obožavati to. Ponekada upotrebljavamo riječ ljubav kako bismo opisali svoje osjećaje prema novoj glazbenoj liniji, novom automobilu ili novoj kući: "Stvarno (to) obožavam!" Ono što mislimo je da nam se nešto vrlo *svidi*, ali nekako nije dovoljno reći: "Svidi mi se!" "Ljubav" je postala superlativ "svidanja".

Pri udvaranju, osjećajna ljubav znači zaludenost, osjećajnu privlačnost koju je, kako se samo čini, nemoguće kontrolirati. Papa Ivan Pavao II. naznačio je u svojim govorima o teologiji tijela: "Prema Platonu, 'eros' predstavlja unutarnju snagu koja privlači čovjeka prema svemu dobrom, istinskom i lijepom. . . ." ¹³ Dakle, u ovom kontekstu, to znači snažnu potrebu za dobrim, istinitim i lijepim u drugome. Taj snažno uzbudljiv osjećaj neka je vrsta mističnoga iskustva. Kaže se da je osoba "zaljubljena".

Eros nije samo spolna želja kako je to Freud pogrešno mislio, iako spolna privlačnost može biti njegov dio. On je u prvom redu osoban. Čovjek želi posjedovati cjelovitost druge osobe, a ne samo njezino tijelo. Kao takav, mnogo je snažniji od same spolne privlačnosti.

Koja je svrha te ljubavi? Najvjerojatnije je zamišljena kao katalizator braka, koji pomaže paru da prevlada neodlučnost u odluci da učine doživotni bračni savez.

Zapravo je to najvjerojatnije najveći razlog da se par vjenča, iako nije glavni sastojak uspješnog braka, kao što su ljubavnici u hollywoodskim filmovima s vremenom dokazali. Sjećam se da sam čuo jednu glumicu u svojim šezdesetim godinama gdje na televiziji komentira svoj četvrti brak. "Ovo", gugutala je, "jest prava ljubav. Ostale nisu bile. Ovaj će brak trajati jer je naša ljubav vjerodostojna." Nekoliko godina kasnije i taj se brak također raspao.

C. S. Lewis ističe da bi bilo dobro ne zaboraviti: ako od *erosa* učiniš boga, on će doći kao demon i uništiti te. *Eros* je divna, čudesna stvarnost, ali je samo konačna; nije Bog. Ona oponaša Boga, utoliko što je iznad zemaljskih stvarnosti koje se čine velikima kao bog, ali to nisu. Bog jedini jest bezgraničan i vječan. *Eros* nije ništa od toga.

Kada sam bio u sjemeništu, čuo sam priče o ženi koja je rekla svećeniku da je zaljubljena u njega. Kada joj je hladnokrvno odgovorio da se takve stvari mogu dogoditi, pitala ga je kako to može uzimati olako. On joj je nježno objasnio da biti zaljubljen nije kraj svijeta. Osjećaji dolaze kada hoće, ali ako se ne brine o njima, s vremenom blijede. Tako je i ovaj izbljedio.

Ako znaš koliko je konačna ova bogolika ljubav i ako shvatiš da joj se ne trebaš predati svaki put kada se pojavi, izbjeći ćeš hrpu nevolja. Unatoč tome, kada se dijeli sa supružnikom i kada se pravilno razumije, ona je vrlo slatka.

Osjećajna ljubav neodložno blijedi u svakom odnosu iz dva razloga. Prvo, ona se hrani mističnošću, a mističnost blijedi sa svakodnevnnošću. Drugo, budući da je ljudska ljubav ograničena potrebno ju je njegovati i održavati božanskom ljubavlju. Ako nije pobožanstvenjena, umrijet će kao što i sve drugo što je samo ljudsko mora umrijeti.

Kako se ona može održati na životu — pa čak i ako nije na razini na kojoj je bila na dan vjenčanja — i tijekom braka? Prvo, rastom i obogaćivanjem vlastite osobe u krjeposti i znanju, čuvajući na taj način određenu mističnost odnosa. Drugo, vršenjem božanske ljubavi (*agape*). Na taj način osjećajna ljubav, dobra po sebi, može biti održana na životu, pa će međusobni odnos zadržati određeni žar.

Osjećajna se ljubav može izraziti riječima poput: "Zaljubljen sam u tebe", ili djelima. Ali kojim djelima? Strastvena djela za strastvene osjećaje? Ako bismo prenijeli takvo razmišljanje na druge osjećaje, imali bismo tada djela bijesa vezana za osjećaj bijesa (možda bacanje stolice ili dvije, ili razbijanje nekoliko prozora), ili djela ljubomore vezana za osjećaj ljubomore (možda šaka u glavu). Doista, osjećaje treba izraziti, ali na konstruktivan i razuman način.

Strastveni čini i njihova normalna posljedica, spolni čin, označuju nešto mnogo dublje od osjećaja. Oni označuju obvezu, isključivost i potpuno sebe-darje. Označuju ljubav koja je tako velika da želi iznijeti novi život s kojim će dalje dijeliti ljubav.

Najiskreniji tjelesni izražaj osjećajne ljubavi jest romantična prisnost. Takvo dodirivanje, zagrljaj i poljupci izražavaju čistu zahvalnost i ushit u radosti drugoga koji mi donosi takvu radost. To je kršćanski način izražavanja *erosa*, lišen sebičnosti koja ubija svaku ljubav, te je na taj način pobožanstvenjen božanskom ljubavlju. A upravo takav izražaj *erosa*, jer je pobožanstvenjen, učinit će da on traje.

U euharistiji nalazimo obećanje da će se ispuniti prirodni impuls osjećajne ljubavi: hranimo se tijelom onoga koga ljubimo. Kada primamo euharistiju, hranimo se našim Bogom dok nas on prožima sve više i više u život svoje milosti, kao znak sveprožimajuće ljubavi koja nas očekuje u njegovom kraljevstvu. Osjećajna je ljubav, dakle, znak te sveobuhvatne vatre kojom će cijelo naše biće gorjeti na sam pogled na Boga koji je stvorio i održava na vlastitu sliku bića čija srca gore u ovom svijetu.

Usput, riječ *eros* ne pojavljuje se u Novom zavjetu, ali u Starom, *Pjesma nad pjesmama* sadrži je u velikom broju. Pročitaj barem dio Pjesme nad pjesmama 4:9-13 da bi dobio uvid u tu priču o strastvenoj ljubavi između Boga i njegova naroda. Kao što je biskup Fulton J. Sheen običavao reći: "Svaki muž obećava što samo Bog može dati. I svaka žena obećava što samo Bog može dati." Kada to osoba spozna, tek tada može uživati *eros* ne postavši njegov sluga.

I još više, svi mi možemo izgraditi strastvenu ljubav prema Bogu ovdje na zemlji. Iako je takvo shvaćanje strano većini kršćana, sv. Augustin ga je dobro izrazio:

Kasno sam te zavolio, o Ljepoto tako drevna i tako nova. Jurio sam glavom u kupine za onim lijepim stvarima koje si ti stvorio. One su me držale daleko od tebe, te ugodne stvari koje, da nisu od tebe, ne bi nikada postojale. Poslao si mi miris, a ja sam ga uvukao svojim dahom, i teško disao za tobom. Okusio sam tebe, te sada gladujem i žedam za tobom. Dotaknuo si me i ja sam izgarao za mir.

Zaključak

Svaka od četiri vrste ljubavi ima svoje mjesto u našim životima. Sve su četiri dobre u pravoj prilici. Samo je *agape* božanska i oživotvoruje sve ostale. Tri ljudske ljubavi osuše se i umru u sebičnosti ako nisu potaknute božanskom ljubavlju. Ako milošću Božjom *agape* postane ono što ispunja tvoj život, dogodit će se dvije stvari. Prvo, početak ćeš ljubiti na način kako Bog ljubi, a to je nešto što će ti biti zadovoljstvo vidjeti. Drugo, bit ćeš u mogućnosti sjediniti se u ljubavi s Bogom i s drugim ljudima. Ni jedna zemaljska stvarnost ne može premašiti stvarnost dobrog odnosa s osobom. Ništa drugo ne će donijeti trajnu sreću, u udvaranju, u braku ili na nebesima.

Bilješke

- (1) Ovo je poglavlje adaptacija članka koji je autor objavio u časopisu *Fidelity* u travnju 1984. pod naslovom "A Basis for Positive Sex Education" (op. "Temelj za pozitivno učenje o spolnosti"). Većina je također, u proširenom obliku, objavljena kao serija autorovih mjesečnih kolumni, "Love Lines" u časopisu *New Covenant* između srpnja 2001. i siječnja 2002.
- (2) Gospodin nam daje dvije velike zapovijedi ljubavi u Marko 12:29-31 ljubiti Boga svim srcem, dušom i umom; a ljubiti bližnjega kao samoga sebe.
- (3) Ako osoba koja ljubi na taj način, ne izmami odgovor drugoga zbog nedostatka na strani ljubljenoga, Bog nam svejedno obećava nagradu.
- (4) Papa Pavao IV. u *Humanae vitae* (br. 9) kaže da su bračnoj ljubavi pridruženi pridjevi: ljudska, potpuna, vjerna, isključiva do smrti i stvaralačka (plodna). Ja sam dodao javna kao još jedan pridjev koji, iako manje teološki, odgovara našoj praktičnoj raspravi.
- (5) Kao što opisuje Izaija 62:4-6.
- (6) *Gaudium et spes*, br. 49.
- (7) Pogledaj Connie Marshner, "Contemporary Dating as Serial Monogamy," *Homiletic and Pastoral Review*, listopad 1998, strana 18.

- (8) Na nebesima, kao što je Bog objasnio sv. Katarini u njezinu *Dialogu*, "[Duša] uvijek Mene [Boga] žudi i ljubi, a njezina želja nije uzaludna — kada gladije ona je zadovoljena, a zadovoljna ona osjeća glad, ali daleko su od nje dosada sitosti i bol gladi." (*The Dialogue of St. Catherine of Siena*, Rockford IL: TAN books, 1974., str. 110.)
- (9) Joshua Harris, *Boy Meets Girl*, Sisters, Oregon: Multnomah Publishers, 200. To je osvježavajuća kršćanska knjiga puna pjesničke ljepote o Joshuinoj ljubavi u kasnim devedesetima.
- (10) Elisabeth Elliot, *Passion and Purity*, Grand Rapids, MI: Fleming H. Revell, 1984. Za njezin osnovni pristup vidi str. 130. Knjiga je pjesnički raskošna, neustrašiva kršćanska priča o njezinu romantičnom udvaranju. Na žalost, u pitanju poljupca čini se malo previše konzervativnom.
- (11) Stewe Woods, *The ABCs of Choosing A Good Husband*, Port Charlotte, FL: Family Life Center Publications, 2001. Iako su se Steve i njegova buduća supruga poljubili tek nakon što su se zaručili, Steve sada zagovara čekanje sve do braka. (On je uključen u vrijedno djelo pomaganja katoličkog obiteljskog života. Pogledaj njegovu web stranicu www.familylifecenter.net.)
- (12) Karol Wojtyła (Papa Ivan Pavao II.), *Ljubav i odgovornost*, izdano na poljskom kao *Miłość I Odpowiedzialność*, Krakow, Wydawnictwo, Znak, 1960. Ovdje se koristi riječ "nježnost", ali poljskom izrazu možda je još bliža riječ "naklonost".
- (13) Ovo je suprotno modernom značenju koje dolazi od Freuda, a koje *erosu* pridaje značenje obične seksualne privlačnosti. Vidi kateheze pape Ivana Pavla II. objedinjene pod temom *Blagoslovljeni čista srca*, održane u sklopu audijencija od 23. travnja 1980. do 6. svibnja 1981. (objavljeno na engleskom *Blessed are The Pure of Heart*, Pope John Paul II, Pauline Books & Media, 1988)

Najveći izazov: Čedno udvaranje

Možda je pred nevjenčanim kršćanima danas najveći izazov pokušati živjeti čedan, kršćanski život i udvaranje. Što Isus Krist očekuje od nas pri udvaranju u dvadeset i prvom stoljeću?

Norme su najočitiije iskazane u Svetom pismu. Drugi izvori zahtijevaju promišljanje i vodstvo Crkve.

Sveto pismo

Prvo, svetopisamsko učenje Isusovo o predbračnom seksu: "jer iz nutrine, iz ljudskog srca, izlaze: zle misli, razne vrste *bluda*, krađe, umorstva, preljuba, lakomstva, opačine, lukavstvo, razuzdanost, zavist, . . . Sva ta zla izlaze iznutra i onečiste čovjeka." (Marko 7:21) (autor stavio u kurziv)

Blud nije riječ kojom se većina od nas služi svaki dan. Definirana je kao *svojevoljan spolni odnos između nevjenčane osobe i druge nevjenčane osobe suprotnog spola*. Drugim riječima, predbračni spolni odnos. Dakle, jasno je da je Isus bio protiv predbračnog seksa.

Dapače, bio je i sv. Pavao koji bludnike izričito spominje u 1. poslanici Korinćanima. Riječ blud pojavljuje se tri puta u Starom zavjetu, a 14 puta u Novom. U svakoj je prilici proglašena protivnom moralu. Isključivanje iz kraljevstva nije kazna za neznatan grijeh. Dakle, jasno je da je blud u domeni smrtnoga grijeha. Blud će te držati izvan kraljevstva Božjega.

To ne znači da je svatko tko je počinio blud izgubljen. Gospodin oprašta onima koji se pokaju za taj grijeh i koji se promijene. To je jasno iz načina na koji je On postupio prema ženi uhvaćenoj u preljubu u Ivan 8:3-11 i u načinu na koji je postupao s Marijom Magdalenom za koju se, prema sv. Grguru, vjeruje da je bila obraćena grješnica. Bilo kako bilo, svatko tko ljubi Gospodina i želi sebi dobro, učinit će sve što je moguće da bi se klonio od takvih grijeha.

Grijesi u vezi sa spolnošću nisu najgori od teških grijeha, ali oni su najčešći. Najbolje je izbjegavati svaki grijeh, ali bolje je učiniti grijeh na području spolnog nemoralizma iz slabosti, nego učiniti grijeh poricanja učenja Sv. pisma da blud jest grijeh. Drugim riječima, oni koji opravdavaju vlastiti blud i pretvaraju se dobrim kršćanima, mnogo su gori od onih koji prihvataju istinu, ali ne uspijevaju uvijek živjeti po njoj. Zato što je Sv. pismo

i crkveno učenje na ovom području tako jasno, gotovo nitko ne može tvrditi da je nevin od odgovornosti jer ne pozna ovu tematiku dovoljno dobro.

Crkva

Crkva potvrđuje učenje Svetoga pisma u *Deklaraciji o seksualno etici*: "Upotreba spolnih funkcija svoje istinsko značenje i moralnu ispravnost ima samo u pravome braku." Uz to potvrđuje ozbiljnost grijeha na području spolnosti: "Moralnost na području spolnosti uključuje tako velike vrijednosti ljudskoga života da je svaka izravna povrjeda toga reda objektivno ozbiljna." Tako svaka spolna aktivnost van braka - uključujući predbračni spolni odnos, preljub, samozadovoljavanje i homoseksualna djela - jest ozbiljno grješna.

Zašto je spolni čin izvan braka grješan? Ukratko, nemoralan je stoga jer je spolni čin izražaj zavjetovane bračne ljubavi, te spolni čin može uroditi djecom koja bi trebala biti začeta i uzdignuta u postojanoj ljubavnoj zajednici braka.

Koliko daleko je predaleko?

Predbračni seks je grješan. Ali, što je s drugim aktivnostima poput predigre? Jesu li su i takve stvari grješne? Da, grješna je svaka izravna namjera spolnog podražaja van braka. Sv. Toma Akvinski zapisao je u *Summa Theologica*:

... jer je blud smrtni grijeh, a još više drugi oblici požude, slijedi da u sličnim grijesima ne samo pristanak na čin, nego i pristanak na užitak jest smrtni grijeh. Iz toga ... poljupci i nježnost koji se čine radi ove naslade, slijedi da su to smrtni grijesi. ... Dakle, utoliko koliko su požudni, oni su smrtni grijesi.

Sv. Toma definira požudu kao "traženje spolnog zadovoljstva koje nije usklađeno s pravim razlogom". U požudu je naravno uključivala i svaka namjera ili zamišljanje grijeha na području spolnosti, kao što je Isus istaknuo u Mateja 5:28: "... A ja vam kažem: Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu."

Dakle, strastveni poljupci i svaki drugi čin koji po svojoj prirodi ili iz namjere potiče želju za spolnim činom ili stvara spolno uzbuđenje bio bi označen kao spolna aktivnost. Takav se čin obično vrši da bi se pružio određeni nepotpuni užitak koji se može dovršiti samo spolnim sjedinjavanjem ili orgazmom. Nije razumno pripremati se za spolno sjedinjenje ako ne namjeravaš izvršiti spolni čin. Grijeh je, u biti, djelovanje protivno pravom razlogu, razlogu koji je od Boga. Kada se par spolno uzbudi, a zatim čeličnom voljom uzmakne ili doživi vrhunac pomoću neke vrste podražaja vanjskih spolnih

organa, tada oni čine spolni čin trivijalnim. Drugim riječima, služe se spolnim činom da bi se igrali. Crkva nije nikada činila seks trivijalnim, nego ga je uzdizala kao jako vrijedan i sveti čin. Isto tako, ona također ne može smatrati trivijalnim radnje koje se vrše u pripremi za sam taj čin.

Dakle, koliko daleko može istinski kršćanin otići na izlasku? Načelo je, jednostavnim rječnikom, da je izmjena nježnosti najčešće lijepa i dobra, čak poželjna, ali su nemoralne radnje koje po svojoj prirodi ili namjeri uzrokuju spolno uzdignuće u bilo kojoj od osoba.

Neki su raspravljali da je pitanje koliko daleko možemo ići na izlasku slično pitanju koliko blizu kraja litice možemo prići a da ne padnemo u ponor. Približavanje kraju litice nema nikakve unutarnje vrijednosti. Izmjena nježnosti na izlasku ima. To je zdrava stvar koja pomaže povezivanju. Kao takvu, treba je razumno upotrebljavati.

Papa Ivan Pavao II. u svojoj (u širokim krugovima) hvaljenoj knjizi *Ljubav i odgovornost*, koju je napisao prije negoli je postao papa, bilježi da je pokazivanje ljubavi (njegovim riječima, "nježnost") važan činitelj u ljubavi, ali da "ne može biti prave nježnosti bez usavršene navike suzdržljivosti", odnosno samokontrole, "koja ima svoje ishodište u volji uvijek spremnoj da pokaže uslužnost iz ljubavi, te tako nadvlada napast za čistim uživanjem. . . ." Drugim riječima, postoji crta između dobre, plemenite izmjene nježnosti i traženja spolnog užitka. Samokontrola je potrebna da bi se ostalo na moralnoj strani ove granice.

Bilješka o pornografiji

Je li gledanje pornografije iz zabave ozbiljan grijeh? Da, jer kvari um. *Katekizam Katoličke crkve* (br. 2354) naučava da pornografija stvara lažnu sliku bračnog čina izokrećući pravu svrhu spolnosti, koja je stvorena da bi gradila dostojanstvo ljudske osobe, prema primitivnom uživanju u kojem drugo ljudsko biće postaje običan objekt iskorištavanja. Ona nije samo prigoda za grijeh već je i ozbiljan grijeh po sebi jer degradira spolnost i sve osobe koje u tome sudjeluju.

Praktična primjena

Što, dakle, sve to znači u praksi? Prvo, jer muškarac postaje uzbuđen mnogo brže nego žena, žena mora biti zabrinuta za način na koji njezin partner reagira, a ne samo zbog načina kako ona sama reagira. Ako on postane manje pažljiv i žurniji u svom zagrljaju ili poljupcu za laku noć, prilično je sigurno da je prešao granicu izmjene nježnosti. To je vrijeme za jednoga ili oboje da se odmaknu, uz izražavanje kakvog komplimenta. Zašto kompliment? Da se odbije grijeh bez nanošenja ozljede egu. On (ili ona) bi

mogao reći nešto poput: "Ti si mi tako dragocjena", ili "Ti si moje sunce", prije nego što se navečer rastanu.

Klasično pitanje među samcima tiče se moralnosti "francuskog" poljupca, odnosno poljupca jezikom. Je li dopušten? Ukratko, ne. Neke su mi žene rekly da one to mogu činiti ne uzbuđujući se i ja im vjerujem. Ali koga će one poljubiti? Teško je zamisliti normalnog muškarca koji francuskim poljupcem ne bi bio poslan na pola puta do Mjeseca. Žene su odgovorne za ono što čine muškarcu, kao i za ono što čine sebi.

Jedan mi je osmaš rekao: "Oče, ja mogu učiniti francuski poljubac i ostati hladnokrvan." Odgovorio sam: "Vjerojatno radiš nešto pogriješno." Možda je moguće da muškarac stalnom vježbom sebe odijeli od svojih osjetila, ali taj bi postupak po sebi ranjavao njegovu dušu, a možda također i njegov socijalni život.

Na kraju, što ako se netko uzbuđi i samom izmjenom nježnosti? Po načelu dvostrukog učinka čini se da u tome do određene mjere nema ništa loše. Ključ je ne željeti uzdignuće samo po sebi. Ipak, dugotrajnu izmjenu nježnosti kojoj je posljedica spolno uzbuđenje, treba izbjegavati jer što duže uzdignuće bude trajalo, veća je vjerojatnost da će se i volja tome prikloniti.

Drugo pitanje na ovom području, koje se često previda, jest situacija u kojoj muškarac i žena sjede u naslonjaču duže vremena i ljube se, ali "samo nježno". Po strani od napasti da upadnu u grijeh na području spolnosti, ovdje je jedan drugi temeljni problem. Cijela nakana udvaranja jest upoznati drugu osobu da bismo vidjeli hoćemo li se vjenčati. Duga izmjena poljubaca ne će ni na kakav način pomoći u ovom postupku upoznavanja. Obično se to radi jer je ugodno, a ne radi upoznavanja među osobama. Prema tome, čak i ako ne bi bilo uzbuđenja u duljem ljubljenju (što bi po sebi mogao biti medicinski fenomen), ono odmaže istinskom udvaranju. Dugotrajno ljubljenje u najboljem je slučaju grijeh protiv razboritosti.

Zaključak

Da zaključimo. Sv. pismo jasno izražava ozbiljnost grijeha predbračnog spolnog odnosa. Crkva izvodi razuman zaključak da su nemoralne sve radnje usmjerene na spolni užitak izvan braka. Spolni čin tako je dubok i temeljit izraz predane ljubavi da on i priprava za njega spadaju samo u predani odnos, koji se naziva brak.

Čedno udvaranje vrlo je velik zahtjev u dvadeset i prvom stoljeću, ali niti približno toliko velik kao zahtjev za životom nasljedovanja evanđelja, kojem je to temeljni dio. Prije nego krenemo u pojedinosti kako živjeti takav život, pogledajmo, na osnovi prirode ljudskog postojanja, zašto je to put k pravoj sreći?

Zašto čedno, kršćansko udvaranje?

Jedan je od najvećih problema vjere u dvadeset i prvom stoljeću zbrka oko moralnih pitanja. Mnogi kršćani vjeruju da su moralne norme izvanjske ograde koje je nametnuo Bog da bi vidio hoćemo li ga slušati. Drugim riječima, ako bismo živjeli nemoralno, možda bi nam to moglo donijeti više sreće, ali jer nam Bog to ne dopušta, mi to ne bismo smjeli činiti? Ništa ne može biti udaljenije od istine. Moralni je zakon Stvoriteljeva operativna uputa, nacrt naše prave sreće. On je krojen prema našoj osobnoj ljudskoj naravi i uređen na način da nas ispuni kao kompleksne, razumne i osjećajne osobe.

Zamisli, ako želiš, svijet u kojem bi muškarci i žene zbilja živjeli Božji moralni zakon na području spolnosti. Ne bi bilo izvanbračne djece, malen bi bio broj spolno prenosivih bolesti, mnogo manje laži, žene bi imale više vlasti nad svojim životima, muškarci bi se počeli odnositi s ženama kao sa osobama umjesto da ih gledaju kao objekte spolnih užitaka. Industrija zabave bi, također, morala oslikavati ženu kao osobu. Kakav čudoredan svijet bi to bio!

Najbolji izvor informacija o dobrome i lošem zasigurno je riječ Boga i njegove Crkve. Ipak, moglo bi pomoći u razumijevanju našega moralnog učenja ako bismo upoznali mudrost Božjeg učenja o čednosti u svjetlu ljudskih razloga.

Četiri ljubavi - primjena

U skladu sa četiri dinamike ljubavi o kojima smo raspravljali ranije, jasno je zašto je predbračni spolni odnos pogrješan. Prvo, udvaranje muškarca i žene je vrijeme namijenjeno razvijanju navike božanske ljubavi, prijateljstva i prisnosti u njihovu odnosu, tako da u braku, kada spolna intimnost bude pred njima, ne bi zavladao sebičnost. Sve što je ugodno, može lako voditi u sebičnost, a to je zasigurno slučaj sa spolnim činom. Kršćanstvo je osmišljeno tako da isključi sebičnost i promiče (božansku) ljubav koja daje samoga sebe.

Uključivanje u bilo koju spolnu radnju, prije bračnog predanja često će oslabiti apetit za manje uzbudljive, ali osnovnije ljubavi: *agape*, prijateljstvo i prisnost. Razvoj tih "mirnijih" ljubavi može biti dobrobrano zagušen. Neki parovi spoznaju, čak nakon nekoliko godina kako imaju toliko malo zajedničkoga da osim spolnih odnosa nemaju nikavih temelja za prijateljstvo. To

nije bilo očito u razdoblju udvaranja jer su tjelesni i osjećajni elementi bili tako jako izraženi.

Oni koji žive zajedno prije braka ne uspijevaju razumjeti jedinstven način zbližavanja koje se događa kada osobe ne žive zajedno. Parovi su u kršćanskom načinu udvaranja potaknuti stvarati osobni, a ne tjelesni odnos. Moraju zbilja mnogo razgovarati. Moraju dijeliti čežnje svojih srdaca i svoje najosobnije snove. To stvara dobar brak, a ne puko "igranje igre" kućanstva.

Život zajedno prije braka može postati zbilja svjetovan, osobito ako ne postoji intimno razumijevanje među osobama. Kada je par razvio naviku izražavanja osobnih osjećaja i nadanja prije nego što se vjenča, oni vrlo vjerojatno ne će lagano upasti u dosadnu rutinu u kojoj bi bili samo "cimeri". Zasigurno, rođenje djece također može podići roditelje iz te dosade i pomoći im da rastu u prijateljstvu.

U svakom slučaju, prisno upoznavanje osobe glavni je cilj udvaranja, a život zajedno to ne jamči. Možda je neispunjena pretpostavka da će život zajedno automatski stvoriti osobnu intimnost glavni razlog zašto je stopa rastave braka 50 posto veća među onima koji su živjeli zajedno prije braka u odnosu na one koji nisu.¹

Neki opravdavaju život zajedno riječima, "Bi li kupio automobil a da ga ne iskušaš?" Zaista ne, ali automobil je stvar za kojom obilaziš okolo tražeći najbolju cijenu. Nakon što ga kupiš, koristiš se njime nekoliko godina, a zatim ga prodaš da bi kupio novo vozilo. Bi li tako trebalo činiti i s ljudima? Želiš li da se tako postupa i s tobom?

Kršćanski pogled na spolnost kako je izražen u *Gaudium et spes* jest da bračni čin "obilježava i njeguje obostrano samodarje kojim se supružnici obogaćuju sa radošću i spremno". On označuje potpuno darivanje samoga sebe, ljubav koja je plodna, koja ne želi ostati u sebi samoj, nego ići iznad sebičnog *egoisme a deus*, kako kažu Francuzi, k novom životu.

Misao pape Ivana Pavla II.

Papa Ivan Pavao II. napisao je izvrsne misli o čednosti, uključujući pred-papinsku *Ljubav i odgovornost* i svoju "Teologiju tjelesnosti" koju je izložio kao seriju predavanja na svojim audijencijama srijedom od 1979. do 1984.

Sveti je Otac prepoznao tri stanja u položaju čovječanstva:

- (1) prije istočnoga grijeha
- (2) nakon istočnoga grijeha
- (3) nakon otkupiteljske smrti Isusove.

Prije pada u istočni grijeh, čovječanstvo je imalo nešto što prošli papa naziva *Izvornim zajedništvom* u kome je postojala "punina slike u kojoj se očituje 'čista' vrijednost čovječanstva kao muškog i ženskog, 'čista' vrijednost tijela i

spolnosti... Oni vide i poznaju jedno drugog, zapravo, u mirnom nutarnjem promatranju, koji stvara upravo puninu bliskosti među osobama." Tako, tim "nutarnjim promatranjem" muškarac i žena mogu vidjeti ne samo tijelo, već cijelu osobu, sa svim njegovim ili njezinim vrijednostima, nutarnjim i vanjskim.

Nakon pada u istočni grijeh stvari su se dramatično promijenile. Adam je rekao: "Čuh tvoj korak po vrtu; pobjah se jer sam gol, pa se sakrih" (Postanak 3:10). Papa to komentira u *Blago onima čista srca*:

Čovjek gubi, na neki način, temeljnu sigurnost "slike Božje", koja se očituje u njegovom tijelu. On također gubi, do neke granice, smisao za mogućnost da sudjeluje u percepciji svijeta, koji je ranije uživao kroz misterij stvaranja. Ova je mogućnost imala svoje temelje u čovjekovoj nutrini, u činjenici da je on osobno sudjelovao u božanskoj viziji svijeta i njegove vlastite čovječnosti; koja mu je davala dubok mir i radost života u istini, te vrijednost njegovom vlastitom tijelu. . .

Čovjek je izgubio "nutarnji uvid" koji je imao u prvotnoj nevinosti, u kojoj je bio sposoban vidjeti, ponad vanjskog izgleda, cijelu osobu koju je tijelo izražavalo.

To je kao da je ljudski rod prije Pada gledao druge u svojoj cjelovitosti, u "živim bojama". Nakon Pada slika se promijenila, tako da se samo tjelesne vrijednosti vide u bojama, dok se nutrina, ili duhovne vrijednosti čine crno-bijelima. Sada prevladavaju tjelesne vrijednosti, među koje spada i spolne.

Mjesto "nutarnjeg uvida" slika tijela i odgovor tome tijelu neprirodni su.

Ivan Pavao također komentira Mateja 5:28: "... svaki koji s požudom pogleda ženu već je — u svom srcu — s njom učinio preljub." Ove riječi, kaže on, čine ne samo optužbu, već i "poziv upućen srcu". U svjetlu otkupljenja, nastavlja dalje te kaže:

Čovjek mora osjećati poziv da ponovo otkrije, čak štoviše, da shvati vjenčano značenje tijela i da na ovaj način izrazi nutarnju slobodu tog dara, to jest, tog duhovnog stanja i duhovne snage koja se izvodi iz vlasti nad požudom tijela.

Kristove riječi svjedoče da je prvotna snaga (a dakle, također i milost) misterija stvaranja postala za svakoga od njih snaga (dakle, milost) misterija otkupljenja.

On još dodaje da Krist ne poziva čovjeka natrag u stanje prvotne nevinosti, nego u život otkupljenoga "novog čovjeka", u čistoći srca, u savršenosti. Ipak, u načinu ponašanja, "kakvo je nastalo otkupljenjem tijela, prvotni

duh koji je karakterizirao stvorenje treba biti nanovo prihvaćen". Čovjek se nanovo uspostavlja, "čak i s većom snagom i odlučnošću . . . vrijednosti vjenčanog značenja tijela, . . . po kojem je Stvoritelj . . . zapisao u srce oboje (op. muškog i ženskog), dar zajedništva." Čovjek postaje slobodan ponovo voljeti, a ne koristiti,² jer po milosti, on je nanovo otkrio "puninu uvida" koju je imao u početku.

Papa Ivan Pavao oslikava čistoću u pozitivnom smislu u knjizi *Ljubav i odgovornost*:

Bitak čistoće sastoji se u brzini potvrđivanja vrijednosti osobe u svakoj situaciji, te u podizanju na osobnu razinu svake reakcije na vrijednost "tijela i spolnosti." To zahtijeva poseban nutarnji, duhovni napor, jer potvrđivanje vrijednosti osobe može biti samo proizvod duha, ali ovaj je trud iznad svega pozitivan i "iznutra" kreativan, a ne negativan i destruktivan. Nije to pitanje potpunog "poniš-tavanja" u svjesnom umu vrijednosti "tijela i spolnosti" potiskivanjem reakcija na njih, nego ustrajne dugotrajne integracije; vrijednost "tijela i spolnosti" mora biti temeljena na vrijednosti osobe i usađena u nju.

U tom otkupljenom stanju muškarac se može odnositi prema ženi kao osobi,³ a ne samo tijelu, objektu za upotrebu.

To se slaže s našom analizom četiriju ljubavi. Prijateljstvo, prisnost, a osobito božanska ljubav (*agape*), ljubavi su koje potvrđuju osobu, dok je spolna aktivnost bez tih ljubavi postala ukorijenjena navika, koja — bez obveze koju spolni odnos podrazumijeva — teži pogaziti osobnost drugoga. Ona čini drugu osobu objektom *za* mene umjesto da je učini ujedinjenu *sa* mnom u ljubavi. Samo kada se osoba odnosi prema partneru kao osobi, umjesto predmetu, postojat će iskustvo i radosti duboke ljubavi koja obogaćuje.

Dostojanstvo žene⁴

Mlada žena jednom mi je rekla da je spavala sa svojim momkom. Kako se nije činila impresionirana zabranom predbračnog spolnog odosa koja se nalazi u Sv. pismu, rekao sam joj: "Znaš, ti si njegov rob." Njezine su se oči raširile, a zatim je odvratila: "U pravu ste. On se nije obvezao, ali ja jesam. Ja sada nakon što smo to učinili, ne želim ponovno izlaziti i tražiti nekoga drugoga, ali on bi mogao. Nema više spolnih odnosa!" Drugu je ženu bilo strah reći svom "katoličkom" mladiću da s njim ne će više spavati. Strahovala je da bi mogao prekinuti s njom. Napokon mu je rekla i on nije prekinuo. Nakon još nekoliko izlazaka ona je pak odlučila prekinuti s njim jer ga nije zbilja voljela. I učinila je to! Dok su spavali zajedno, ona nije

mogla vidjeti koliko je njihov odnos bio loš zato što ga je pokušavala spasiti. Kada se odmakla od svega, mogla je objektivnije gledati i vidjela je kako je bila nesretna.

Sve to jednostavno upućuje na ono što su mudri znali stoljećima: predbračnim spolnim odnosom najviše mogu izgubiti žene. Modernim rječnikom, seksualna je revolucija bila loša za sve, ali žene su dobile najgori dio.

Zašto je seksualna revolucija bila tako loša za žene? Kada žena ima spolni odnos s muškarcem, ona se vezuje za njega i osjeća obvezu biti s njim zato što je vjerodostojnija od njega. Muškarac se ne osjeća nužno obveznim kada je sudjelovao u spolnom odnosu. Ono što slijedi, jest odnos u kojem se jedna osoba osjeća obveznom, a druga ne. Žena je sklona trpjeti njegovo loše ponašanje jer ona ne želi izlaziti i tražiti nekog drugog. Ako muškarac podlegne svojoj niskoj prirodi, sklon je biti sve bezbrižniji zbog načina na koji se odnosi prema njoj, jer otkriva da će ona to prihvatiti. Rezultat je često, loše ponašanje prema ženama prije braka, a ako do braka dođe, jednako loš ili još gori postupak.

U ranim šezdesetim godinama dvadesetog stoljeća žene su se počele sve više i više slagati s nemoralnim zahtjevima muškaraca i to je bio početak izloženosti lošijem ponašanju. Do ranih sedamdesetih mnogim je ženama bilo toga dosta i feministička je revolucija najozbiljnije započela. Vođe su obavili predivan posao u prepoznavanju problema, ali njihovo je rješenje bilo gore nego sam problem. Odlučili su da žene mogu biti poput muškaraca, pozivajući muškarce na izlazak ako bi tako htjele, plaćajući za pratnju ako bi izabrale tako i upuštajući se u pregršt spolnih odnosa, sve dok mogu obavljati pobačaje da bi sakrile vlastite pogriješke.

Na žalost, žene ne mogu uživati u usputnom seksu a da ne učine nasilje nad svojom vlastitom prirodom. A naravno, to isto vrijedi i za pobačaj. Taj je trend učinio jaz među spolovima još dubljim. Stopa pobačaja udvostručila se od 1960-ih.⁵ A neke procjene tvrde da su i do 50 posto članova National Organization for Women (NOW — op. grupa koja se u SAD-u bori za prava žena) lezbijke. Jasno je da verzija feminizma koji zastupa NOW ne daje rezultate.

I drugi su započeli istupati s istim zaključkom. Danielle Chritendon piše u *What Our Mother Didn't Tell Us: Why Happiness Eludes the Modern Woman* (op. *Što nam naše majke nisu rekly: Zašto moderna žena nije sretna*):

... žena koja danas odrasta, brzo otkriva da uživa u
... jamstvu "seksualne kvalitete": pravu da vodi ljubav
s muškarcem i zatim ga nikad ponovno ne vidi; pravu da
bude uvrijeđena i ponižena ako odbije muškarčeve pokušaje

prilaženja; pravu da dobije spolno prenosivu bolest, koja je kao bonus, može ostaviti neplodnom; pravu na pobačaj, kada stvari krenu loše, ili, što se može dogoditi, pravu da zatrudni izvan braka. Zaista, u svim obećanjima koja su nam dana oko naše sposobnosti da steknemo slobodu i neovisnost kao žene, obećanje spolne emancipacije moglo bi biti najnestvarnije.

U knjizi *A Return to Modesty* (op. *Povratak umjerenosti*) Wendy Shallit ističe. "Čudan način na koji naša kultura pokušava zaustaviti mlade žene od traženja nečega iznad 'samo seksa', način na koji nas pokušava riješiti naših romantičnih nadanja ili, naših neprilika i naših 'hladnih tuševa', pogriješno je upravljeno zalaganje. To je, ja ću ovdje pokazati, ništa manje nego pokušaj da se ženstvenost izliječi od sebe same, a što nas je u mnogo slučajeva dovelo u opasnost." I doista, ona vrlo efektno obrazlaže, služeći se člancima koje su napisali sami ti osloboditelji u časopisima *Cosmopolitan*, *Elle* i *Mademoiselle*. Kolumnist Mona Charen držala je prije nekog vremena da je program apstinencije pod nazivom *Best Friends* (op. *Najbolji prijatelji*) koji pomaže djevojkama u srednjoj školi da odgode spolnu aktivnost, odbiju droge i alkohol te izgrade pravo samopoštovanje, vratio tim djevojkama njihovu ženstvenost.

Poenta jest da žene mogu ponovo uspostaviti svoje ženstveno dostojanstvo životom kršćanske čednosti, pomažući tako ujedno sebi i svojim muškarcima da budu spašeni. Ako muškarci ne žele izdići kulturu na kršćansku razinu (kao, što bi doista trebali), tada to mogu učiniti žene, kao što su to činile stoljećima. Biskup Fulton J. Sheen imao je jasan uvid kada je izjavio da je razina civilizacije svakog društva uvijek određena ženama. Ako žene odbiju sudjelovati u predbračnom seksu i inzistiraju da se muškarci prema njima odnose na dobar način prije braka i u samom braku, one će uzdići razinu na kojoj se nalazi cijela kultura.

Muškarci i čistoća

Muškarci čistoćom mogu dobiti vrlo mnogo, po strani to što će spasiti dušu (kao da to ne bi bilo dovoljno!), iako su za njih dobitci suptilniji. Obvezavši se na čistoću i pridržavajući je se, muškarci izgrađuju svoje žene još više i omogućuju im da imaju više samopouzdanja, zamamljivosti i tajanstvenosti. Tako su često muškarci koji i uz predbračne spolne odnose imaju najbolje vladanje, duboko razočarani kada spoznaju da su njihove žene postale sitne plahe ženice. Oni rijetko shvaćaju da su upravo oni pomogli stvoriti takvu ženu!

Poštivanjem vrijednosti svojih žena, muškarci im pomažu da postanu prave osobe, s pravim umom i pravom voljom, a ne bezvoljne, ljutite žene

koje su se pobunile protiv lošeg postupka koji tako često prati udvaranja bez čednosti. Žena predana Gospodinu u miru je sa svojim vlastitim identitetom, sa svojim mužem i sa svijetom. Uz to, čedan muškarac može živjeti pomiren sa svojim nagonima, te izbjeći sebičnost koja prati spolnu slobodoumnost. Zato što je živio svoju vjeru, bit će u mogućnosti u cijelosti je prenijeti potomstvu. Poznavat će teškoće zato što se s njima suočio i prevladao ih. Blago djeci takvoga oca!

Predbračni odnosi i rastave

Uvjetovanost predbračnih odnosa i razvoda braka je dobro poznata. Prema studiji iz 1992. koja je izdana na University of Chicago, muškarci koji su vodili predbračni spolni odnos imaju 63% veću vjerojatnost razvoda od onih koji nisu. 76 posto vjerojatnije jest da će rastavu doživjeti žene koje su vodile predbračne spolne odnose od onih koje to nisu.⁶

Ponekada se navedeni podatak pokušava obrazložiti ističući kako vjerojatno oni koji ne sudjeluju u predbračnim spolnim odnosima imaju tradicionalne vrijednosti i prema tome prikladnije vrednuju stabilnost u braku. Istina. Ali, mi ne potičemo ljude da izbjegavaju predbračne spolne odnose, a u isto vrijeme da se drže svjetovnih vrijednosti. Ovdje se predlaže upravo obraćenje načinu života kojemu nas poziva Krist.

Jesu li kršćani previše zabrinuti zbog spolnosti?

Svijet se pita zašto kršćane spolnost toliko brine? U čemu je toliki problem? U stvari, svijet je mnogo više zabrinut oko spolnosti nego kršćani. Ali da, kršćani imaju prema spolnosti stav koji ima mnogo više poštovanja nego što ga ima svijet.

Teško je o ovoj tematici razgovarati sa svijetom, jer je svijet prihvatio dogmu panseksualizma. Svijet je sam sebe uvjerio da bi svatko trebao imati spolne odnose s bilo kim i bilo kada on ili ona to želi, s nekoliko iznimaka. To da neograničeni spolni odnosi mogu uroditi djecom, riješeno je kontracepcijom i ako je potrebno pobačajem.

Ali, u trenutku otvorenosti mnogi će priznati da je spolni odnos više od igre i da su ljudi više od predmeta koji služe uživanju. Spolni odnos ima duboke posljedice na sudionike. Spolni odnos jest duboki jezik ljubavi, koji simbolizira prisnu povezanost. To je ljubav koja se prelijeva u iscrtavanje novoga života iz Stvoriteljeve ruke. Ni na koji način nije površna ili sporedna, već dio srži kojom je protkana čitava osoba. Spolnost osobe može se nazvati njegovom ili njezinom estetskom srži, prostorom na kojem je osoba lijepa, pjesnička i umjetnička.

Spolni je odnos također čin u kojem čovjek "izražava i usavršava" svoju ljubav za svoga bračnog druga. Svaki put kada muškarac vodi ljubav sa svojom suprugom on izriče (bilo uistinu ili ne): "Ja se tebi predajem za čitav život; predajem ti sebe *u potpunosti*. Ne volim nikoga drugoga na ovaj način i moja ljubav za tebe tako je cjelovita da bih želio da se ta ljubav obilato prelije u novi život, koji će tada biti znak naše ljubavi zauvijek."⁷ To je prirodno značenje koje spolni odnos u sebi nosi i koje ga čini ujedno lijepim i dostojanstvenim.

Kada se spolni odnos zlorabi, čini se da je u njemu uvijek jedna neizbježna tuga, koja je u najboljem slučaju zamišljenost, a u najgorem samootuđenje. Idealist u nama podruguje se zbog divne simfonije koju bismo trebali osjećati u nutрини, a koja je pokvarena udovoljavanjem nagonu za užitkom. To je na jasan način vidljivo kada osoba razmišlja o najgoroj ružnoj riječi koju čovjek može izgovoriti drugome. Taj užasan izraz koji počinje slovom 'j' izražava "želim ti potpuno samootuđenje koje se stječe *iz nezakonitoga spolnog općenja*". To je implicitno priznanje činjenice da je spolni odnos svet i da je njegova zloupotreba tragična.

Srce gotovo svakog čovjeka razumije da spolni odnos nije i ne bi trebao biti uzet kao tričarija. Spolni odnos nije samo zabavna aktivnost. Ono što je svojevremeno bilo popularno na zapadu pod engleskim nazivom "hooking up" — navika susretanja i vođenja ljubavi s osobom koju nikada zatim nećete susresti — bila je jedno od najtužnijih kulturalnih modnih ludila koja su ikada zahvatila svijet.

Zaključak

Ponašanje koje nije čedno ne će donijeti sreću jer stvara kratki spoj s bogatijim, mirnijim i mnogo temeljnijim ljubavima, kao što su *agape*, prijateljstvo i prisnost. Kada se muškarac čedno udvara djevojci, on otkriva dubinu njezine osobe, što je samo za sebe duboko ispunjavajuće. Kada žena inzistira na čednosti, ona uspostavlja ispravan temelj njihova odnosa, što je u suprotnosti s "robovanjem" osjećajnoj vezi s muškarcem koji se za nju nije vezao počinjenim spolnim odnosom. Muškarac koji inzistira na čistom udvaranju, izgradit će samopouzdanje kod svoje žene, učinit će ju privlačnijom i pomoći joj da bude dobar model njegovoj djeci. Čistim udvaranjem i muškarac i žena izbjeći će tužan osjećaj trivijaliziranja spolnog odnosa.

Pravo kršćanstvo ne može prihvatiti laž ovoga svijeta, bez obzira na to koliko je prevladavajuće ona prihvaćena. Kao kršćani mi se moramo držati istine o spolnosti i istine o čovječnosti. Spolnost je dobra, lijepa i pridržana za brak. A mi, s pomoću Božjom, možemo živjeti u dostojanstvu čednosti.

Bilješke

- (1) Vidi Popenoe i Whitehead, "Should We Live together?", <http://marriage.rutgers.edu>
- (2) Ivan Pavao II. izrazio je "personalnu normu" u knjizi *Ljubav i odgovornost* riječima: "Osoba je takvo biće prema kojem jedini ispravan i pripadajući odnos jest odnos ljubavi". Negativnim rječnikom izrečeno: "Osoba je takvo biće nad kojim ne postoji pravo korištenja i koje se nikada ne može smatrati samo objektom koji bi poslužio nekoj svrsi". Vidi Karol Wojtyła, *Love and Responsibility*, Ignatius Press, San Francisco, 1993., str. 41.
- (3) Je li *eros* snažniji kada si u odnosu sa cjelovitom osobom? Apolutno! Je li to opasno? Da, bez snage *agape* ljubavi koja je to sposobna promijeniti. *Agape* će ti omogućiti da usmjeriš tu snažnu želju u služenje, umjesto da ona postane pohlepno posezanje za ljubljanim.
- (4) Ovo je odlomak preuzet iz članka u časopisu *Laywitness*, srpanj 2000., pod naslovom "Woman: The Key to Cultural Renewal".
- (5) Bridget Maher, *The Family Portrait* (op. *Portret obitelji*), Washington, DC: The Family Research Council, 2002.
- (6) Edward O Laumann, i drugi, *The Social Organization of Sexuality: Sexual Practices in the United States*, Chicago: University of Chicago Press, 1994. (Ta se knjiga "smatra najstručnijom i najbolje izrađenom modernom studijom o spolnosti." Citirano iz knjige Bridget Maher *The Family Portrait*, Washington, DC: The Family Research Council, 2002., str. 63)
- (7) To ne znači da svaki spolni odnos mora imati za cilj stvaranje djece, ali bi trebao označivati bračnu ljubav, koja bi po sebi trebala biti otvorena novom životu.

Živjeti kršćansko udvaranje

Kršćansko udvaranje u dvadeset i prvom stoljeću zbilja je moguće. Moguće je živjeti čistoću prema Evanđelju bez mnogo borbe iz dana u dan. Moguće je imati kršćansko udvaranje, čak i ako ga nisi imao u prošlosti.

Na početku svratimo pozornost na vrlinu čistoće. Prema Tomi Akvinskom i Aristotelu čistoća jest *umjerenost spolnog nagona iz navike u skladu s pravim razlogom*. Drugim riječima, to je služenje spolnim nagonom dosljedno prema razumu.¹

To nije samo uređivanje ponašanja, a to bi bila samokontrola, već i samih želja koje vode k ponašanju u vezi sa spolnošću. Također primijetimo, norma je "pravi" razlog, to jest, razlog usklađen s Božjim vječnim zakonom, a ne samo ljudskim razlogom, koji smatra razumnim svaki spolni odnos koji bi izbjegao neželjenu trudnoću ili bolest.

Kako živjeti čistoću

Kako možeš razviti *vrlinu* čistoće tako da po navici živiš bez borbe, kako je to Toma Akvinski izrazio, "radosno, lagano i bez oklijevanja"?

Kao plod Duha Svetoga, čistoća nije nešto do čega možeš doći bez znatne molitve i napora. Plodovi stabla pojavljuju se nakon izbijanja listova i cvatnje, a tako je i s darovima Duha Svetoga. Oni zahtijevaju dosta kultiviranja uz pomoć Božje milosti. Da započneš živjeti u čistoći za to je potreban snažan duhovni život. Petnaest minuta meditacije dnevno uz čestu misu i primanje sakramenata čine se nezaobilaznima za svakoga tko se nada životu uz ovu vrlinu.

Uvjeravanje vlastitoga ja

Uz misu i sakramente možeš upotrijebiti još nekoliko metoda da bi djelotvorno iskoristio milost primljenu u duhovnim vježbama za razvijanje čistoće. Za početak uoči, skupa s Aristotelom i Tomom Akvinskim, kako spolni nagon kao da ima svoj vlastiti život — on ne sluša samo razum, već i osjetila i maštu. Ako želim podići svoju ruku, kažem joj da se pomakne, i ona se pomakne. Ali ako je moj spolni nagon privučen nečim nedopuštenim, moram učiniti mnogo više nego samo mu reći: "Zaboravi." Kao što kaže sv. Pavao u Poslanici Rimljanima 7:19,22-24 spolni nagon može biti vrlo uporan.

Tako, moraš pronaći način da "uvjeriš" svoj spolni nagon da se pokori razumu, a ne osjetilima ili mašti.

Pripitomljavanje osjetila i kroćenje mašte

Budući da nagon sluša osjetila, moraš biti oprezan što gledaš. Gledanje filmova sa spolno izrazitim sadržajem, pornografije ili čak zurenje u provokativno odjevene članove suprotnog spola jest otrov, ako tražiš čistoću. Najgore od svega toga je gledanje pornografskih internetskih stranica i drugih sličnih materijala, budući da pornografija ogoljuje spolni čin kao samo zabavu, a žene (ili muškarce) kao obične predmete uživanja.

Teško možeš očekivati da se kloniš grijeha u vezi sa spolnošću ako neprestano gledaš slike s izraženim spolnim sadržajima. Pornografija je đavolski kokain za razum.

Mašta je drugo potencijalno područje s opasnostima. Kada postaneš svjestan neke nečiste misli, smjesta je pokušaj zamijeniti drugom, korisnom mišlju, kao što je nogometna utakmica,² ili divan zalaz sunca, itd. Također, primi savjet sv. Ivana Vianneya da napraviš znak križa kako bi odbio napast, ili ponovi ime Isusovo u svome srcu kako je preporučila sv. Katarina Sienska. Nepozvana nečista misao nije grješna, ali jednom kada prihvatiš njezin nastavak, ulaziš u grijeh. Kao što je Isus istaknuo, jednako ozbiljno kao tijelom možeš griješiti i srcem.

Vrijednosti čistoće

Budući da se nutarnji glasovi natječu za kontrolu spolnog nagona, razum ne može upravljati nagonom kao "tiranin," drugim riječima jednostavno reći "ne" pozivu nagona, a kada je upitan zašto ne, odgovoriti "zato što sam ja tako rekao". Ako se ovo uradi, ističe papa Ivan Pavao II. u *Ljubavi i odgovornosti*, nagon će biti potisnut u podsvijest, gdje će čekati priliku da "eksplodira". U trenutku slabosti nagon će zaista eksplodirati provalom spolne aktivnosti. To vidimo kada se osoba uzdržava nekoliko tjedana, a zatim krene na lumpovanje, te ponavljala taj ciklus uvijek nanovo.

Intelekt se prema nagonu treba odnositi "s dozom politike", ističući vrijednosti koje će se zadobiti čistim životom, a koje će nadomjestiti vrijednost žrtvovanih spolnih užitaka. Osoba mora, na neki način, uvjeriti nagon da tvoje biće neće biti u potpunosti sretno ako se pokoriš nagonu. Moraš se služiti razumom da istini obratiš svoje srce. Nije dovoljno razlikovati dobro od zla. Da bi u čistoći preživio u ovom svijetu, moraš biti potpuno uvjeren, razumom i srcem, u prednosti koje donosi čistoća.

Kojih se prednosti čistoga života možeš prisjetiti da bi ublažio nutarnje nezadovoljstvo i pronašao mir? Prvo i najvažnije jest naš najvrjedniji dar

koji imamo kao kršćani: naš osobni odnos sa Isusom Kristom. Kršenje čistoće slobodnom voljom i uz puno znanje uništava naš odnos s Gospodinom, odnos koji je izvor sreće i jedini put spasenja. Ako to uništiš, platio si preveliku cijenu za nekoliko trenutaka uživanja.

Druga vrijednost koju zadržavamo birajući čistoću, jest u tome da obdržavamo svetost spolnoga čina. Spolni je odnos tako svet da pripada samo u brak. Čistim životom izbjegavaš srozavanje spolnog odnosa na puku zabavu, tako da kada njemu budeš pristupao unutar braka, možeš iskusiti njegovo krajnje dostojanstvo i uzvišenost.

Sljedeća vrijednost jest da ćeš, birajući čistoću, živjeti na visini svoga ljudskog dostojanstva osobe stvorene na sliku i priliku Boga. Kao takav, ti imaš moć živjeti pod vlašću razuma mjesto da budeš pod kontrolom svojih poriva i nagona (kao životinje). Životom u skladu s razumom ti ispunjaš svoje plemenito dostojanstvo kao osoba napravljena na sliku Božju.

Uzdržavanjem od spolnih aktivnosti ti si također u mogućnosti održati vrijednost druge osobe kao cjeline, umjesto da padneš u napast da gledaš drugoga kao puki predmet zabave. Vrijednost spolnosti samo je jedno blago u bogatom spremištu vrijednosti koje posjeduje neka osoba, zasigurno iznimno dragocjena, ali samo jedna od mnogih. Sudjelovanje u spolnom odnosu prije braka daje povod prirodnoj sklonosti, osobito kod muškaraca, da na ženu gledaju poglavito kao na predmet ugone, umjesto kao na osobu koja je njima jednaka i vrijedna ljubavi, a ne samo iskorištavanja.

Sljedeća vrijednost vezana je uz značajan razvoj važnijih vrsta ljubavi tokom udvaranja. Ljubav sebedarja (*agape*), prijateljstvo i prisnost vrste su ljubavi koje drže brak na okupu. One se trebaju razviti u naviku dok hodate, tako da vam do trenutka kada brak započne, te spolni odnosi budu pred vama, ovi drugi, manje uzbudljivi, ali osnovniji oblici ljubavi postanu gotovo vaša druga narav.

Parovi koji vode spolni odnos prije braka, vrlo vjerojatno ne će kao naviku razviti ove ljubavi u kojima darivaju sebe. Sebičnost je sklona uvući se u njihov odnos, kao što je to često biva sa svime ugodnim poput spolnog odnosa. Parovi koji se čuvaju spolnog odnosa prije braka mnogo su više voljni služiti jedan drugome u *agape*, također uspijevaju naučiti kako izraziti svoju ljubav nježnošću koja ne mora uvijek završiti spolnim odnosom. Uz to, vjerojatnije je da će razviti zajedničke interese koji su u srži svakoga dobrog prijateljstva. Zapravo, vođenje ljubavi prije braka može sakriti golem nedostatak prijateljstva — koje treba biti temelj i izuzetno je važno za uspješan brak.

Stalno se podsjećajući na te vrijednosti, možeš, na neki način, nakalemiti razum na nagon, do točke u kojoj će se nagon s vremenom složiti da postane

dio razuma. Vrijednost čistoće mora biti učinjena "objektivnom" i nutarnjom, kao što kaže papa Ivan Pavao II., tako da je volja uvijek "sučeljena s vrijednostima koje potpuno objašnjavaju potrebu zadržavanja nagona potaknutih spolnom željom i osjetima. Samo kada te vrijednosti steknu kontrolu nad umom i voljom, volja postaje smirena i oslobođena karakterističnog osjećaja gubitka." Drugim riječima, stalno se podsjećaš istine o spolnosti i o svojoj vlastitoj sreći, dok napokon nagon na određeni način ne "odustane" i preda se razumu. Tek kada se to dogodi, nagon će biti u skladu s umom, te ćeš postići mir u čistoći.

Drugi način da se ovo iskaže jest reći da nije dovoljno obratiti vlastiti um; potrebno je također promijeniti srce. Znak neobraćenog srca je osoba koja u teoriji želi živjeti u čistoći, ali koja ne čini ništa da izbjegne opasnosti grijeha protiv čistoće. Prihvaćajući crkveno učenje, neki su ipak, jednostavno iz dosade ili sklonosti uzbuđenju koje predstavlja napast, ustrajni u koketiranju s nedopuštenim spolnim odnosom. To je nadasve podmuklo. Uzmimo, na primjer, par koji započinje dugotrajno ljubakanje, iako je to ranije vodilo do ozbiljnih grijeha, ili slučaj u kojem jedna osoba poziva drugu da prenoći kod nje, uz tvrdnju: "Ništa se neće dogoditi!" Ti su parovi već ozbiljno sagriješili protiv ljubavi i opreznosti hotimičnim i nepotrebnim dovodenjem sebe u napast. Ako se boriš s čistoćom, moraš sebe podsjećati, ako je potrebno i više puta na dan (bez obzira na to jesi li u napasti ili ne) na vrijednosti koje ćeš zadobiti ako budeš živio u čistoći. Na dugi rok, ako istinu ponovimo dovoljno mnogo puta, možemo obratiti čak i svoj vlastiti divlji spolni nagon.

Samokontrola kao 'roditelj'

Samokontrola mora služiti kao roditelj spolnom nagonu dok se on ne uvježba, ali samokontrola nije sama za sebe cjelovita vrlina zbog toga što uključuje neprestanu bitku. Čistoća, s druge strane, jest prava vrlina, jer razumom pobjeđuje nagon, a na taj način izbjegava bitku. Čistoćom osoba uspostavlja ujedinjenje glave i srca u traženju još plemenitijih vrijednosti u odnosu s Gospodinom, istine o svetosti spolnog odnosa, te ljubavi prema drugome kao cjelovitoj ljudskoj osobi u svom dostojanstvu.

Jedan od velikih razarača samokontrole jest neumjerenost u piću. Mnogo ljudi upadne u strašne probleme zbog neumjerene potrošnje alkohola. Ako se nadaš životu u vrlini čistoće, trebao bi odlučiti da nikada ne ćeš popiti više od jednog pića u jednoj večeri. Kada sam bio na fakultetu, odlučio sam uopće nikada ne piti, što se pokazalo golemim blagoslovom. Pa iako ti možda ne ćeš donijeti istu odluku, budi vrlo oprezan s alkoholom i, naravno, drogama. To dvoje može biti ono što će ti uništiti život. Ni jedan istinski kršćanin ne

bi se igrao s tim porocima znajući koliko oni mogu razmrskati samokontrolu. A samokontrola ti je potrebna ako se nadaš zadobiti smirenost u čistoći.

Ponašanje prema svijetu

Ali tvoj vlastiti život nije sve na što trebaš misliti. Također se moraš nositi sa svijetom u kojem je seksualnost tako jako izražena. Da bi to činio, moraš znati što hoćeš i toga se držati. Ako ne, bit ćeš odvučen u nered koji je svijet stvorio oko hodanja.

Prvo je da utvrdiš kako ćeš izmjenjivati nježnost s osobom s kojom hodaš. Ranije smo predložili čitav niz načina na koje možeš izmjenjivati nježnost. Taj program zasigurno će vam omogućiti da hodate u čistoći. Pitanje je kako od početka prenijeti taj plan djelovanja na drugu osobu?

Početak može biti, prije nego se uopće složiš s udvaranjem, u nečemu što ja nazivam hodanje u prijateljstvu. Prema tom pristupu, sastajete se kao prijatelji jednom na tjedan ili sličnim ritmom, u razdoblju od jednog do tri mjeseca, bez poljubaca. Čedan zagrljaj da, ali bez riječi romantike, bez držanja za ruke, bez obveze. Ako tvoj partner to prihvati, imate dobar početak. Ne možeš uzeti zdravo za gotovo da će osoba s kojom hodaš u prijateljstvu, razumjeti taj program "isključive prisnosti". Ponekada će parovi proći kroz ovaj rani dio rutine sasvim uredno. Ali, jednom kada započnu s udvaranjem, jednostavno podivljaju. Prema tome, moraš biti jasan u onome što želiš.

Zamislimo par u kojem djevojka želi čedan pristup tjelesnoj strani udvaranja. Ako je momak zbunjen, ona mu može mirno objasniti da to znači: "Jedino što ćemo izmjenjivati, jest nježnost - zagrljaji, dodiri, držanje za ruke. Poljupci su vrlo blagi, i samo za laku noć. Nema poljubaca kao u filmovima."

Ako on oklijeva, ona bi mu trebala jednostavno reći: "Zašto ne bi o tome razmislio? Nema žurbe." Ako on bude jasan da se s time ne će složiti, ona tada može pristojno reći: "U redu. Dobro je da smo popričali o ovome prije nego smo počeli. Zbilja sam uživala u prijateljstvu s tobom." Neizmjerne je važno da ona u ovom trenutku bude čvrsta. Prijazna, dostojanstvena, ali čvrsta. Ako momak ode, neka ide. Ona će u tom trenutku sebe sačuvati od dugotrajne borbe sa čednošću, a možda i od lošeg braka.

Ako su uloge zamijenjene i on je u ovom programu te nju želi povesti sa sobom, može reći nešto jednostavno poput ovog: "Ja bih predložio da na izlascima izmjenjujemo isključivo nježnost. Slažeš li se s time?" Ako se ona složi, on može nastaviti: "Predlažem da se držimo samo nježnosti, dakle zagrljaja, dodira, držanja za ruke. Poljupci bi bili samo na rastancima. Je

MOŽEMO LI SE PROMIJENITI? ŽIVJETI KRŠĆANSKO UDVARANJE

li to tebi prihvatljivo?" Ako ona ustukne i da do znanja da želi mnogo više tjelesnih dodira, on je onaj koji treba odštetati.

Ako od početka činiš kompromis u svom stavu, brzo ćeš otklizati u tipično hodanje u kojem je spolnost jako naglašena. Pa čak i ako se uzdržiš od spolnoga čina, bit će mnogo predigre koja će uništiti čitav program. Sada je vrijeme da budeš siguran i snažan.

Nije li pomalo čudnovato da to moraš objašnjavati na početku hodanja? Jest, ali je mnogo bolje da to napraviš ranije nego da sve to činiš nakon što se neželjeni događaj već zbio. Uvelike preporučujem da na početku stvari učiniš jasnima. Svi će točno znati na čemu su.

Je li dovoljno prikloniti se?

Često je muškarac taj koji se prikloni ženinoj etici, ali ne uvijek. U svakom slučaju, prikloniti se, zaista nije dovoljno. Onaj koji živi čisto samo zato jer on (ili ona) hoda sa samosvjesnim kršćaninom, taj nije u stanju milosti. On ili ona moraju vjerovati u istinu evanđelja i pokušati je živjeti tako da budu Kristovi sljedbenici. Onaj tko misli da je neporočan, samo zato što se slaže s programom čistog hodanja, u svijetu je snova. Slijediti Krista znači imati evanđelje u sebi, a ne slijediti neke vanjske norme. Naravno, takva je osoba mnogo poštenija od one koja odbija prikloniti se čistoći.

Ali to nije dovoljno. Onaj tko je obraćen (zamislimo ovdje da je to žena) trebala bi ga blago podsjetiti: "Izvršno je da se slažeš sa mnom na ovome, ali to zaista, nije dovoljno. Trebaš biti uvjeren da je to ono što je Isus htio i da ti želiš živjeti na ovaj način zbog njega. Bože oslobodi da bi se tebi dogodila nesreća i umreš prije nego se obratiš u tom pravcu. Shvaćam da će ti možda trebati vremena, ali nadam se da ćeš o tome razmisliti. Ulog je velik."

Ni muškarac, ni žena, nemaju izliku kada je riječ o prihvaćanju evanđeoskog morala. Oboje imaju ozbiljnu dužnost da ga prouče, zapamte, prihvate i tada obrate vlastito srce kako bi ga zbilja obuhvatili čitavim svojim bićem.

Jedna mi je žena rekla da joj je žao zbog njezina zaručnika jer je njemu bilo tako teško kada je ona inzistirala da budu čisti. Nije joj trebalo biti žao što ga je privukla k čistoći, već zbog činjenice da nikada nije naučio što je sreća koja dolazi s osobnim prihvaćanjem evanđeoske čistoće.

Možemo li se promijeniti?

Kada se raspravlja o čistoći, jedno se pitanje često susreće: "Je li moguće da netko tko je griješio u prošlosti uspješno započne s čistim životom?"

Odgovor je: "Da, svakako!" Đavao bi želio da mislimo: "Sada nikako ne možeš živjeti u čistoći, ne nakon svega što si do sada radio. A nadasve ne

možeš uvjeravati druge da tako čine, ti licemjere!" Još jedna otrcana laž iz usta oca svih laži. Tko će biti bolji svjedok sjete života ovisnog o seksu nego onaj tko je oslobođen iz ropstva i kušao je slobodu života za Krista? Milost te zbilja čini "novim stvorenjem u Kristu" (2 Korinćanima 5:17). Dakle, svakome tko postavi to pitanje, odgovor je: "Da, možeš živjeti u čistoći. A također možeš postati i *svet*." Samo se sjeti sv. Augustina, koji je živio sa svojom ljubavnicom četrnaest godina prije nego se odbio od svoga "groznog robovanja požudi" i pronašao mir i sreću u Gospodinu Isusu, a uz to također i svetost! Bilo je i drugih, poput sv. Margarete od Cortone i sv. Ivana od Boga. Neki od najvećih branitelja čistoće bili su svojoj prošlosti njezini najveći prijestupnici.

Milost

Kao što smo ranije spomenuli, bez milosti, i to obilne, ne može se živjeti čedno. Zbog toga dobar broj katolika koji su sami, stvaraju grupe u kojima podržavaju jedan drugoga, ne samo za život u čistoći nego, mnogo važnije, u snažnom duhovnom životu. Mnogi dnevno mole krunicu, odlaze na misu većinu radnih dana kao i u nedjelju te čitaju duhovnu literaturu. Neki provode jedan sat ili pola sata klanjajući se pred Presvetim sakramentom. Oni nisu samo u mogućnosti da žive čisto, nego i otkrivaju radost posjedovanja bliskoga, osobnog odnosa s Isusom Kristom. Oni su naučili, zajedno sa sv. Augustinom: "Naša su srca nemirna dok se ne smire u Njemu."

Bez kompromisa

Moraš napraviti snažnu odluku da ćeš biti vjeran Bogu i njegovoj volji kada budeš hodao. Naime tako često, kada učiniš kompromis na maloj stvari, bit će to početak velikog raspada. Svaki kompromis koji napraviš, oštetit će prijateljstvo s tvojom dragom ili dragim. Moraš biti uvjeren da činiti stvari na Božji način uvijek donosi više sreće, kao što će se zaista dogoditi. Zapitaj se: "Što bi Isus učinio? Što bi Marija učinila?" Ako imaš dobar molitveni život, zadobit ćeš milost da to učiniš.

Zamoli Gospodina u molitvi da ti pomogne živjeti čisto. Posebno ga zamoli za tu krjepost odmah nakon primanja Svete pričesti. To je naše najprisnije vrijeme s Gospodinom i najbolje vrijeme da zatražimo njegovu pomoć. Kao što je sv. Tereza Avilska rekla: "Budimo oprezni da nam nakon pričesti ne bi promakla tako podesna prilika za pregovaranje s Bogom. Njegovo Božansko Veličanstvo nije naviklo slabo plaćati za stan ako se susreo s dobrim prijmom." Kao što kaže *Katekizam*: "Zaručnici su pozvani da žive

čistoću u uzdržljivosti. U toj će kušnji otkriti uzajamno poštivanje, vježbat će se u vjernosti i u nadi da će primiti jedno drugo kao dar Božji. . . " (br. 2350) Crkva želi da primite jedno drugoga od Boga, a ne od svijeta.

Praktične stvari

Dosadan život jedna je stvar koja otežava život u čistoći. Iznenadujuće mnogo ljudi muči se s čistoćom jer nemaju dovoljno zabave u životu. Ja uvijek potičem ljude koji mi dolaze na duhovno savjetovanje, da jednom na tjedan rade nešto zabavno. Trebaš činiti nešto čemu ćeš se unaprijed radovati svaki tjedan, bilo da je to njegovanje športa kao što je tenis, odbojka, jedrenje, košarka, kartanje, čitanje očaravajućih knjiga, gledanje dobrih filmova ili bilo što drugo što ti je zanimljivo. Svi mi imamo psihu koju treba njegovati. Voditi dosadan život znači biti prvi kandidat za napast i grijeh. Ta dosada u životu uz to je jedan od razloga zašto ljudi ostaju budni do kasne noći. Kada je vrijeme da počinu, oni sami sebi podsvjesno kažu: "Je li to sve za danas? Možda ću se zabaviti ako produžim ovaj dan još koji sat ili dva."

Kada ti je život dosadan, postaješ očajan za malim uzbuđenjima, pa ćeš mnogo lakše upasti u zamku pornografije ili drugih seksualnih ovisnosti koje mogu potaknuti isticanje spolnosti u trenutku kada budeš hodao. Ako vodiš dosadan život zato što nisi isplanirao nešto zabave u svojem životu to ne samo da može voditi u ovisnost povezanu sa spolnošću već i u stvarnu depresiju. Time postaješ još više potišten, tako da više nemaš energije napraviti plan za nekakvu zabavu. Tako započinje taj otrovni začarani krug. Da bi se odupro tome, planiraj preko tjedna kakvu dobru, čistu, zdravu, ugodnu aktivnost. Tvoj će život postati mnogo više izbalansiran i ne ćeš očajavati za spolnom stimulacijom ili destruktivnom ljubavlju!

Zaključak

Prvi korak prema čistoći jest obratiti svoj nagon i voditi svoje srce put istine o spolnosti i sreće koju čistoća donosi. To uključuje pravo obraćenje srca tako što ćeš ga uvjeriti u vrijednote koje ćeš zadobiti suzdržavanjem od nemoralnih spolnih radnji — vrijednosti kao što su ustrajnost u stanju milosti; pridržavanje svetosti spolnog odnosa; život po volji razuma, a ne poput životinje pod voljom nagona; odnos prema dragom ili dragoj kao prema osobi vrijednoj ljubavi umjesto pada u sklonost da njega ili nju promatraš kao predmet za iskorištavanje; i vrijednost izgrađivanja u razdoblju udvaranja osnovnijih ljubavi, kao što su prijateljstvo, prisnost i *agape*, kako bi one postale navikom jednom kada se vjenčate. Jednom kada si uvjerio sebe, možda ćeš trebati uvjeriti svoju djevojku ili mladića. Najbolji način

da se to učini jest jednostavno prijedložiti program koji uključuje isključivo izmjenu nježnosti, a zatim ga se čvrsto držati. Čini što je pravo i dopusti da iverje leti kamo hoće. Ne ćeš zažaliti.

Parovi koji su hodali na taj način saznali su da je to zbilja osvježenje i istinsko poboljšanje ljudskog dostojanstva, osobito za ženu. Uz to, taj način udvaranja izvrsna je osnova za zdrav brak.

Kao što Ivan Pavao II. kaže u *Ljubavi i odgovornosti*: "Čistoća se razvija teško i dugotrajno; osoba mora strpljivo čekati da bi ubrala plod, sreću u ljubavnoj dobroti kojom će sigurno uroditi." Čistoću možda nije lagano živjeti u našem svijetu s naglašenom spolnošću, ali je moguće, s milošću koja dolazi kroz misu, kroz sakramente i molitvu.

Ne zaboravi, ono što je naš krajnji cilj kojemu smjeramo, nije čistoća sama po sebi, već Kraljevstvo. Čistoća je vrlo važna, ali nije najvažnija. Najvažnije jest imati molitveni život, sakramentalni život, život bogoštovlja; ukratko, odnos ljubavi s Bogom koji je tako snažan i tako prislan da čini život u čistoći laganim.

Bilješke

- (1) Kako smo vidjeli ranije, *Katekizam Katoličke crkve* uči na manje tehnički način, "Čistoća izražava ostvarenu integraciju spolnosti u osobi i time nutarnje čovjekovo jedinstvo u njegovu tjelesnom i duhovnom biću . . ." (br. 2337)
- (2) U ispovijedi sam rekao jednom čovjeku, kada je u napasti neka razmišljala o nogometnoj utakmici svog omiljenog nogometnog kluba. Na žalost, bila je godina u kojoj nisu dobro igrali, pa mi je odgovorio: "Oče, ne mogu to činiti. Previše je depresivno!"

Pristojno odijevanje

Program čistoće jednostavno ne može uspjeti bez krjeposti pristojnosti u odijevanju, i za muškarce i za žene. Iako o tome često ne razmišljamo, muškarci također trebaju biti umjereni. Sitne kupaće gaćice, pripijene hlače i kratke majice kojima su rukavi odrezani duboko i nisko u torzo, primjeri su neumjerene odjeće za muškarce, kao i nešto što bode u oči istinsko kršćanstvo. Ipak, kao što je sv. Terezija Avilska napisala u svojoj autobiografiji: "... žene su obvezne na više pristojnosti nego muškarci." Zbog toga, u ovo poglavlje biti će posvećeno uglavnom pitanjima ženske pristojnosti odijevanja.

Dopustite mi da s vama podijelim jednu priču. Jedne večeri, članica naše katoličke ženske grupe samaca pokušavala je odlučiti što bi odjenula za vjenčanje na kojemu je bila gost. Nazvala je svoga oca i pitala ga što on misli. On je rekao: "Budući da imaš lijepe noge, zašto ne odjeneš nešto kratko?"

I tako je ona nosila nešto kratko ... stvorivši pravu pomutnju. Nije to bio njezin najsretniji događaj.

Nakon toga počeli smo razgovarati o pristojnosti, a ona je počela nositi čedniju odjeću. Kasnije mi je rekla da je posjetila jednu zabavu i pobrala više pažnje u svojem umjerenom izdanju nego što su druge djevojke ubrale u odjeći koja je više otkrivala!

Budući da su žene složenije nego muškarci, tako da vide čitavu osobu, one često nisu svjesne kako muškarci gledaju na njih. Papa Ivan Pavao II. upozorio je na to u knjizi *Ljubav i odgovornost*:

Budući da je senzualnost koja je usmjerena prema "tijelu kao predmetu uživanja" u pravilu snažnija i prisutnija kod muškaraca, pristojnost i sram, usmjerenost na skrivanje spolnih vrjednota usko vezanih za tijelo, mora biti pod većim naglaskom kod djevojaka i žena.

Ipak, budući da žena nije ni približno toliko "tjelesna" u svojoj sklonosti kao muškarac, ona često i ne osjeća potrebu za umjerenošću. Ivan Pavao II. tada zaključuje, da "evolucija pristojnosti odijevanja u žene zahtijeva prvo ponešto uvida u mušku psihologiju". Žene su često svjesne da su muškarci k

njima tjelesno privučeni, ali rijetko imaju imalo dobru sliku o intenzitetu te privlačnosti. Kada žena ugleda zgodnog muškarca, može pomisliti: "Lijepo." Kada muškarac vidi zgodnu ženu, njegova je reakcija mnogo snažnija.

Mnogi mladi ljudi koji vjeruju u čistoću, pa čak i oni koji se jako trude da bi je živjeli, nikada nisu ni pomislili o umjesnom odijevanju žena. Neki su savršeno u stanju, ne tjelesno, ali zato vizualno, iskoristiti ženu u uskoj, kratkoj suknji ili u bikiniju. Kada počnu razmišljati o osnovnim uzrocima požude, oni često počinju raspoznavati negativne posljedice koje to ima na njih. Jedna osoba koja je uzela vremena razmišljati o tome što se događa kada muškarac susretne oskudno odjevenu ženu, jest otac David Knight. U *The Good News About Sex* (op. *Dobre vijesti o spolnosti*), on piše:

Mislím da bismo trebali biti upravo hotimice naivni u ovom vremenu psihološke ispoliranosti da bismo previdjeli činjenicu da su određeni vizualni podražaji objektivno i normalno provokativni za spolne porive običnog muškarca. Mi na ovo možemo zatvoriti svoje oči, ali trgovci ne će. A količina novca koji oni stvaraju prevođenjem svojih teorija u praksu dokazuje da znaju što čine . . . Svejedno, znale ili ne što se događa, žene i djevojke naše kulture gube jednako . . . U toj mjeri što je određeni način odijevanja svjesno i hotimice provokativniji — bilo zbog namjere dizajnera ili osobe koja to nosi, ili oboje — taj način odijevanja treba biti prepoznat kao blaga forma obrnutog silovanja u kojoj osoba potiče nezatraženu spolnu želju druge osobe, koja može i ne mora željeti da bude potaknuta. Kada se god ovo dogodi muškarcima (koji su podložniji tom načinu podražaja negoli žene), to uvijek izaziva određenu dozu bijesa, bilo prepoznatoga ili ne . . .

Nadalje, *Katekizam* naučava pod br. 2521 i br. 2522 da umjerenost zahtijeva čistoću, čistoći je potrebna stidljivost, a stidljivost je čuvar intimnosti osobe i njezina dostajanstva. Prilikom izbora odjeće stidljivost postaje diskretност, u kojoj se sputavaju upitne vrijednosti kojima smjera znatiželja, a gaje vrijednosti temeljene na suzdržanosti i nedorečenosti.

Što je danas neprikladno?

Koji elementi odijevanja danas izazivaju najviše reakcije muškaraca? Najrašireniji element je kratka suknja. Nekoliko puta od pobožnih muškaraca čuo sam da nisu mogli vjerovati kako su kratke bile suknje nekih žena koje su dolazile na dnevnu misu ili molitvu. Muškarci su vidjeli ženske suknje i njihovu pobožnost kao nešto što se suprotstavlja jedno drugom. Morao sam

se složiti. Uvijek se iznenadim brojem produhovljenih žena koje nikako da učine vjerske poveznice sa odijevanjem, to jest, da je Boga briga što nosimo. Uz to, pobožnim muškarcima stalo je do toga što žene nose.

Haljine i suknje odrezane visoko iznad koljena zaista, barem malo, podražavaju mušku spolnost, ali možda više od toga dotiču njihovu psihu. Ovdje mislim na to da se mijenja njihovo mišljenje o ženi kao cjelini. Žene koje nose dulje haljine i suknje, često izgledaju modernije, ženstvenije i mnogo privlačnije muškarcima koji žele ženu punu krjeposti.

Drugo što obično proizvede reakciju kod muškaraca uključuje otkriven pupak, duboki dekolte koji skriva samo malen dio ženskih grudi, usku odjeću, "seksi frizuru" i kupaće kostime koji gotovo ništa ne skrivaju. Ponekada su žene zaista iznenađene kada saznaju da muškarci na to reagiraju.

Jedna žena uključila se u raspravu nakon govora koji sam držao o pristojnosti odijevanja: "Govorite li vi da mi ne bismo smjele na plaži nositi dvodijelne kupaće kostime?"

"Da, to je ono što govorim."

"To je donekle ekstreman stav, nije li?"

"Vrlo ekstreman, gotovo kao evanđelje samo po sebi."

Nekoliko mjeseci kasnije vidio sam je na plaži u jednodijelnom kupaćem kostimu. Njezino je obraćenje bilo započelo! Četiri godine kasnije ušla je u kontemplativni red karmelićanki. Sada i *to* je ekstremno - na najbolji način!

Žene, želite li biti zapamćene po svojim nogama? Po svom pupku? Po svom poprsju? Po svojoj figuri? Ili, želite li biti zapamćene zbog svoje topline, svoje ženstvenosti, svoje osobnosti, svoje pristojnosti, svoje dobrote, svoje svetosti? Ako žena previše naglašava svoje tjelesne vrijednosti, ona će sigurno zatomiti druge, osobnije, važnije i dugotrajnije vrijednosti.

Što djevojka treba činiti?

Ponekada će žena reći: "Ako muškarci imaju problema s onim što nosim, to je njihov, a ne moj problem. Oni će se s time morati nositi." To je krivo iz više razloga. Prvo, nije kršćanski. Kršćanstvo je djelatnost zajednice. Sv. Pavao nas uči: "Nosite bremena jedan drugoga, te ćete tako ispuniti zakon Kristov." (Galaćanima 6:2) Mi smo spašeni u zajedništvu, a ne kao pojedinci. Stav te žene daleko je od Kristova učenja, "Ljubi svoga bližnjega kao samoga sebe." Ljubav, ovdje, ne zaboravi, znači brinuti se za dobro drugoga. A drugo, to na dugi rok, nije samo problem muškaraca. Žena koja se neumjereno odijeva, svaljuje problem na sebe. Kad god netko to kaže, neke se žene jako uvrijede. One kažu: "Ti si zatupljen u onu staru da su za mušku agresivnost krive samo i jedino žene." Nije tako. Žena snosi *dio* odgovornosti za način na koji muškarci reagiraju, ali daleko je to od toga da kažem da

način na koji se žene odijevaju opravdava loše ponašanje muškaraca. Ne opravdava. Ali, kada se žene neumjereno odijevaju, one prizivaju pogled na sebe kao na predmete za uporabu, a to je grozna laž koja svim ženama čini golemu nepravdu.

Žene koje negativno reagiraju na poziv za umjerenošću, tvrdeći da to samo pruža opravdanje neopravdanoj reakciji muškaraca, promašuju bit. Svi moraju prihvatiti svoju odgovornost kako bi promijenili našu kulturu u kulturu kršćanske pristojnosti. Zapravo, žene koje se neumjereno odijevaju, često se žale da su svi muškarci "životinje". To je zato što divlji muškarci na takav poziv dođu trčeći, dok se pristojni drže podalje. Žena koja se neumjesno odijeva, prodaje samu sebe za male novce, na neki način, govoreći da su njezini najvrjedniji atributi upravo oni spolni. Na žalost, kada muškarac ugleda izazovno odjevenu ženu popodne, on razvija stav koji ostaje s njim i čitave večeri, kada će se sastati sa svojom prikladnije odjevenom djevojkom. Tako neumjesno odjevene žene ne čine zlo samo sebi nego i drugim ženama.

Drugo, dobra kršćanska žena ima toliko toga što ide u njezinu korist, tako sve i da su kratke suknje i druge pomodne stvari njezina korist, a što nisu — one bi bile od sporednoga značenja. Žena koja živi u stanju milosti, posjeduje auru koja daleko premašuje bilo kakav modni iskaz. Kršćanske žene ponekada podcjenjuju svoju unutarnju ljepotu, možda zato što dizajneri odjeće imaju tako snažan utjecaj i stavljaju tako mnogo naglaska na vanjštinu. Kao što Sv. pismo kaže: "...isto tako žene - u doličnu držanju: neka se rese stidljivošću i razborom, ne pletenicama i zlatom ili biserjem ili skupocjenim odijelom, nego - dobrim djelima, kako dolikuje ženama koje ispovijedaju bogoljubnost" (1 Timoteju 2:9-10). Drugim riječima, žene bi trebale biti privlačne upravo po svojoj svetosti, a ne svojom neumjerenom odjećom i nakitom. Napokon, ne postoji ništa privlačnije od svetosti.

Treće, žene se trebaju zapitati: "Koga ja želim zadovoljiti, Boga ili svijet?" Sv. Jakov nam kaže da ne treba nastojati prijateljevati sa svijetom nećeš (Jakovljeva 4:4). Razmotri kako bi se sv. Marija, majka Kristova, odjenula kada bi danas bila 25 godišnja neudana žena. Ja nagađam, bila bi primjer onoga što je sv. Franjo Saleški opisao: "Što se mene tiče, ja bih imao pobožne osobe, bilo muškarce ili žene, uvijek odjenute najbolje u grupi, ali najmanje pompozno i napadno. Kao što poslovice kaže, bili bi 'odjenuti milošću, pristojnošću i dostojanstvom'."

Neki nas ljudi uvjeravaju da su se vremena promijenila i moda danas otkriva mnogo više nego prije šezdeset godina. Na primjer, bilo je riskantno za ženu da pokaže svoje noge na plaži. Kažu da bi moda koju danas zovemo nepristojnom, mogla postati normalna za dvadeset ili trideset godina. To

je možda istina, ali općenito oni koji su predani Gospodinu, ne prate zadnji krik mode kada je riječ o odjeći koja više otkriva nego skriva.

Drugi mogu umovati: "Ljeti je suviše vruće." Koliko god vruće bilo, postoji pristojna odjeća koja dopušta da ti bude ugodno. Usput, što je važnije, da ti bude ugodno ili da pomogneš ljudima izbjeći grijeh (i uz to da se prema tebi odnose s poštovanjem)? Ako sada otrpiš malo vrućine, to bi te moglo kasnije spasiti od vječne vatre.

Snaga pristojnog odijevanja

Žena koja je pristojno odjevena jest žena koja se ne dodvorava medijima, dizajnerima ili bilo kojem muškarcu. Ona je svoja vlastita, ili još bolje, Božja žena. Zna što hoće — pristojnost — to i dobije. Postoji mnogo pristojnih i elegantnih žena koje se odijevaju modno, ali ne otkrivaju mnogo; žena koje kontroliraju svoj vlastiti stil i koje biraju pristojnu odjeću. Te žene uz to imaju kontrolu nad svojim društvenim životom i pod manjim su pritiskom zbog spolne koristi nego ostale.

Naravno, djevojke trebaju čuti poruku o pristojnom odijevanju kod kuće, ali mnoge ju ne dobiju. Sretna je djevojka kojoj su roditelji svjesni takve umjerenosti i koji su voljni voditi bitku za pristojnost.

Zašto se neke žene nose neumjereno? Postoje, očito je, mnogi razlozi. Neke osjećaju određeno ugodno uzbuđenje dok nose nešto s porukom ili što ih otkriva; druge se pokoravaju modi; neke samo žele privući muškarce, a to je način da ih privuku.

Argument mode slab je zbog današnjega raznolikog stila. A ugodno uzbuđenje teško da je vrijednost o kojoj bi kršćanska žena trebala razmišljati. Zapravo, to je nešto što treba izbjegavati ako želi biti privučena u Božju blizinu. Upotreba nepristojnog odijevanja da bi se privukli mladići, zanimljiv je fenomen. Provokativno odijevanje doista daje ženi određenu snagu nad muškarcima, ali to dolazi s visokom cijenom, slično cijeni koja dolazi uzimanjem droge ili cijeni koja se plaća zbog opijanja. Određeni će tip muškarca vrlo snažno reagirati na neumjerenu odjeću. Ali, kakav je to tip muškaraca i kakva će to biti reakcija? Muškarac koji uživa u spolno uzbudljivoj ženi, obično traži spolni susret i nema ni najmanju pomisao na brak, barem s takvom ženom. Njegov pristup sigurno nije: "Kladim se da ima divnu osobnost!" ili: "Kladim se da bi bila odlična supruga!" Više je: "Kladim se da je laka meta."

Opasnost ljepote

Iako je ljepota po sebi dobra, ona također traži umjerenost jer će vrlo privlačna žena primiti tako mnogo poziva da čini zlo. Đavao je ustrajan u naporima da dobije prelijepu ljude za svoju svrhu.

Kada muškarac krene za predivnom ženom, on često postane hipnotiziran njezinim izgledom. Čak i ako misli da ona nije ta koju želi oženiti, može je se držati neko vrijeme dok se ne uspije odvojiti od njezine ljepote. Tada će s njom prekinuti. Ponekada će je se držati godinama prije nego što prizna da to ne vodi ničemu.

Kako će se, dakle, iznimno privlačna žena² nositi s time? Tako da ne bude vezana za pažnju koju dobiva i da se stalno podsjeća: "Ljepota je dar, ali hoću li biti spašena?" tako da bi zadržala pogled na onome što je najvažnije. Treba pretpostaviti svoje kršćanstvo, čak i ako to znači zatomiti svoju ljepotu u društvu. Znam da to zvuči kao kulturna hereza, ali prisjeti se da Bog nije stvorio žensku ljepotu kako bi žena postala jalova i uobražena. Naglasak na ljepoti vodi tome da čini muškarca zaludenim, a ženu toliko poželjnom da ona možda ne će razviti dobru osobnost ili kršćansku poniznost, a da ne spominjemo druge vrline. Privlačna žena koja pokušava suviše naglasiti svoju ljepotu, privući će na sebe previše pozornosti. Ako ona želi privući krjeposnog muškarca, tada bi se trebala ograničiti u svom izboru šminke, frizure, nakita i odjeće. Cilj za sve žene, bez obzira na prirodnu ljepotu, trebao bi biti da izgledaju otmjeno, a ne izazovno.

Žena koja njeguje nježnu, ženstvenu ljepotu, uvidjet će da je njoj mnogo lakše privući pravu vrstu kršćanskog muškarca negoli je to ženi koja pokušava privući pozornosti.

Ne zaboravi da jedino nutarnja ljepota traje zauvijek. Sve bi žene trebale zapamtiti i primjenjivati svetopisamske riječi da treba zanemariti znakove izvanjske ljepote jer pred Bogom je najvrijednije ono čime ukrasimo svoju nutrinu (1. Petrova 3:3-4). Kada je riječ o ženskom odijevanju, potrebna je jedna manja kulturna revolucija. Prihvaćam, vrijeme je da muškarci istupe naprijed i prihvate neku vrstu vodeće uloge u moralnoj obnovi naše kulture, ali žene također imaju svoj dio. Žene čistoćom mogu dobiti najviše, a umjerenost u oblačenju za njih je dobar početak.

Kako se muškarci odnose prema ženskoj nepristojnosti

Postoje dva sporna pitanja za muškarce. Prvo je kako se snalaziti u trenutcima kada su izloženi ženskoj nepristojnosti. Drugo je kako generalno u razgovoru iznijeti temu ženskog oblačenja.

Što, dakle, radi čovjek kako bi izbjegao negativan utjecaj nedolično odjevene žene? Neki predlažu da se pogleda prema dolje ili u stranu, ali to

se može pokazati teškim. Možda je bolji izbor pogledati joj u oči te se na taj način prisjetiti da je ona osoba, dijete Božje, a ne predmet, i tek zatim pogledati u stranu. Možda bi uz to mogao reći kratku molitvu s nakanom da bi ona promijenila svoj načina odijevanja i bolje shvatila svoje dostojanstvo, kao ona koja je stvorena na sliku Božju.

Ako se žena na prvom izlasku pojavi u nečemu provokativnom, ti trebaš otkriti je li ona katolik, odnosno kršćanin uopće. Tada bi mogao razgovarati o tome kako ti vidiš hodanje i iznijeti temu čistoće, koje je dio i pristojnost odijevanja. Daj joj vremena da shvati bit. Ali, ako ona nema namjeru prihvatiti hodanje u čistoći i umjerenost u odijevanju, tada je vrijeme da joj kažeš zbogom.

Što ako izlazite već neko vrijeme, ona je kršćanin koji ima sluha za čistoću, a onda se iznenada pojavi u nečem izazovnom? Možeš joj reći nešto poput: "Izgledaš divno u toj odjeći, ali meni je teško ostati čistim kada si ti tako obučena." Ako ima imalo smisla, shvatit će poruku i promijeniti se. Ako ne shvati, možda ćeš morati biti direktniji i reći: "Ta je odjeća previše izazovna za moj ukus. Molim te, možeš li obući nešto što te više pokriva?"

Što ako je pitanje o katoličkoj prijateljici, nekome s kime ne hodaš, a tko se pojavi u izazovnom izdanju? Pa, za ljubav Božju i za njeno dobro, mogao bi reći: "Nekome tako zgodnom kao što si ti, nije potrebna takva odjeća. Ti možeš ponuditi mnogo više od seksi izgleda."

Ako je zbunjena, možeš nastaviti: "Pa, zbog načina na koji se nosiš, mladići će imati velikih poteškoća ako se žele usredotočiti na tvoju osobnost." Pripremi se na hladan pogled ili čak pljusk. Prinesi to Gospodinu kao pokoru za svoje grijeh.

Vrijedi li rizika progovoriti? Da, ako postoji i najmanja nada za napredak. Mnoge će kršćanske žene biti spremne na promjenu, čak i ako njihova prvotna reakcija bude hladna. Često je to samo pitanje da se osoba dovede do toga da razmisli o ovoj temi koja je tako strana u ovom našem svijetu. Uzmi u obzir duše koje bi se mogle spasiti ili barem živote koji bi se mogli promijeniti nabolje zbog povećane svijesti o pristojnosti.

Zaključak

Žene trebaju shvatiti da muškarci mnogo više razmišljaju u terminima tjelesnoga. One trebaju razmisliti o svom oblačenju u svjetlu kršćanstva i dopustiti Kristu i njegovoj majci Mariji da umjesto svijeta mode budu njihova norma. Trebaju pokušati pomoći muškarcima da gaje čistoću misli, tako što će birati odjeću koja je elegantna, ali nije pomodna; koja je otmjena, ali ne i upadna.

Vjerojatno čitav svijet nije spreman čuti poruku o pristojnom odijevanju, ali mnogi katolici i kršćani jesu. Umjerenost je vrлина koja se najbolje uči primjerom, osobito primjerom drugih žena. Ukorijenjena je u smotrenosti i u mudrosti odabira prikladne odjeće za svako pojedino vrijeme i mjesto. A temelj su joj ljubav i milosrđe. Svoju okolinu možemo uvjeriti u ove vrijednosti ako smo strpljivi i ustrajni. Jednom kada uvjerimo druge, oni će dalje svojom radošću uvjeriti svijet.

Bilješke

- (1) Ovaj dio je proširena verzija autorova članka "A Modesty Proposal" (op. prijedlog pristojnosti), izdanog u časopisu *New Covenant* u kolovozu, 1999.
- (2) Možda to nije politički ispravna tema u našoj "kulturi ljepote", ali svećenik treba biti na usluzi svima, posebno onima kod kojih je najveći rizik da se ne spase.

Biblijska uloga udvaranja

Obrazac udvaranja u Bibliji ne samo da postoji već ga i podržava dio naše moderne psihologije. Taj obrazac, koji je bio dobro poznat u starijem vremenu, doživljava svoj povratak u dvadeset i prvom stoljeću. Ono što je dobro u njemu, jest da stvara krasne temelje za zdrav brak.

Za početak uzmimo priču iz Starog zavjeta o Jakovu i Raheli. Jakov je sedam godina radio za Rahelina oca Labana da bi je dobio za brak. Nekako je Laban uspio prevariti Jakova da ipak oženi njegovu stariju kćer Leu, tako da je Jakov trebao raditi još dodatnih sedam godina da bi dobio Rahelu. Pogledajmo zatim Davida. Bila mu je ponuđena ruka Mikale ako bi pobio stotinu Filistejaca. Vratio se s dokazom i položio pravo na ruku svoje buduće žene. Možeš li zamisliti Rahelu da radi sedam ili čak četrnaest godina kako bi osvojila Jakova? Ili Mikalu da izvodi nešto veliko kako bi osvojila Davida?

Žena vjere mora shvatiti da je ona velika "nagrada". U Knjizi mudrih izreka 31:10 i dalje dobra žena uspoređuje se s biserjem neprocjenjive vrijednosti. Dobra je prema svome mužu i ukućnima, milosrdna prema potrebnima, govori odmjereno i pouzda se u Boga. Iz toga se onda pod Božjim blagoslovom rađaju plodovi u kojima uživaju svi oni koji je okružuju. Plodovi su to čija je vrijednost zbilja neusporedivo veća od materijalnog blaga. U Sirahu nalazimo savjete: "Ne odbacuj razumne i dobre žene, jer njezina je ljupkost dragocjenija od zlata"; "Izvršna žena odabran je dio, dar onomu koji se boji Gospodina"; "Tko ima ženu posjeduje blago: ona mu je pomoć i stup potporni."²

To ne znači da dobar suprug također nije velika nagrada. Ali Sv. pismo govori o dobroj ženi — a ne o dobrom mužu — kao o nagradi, da bi naglasilo njihove uloge u braku i pri udvaranju. Poenta jest da je muškarac oblikovan da traga za ženom, kao što športaš traga za pobjedom, pobjedom koju uvijek nanovo treba osvajati. Ta aktivnost traganja kod muškarca razvija zdravo ponašanje koje će prenijeti u brak i koje će brak držati zdravim. Ovu temu vidimo tako često u mitologiji; junak kreće ubiti neman i osvojiti ruku svoje zaručnice. Psiholog Carl Jung, jedan od mnogih, bio je veliki zagovornik važnosti mitologije za razumijevanje ljudske duše.

Što Sv. pismo ima reći o muževima? Ne da su nagrada, već da trebaju ljubiti svoje žene: "Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu

te sebe predao za nju ... Tako treba da i muževi ljube svoje žene kao svoja tijela ... " (Efežanima 5:25, 28). "Muževi, ljubite svoje žene i ne budite osorni prema njima" (Kološanima 3:19). Samo u Poslanici Titu 2:4 govori se da žene ljube svoje muževe, u opomeni starijim ženama da "budu pune poštovanja" kako bi mogle naučiti mlađe žene da "ljube svoje muževe i djecu".

Zašto Sv. pismo samo muževe potiče da ljube svoje žene? Moje je objašnjenje da bi muškarci trebali biti začetnici ljubavi, one božanske bračne ljubavi (*agape*). Iz mog iskustva, čini se da žene koje su voljene od svojih muževa na način istinskog sebedarja, nemaju teškoća u ljubavi za svoga supruga. Dakle, žena je nagrada, a muškarac svojom ljubavlju treba osvojiti tu nagradu.

Starijem naraštaju ovo se može činiti očiglednim, ali mlađima to nije. Danas djevojke počnu nazivati mladiće i trčati za njima u srednjoj školi ili čak i ranije. To se nastavlja u tijeku studija i kasnije. Za ženu to nisu dobre vijesti. Možda bi neki mogli pobijati da svetopisamski dokazi vrijede i dandanas, jer dolaze iz drugog vremena, što je istina. Ali ako bi postojala potvrda u psihologiji, tada bi ti biblijski uzori još uvijek bili na mjestu.

S Marsa i s Venere

U vrlo popularnoj knjizi *Muškarci su s Marsa, a žene s Venere* psiholog John Gray ističe da muškarci više cijene "snagu, sposobnost, efikasnost i uspjeh. Oni uvijek čine stvari da bi se dokazali i razvili svoju snagu i sposobnosti." Oni su usmjereni na dostizanje određenog cilja. Žene su, kaže Gray, više usmjerene na "ljubav, komunikaciju, ljepotu i ljudski odnos..." i "pomaganje i othranjivanje".

Također, kada je muškarcu stalo do žene, često se treba povući na neko vrijeme da bi nakon toga postao prisniji. Muškarac se treba odvojiti da bi iskusio svoju samostalnost, svoju autonomiju. On treba "malo mjesta". To je, kaže Gray, savršeno normalno i ne bi trebalo uzrokovati uzbunu. To nije vrijeme da žena malaksa, kaže on. Ona muškarcu treba dati mjesta i čekati na njega. Tada bi joj se uskoro muškarac trebao vratiti na način kao da je elastičnom gumenom vrpcom povezan s njom. Gray to naziva "teorijom gumene vrpce".

Ako muškarac osvaja ženu, a žena dopusti da bude osvajana, to može biti uspješno. On se povuče, a ona ga čeka. Ali, ako se on povuče, a ona odluči da ga kao žena koja ima vlastitu slobodu, pokuša tražiti, on će pobjeći.

Grayeva knjiga sigurno je dotaknula dosta ljudi: bila je na listi najprodavanijih više godina. Ja mislim da daje dovoljan dokaz da je muška uloga da osvaja, a ženska da bude osvajana.

Zlatna pravila

Druga knjiga koja potvrđuje teoriju "nagrade", jesu *Zlatna pravila* autora Ellen Fein i Sherrie Schneider. Nije tako dobro i trijezno argumentirana kao *Muškarci su s Marsa*, ali ima nekoliko dobrih naglasaka. Autori polemiziraju, ponekada nepovezano, da bi žena treba ostaviti muškarcima da je naganjaju i da bi trebala inzistirati da se prema njoj odnose s poštovanjem.

Evo nekoliko njihovih "pravila":

- (1) "Budi 'biće poput nijednoga drugoga'. Ne budi zadovoljna sa svacim. Ne ganjaj muškarce. Ne koristi se svojom spolnošću da bi učinila da te vole."³ (Drugim riječima, ti si nagrada. To je posebno istina za predanoga kršćanina.)
- (2) "Ne progovaraj s muškarcem prva (i ne pitaj ga za ples)."
- (3) "Ne izlazi mu ususret na pola puta i ne plaćaj na izlasku." Platiti bi trebao onaj koji je pitao osobu za izlazak. Tako, ako ga pustiš da te pita, možeš mu pustiti da plati. Ako mu previše pojednostaviš, može izgubiti interes.
- (4) "Prepusti mu vođenje."

To su neka od njihovih boljih "pravila". Na žalost, razmišljanje ovih autora je svjetovno i ne pridržavaju se jednog od najboljih "pravila" zdravog udvaranja — "bez spolnog odnosa, točka."

Iako ponekad pretjeruju, točna je njihova osnovna teza da bi žene trebale dopustiti muškarcima da ih osvajaju i da trebaju zahtijevati dobro ponašanje prema sebi. Razvijajući kroz udvaranje model poštovanja, žene ne čine trik da bi privukle muškarca, već polažu temelje zdrave doživotne bračne veze. Autori ističu da su to njihove bake znale vrlo dobro. Na žalost, moderna žena to ne zna, jer je bila zavedena.

Neki smatraju da *Zlatna pravila* manipuliraju ljudima. Ako se koriste kao manipulacija, to jest, da bi od muškarca dobili nešto što on ne želi učiniti, tada zaboravi na njih. U tom slučaju stvarala bi temelje za jadan brak. Ali, ako se koriste jednostavno da bi pomogla muškarcima da cijene svoju ženu, što bi većina muškaraca i željela, tada su svrsishodna.

Također zapamti, pravila ne služe da *izigravaš* teško uhvatljivu. Ona služe da *budeš* teško uhvatljiva. Ako si dobra i pobožna žena, ne trebaš se zadovoljiti pokvarenim ophođenjem. Ti si nagrada i ponašaj se sukladno tome.

Neki tvrde da te uobičajene uloge čine ženu podložnu muškarcu, te dovode do toga da je ona podređena muškarčevim zamislama. To nije ono što mnoge žene doživljavaju u praksi. Paradoksalno, žene koje prepuštaju

da ih muškarac osvaja i planira izlazak (to je *težak posao!*) mnogo su ravnopravnije nego one koje same planiraju osvajanje. Kao kršćani, vjerujemo u jednakost u ljudskom dostojanstvu, a ne u jednakost po ulogama o kojoj se danas tako često trubi. Upravo kroz ove "staromodne" uloge spolova ispunja se priroda muškarca i žene i održava se međusobno poštovanje.

Winnifred Cutler u *Searching for Courtship* (op. Potraga za udvaranjem) ističe: kada žena pozove muškarca van, "muškarci to vole, ponekada čak prihvate spoj, ali nakon toga ne slijedi udvaranje. A u većini slučajeva niti brak." Ona spominje mladu ženu koja je diplomirala na sveučilištu Bryn Mawr College, a koja je vjerovala da je svejedno tko pita za izlazak, muškarac ili žena. Kada je hodala i razvila divnu vezu s jednim muškarcem, mislila je da je sve u redu. Ali, tada je on zaprosio drugu. Bila je shrvana. Napisala je: "Žene koje preuzimaju vodeću ulogu kakvu sam ja preuzela, nauče . . . na jedan ili drugi način . . . iako nam je rečeno da imamo na to pravo, to u praksi ne prolazi."

Udvaranje bez spolnog odnosa hrani poštovanje

Kad žena kaže 'ne' predbračnom spolnom odnosu, to je još jedan plus za ženu. Spomenuo sam u četvrtom poglavlju ženu koja je shvatila da je rob ako bi imala spolni odnos s muškarcem i drugu koja je postala dovoljno slobodna da prekine sa svojim mladićem kada je prestala spavati s njim. Treća je žena prestala spavati sa svojim mladićem, a on se nije prestao loše odnositi prema njoj. Započela se odvajati od njega do točke da je počela izlaziti s drugima. Odbijala se pomiriti s lošim ponašanjem koje je on imao prema njoj. Napokon, on se probudio (poneki to uspiju) i počeo se odnositi prema njoj kao prema kraljici. Oboje su bili na dobitku. Ona je dobila civiliziranog supruga, a on je dobio ženu koju može poštovati.

Neke žene iz straha da bi ih njihov muškarac mogao napustiti ne žele zahtijevati dobro ophođenje prema sebi ili se boje odbiti zahtjev za spolnim odnosom. Ako ona bude čvrsta, muškarac će se ispraviti i odnositi se prema njoj s poštovanjem ili će otići ako odbije postupati prema njoj na pravi način. Na svaki način ona dobiva. Ako se preda i prihvati loše ponašanje, ona na svaki način gubi. Ili će zadržati muškarca koji će se prema njoj cijeloga života loše ponašati, ili će on izgubiti svako poštovanje za nju, tako da će ga ona opet izgubiti.

Muškarac koji ne poštuje ili ocrnjuje svoju ženu, uništava stvari za samoga sebe i za svoju ženu. Ona može završiti s vrlo malo samopoštovanja i pouzdanja u sebe. Njemu će tada njegova mišica od žene, koju je sam pomogao stvoriti, postati odbojna, tako da će i on postati jadan. Sretan je čovjek koji

BIBLIJSKA ULOGA UDVARANJAPOŠTOVANJE I SAMOPOUZDANJE

se odnosi prema svojoj ženi kao prema kraljici. Njegova će žena učiniti da se on osjeća kao kralj.

Postoje li iznimke s obzirom na te podjele? Naravno, svi, kako muškarci, tako i žene, trebaju inzistirati na poštovanju. Iako se neki muškarci zadovolje s manjkom poštovanja, ovo je rijetko. Obično, ako žena voli muškarca ona se prema njemu odnosi s poštovanjem. Naprotiv, suprotno nije uvijek slučaj.

Biskup Fulton J. Sheen posjedovao je značajan uvid kada je rekao da razinu civilizacije svakoga društva određuju žene. Ako žene odbiju popustiti predbračnom spolnom odnosu i zahtijevaju da se muškarci prema njima odnose s poštovanjem prije i za vrijeme braka, tada će one podignuti razinu cijele kulture.

Promatrajući odrasle samce, uvjerio sam se da je za muškarce glavna svrha udvaranja naučiti da budu civilizirani i puni poštovanja, te da nauče vrijednost nježnosti koja ne uključuje spolni odnos, a za žene da nauče ukrotiti svoju ljubav. Muškarci trebaju otkriti umijeće kako ljubiti na duhovan način i kako iskazati ljubav, ali bez uključivanja spolnosti. Žene razumom trebaju ukrotiti svoje osjećaje i ostati dovoljno hladnokrvne da bi dopustile muškarcu da ih traži, sve dok se ne obveže. Žene koje se na taj način ponašaju, mnogo su uspješnije u ljubavi nego one koje su "slobodoumne" i ne ponašaju se na taj način.

Poštovanje i samopouzdanje

Iako je čistoća ovdje ključ koji daleko najviše pomaže ženi da očuva svoje pravo mjesto u braku i obitelji, ima još uvjeta. Važni su također dostojanstvo i poštovanje. Dakako, manjak poštovanja za ženu utemeljen je u seksualnoj revoluciji, ali ipak, svi mi udišemo pare nastale tim tužnim fenomenom. Svi, pa čak i oni koji žive u čistoći, trebaju se nositi s problemom nepoštovanja.

Kako žena može inzistirati na poštovanju, a da ne postane puko zanovijetalo? Ukratko, kada se muškarac prema njoj ophodi bez poštovanja, ona ne smije izgubiti živce. Treba se malo povući i reći nešto poput: "Trebamo razgovarati." Kada uspiju razgovarati, u miru, treba mu reći zbog čega je nezadovoljna. Ako se on ne popravi nakon nekoliko upozorenja, treba mu reći: "Stvari među nama nisu najbolje. Mislim da bismo se trebali vidati s drugima." Naravno, mora biti spremna da to i uradi. Ako se on ne promijeni, vrijeme je da ga zaboravi.

Na sličan način, samopouzdanje je iznimno važno za žene. Svaki bi muškarac trebao reći sve što iskreno može da bi pomogao izgraditi samopouzdanje mlade žene. Ne oholost, ne ponos, ne snagu za manipuliranje drugima, već samopoštovanje. Svaka bi pobožna kršćanska žena trebala biti istinski, ali ponizno, svjesna svoje velike vrijednosti — da je ona velika nagrada.

Zaključak

Biblija daje nagovještaj uloga muškarca i žene u udvaranju: muškarac je onaj koji osvaja, a žena je nagrada. To podržava i moderna psihologija i iskustvo. Ne popustivši u stavu prema predbračnom spolnom odnosu, žena će primiti više poštovanja od svoga supruga, poštovanja koje bi moglo potrajati kroz cijeli život. Čak i uz to, ona mora inzistirati na ponašanju punom poštovanja, ako želi imati dobar brak. Inzistirajući na čistoći i na ispravnom ophođenju s njom, ona ništa ne može izgubiti, osim lošega mladića ili neuspješnog braka.

Žene su dobile najgori dio seksualne revolucije. Vrijeme je da one ponovno zatraže svoje dostojanstvo i samopouzdanje, ne samo u odnosu prema čistoći nego i u odnosu na cijelo udvaranje i brak. Jednom kada to uspiju, biti će na dobitku i muškarci i žene.

Bilješke

- (1) Ovo poglavlje je prilagodba članka kojeg je autor objavio u časopisu *Laywitness* u srpnju 2000., pod naslovom "Women: The Key to Cultural Renewal" (op. "Žene: ključ kulturne obnove").
- (2) Sirah 7:19; 26:3; 36:24
- (3) Ellie Fein i Sherrie Schneider, *Zlatna pravila*, Zagreb: Golden marketing — Tehnička knjiga, 1997.

Strategije kršćanskog udvaranja

Jesi li se ikada zapitao gdje i kako se razvio američki stil izlazaka? Kroz Hollywood i televiziju. Uzimajući u obzir stope uspješnih brakova u ovim industrijama, ja ne mislim da bismo od njih trebali uzimati upute.

Danas se postavlja daleko previše pritiska na muškarce i žene kada izađu van. Previše je "ljepljivo." Od njih se zapravo očekuje da se obvežu na izlaske samo jedno s drugim već od drugog ili trećeg izlaska. Mnogo je bolje neko se vrijeme sastajati kao prijatelji u raznim aktivnostima, bez pritiska koji obično stvara hodanje samo s jednom osobom. To znači da se viđate i činite zajedno neke stvari, ali da ste slobodni izaći s drugima¹ ako to želite. Nema poljubaca za laku noć i držanja za ruke. Dobri, topli, čisti zagrljaji su u redu, jer se prijatelji često grle, ali sve je niskog intenziteta i bez pritiska. Nema "Volim te", samo "Ti si divan prijatelj" ili "Baš si sunce!" Obveze su naći se zajedno jednom tjedno i popričati na telefon dvaput na tjedan.

Ako prijateljstvo izraste dublje, možete prijeći u isključiv odnos. Složite se da ne ćete izlaziti s drugima, da ćete se sastajati dvaput na tjedan i nešto više pričati na telefon. Ali dok se oboje ne složite da uđete u udvaranje, držite to samo prijateljstvom, pa makar isključivim.

Što ako jedno ili drugo počnu dobivati snažne romantične osjećaje? To je u redu, ali dok se ne složite oko udvaranja, nemoj dopustiti da te oni obuzmu i vladaju tvojim ponašanjem. Nemoj izraziti te snažne osjećaje riječima, već samo dobrotom i obzirnošću.

Jedna se žena složila s tom shemom prijateljstva. Dok su ona i njezin prijatelj pričali jedne večeri, stigli su do pitanja isključivosti. On joj je rekao da viđa još jednu ženu. Ona se vrlo uzrujala te mu je rekla da to ne može prihvatiti, jer za njega gaji snažne osjećaje. Tako su prestali izlaziti. Pitala me što mislim.

Rekao sam joj da bi bilo bolje da joj nije spomenuo da viđa drugu. Ipak, njegovo izlaženje s drugom nije krivi potez, jer se oni nisu bili obvezali na isključivost svog odnosa. Uz to, mislio sam da bi bilo bolje za nju da mu je rekla da mora razmisliti, a ne da je u tom trenutku prekinula čitav odnos. U slučaju da mu je bila rekla: "Valjda sam previše uzimala zdravo za gotovo", i zatim nastavila izlaziti s njim, možda bi kasnije slijedilo pravo udvaranje (koje je, po definiciji, isključivo).

Ideja prijateljskih izlazaka jednom tjedno koji bi trebali biti isključivi, po mojem mišljenju, ostatak je iz "pokusnog braka" stila hodanja koji je proizveo stopu rastave braka od 50 posto. Ako inzistiraš na isključivosti u ranoj fazi prijateljskih izlazaka, otklizati ćeš u taj stil.

Ponekada žena treba muškarcu reći što podrazumijeva pod imenom prijateljskih izlazaka. Jedna je žena rekla svojoj pratnji: "Ja bih željela ići polako i samo izlaziti s tobom kao s prijateljem, bez poljubaca nekoliko mjeseci. Nadam se da je to u redu s tobom." Bilo je. Proveli su divno vrijeme u tom razdoblju a kasnije je on njoj zahvalio upravo na tom pristupu.

Da on nije bio otvoren za njezinu ideju, ona bi vjerojatno rekla: "Molim te, razmisli o tome. Meni je to važno." Ako on želi skratiti vrijeme, oko toga bi se trebali moći dogovoriti, ali ako on ne želi ništa s takvim pristupom, tada bi ga ona mogla pitati što on želi i odatle zaključiti želi li nastaviti s odnosom.

Jedna od koristi pristupa "u početku prijateljstvo" jest da stvara nešto jako pozitivno, na što se parovi mogu usmjeriti prije nego što započnu s udvaranjem. Kada sam ja bio mlad, razmišljali smo u terminima da trebamo proći prva tri izlaska da bismo se mogli poljubiti na rastanku. Kako je vrijeme prolazilo, to se razdoblje skratio na dva izlaska, a na kraju više uopće nema čekanja. Poljubac na rastanku očekuje se na prvom izlasku. To je sve iz neke koristi, iz proračunatosti. I zbilja nije uopće ljudski. Prijateljski izlasci nisu vrijeme koje protječe do prvog poljupca, niti implicitna obveza na isključivi odnos nakon trećeg ili četvrtog izlaska. Oni su divan i plemenit način da se polože temelji udvaranja u čistoći.

Jedan od najvažnijih elemenata kršćanskog života jest živjeti u skladu s razumom. Sve više i više mladih muškaraca i žena preispituju svoje navike hodanja i shvaćaju da su potrebne znatne promjene. "Ne bi li moj duhovni život bio bolji i ne bi li moj život kao studenta medicine bio jednostavniji ako bih samo razvio nekoliko dobrih prijateljstava u vremenu koje slijedi. Zašto bih žurio s udvaranjem kada sam nekoliko godina daleko od mogućnosti da se oženim?" Zadovoljstvo je, iako priznajem ograničeno, imati dobro i snažno prijateljstvo s osobom suprotnog spola. Radost je imati nekoga s kime možeš pričati o svome životu i biti siguran da te ta osoba ne će iskoristiti. Slatko je biti u mogućnosti zagrliti osobu koju zbilja voliš i kojoj vjeruješ. Sve više i više mladih ljudi vide vrijednost u tome da se postupak uspori i da se "pomirišu ruže" u vrtu prijateljstva.

Kako prijeći s prijateljskih izlazaka na udvaranje? Muškarac kaže ženi: "Vidali smo se dva mjeseca kao prijatelji. Bi li sada bila otvorena za udvaranje?" Ako ona pita što misli pod tim, on može reći, "Bi li mi dopustila da gledam na ovaj odnos tako kao da bi brak bio mogućnost jednom u

budućnosti ako tako ispadne?" Ona možda kaže: "To bi bilo lijepo" ili, možda, ako nije spremna, može reći: "Možemo li nastaviti ovako još jedan mjesec i tada odlučiti?" (Uvijek postoji mogućnost da kaže: "Ne, to me ne zanima." U tom slučaju muškarac je slobodan da je pusti i krene dalje.)

Ako ona ne zna što želi nakon tri mjeseca, trebala bi mu reći da ne želi s njime ući u udvaranje. Ako je on voljan nastaviti s izlascima u prijateljstvu da bi vidio hoće li se to dalje u nešto razviti, te ako je ona voljna, dobro. Ili, mogu malo ohladiti odnos tako da se nastave viđati s vremena na vrijeme i ponekad razgovarati na telefon. Ponekada ženama treba mnogo vremena, čak i godina, da odluče da vole muškarca. Kada žena kaže da treba više od tri mjeseca vremena, muškarac treba uzeti u obzir prilike kao što je njegova dob, njezina dob, njegova spremnost za brak, itd. To je nešto oko čega bi se trebao moliti i tražiti vodstvo Gospodinovo.

Što ako je *ona* spremna ući u udvaranje, a on ne čini ništa? Ako je muškarac spreman preuzeti inicijativu, kao što smo ranije predložili, tada mu treba prepustiti vodstvo. On bi trebao biti taj koji će nakon nekoliko mjeseci predložiti prelazak s usputnog prijateljstva na ekskluzivno prijateljstvo ili na hodanje. Ipak, ako nakon tri mjeseca ona misli da on uzima previše vremena i ako bi željela poći dalje ne želi li se on obvezati na udvaranje, tada može podignuti svoj glas. Mogla bi mu reći: "Misliš li da bi naš odnos mogao voditi nečemu većem od prijateljstva?" Problem s tim jest da bi on mogao reći ne (iako žene uglavnom imaju dobar osjećaj što on smjera). Unatoč toj opasnosti, ja mislim da je to najbolji pristup. Ako se ona osjeća nesigurno, može pokušati s nešto suptilnijim pristupom, kao što oslikava sljedeća priča.

Mlada žena jednom mi je rekla da izlazi s muškarcem tri mjeseca, ali da nije sigurna u njegove namjere. Pitala me mislim li da bi mu trebala reći koliki su njezini osjećaji za njega, pa da na taj način pokrene njihov odnos prema naprijed. Rekao sam joj: "Nipošto. On bi trebao započeti s tom vrstom razgovora."

"Ali, oče, što da radim? Izlazili smo već tri mjeseca, a on me još nikada nije poljubio."

"Sljedeći puta kada izađete i kada te on isprati kući, nasloni se na vrata i kaži: 'Možeš me poljubiti ako želiš'."

Oko godinu dana kasnije čuo sam da ulaze u brak. Čini se da je uspjelo.

Što ako nakon tri mjeseca muškarca ne zanima udvaranje? Zaboravi na njega. Muškarci uglavnom shvate puno prije tri mjeseca.

Što ako žena pita vidi li on da bi njihov odnos mogao voditi nečemu snažnijem od prijateljstva i on kaže da, ali uskoro ne prijede na udvaranje? Tada bi ona trebala reći: "Nisam sigurna trebamo li više uopće zajedno izlaziti." Ako on pita zašto, ona bi trebala reći: "Ne čini mi se da si spreman

na obvezu hodanja sa mnom." Ako on kaže da pokušava ići polako, može mu jednostavno i direktno reći: "Ja nisam zadovoljna s nastavkom na ovoj razini."

To se može činiti pomalo previše krutim za kršćansku ženu, ali što je previše, previše je. Izričitim riječima da je spremna završiti s tim odnosom, ona ne pokušava upravljati njime. Ako je namjeravao postati ozbiljniji, sada je vrijeme. Ako nije, vrijeme je za oboje da krenu dalje.

Bez obzira na tvoju životnu situaciju, žarko preporučujem da kroz jedan do tri mjeseca jednostavno pokušaš razviti obično prijateljstvo s nekim, bez poljubaca i romantike, prije nego što ćeš prijeći na hodanje koje uključuje više romantike. Mnogo se ljudi za početak odlučuje na takav tip veze, prije nego što će, ako sve prođe dobro, započeti hodati. Drugi započnu takav odnos bez nadanja da bi mogao voditi udvaranju, koje se na njihovo veliko iznenađenje dogodi! Neki od najboljih brakova započeli su prelijepim prijateljstvom.

Jesi li spreman na udvaranje?

Jedan od fenomena koji je danas sve češći, jesu mladi ljudi koji ozbiljno hodaju bez i najmanjeg izgleda da bi uskoro bili spremni za brak. Često se to dogodi s adolescentima, ali odnosi se također i na mlade odrasle ljude. Knjiga Joshue Harris *I Kissed Dating Goodbye* (op. *Rekao sam zbogom hodanju*) prodala se u tisuće i tisuće primjeraka, jer je uočio neke stvari, poput, "ako se dvoje ljudi ne mogu vezati jedno za drugo, tada nemaju razloga pokušavati s romantikom."

Connie Marshner napisala je prije nekog vremena članak² u kojem je istaknula da su navike hodanja naših adolescenata savršena priprema, ali ne za brak, već za rastavu braka. Kada se mladi ljudi vežu i započnu prisan odnos, a da ne postoji ni najmanja mogućnost braka, tada oni traže nevolju. Prvo, postoji problem napasti protiv čistoće. Postoji želja vezati se za tu osobu, približiti joj se i, dakako, kao što je često slučaj s navikama hodanja odraslih, izvući iz tog odnosa sav užitak koji se može. Čak i ako to dvoje nisu željeli ući u spolne odnose, osjećaju se primorani vlastitim osjećajima i bliskošću. Drugi je problem tobogan osjećaja kroz koje prolaze. Marshner to naziva "ponavljanja trenutaka prisnosti i trenutaka slomljena srca". To je, kaže ona, "obrazac koji popločava put do svakog razvoda".

Istina je da Harris i Marshner govore o mladima, ali ponekada se slično može dogoditi kada se odrasli ljudi igraju s udvaranjem, a još nisu spremni za brak. Uzmi za primjer muškarca ili ženu koja započinje studij prava ili medicine, ili osobu koja zna da se ne želi vjenčati još najmanje slijedećih pet ili šest godina. Bi li oni trebali intenzivno hodati, kao da su u stanju uskoro se vjenčati?

Ja bih predložio da oni koji su u takvoj situaciji, razmotre svoje stanje i vide ne bi li njihov život bio mnogo ugodniji kada bi viđali osobe suprotnog spola samo kao prijatelje, ili ponekad kao jako dobre prijatelje, umjesto kao ljubavnike. U suprotnom bi se osjećaji mogli zanijeti, pa unijeti u odnos i tjelesnu stranu.

Dakako, osjećaji se mogu razbuknati i u snažnom odnosu prijateljstva, ali postoji razlika. U scenariju prijateljstva te osjećaje ne ćeš izraziti riječima i ne ćeš se poljubiti, ne ćeš raspirivati tu osjećajnu vatru. Na taj način lakše je držati stvari pod kontrolom. Ne znači da u takvom prijateljstvu osoba ne može uživati u tim osjećajima. Ali, u svrhu zdravog udvaranja u pravo vrijeme, ona ili on samo uživaju u prijateljstvu, koje je za sebe divna stvar, bez izražavanja želje za obvezom, koja nije realna u to vrijeme.

Sada bi neki ljudi mogli misliti: "Oče, meni je trideset i pet godina. Ja ne mogu provesti tri mjeseca samo u prijateljstvu. Moramo ići naprijed s tim." Mnogo je jadnih duša doživjelo da zažali zbog takvog stava. Neki će reći: "Ali ujna Mira je projurila kroz udvaranje u šest mjeseci, a sada ima izvrstan brak." Siguran sam da ga ima, ali na svaku ujnu Miru postoji deset ili dvadeset teta Ines koje su imale grozne brakove jer su se žurile.

Požurivati s udvaranjem jest jedan od najčešćih razloga za loše brakove i rastave. Sredinom osamdesetih istraživači na Kansas State University proučavali su u kakvoj je vezi zadovoljstvo u braku s trajanjem hodanja. Rezultat? "Parovi koji su hodali više od dvije godine, postizali su u pravilu visoko zadovoljstvo u braku, dok su parovi koji su hodali kraće vrijeme postizali rezultate u širokoj skali od vrlo visokog do vrlo niskog zadovoljstva."³ Temeljeno na tome i na onome što sam ja vidio, preporučujem vrijeme hodanja od najmanje dvije godine prije braka. Za neke ljude, koji dnevno primaju sv. pričest, koji su dobro upoznati sa životom svetaca i koji su iznad tridesete, osamnaest mjeseci može biti prihvatljivo, ali ne manje.

Ljudi iznose svakojake razloge da skrate kako bi skratili razdoblje hodanja. Treba im vremena da izrode određeni broj djece. Baka će doći u posjetu, a oni bi željeli da ona vidi vjenčanje. Stari smo. Znamo što želimo. Prisjeti se, brak je kalup za ljubav. Sve iz toga slijedi. Ako ti to ne uspije jer ste se žurili pa napravili pogrešan izbor, pobijati ćete sami svoju svrhu. Uz to, bit ćete jadni. Želiš li to zbilja riskirati?

Mnoge žene koje su prešle tridesetu, osjećaju žurbu da se udaju. Jedna od žena u našem društvu, pametna, šarmantna i pobožan katolik, imala je trideset i osam, kada ju je jedan mladi čovjek osvojio na prvi pogled. Činio se dobrim katolikom i dobrim čovjekom u cjelini. Susreli su se u veljači, a već su se u rujnu vjenčali. Sljedeće godine u rujnu on je već podnosio zahtjev za rastavom.

Sljedeća važna stvar je ne usredotočiti se na vlastiti biološki sat! Jedna se žena udala kada je imala četrdeset godina, a zatim je imala troje djece. To nije baš najjednostavniji razvoj događaja, ali Bog za tebe ima plan; ako ga slijediš, on će biti oploden. Ni jedna žena ne bi smjela prihvatiti prijedlog braka prije negoli je muškarca vidala najmanje godinu dana. Ako spadaju u skupinu iznimki, dnevnih pričesnika u dobi iznad 30, mogu imati kraće zaruke, šest ili sedam mjeseci. To im daje godinu i pol da se međusobno upoznaju. To bi trebalo biti dovoljno, uz mnogo molitve i promišljanja razumom, za dvije pobožne duše u dobi iznad trideset. Razmisli o tome. Ako se vjenčate, bit ćete zajedno možda četrdeset, možda pedeset, a možda čak šezdeset godina. Što je prema tome dodatnih šest ili osam mjeseci?

Jedan mi je par došao u travnju da bi ugovorio vjenčanje u rujnu. Hodali su samo nekoliko mjeseci. Ja to nisam smatrao dobrom odlukom. Pitao sam nju zašto se žuri, a ona je rekla: "Pa, imala sam loša iskustva s dugim vezama." Ono, što je mislila pod tim jest da je protratila oko pet godina na mladića koji joj se nikada nije obvezao, a kroz to nije željela proći ponovno. Osim toga, imala je trideset i tri godine te je sa zebnjom gledala na svoj biološki sat.

Obama sam rekao: "Nipošto mi nije po volji ovaj vremenski okvir za vjenčanje u rujnu. Žarko vas molim da pričekate još barem nekoliko mjeseci. Molim vas idite i molite se za ovo, a zatim se vratite k meni." (Kada god svećenik kaže: "Moli se za to", to znači da se ne slaže s tvojim planom.)

Zaista su se molili i složili da će sačekati do studenog. Prošli smo kroz cijelu pripravu za brak i sve je bilo spremno. U rujnu mi je ona došla reći da je vjenčanje otkazano jer je ona odlučila da on nije pravi za nju. Zato jer su čekali, izbjegli su veliku nepriliku.

Napokon, neki bi mogli pitati što je s napastima u vezi sa spolnošću u dugim udvaranjima. Rješenje je u pravoj krjeposti čistoće, a ne u skraćivanju udvaranja, koje bi samo umanjilo vaše izgleda za uspjeh u braku. Prava čistoća nije kao zadržavanje daha dok se ne pronađe prikladan izlaz. To je vrlina koju trebaš razviti za čitav život. Ona je život u miru s vlastitim spolnim nagonom, bio u braku ili ne. To nije kratkoročna zakrpa, već dio pravoga kršćanskog života.

Ako obratiš svoje srce da vjeruje kako je čistoća put do sreće, i obvežeš se na poljubac za laku noć, brižnu izmjenu nježnosti i mnogo čednih zagrljaja, tada dugo hodanje ne bi trebao biti ozbiljan problem. Rast ćete u duhovnoj bliskosti koja će vam donositi pravu radost. Takav pristup zaista djeluje. On stvara temelje da se usredotočiš na osobu umjesto na tijelo, što će biti izvrsna osnova za udvaranje i brak.

Neki bi mogli prigovoriti: "Ne možete postavljati pravila za trajanje udvaranja. Budući da su ljudi tako različiti, trebate ih promatrati svakoga pojedinačno." Dobar pokušaj, ali koji su kriteriji? Zrelost? Kako to mjeriti? Snaga vjere? Treba vremena da bi se to ustanovilo. Mogućnost prilagodbe? Darežljivost? Mnogi su ljudi pokazali da mogu biti darežljivi i da se mogu prilagoditi kroz nekoliko mjeseci, ali ne kroz dvije godine. Postoji tako mnogo disfunkcionalnih ljudi danas da je teže nego ikad ocijeniti karakter osobe. Jedina je nada žarko se moliti, služiti se vlastitom glavom i pokušati smanjiti vjerojatnost neuspjeha tako da se da dovoljno vremena razvoju odnosa. Ako bi brak postao propast, mogao/mogla bi tada barem pred Bogom reći: "Učinio/učinila sam svoj dio!" Razmišljaj u terminima od najmanje dvije godine od dana kada ste se počeli vidati jednom ili dvaput na tjedan do dana vjenčanja. Ne ćeš zažaliti.

Ne zaboravi: *Kratka hodanja često vode kratkim brakovima!*

Izbjegavaj previše izlazaka

Jedna od stvari koja ide sa zapadnjačkim mentalitetom prežderavanja, jest previše hodanja, to jest, previše zajedničkih izlazaka na tjedan. Svi mi imamo poslove, prijatelje, svoj molitveni život, obitelj, razonodu, a te stvari zahtijevaju vremena. Kada započneš s hodaњem, jednostavno nema smisla odustati od polovice stvari koje činiš u životu da bi mogao ili mogla biti s osobom pet ili šest večeri tjedno. Trebaš održavati svoj vlastiti život. Ponekada se neka od žena ili muškaraca u našoj grupi zaljubi, a zatim teško da ih uopće ikada vidimo. To može biti početak odnosa u kojemu par ovisi jedno o drugom. Ili, to može biti znak da jedno ili oboje smatraju da su pronašli osobu koja će "ostvariti sve moje snove". Možda se opiru: "O ne. Shvaćam da me ni jedna osoba ovdje na zemlji ne može u potpunosti ispuniti", ali podsvjesno, to je upravo ono što pokazuje njihovo ponašanje. Jedan je par došao k meni na predbračno savjetovanje i žena je rekla kako nije sigurna da je njezin zaručnik čovjek za nju, zato što je uvijek umoran. Činilo se kao da se on ne može nositi sa životom. Kada je on došao na red, rekao mi je da je vrlo umoran jer viđa svoju zaručnicu oko šest noći svaki tjedan. A, živio je pola sata od nje! Kada smo se svi troje zajedno sastali, rekao sam njoj da nije čudo što je jadan čovjek umoran. Viđali su jedno drugoga suviše često. Dva ili tri puta na tjedan trebalo bi biti dovoljno.

Ona je rekla: "Ali, kada se vidamo tako često, osjećamo dobro jedno za drugoga."

Rekao sam joj: "To nije stvar osjećaja. Treba biti pametan i oprezan. Zaista nema smisla da se vidate tako često. Udvaranje je stresno. Treba ga njegovati u umjerenosti."

Neki parovi osjećaju određenu istrošenost kada se previše često viđaju. Lijek je da se prestanu viđati tako često. Postoji nešto što se naziva kreativnim izbivanjem. Uzmi sebi dva ili tri dana kada je ne ćeš niti nazvati. Sljedeći ćeš dan pronaći određenu živost.

Naravno, pomalo je nezgodno povlačiti se natrag kada se već sastajete suviše često. Ne možeš jednostavno reći: "Mislim da bi se trebali viđati nešto rjeđe." To bi moglo dovesti do stvarnih problema. Možda bi muškarac mogao reći nešto poput: "Smatram da u ovaj odnos ne dajem onoliko koliko bih želio. Želio bih da se više zabavljamo kada smo zajedno. Mislim da te gušim. Pokušajmo nešto novo slijedeći tjedan. Ja ću te nazvati u ponedjeljak, srijedu i petak. U subotu hajdemo igrati tenis, a zatim pođimo na tihu, ugodnu večeru. U nedjelju pođimo na misu u podne, a zatim na piknik u park. Tada mi u ponedjeljak možeš dati do znanja kako se osjećaš. Zvuči li ti to dobro?" Primijeti da stavlja odgovornost na sebe i da joj nudi nešto za uzvrat za njezin pristanak, a to je više zabave i događanja koja će iščekivati.

Žene su mi u prošlosti govorile: "Oče, on je uvijek tu. Trebam pokoju večer ovdje i ondje da operem kosu ili čisto da se opustim. Trebam jedan dan da operem svoje rublje i da učinim kratke poslove. Ne mogu to raditi dok je on uz mene. To ne bi bilo pristojno." Ako je ona ta kojoj treba nešto više mjesta, može reći nešto slično: "Dragi, mislim da umaramo svoju srdačnost. Hajdemo se naći samo dva ili tri puta ovaj tjedan da vidimo hoće li to biti bolje." Ako bi on pokušao planirati suviše događaja, tada bi ga ona mogla nježno podsjetiti njihova malog eksperimenta: "Sjećaš li se da smo odlučili malo usporiti svoj raspored ovog tjedna?" i krenuti odatle.

Moja je vlastita sestra imala problema s prevelikom količinom izlazaka. Viđala je svog zaručnika tako često da se jedva uspijevala probuditi za posao svako jutro. Cijelo je vrijeme bila umorna. Napokon, moji su je roditelji uvjerali da uspori i smanji broj tjednih izlazaka. Djelovalo je.

Jedna večer u radnom dijelu tjedna (što bi trebalo biti stvar izbora) i dvije večeri preko vikenda (ili jedna večer i jedan izlazak preko dana) trebali bi biti dovoljno. Naravno da telefonski poziv svaki drugi dan ili slično ne će naškoditi. Uz to bit će vikenda kada će par zajedno otići posjetiti svoje obitelji ili otići na kampiranje ili izlet na snijegu s drugim parovima. Ali, ako postoji ta snažna potreba da se druga osoba vidi svaki dan, tada bi brak mogao završiti kao prava ovisnost jednog o drugome. Moguće je da tu postoji realna nemogućnost funkcioniranja bez ustaljene "doze" voljene osobe.

Još gore, mogao bi završiti u jednom, kako to francuzi kažu, *egoisme a deux*. Pokušavaš izvući svaki gram užitka iz ove osobe dok zatvaraš svakoga i sve što bi moglo s time dolaziti u sukob, a što može uključivati i djecu u braku. Naravno, kada osjećajna ljubav oslabi, kao što se to uvijek dogodi,

doći će do velikog pada. To je siguran put u jad. Ravnoteža je ključ sretnog udvaranja i sretnog života.

Ne možeš dobiti dovoljno zadovoljstva?

Ponekada ljudi hodaju samo da bi uživali i zabavljali se. Naravno da bi udvaranje trebalo biti ugodno. Ne bi trebao nastaviti udvaranje s nekim tko te stalno čini jadnim. Ali, u udvaranju se ne radi o tome da na svakom izlasku postigneš vrhunac iskustva. Radi se o otkrivanju jesi li ti spojiv ili spojiva s nekim, o promatranju može li ta osoba dati ljubav sebedarja (*agape*) i pokazivanja toj osobi, da joj ti možeš dati takvu istu takvu ljubav. Riječ je o otkrivanju prijateljstva i o izgradnji prijateljstva. Trebalo bi biti ugodno, ali jedno ili dva razočaravajuća izlaska između mnogo dobrih ne znače da niste kompatibilni.

Ako samo gledaš kako doći do "zadovoljstva" na izlasku, promisli opet. U hodanju se zbilja radi o odnosu na istinski kršćanski način, ne srednjoškolski, ne pokušavajući izvući što je moguće više ugone iz ove osobe, već kao bogobojazne odrasle osobe pokušavati odrediti imate li zvanje za doživotno partnerstvo. T ne uključuje samo primanje nego i davanje.

Pristup ne bi trebao biti "Kako ću se provešeliti večeras?" nego "Kako u ljubavi mogu služiti osobi tako da izradim dobar odnos s njom? Kako mogu upoznati tu osobu? Što mogu napraviti da je učinim sretnom?" Ako na taj način pristupiš izlascima, možda ćeš uvidjeti da se provodiš, a što je još važnije, da se i tvoja pratnja dobro provodi.

Ostatci hedonizma

Mlada me je žena jednom došla vidjeti dok je bila na odmoru od svojih studija u Engleskoj. Njezin mladić došao joj je u posjet i zato da s njom ode na nekoliko izleta (op. u razgledavanju strane zemlje). Željela je znati je li u redu da on ostane s njom i njezinom cimericom dok je tu. Rekao sam joj nipošto. To bi mogao biti skandal za nekoga i žena nikada, u normalnim okolnostima ne bi smjela dopustiti muškarcu bliskost da provede noć u njezinim odajama. To na neki način uništava njezinu mističnost, koju bi trebala održavati do dana vjenčanja. Ne zaboravite, žene, vi trebate preporoditi čitavu kulturu. Oduvijek je najprije žena održavala civilizaciju našega svijeta.

Je li u redu da žena pozove svoga momka da s njom ode posjetiti njezinu obitelj u drugi grad i da mu pritom njezina obitelj pruži smještaj odvojen od nje? Naravno, osobito ako je sve poduzeto s prikladnim kršćanskim oprezom. (Pomaže ako im sobe nisu susjedne.)

Je li prikladno da žena pođe na hodočašće po europskim svetištima ili u Svetu Zemlju zajedno s momkom i s nekoliko drugih osoba, a da pritom svatko odsjeda u drugoj sobi? Nema problema. Naravno da bi par koji bi to želio, lako mogao prekršiti taj raspored, ali on je razuman za predane kršćane, osobito jer je uobičajeno da svatko bude u sobi s cimerom istoga spola.

No, neke stvari koje često čine i ljudi vjere, jednostavno su za zgražanje. Jedan par koji je živio u čistoći - žena je svaki dan odlazila na pričest — otišao je kroz nekoliko dana na odmor zajedno, a pri tome su dijelili istu sobu. Upitao sam ženu, koja je k meni dolazila na duhovno savjetovanje: "Zašto nisi pitala svoga duhovnika?" Uvjeravala me da se ništa nije dogodilo, ali kada sam je pitao jesu li se dobro proveli, rekla je da im je bilo užasno.

"Baš dobro", odgovorio sam. "To je blagoslov. Razmisli o tome jednu minutu. Ulazili ste i izlazili iz iste sobe svaki dan. Misliš li da su ljudi koji su tamo odsjedali znali da vi niste imali spolni odnos? Ne možeš postaviti znak na vrata, nešto što bi poručivalo 'za one kojima je stalo, želimo da znate da ovdje ne vršimo nikakav spolni odnos.' A, što ako vas netko vidi u crkvi kako primete sv. pričest? Hoće li oni misliti da je Crkva promijenila svoj nauk o čistoći? Ili, možda: 'Evo još jednoga licemjernog katolika koji prima euharistiju i tako je oskvrnjuje?' A, time još nimalo nismo dotaknuli napast koja se u takvoj situaciji pojavljuje. Možeš li zamisliti sv. Mariju, ako bi danas živjela, kako ostaje sa sv. Josipom nekoliko dana u vrijeme dok hodaju?"

To je ono što ja nazivam "ostatcima hedonizma." Ljudi zbilja žele živjeti vjeru, ali imaju neke zaostale previde u odnosu na ćudoređe. Biti kršćaninom ne znači samo živjeti vjeru već treba također izbjegavati stvaranje bilo kakva privida lošeg ponašanja koje bi drugi mogli kao takvo protumačiti. Neki bi rekli: "Ako pomišljaš nešto nečisto, to je zato što imaš pokvaren um."

Nije tako. Ako netko pretpostavlja da činiš ono što 98 posto drugih ljudi čini u istoj situaciji, tada nije njihova pogriješka, već tvoja. Sv. pismo jasno daje do znanja da smo sami odgovorni za sablazan koju stvaramo drugima. Isus je to jasno izrazio u Matej 18:6,7: "... jao čovjeku po kom dolazi sablazan." U Matej 17:27 Isus pokazuje Petru da su oni izuzeti od hramskog poreza, ali zatim dodaje da Petar treba platiti porez, "da ih ne sablaznimo." Sve što činimo, a što daje makar privid nedjela, može loše utjecati na druge, i za to smo odgovorni.

Drugi par koji sam poznao uskoro se spremao vjenčati. Trebao sam razgovarati s budućom mladom oko nečega i kada sam nazvao njezin broj telefona dobio sam poruku telefonske kompanije: "Ovaj broj telefona promijenjen je u sljedeći broj ..." Bio je to broj telefona njezina zaručnika! Ta je

žena dnevno išla na pričest i bila gorljiv katolik. Sve su činili kako je trebalo. Moje srce bilo je slomljeno.

Dakle, smjesta sam ih nazvao. Na telefon se javio zaručnik. Rekao mi je da žive skupa, ali da imaju odvojene spavaće sobe. Kada sam istaknuo da će drugima to biti sablazan, ona se odselila u hotel. Priznali su da nisu razmišljali o sablazni koja će to biti drugima. Njezin je podstanarski ugovor istekao, pa se je "to činilo kao dobar način da uštedimo nešto novca".

Jedna stvar koju predani kršćanin treba činiti, jest da razmišlja i da to pokuša sa stavom kakav je imao Krist. To nije neki umiljati blagi stav, nego predanost radikalno drugačijem načinu života koji se razlikuje od života našega poganskog svijeta.

Govorio sam s tada neudatom ženom i mladim oženjenim muškarcem prije nekog vremena na vjenčanju svoga prijatelja. Mlada mi je žena bez srama rekla da su njih dvoje živjeli zajedno (nisu bili mladić i djevojka) s drugih dvoje ljudi u "miješanoj kući". Odgovorio sam na svoj uobičajeno prijeteći način: "Sram vas bilo."

Ona je rekla: "Ne, oče, bili smo samo prijatelji. Ništa se tu nije događalo."

"Nisam ni mislio da ste vi tu imali spolne odnose. Ali, u svakom slučaju, sram vas bilo." Zatim sam prosljedio sa svojom uobičajenom pričom o postavljanju poruke na vrata koja bi svakom susjedu kazivala da se unutra ne odigrava ništa nedopušteno.

On se nasmijao i rekao: "Oče, mislim da sam ja to na neki način znao." Negdje je usput pokupio činjenicu da se dobar kršćanin ne trudi samo živjeti u čistoći nego također i održavati okolinu koja će *svima* olakšati da žive u čistoći.

Naposljetku, ovdje je svjedočanstvo mladoga para koji se doselio da živi zajedno u čistoći, ali su kasnije shvatili koliko je to bilo krivo:

Nismo vidjeli ništa loše u tome da kupimo kuću i da je dijelimo, ali uz to što ćemo izostaviti spolne odnose. . . . Tako smo kupili kuću i zajedno dijelili krevet godinu dana prije našeg vjenčanja, ali smo se spolnog odnosa čuvali dok se nismo vjenčali.

Ipak, nakon nekoliko godina braka i duhovnoga rasta (poknutog dijelom korištenjem [prirodnog planiranja obitelji] . . .) shvatili smo koliko je loše bilo to što smo učinili. Čak i bez spolnog odnosa, život skupa bio je neispravan . . .

Duboko žalimo što su naše obitelji, naši prijatelji (čak i oni najbliži) i naši susjedi - koji su dobro znali da smo katolici - mislili da bludničimo . . .

Donijeli smo svojoj Crkvi loš glas. Naš primjer kao najstarije djece u našim obiteljima možda je pridonio odlukama nekih od naše mlađe braće i sestara da izaberu život zajedno prije stupanja u brak. Također, jedno ili dvoje od naših prijatelja možda su došli na krivu ideju. Jednoga dana mi ćemo morati objasniti svom sinu (koji sada napunja tri godine) da nismo primjer koji na ovom području treba slijediti. Izraz koji opisuje sve te loše posljedice, jest "sablazan" koja vodi druge u napast i grijeh, a donosi sramotu na našu vjeroispovijest i zajednicu.

... Iako smo čekali sa spolnim činom, dijelili smo intimne trenutke koje je Bog vjerojatno namijenio za bračnu bliskost, trenutke poput izmjene nježnosti i poljubaca koji su nas uzbuđivali, padanja u san u naručju jedno drugog, buđenja zajedno.

... Upravo je takvo obiteljsko dijeljenje dar koji je Bog namijenio da bi utvrdio brak. Trebali smo čekati ...⁴

Je li sablažnjivanje loše? Hajde da to kažemo ovako. Pretpostavimo da je vaš loš primjer bio odlučujući uzrok za odluku drugog para da žive zajedno (i možda ne čisto). Je li to dovoljno loše?

Još jedna posljednja misao o ovoj temi. Tvoj mladić živi jedan sat vožnje daleko. Kasno je i on je umoran. Što bi ti trebala učiniti? Ako pretpostavimo da vani ne bjesni oluja ili kakva druga velika nepogoda, spremi mu snažnu kavu i pošalji ga kući. U svakodnevnoj realnosti jednostavno je teško naći priliku dovoljno velike opasnosti, u kojoj bi žena trebala kompromitirati vlastitu mističnost i biti sablazan drugima tako što bi pustila da muškarac kod nje prenoći. Niti bi je muškarac trebao pitati.

Psihološko useljavanje

Većina dobrih kršćanskih parova ne bi ni sanjala o tjelesno zajedničkom življenju prije braka. Ali, psihološki zajednički život druga je priča.

Na što mislimo terminom psihološko useljavanje? Za početnike, to je npr. zajednička kupnja nekretnine. Možda razmišljaš: "Mi ćemo se svejedno vjenčati u roku od nekoliko mjeseci. Hajde da zajedno kupimo stan."

Tu postoji problem: vi niste vjenčani. Vi ste zaručeni. Biti zaručen znači da ćete provoditi vrijeme zajedno i prokušavati svoj odnos, učiti kako biti vjeran samo jednoj osobi, da ćete raditi na razvoju navike uzajamnog poštovanja. To ne znači da ste se obvezali. Planirate se vjenčati, ali niste vjenčani. Brak je obveza, a zaruke nisu. Ako zajedno kupite stan, auto ili bilo

što, vi implicitno govorite: "Mi smo se obvezali." Na neki način umanjujete značenje vjenčanja.

Što ako se stvari ne razviju kao što očekujete? Ne samo da ćete trebati prekinuti, što je dovoljno bolno samo za sebe, nego ćete trebati poništiti svoje zajedničke financijske akcije. Neki će se čak naći pod većim pritiskom da uđu u brak zbog takvoga financijskog spajanja. U brak s tvojim zaručnikom trebala bi te uvlačiti jedino čvrsta vjera da je ta osoba prava za tebe, a isto takva vjera trebala bi biti kod njega, zajedno s nadom da ćete pomoći jedno drugome da stignete u Kraljevstvo Božje. Zajedničko posjedovanje kuća, automobila i drugih stvari ne bi trebalo imati ništa s tim. Pričekajte dok se ne vjenčate, pa tek tada krenite u posao s nekretninama.

Još jedna stvar stvara smutnju pri udvaranju, a to je darivanje skupih poklona. To može biti manipuliranje. Žena može misliti: "Sada, nakon svega što mi je dao, moram se za njega udati." A, on može slično: "Sada se moram njome oženiti, nakon tolikog ulaganja u nju." Naravno, uz žene koje danas često zarađuju više od muškaraca, može se dogoditi obrnut scenarij. Skupi darovi ponekada mogu biti zamjena za bitne darove u odnosu, poput darivanja sebe, svoga vremena, svojih interesa, svoje srdačnosti, itd.

Drugi je način "psihološkog useljavanja" da ostavljaš mnogo svojih stvari u njegovom ili njezinu domu. Nemoj to raditi! To je vrlo izvanjska veza koja prekid može učiniti težim nego što bi to mogao biti, a također slabi važnost vjenčanja.

Još jedan način da se prerano obavežete jest odluka da je ta osoba "prava" nakon samo nekoliko mjeseci. To stavlja osobu, osobito ženu u nesiguran položaj. Što ako odlučiš da je on "pravi", pa te on zaprosi nakon samo šest mjeseci? Dvaput sam se i sam našao u takvim okolnostima. Žene o kojima je riječ, bile su predani katolici iz izvrsnih obitelji. Sve se činilo tako dobrim, osobito u usporedbi s ranijim odnosima koji su se činili tako lošima. U oba slučaja kao da je netko povukao sag koji se nalazio pod mojim nogama. Bilo je jako bolno. Dakle, da biste zaštitili sami sebe, čuvajte svoje srce barem prvih godinu dana. Kaži ako želiš: "Zasada se sve čini kako treba . . ." Ali nemoj upasti u zamku da kažeš: "On je taj", sve dok se niste sastajali barem godinu dana. A čak i tada, uvijek ostavi malo neodlučnosti. Ne zaboravi, sve dok se ne vjenčate, vi niste vjenčani. Svaki trenutak koji vodi k tome, jest vrijeme da prokušate svoj odnos. Svoju odluku možeš promijeniti u svakom trenutku prije vjenčanja. Doista, kako se vjenčanje bliži, sve bi veći trebao biti nedostatak koji bi te natjerao da sve opozoveš, ali ako ta osoba učini nešto bizarno, zbilja to možeš učiniti noć prije, pa čak i na dan vjenčanja.

Nemoj se obvezati sve dok se zaista ne obvežeš. A tada se obveži u potpunosti!

Najbolja dob za brak?

U prosjeku, idealna dob da se par vjenča jesu kasne dvadesete godine. Ako su oboje revni, dakle, idu na misu svaki dan, mole krunicu ili slično svaki dan i čitaju živote svetaca,⁵ tada bi sredina dvadesetih godina mogla biti razumno vrijeme. Ovdje pretpostavljam, naravno, da su oboje zreli i da on ima dobar posao kojim može uzdržavati obitelj.

Oni koji se vjenčaju s 21 ili 22 imaju dvostruko veću stopu rastave od onih koji se vjenčaju s 24 ili 25.⁶ Jedna je studija pokazala da oni koji se vjenčaju s 28, imaju najstabilnije brakove.⁷ Sociolozi Marcia i Tom Lasswell pronašli su da je "stopa rastava najmanja za one koji su se prvi put vjenčali u dobi od 28 ili više. Izgledi za stabilan brak povećavaju se kako oboje partnera dostižu dob od trideset godina, a zatim se stabiliziraju."⁸

Treba li, dakle, jednostavno odbiti planiranje svog braka prije dvadeset i osmog rođendana? Ne, naravno da ne. O tome razmišljajte samo kao o općenito idealnoj dobi, te nemojte biti nestrpljivi oko ranijeg vjenčanja. Za ženu, pokušaj čekati s vjenčanjem barem dok nemaš 24, a za muškarca 26.⁹ Na taj način udvostručuješ svoje izgleda za uspjeh. Ako si prošao 26 i u svemu si spreman, razmišljaj u terminima "Sada svaki trenutak, Gospodine", te budi vrlo otvoren za mogućnost da susretneš nekoga, za opušteno i lijepo udvaranje, pa ako se sve čini u redu, brak. Ako doživiš 28, to ništa ne će promijeniti, još uvijek ćeš se trebati dobro potruditi da otkriješ je li to ono što je dobro za tebe, ali biti će to nešto što će ti ići u prilog.

Opet ću ponoviti, mudri ljudi ne podrazumijevaju da su oni iznimke u nečemu. Većina onih koji su počinili velike pogreške zbog nedostatka godina ili kratkog udvaranja, bili su uvjereni da su oni iznimke.

Ako čekate previše dugo, to također može biti problem, iako sam rijetko susreo katolike koji su jednostavno predugo čekali. Većinom oni još nisu sreli pravu osobu i boli ih kada drugi misle da odugovlače s brakom iz sebičnih razloga. Ipak, ako se vjenčate u dobi iznad trideset, to može nositi neke druge probleme. Može biti teško prilagoditi se ako ste deset ili petnaest godina nakon studija živjeli samačkim životom, osobito ako ste stanovali sami. Vodio sam brojna vjenčanja u kojima su jedno ili oboje bili stariji od 33 godine. Često im je bilo potrebno savjetovanje unutar prvih nekoliko mjeseci nakon vjenčanja. No, dobra vijest je da bi se sasvim dobro slagali i pronalazili pravu sreću nakon što su prošli savjetovanje i nakon što su zbilja radili na tome da se poboljšaju. Bili su to predani katolici koji su uz to bili vrlo motivirani za doživotni zajednički život. S takvom vrstom predanja i otvorenošću za savjetovanje, ako bi bilo potrebno, parovi koji se vjenčaju sredinom svojih tridesetih godina, mogu sasvim dobro uspjeti.

Pronađi posao!

Još jedna stvar: muškarac ne bi trebao zaprositi ženu dok nema dobar i siguran posao. To nije materijalizam, to je jednostavno obična pristojnost. Neodgovorno je od muškarca da pita ženu neka se za njega uda dok nema uvjeta da je uzdržava. Iznenađen sam brojem muškaraca koji ne promisle dvaput prije nego što će zaprositi ženu, a nemaju dobar posao. Oni žive u svijetu snova. Mislim da pravi muškarac, onaj koji razmišlja i koji ima karakter, to nikada ne bi učinio.

Bio sam tamo, činio sam to

Prije nekoliko godina posjetila me jedna rastavljena žena s valjanim poništenjem braka. Pitala me postoji li ijedan razlog zašto ne bi smjela spavati s muškarcem s kojim hoda. Nakon svega, ona je izašla iz svojih plodnih godina, pa to nije bio problem.

Rekao sam joj da su pravila ista za nju kao i za bilo koju neudanu ženu. Spolni odnos pripada samo u brak, ne samo zato što može iznijeti djecu, nego zato što je posvećeni znak bračnog saveza. Prihvatila je to i odlučila živjeti prema tome.

To je pitanje koje se javlja iznenađujuće često među onima koji su ostali udovci ili udovice i među rastavljenima, osobito ženama koje su prošle menopauzu. Ponekada će muškarac reći udovici ili rastavljenoj ženi: "Jesi li zainteresirana da živimo zajedno?" kao da se zbog toga što je bila udana i što ima djecu, sada nešto promijenilo u odnosu na moralnost. Ništa se nije promijenilo. Oboje, muškarac i žena, u toj situaciji trebaju biti jasni prema osobi s kojom hodaju da su predani svojoj vjeri, koje je čistoća dio. Svakako, to treba učiniti dostojanstveno i blago, ali odlučno.

Jedna od teškoća s kojima se susreće u ovoj prilici, jest golem osjećaj gubitka nakon smrti bračnoga druga ili nakon rastave. Osoba može biti iznimno ranjiva na osjećaje kroz to vrijeme i može tražiti nekoga tko bi popunio nastalu prazninu. Također, nakon rastave i poništenja braka osoba može osjećati gubitak samopouzdanja. Ali hitno pronalaženje novog partnera obično nije najbolje rješenje tih problema.

Ne postoji put kojim bi se zaobišla tuga nakon gubitka bračnog druga. Promatrao sam vlastitu majku kako se bori nakon što je moj otac umro u dobi od 60 godina. Ta prva godina nakon njegove smrti, siguran sam, bila je najteža godina njezina života. Ali, čvrstom vjerom i uz podršku djece i prijatelja uspjela ju je preživjeti i nanovo izgraditi svoj život. Nanovo izgraditi svoj život jest osobito važno nakon smrti bračnog druga, mnogo važnije nego odmah pronaći novog partnera. Jednom kada "ponovno zadobiješ život", što

može potrajati godinu, dvije, ili više, tek tada ćeš biti u mogućnosti pristupiti udvaranju na objektivniji način, tako da bi bio manje ranjiv ili ranjiva.

Zadnja stvar koju kao kršćanin želiš učiniti jest prihvatiti pozivnicu za izvanbračni spolni odnos ili, još gore, vjenčati se izvan Crkve s rastavljenom osobom koja nema valjano poništenje braka u nadi da će to ispuniti prazninu koja je ostala za prošlim bračnim drugom. Nemoralni odnosi ne zacjeljuju bol gubitka supružnika, oni je samo odgađaju i, na dug rok, povećavaju. Samo snažnim duhovnim životom u molitvi, sakramentima, misom, dobrima djelima prema bližnjima, obitelji i prijateljima, može se pronaći stvarno ozdravljenje. Jednom kada si pronašao ili pronašla izlječenje, tada možeš, ako želiš, tražiti novi odnos, uz dovoljno vremena da prvo razviješ prijateljstvo, naravno inzistirajući u svemu na Božjem putu. To je jedini put k sreći.

Poništenje braka

Drugi brak nakon rastave dovodi nas do pitanja poništenja braka. Osoba nipošto ne bi smjela hodati s drugom osobom ako nije dobila poništenja braka unutar Crkve. To bi bila trivijalizacija braka. Dok u ruci nemaš ispravu poništenja, trebaš smatrati da si još vjenčana osoba u očima Božjim. Istina je da se većina, gotovo 90 posto zahtjeva za poništenjem braka odobri, ali ponekad to nije slučaj. Što se događa s parom koji je započeo s udvaranjem, a zatim saznao da jedno od njih ne može dobiti poništenje braka? Vapijem da ne započneš s izlascima dok uistinu ne dobiješ poništenje braka i da ne hodaš ni s kim tko je rastavljen, a nema poništenje. Zapravo, ponekad ljudi odgađaju traženje poništenja samo da bi imali ispriku kako se ne mogu vjenčati.

Mnogima je postupak dobivanja poništenja zbunjujući. Često dobivam pitanja poput: "Žarko sam pokušavao živjeti svoj brak, ali me moj supružnik ostavio zbog nekoga drugog. Što da radim? Kako da dođem do poništenja braka?"

Da bi se prijavio ili prijavila za poništenje, trebaš ranije ishoditi rastavu na civilnom sudu. Tada možeš nastaviti tako da se javiš svećeniku u svojoj župi, koji će pripremiti formular.

Ako je prethodni brak uključivao barem jednog katolika, a brak *nije* bio sklopljen u Katoličkoj crkvi, tada je postupak poništenja vrlo kratak. Jednostavno otići u župni ured i uzmi formular za poništenje zbog "nedostatka forme". Ako prethodni brak *jest* bio priznat pred Crkvom, možeš tražiti poništenje kroz "formalni postupak". To zahtijeva da u župnom dvoru uzmeš formular od tri stranice i da napišeš sažetak svoga braka, te da sve to podneseš bračnom sudištu, što može trajati oko godine dana, iako dosta ovisi o biskupiji u kojoj se nalaziš. Uključen je određeni trošak, ali bračna su

sudišta obično vrlo rastezljiva što se tiče plaćanja, tako da mnoga omogućuju plaćanje na rate. U svakom slučaju, ne "plaćaš" za poništenje, nego pomažeš snositi administrativni trošak. Novac nikada ne bi trebao biti razlog da ne zatražiš poništenje. O tome možeš razgovarati sa župnim svećenikom kada prvi put budeš razgovarao o ovoj temi. Kao katolik, imaš pravo tražiti poništenje, bez obzira na svoje financijsko stanje.

Utječe li poništenje na legitimnost tvoje djece? Ne, niti u civilnom, niti u kanonskom pravu. Uvijek se podrazumijeva da ste bili u nečem što se naziva "tobožnji brak", to jest, pretpostavljeni ili navodni brak, a to je sve što se zahtijeva da bi djeca bila legitimna. Poništenje ne mijenja status prošloga braka, tako da nije poput razvoda. To je samo proces otkrivanja je li taj brak od početka bio nevaljan. Tako je ključ za otkrivanje hoće li poništenje biti izdano, situacija koja je bila u vrijeme vjenčanja.

Zaključak

Da bi poboljšao izgleda za uspjeh u braku, pokušaj hodanje u prijateljstvu prvih nekoliko mjeseci vašeg odnosa. Ako zbilja nisi blizu spremnosti za brak, posveti se samo traženju prijatelja koji bi se družili s tobom dok ne postaneš spreman ili spremna. Nemojte žuriti i planirajte dvije godine udvaranja. Izbjegavajte prečeste izlaske. Pokušaj ne gledati na izlazak u terminima osobnog "zadovoljstva". Nemojte živjeti, niti ostajati zajedno, bilo u čistoći ili ne. Nemojte zajedno kretati u znatne investicije niti kupujte skupe poklone. Razmišljaj o 28 godina kao o idealnoj dobi za brak. Budi otvoren ili otvorena budućem kršćanskom savjetovanju u braku, osobito ako se vjenčate u dobi iznad tridesete. Muškarci, zaposlite se. A ako ste bili ranije vjenčani, čuvajte se da ponovno ne počnete hodati dok vaš prošli brak nije bio poništen. Ako sve to budete držali u pameti i pokušate to slijediti pri udvaranju, u budućnosti ćete izbjeći velik broj bračnih problema, a također ćete biti dobar primjer drugima.

Bilješke

- (1) Neki su užasnuti na pomisao da izlaze s nekoliko različitih ljudi u vrijeme kada pokušavaš nekoga upoznati. Neki to smatraju varanjem. Ali, to je dio tužne zapadnjačke navike da se od početka uđe u intenzivno udvaranje. Prije pedeset godina ljudi to nisu činili. Izlazili su s nekoliko različitih ljudi neko vrijeme dok se nisu odlučili ući u vezu s nekim od njih. To je mnogo razumniji pristup.
- (2) Connie Marshner, "Contemporary Dating as Serial Monogamy", *Homiletics and Pastoral Review*, October 1998, str. 18-25.

- (3) Kelly Grover, et al., "Mate Selection Processes and Marital Satisfaction," *Family Relations*, vol. 34, 1985, str. 383-386. Usporedi Neil Clark Warren, *Finding The Love of Your Life*, New York: Simon and Schuster, 1992, str. 9.
- (4) *CL Family Foundations*, March-April 2001 (Couple to Couple League), str. 20.
- (5) Zašto je važno čitati o svecima? Zato što su bili majstori poniznosti, glavnog sastojka dobrih međuljudskih odnosa. Također, znali su da moraju umrijeti sebi da bi ljubili Boga i druge ljude. Umiranje sebi još je jedan važan element braka.
- (6) Neil Clark Warren, *Finding The Love of Your Life*, str. 11.
- (7) Warren, *Finding The Love of Your Life*, str. 12.
- (8) Tom Lasswell i Marcia Lasswell, *Marriage and The Family*, Belmont, CA: Wadsworth Publishing Co., 1987; usporedi Warren, *Finding The Love of Your Life*, str. 13.
- (9) Ovisi li te godine o kulturi u kojoj se nalazimo? Svakako. Ako bismo se vratili u prevladavajuće kršćansko društvo, godine bi se spustile. Sama biologija kao da poziva na brak u mlađim godinama. Ipak, čini se sigurnim da se, zbog velike potrebe edukacije u našoj visoko tehnološkoj kulturi, godine stupanja u brak nikada neće vratiti u stanje kakvo je bilo u agrarnoj kulturi (osim u slučaju da nas kakva katastrofa vrati natrag tamo). Onima koji tvrde da *jesu* bili odgojeni u kršćanskoj supkulturi, ja bih odgovorio da bi zaista mogli biti iznimke ako su bili pošteđeni televizije, ako su bili školovani u vlastitom domu, ako su pohađali katoličko sveučilište (op. autor piše za ljude u SAD-u, a u našem društvu to bi bilo podjednako kao da je osoba živjela u Crkvi i cijelo vrijeme svoje mladosti i školovanja pohađala vjeronauk ili sudjelovala sličnoj duhovnoj aktivnosti) i ako su dobro podučeni u životima svetaca.

Traženje pravoga

Neki ljudi vjeruju da, umjesto da budeš aktivna u traženju pravoga supruga, trebaš samo čekati na Boga. Meni je to iz početka djelovalo uvjerljivo, ali što sam više o tome razmišljao, više sam shvaćao da nam je Bog dao određene sposobnosti i da on želi da surađujemo s njim u traženju prave osobe tako da se služimo tim sposobnostima. Ključ kršćanske aktivnosti je ovaj: *Moli se kao da sve o Bogu ovisi, a radi kao da sve o tebi ovisi.*

S druge strane, opasno je pokušati prečvrsto vladati ovim procesom. Činiš vlastiti dio tako da radiš prave stvari i tako da se nađeš na pravim mjestima, ali na kraju moraš čekati na Boga da pronade pravu osobu u pravo vrijeme. Neudatoj osobi koja želi brak prijeko je potrebno imati povjerenja u Gospodina.

Žaljenja je vrijedno da žene danas moraju biti toliko aktivne u tom postupku traženja pravog muškarca. Ranije nije bilo tako. Žena je ranije mogla jednostavno živjeti svoj život, a dobar bi muž sam došao. Postojalo je mnogo crkvenih aktivnosti i obilan broj prilika da se sretne dobrog i pobožnog supruga. Seksualna je revolucija sve to promijenila. Dodajmo tome činjenicu da tako mnogo ljudi dolazi iz disfunkcijskih obitelji i izbor biva sve uži i uži. Žene, više nego ikad prije, trebaju biti aktivne u traženju pravog muškarca.

Opće je poznato da su barovi i klubovi vjerojatno najgora mjesta za upoznavanje dobrog, kršćanskog supruga.¹ Na sreću, postoje drugi načini. Pokretanje uspješne kampanje traženja jednako je nezabavno kao i traženje novog zaposlenja. Ali, u mnogo slučajeva bilo je vrlo uspješno i stoga je vrijedno truda.

Plan djelovanja

Prvo treba sastaviti plan. Drugim riječima, trebala bi imati nekakva načela kojih ćeš se držati da bi pronašla, privukla i osvojila Gosp. Pravog. Ja predlažem sljedeće:²

- Predaj se životu prave, kršćanske čistoće, bez obzira na to što se dogodilo i bez obzira na to što si činila u prošlosti. Bez iznimki, točka. Kompromisi donose samo nezadovoljstvo.
- Brini se o sebi fizički, duhovno i mentalno. Jedi uredno i spavaj uredno, vježbaj svoje tijelo, konzumiraj alkohol samo u vrlo malim

količinama. Prakticiraj redovitu molitvu i dobro se zabavi barem jednom tjedno.

- Izgradi pozitivan kršćanski pogled na život i prenosi ga na odnose s ljudima, znajući da će te takav pristup učiniti još više privlačnom.
- Preuzmi kontrolu nad društvenim životom; nije dovoljno da uzmeš što ti se ponudi. Izgradi vlastiti raspored društvenih aktivnosti i pridržavaj ga se.
- Preuzmi kontrolu nad svojim odnosima s muškarcima. Nemoj misliti da trebaš biti zadovoljna s lošim. Pristojno reci muškarcima što ti se sviđa i što ti se ne sviđa.
- Uvijek i sa svima budi pristojna, sa svima pokazuj istinsku kršćansku strpljivost.
- Privedi kraju odnose koji ne vode nikuda. (To je zbilja važno.)

O čistoći smo, mislim, govorili dovoljno, stoga krenimo odmah na načelo broj dva.

Brini se o sebi

Ako zbilja želiš pronaći dobrog supruga, trebaš biti takva osoba s kakvom bi se netko želio oženiti. Drugim riječima, moraš i sama biti dobra prilika. Tvoje predanje vjeri trebalo bi biti bitan plus za svakoga kršćanskog muškarca, ali također se želiš brinuti o svom zdravlju: zdravom prehranom, dovoljnom količinom odmora i tjelovježbe. Time ne ćeš samo izgledati bolje nego ćeš se i *osjećati* bolje i biti raspoložena za život.³

Čitaj dobre knjige o poznatim i časnim ljudima. Prati dobre časopise, novine, čitaj katoličke tiskovine. Budi upoznata s onim što se događa u svijetu, tako da o tome možeš nešto reći kada budeš među ljudima.

Kada god izađeš van, iz bilo kojeg razloga, pokušaj biti u svom najboljem izdanju. Oblači se lijepo, nosi jednostavan i prikladan nakit. Uvijek se dobro drži i budi samopouzdana. Želiš uvijek izgledati upadljivo elegantno, ali ne zavodnički.

Pozitivan stav⁴

Ako si predana kršćanska žena, koja se svakog dana moli, i ako čitaš dobre knjige, vrlo ćeš vjerojatno biti jako pozitivna prema životu. Jedna od najtužnijih stvari jest vidjeti ljude koji pokušavaju biti pobožni, a upadaju u negativizam prema svijetu. Istina je, postoji mnogo lošeg u ovom svijetu, ljudi čine grozne stvari, ali ima također i mnogo dobrih stvari. Naš pogled na život često ovisi o tome na koje od ovih stvarnosti obraćamo više pozornosti. Ako si zamišljena nad negativnostima svijeta, u svom gradu, politici ili Crkvi, možeš u kratkom vremenu postati vrlo zlovoljna osoba.

Time ne kažem da ne trebaš znati upozoriti na stvari koje su loše. To može pomoći, ali kada se čini umjereno i kada zatim slijedi nešto pozitivno. Na primjer, ako bi neki političar nešto krivo učinio, umjesto da kažeš: "On je sramota vrijedna prezira", kaži nešto kao: "On je veliko razočaranje", ili "Na mnogim područjima trebao bi biti bolji." Druga će osoba shvatiti poruku, a ti ćeš zadržati svoj mir i svoju radost. Zašto bi dopustila da zlo preko svojih uspjeha uđe k tebi? Na putu si za kraljevstvo Božje i to bi trebalo biti dovoljno da tvoje lice stalno bude nasmijano.

Izgradi vlastiti raspored

To znači da ćeš jednostavno u svoj raspored dodati ona mjesta na kojima je moguće, dapače vjerojatno, da ćeš upoznati dobrog muškarca. Prvo trebaš odlučiti koliko ćeš vremena svaki tjedan odvojiti za traženje pravog muža. Ako zbilja želiš da se nešto dogodi, trebala bi to biti jedna ili dvije večeri na tjedan. To vrijeme možeš iskoristiti da bi ispunjavala pristupnice za usluge upoznavanja na internetu, za slaganje oglasa, za izlazak na kakvu priredbu, ali — kako kaže Winnefred Cutler — trebaš razviti disciplinu u traganju za krajnjim ciljem.

Preuzimanje kontrole nad vezama

Da bi preuzela veze s drugima u svoje ruke, to zahtijeva mnogo hrabrosti. Ako želiš imati dobar brak, *ti* moraš uspostaviti program rada za udvaranje, ne samo odlukama na koja ćeš mjesta izlaziti ili u kojim ćeš događajima sudjelovati, nego također inzistirajući na odgovarajućem ponašanju prema sebi, kakvo zaslužuje svaka žena.⁵

Trebaš se u svemu uzdati u Gospodina, a zatim se nikada ne pobožati inzistirati na pristojnom ophođenju. Ne trebaš biti gruba kada inzistiráš na ponašanju punom poštovanja. Možeš iskoristiti vlastiti smisao za humor, a možda ćeš ponekada trebati pričekati da se nađete nasamo kako bi mogla s njim pričati o nekim stvarima koje ti ne odgovaraju. Ali, trebaš to učiniti ili ćeš cijeli svoj život biti nesretna.

Ako muškarac jednostavno nikako da se primi ophođenja kakvo ti želiš, trebaš mu reći zbogom. Učini to na prijazan način i kaži mu razlog. Možda ćeš posaditi sjeme koje će mu pomoći da se popravi i nekoj drugoj ženi postane dobar suprug.

Budi pristojna⁶

Samo zato što ćeš biti čvrsta, ne znači da trebaš biti gruba. Drugim riječima, da bi uspjela u traženju dobrog supruga, trebaš točno znati što želiš i biti odlučna u pridržavanju tih načela, ali uz to trebaš biti i dama. Nitko

te nikada ne bi smio isprovocirati toliko da izgubiš svoju hladnokrvnost i da kažeš ružne riječi. Tako nešto moglo bi te pomaknuti unatrag pri udvaranju, a uz to unazaditi tvoj duhovni život. Uvijek se s drugima moraš odnositi s poštovanjem, ne zato što ga zaslužuju, nego zato što si ti kršćanin. Kršćani bi trebali vidjeti dostojanstvo u svakoj ljudskoj osobi. To je temelj socijalnog učenja Crkve, a također učenja o braku i spolnosti.

Ako si ranije bila nečista jezika, brzo ga se riješi. Odluči da ćeš plaćati velike kazne (dati novac siromašnima) svaki put kada se vratiš ružnim riječima, sve dok svaku takvu riječ nisi očistila iz svojih misli. Nikada ne dopusti da muškarac od tebe čuje ružnu riječ. Ako se to dogodi, njegovo će se poštovanje prema tebi strmoglaviti. Zapravo, bilo bi dobro da ni Bog nikada od tebe ne čuje ružnu riječ!

Rehabilitacija udvaranja čitava se temelji na poštivanju. Poštuj svakog čovjeka, čak i najsrमतnijeg lažljivca, i na prikladan način se vladaj. Tako ćeš zadobiti poštovanje svakog muškarca na kojeg naiđeš te ćeš podignuti letvicu za muškarce koji su u odnosu s drugim ženama.

Privedi kraju loše veze

Jedna je od najtežih stvari za ženu završiti s vezom koja je ugodna, ali ne vodi ničemu. Jedna je žena hodala s muškarcem sedam godina, od vremena kada je imala 34 pa sve dok nije napunila 40. Muškarac je bio rastavljen, ili je tako barem govorio, ali nije imao poništenje braka. Umjesto da inzistira da on potraži crkveno poništenje braka, ona ga se držala i vjerovala u čudo. Bila je privlačna, pametna i sređena, ali bila je budalasta. Taj se nikada nije namjeravao njome oženiti. Napokon, poginuo je u nesreći, a ona je saznala da je imao još jednu djevojku.

Dame, ne trebate se zadovoljiti s lošim! Usrdno se molite i podsjećajte uvijek nanovo same sebe što trebate činiti s lošim vezama: "Ovo ne vodi nikuda. Trebam biti čvrsta i krenuti dalje." Tada to i napravi. Nemoj se brinuti. Bog će ti pomoći da nađeš nekoga drugog.

Nevjenčani katolici na internetu

Usluge upoznavanja ranije su bile jedan od najjezovitijih načina da sretnoš osobu, ali s internetom to se promijenilo. Neki odlični brakovi započeli su na web stranicama za upoznavanje nevjenčanih katolika. Osobno sam svjedočio nekima od njih. Bio sam na njihovim vjenčanjima. Istinito je i djeluje. Upoznavanje na internetu može biti dobro ako si pažljiva i ako si daš vremena. (Op. iako razvijeno u SAD-u, ali u Hrvatskoj u trenutku prevođenja ove knjige još nema web stranica posvećenih u potpunosti upoznavanju katolika. U svakom slučaju, upoznati druge katolike možeš na forumima koji su

niknuli u krilu HBK, biskupija, nekih župnih i drugih kršćanskih zajednica ili na stranicama koje su posvećene generalno upoznavanju samaca.)

Ako se odlučiš na to, sjedni za računalo i traži "on-line Catholic dating". (Op. na hrvatskom jeziku u trenutku prevođenja ove knjige postoje dva mjesta na internetu posvećena upoznavanju samaca: Iskrica i Netopolis. Treba imati na umu da se na tim mjestima ne nalaze samo katolici, već populacija raznolikih vjerskih uvjerenja. Stoga, ako želiš pronaći katolika, trebaš to izričito naznačiti.) Trebala bi pronaći barem dvije ili tri web stranice koje će odgovarati tvojim zahtjevima. Kada bih ja započinjao potragu da upoznam dobrog katolika, ja bih vjerojatno iskoristio barem dvije takve stranice. Ako ti se mjesto sviđa, odmah se prijavi. Nemoj čekati. Jasno naznači što tražiš. Nemoj se jako brinuti da osoba bude iz tvoje zemljopisne blizine. Budi fleksibilna na stvarima koje nisu temeljne.

Neke mi žene kažu da dobiju hrpu odgovora, a druge nešto manje, ali to je dobro mjesto za početak. Obično je dobra ideja neko vrijeme dopisivati se elektroničkom poštom, dok ne osjetiš da je to netko s kime bi se mogla slagati. Tada bi se on trebao ponuditi da te nazove. Ako to s vremenom ne učini, možeš mu reći nešto kao: "Možda bismo se nekada mogli čuti." Ako ne zagriže i ne pita može li te nazvati, tada zaboravi na njega. Neki ljudi samo vole slati elektroničku poštu.

Što ako već telefonski razgovaraš s jednim muškarcem, a zatim dobiješ nekoliko zanimljivih elektronskih pisama od drugih? Bi li im trebala reći da zaborave? Nipošto. Tek kada se obvežeš na hodanje sa samo jednim muškarcem, trebaš isključiti ostale. Nastavi čavrljati s ostalima, a možeš im čak dopustiti i da te nazovu. Možeš izaći s jednim jedan vikend, a s drugim drugi. Dok se ne obvežeš, nisi vezana, tako da sve dok ne suziš svoj izbor na jednoga, možeš uživati u malo raznovrsnosti.

Što ako na jednom od ovih servisa susretneš nekoga tko živi daleko, pa te on pozove da dođeš u posjetu? Nemoj ići. Kao žena, sama u gradu koji ne poznaš, bila bi u zbilja nepovoljnom položaju. Ako je zainteresiran, on bi mogao doći i posjetiti tebe. Jednom kada si s njim provela nešto vremena i kada si sigurna da je u redu, mogla bi mu otići u posjet, ali on bi ti trebao pronaći mjesto u dobroj obitelji, u kakvoj kući za duhovne vježbe ili na kakvom sličnom mjestu. Hotele bi trebalo izbjegavati.

Što ako si muškarca viđala nekoliko mjeseci, pa te on pozove da se preseliš u njegov grad? Ako tamo nemaš kakvu obitelj, zaboravi na to. Zamisli kako bi se osjećala da se tamo preseliš, a da zatim vaš odnos ne uspije. Bila bi potpuno sama u novom gradu s malobrojnim prijateljima i tko zna kakvim zaposlenjem. Ako se udaš, tada se možeš preseliti.

Osobni oglasi

Mnogi se koriste osobnim oglasima u časopisima i novinama. Jedna od dama u našem Društvu sv. Katarine postavila je oglas u novine. Pričala je o tome sa svojim svećenikom prije negoli je postavila oglas i on je imao nekoliko prijedloga za poboljšanja. Susrela je nekoliko muškaraca i na kraju se udala za jednog od njih.

Ako odlučiš postaviti oglas u časopis ili novine, biraj samo one na dobru glasu. Ako treba, možeš otići u biblioteku pregledati časopise i otkriti one koji primaju osobne oglase. U svakom slučaju, budući da si žena, trebala bi imati poštanski sandučić na koji će muškarci pisati. Privatnost je jako važna. Iznajmljivanje vlastitog sandučića umjesto da se služiš onim koji ti nudi časopis ili novine, jest nešto zahtjevnije, ali je obično jeftinije i na taj način imaš više kontrole. Možeš također tražiti da ti on odgovori na tvoju adresu elektroničke pošte. Ako to uradiš, potrudi se da nađeš adresu koja ne će otkrivati tvoj identitet. Ta adresa u nazivu ne bi smjela sadržavati tvoje puno ime i prezime. Možeš je dobiti na internet adresi Google ili Yahoo.⁸

Najvažnije je, dakako, ono što ćeš napisati. Budi od početka jasna što želiš. Evo primjera:

Uzbudljiva, privlačna, predana katolička žena, 31 godina, 167 cm, redovita tjelovježba, svaki dan moli i pohađa misu. Traži muškarca katolika koji praktično živi vjeru, koji želi rasti u njoj i koji zna kako pružiti čistu i dobru zabavu. Molim pisati na sandučić 111, itd.

Možda bi željela biti još određenija od početka, što se tiče čistoće. Na primjer, tvoj bi oglas mogao izgledati poput ovoga:

Privlačna žena, predana katoličkoj vjeri, 175 cm, 26, traži muškarca sličnih vrijednosti, katolika, koji vjeruje u molitvu, čistoću i duhovni rast; i koji zna kako uživati u životu kao kršćanin. Molim pisati na pretinac broj 222, itd.

Služi se vlastitim riječima, ali budi dovoljno određena tako da se kasnije ne trebaš mnogo brinuti oko osnova. Jedna je žena postavila oglase u četiri različita časopisa i dobila 400 odgovora.⁹ Budući da se ti želiš ograničiti na katolike koji prakticiraju svoju vjeru, taj bi broj trebao biti manji, ali čak i nekoliko odgovora moglo bi se pokazati zanimljivima.

Winnefred Cutler odlično je primijetila: "Nemoj gledati na oglase kao na sredstvo potrage očajnika. Radije gledaj na oglase kao na jedno od svojih igrališta i budi spremna dobro se zabaviti." Time nije htjela reći da bi one koji ti odgovore trebala uzeti olako, već samo da se o njima ne bi trebala previše brinuti. Ti si nagrada i trebala bi biti spremna izaći sa znatnim

brojem muškaraca prije nego nađeš nekog tko ti se sviđa. Što više budeš izlazila s različitim muškarcima, tvoje će samopouzdanje rasti. U čitavom procesu udvaranja tvoje je samopouzdanje vrlo važno.

Kada dobiješ pisma ili elektroničku poštu, odluči na koja ćeš odgovoriti i smjesti ih u posebnu mapu. Iz razloga osobne sigurnosti možda je bolje da muškarca ti nazoveš prva. Ako mu odlučiš poslati pismo, pošalji svoju sliku. Za većinu je muškaraca to jako važno. U svakom slučaju, kada mu budeš pisala, nemoj odati svoju adresu. Umjesto toga predloži da ti pošalje poruku sa svojim telefonskim brojem na tvoj poštanski sandučić. Zadrži za sebe svoje prezime, adresu i telefonski broj sve dok se ne uvjeriš da je sigurna osoba. Možda ćeš čak željeti izmijeniti nekoliko pisama i telefonskih poziva prije nego što se s njim susretnoš.

Prije nego odlučiš da je u redu, trebaš s njim obaviti jedan dugačak i iscrpan telefonski razgovor. A što ako on nije ono što tražiš? Djeluj odlučno i budi jasna da će se vaš odnos morati završiti. Na primjer: "Lijepo od tebe što si nazvao. Nakon što sam razgovarala s tobom, uvjeren sam da ne bi bila dobra ideja sastati se s tobom. Neka ti je sa srećom. Zbogom." Prečesto su žene zabrinute muškarčevim osjećajima pa zbog toga odugovlače sa završetkom odnosa do točke u kojoj će on biti još više povrijeđen. Samo budi vrlo pristojna i odlučna te nemoj čekati na njegov odgovor.

Ako bi se on želio sastati s tobom, a ti se slažeš, nađite se negdje na kavi ili na sličnom mjestu. Ponovno, tako se želiš osigurati. Trebaš se s njim sastati i osobno razgovarati prije nego što mu odlučiš dati svoj telefonski broj i adresu. Što ako te on, dok je na telefonu, pritisne da mu daš svoj broj? Jednostavno kaži nešto kao: "Ne mogu ti to dati dok te bolje ne upoznam." Ako te nastavi pritiskati, samo kaži da ti ovaj razgovor postaje vrlo neugodan i, ako se sasvim ne povuče, kaži da ti je dosta i da namjeravaš poklopiti. Tada poklopi slušalicu. Uređaji koji otkrivaju pozivatelja mogu te kompromitirati, ali njih možeš onesposobiti ili se možeš služiti mobilnim telefonom koji ne će otkriti tvoju lokaciju. Potencijal osobnih oglasa je golem, osobito ako suziš svoj izbor riječima koje budeš upotrebljavala u oglasu. Budi jasna da tražiš prakticirajuće katolike i budi spremna na činjenicu da će ti odgovoriti neki katolici koji ne prakticiraju svoju vjeru. Jednom kada dobiješ odgovore, trebat ćeš napraviti izbor.

Katolička predavanja

Katolička predavanja jedno su od najboljih mjesta da upoznaš dobrog katolika. Jedan od programa koji su uzeli maha u SAD-u naziva se "Theology on Tap." To su serije predavanja koje se odvijaju u pubovima. Potekle su iz Chicaga i imaju zaštićeno ime, tako da na njima mogu nastupati samo

pravovjerni predavači. Često ih pohađaju doslovno stotine mladih ljudi. Ako nešto slično postoji u tvojoj okolini, nemoj propustiti. (Op. u Hrvatskoj ćeš se trebati raspitati u svojoj župi, biskupiji ili forumima na internetu o katoličkim predavanjima koja slijede na razini tvoga mjesta. Također možeš pokušati s vjeronaučnim susretima, osobito onima koji su usmjereni na osobe tvojih godina ili s događanjima kao što je H-epicentar koji se održava u Zagrebu.)

Što se, dakle, treba dogoditi kada se pojaviš na jednom od ovih događanja ako vidiš nekoga tko ti se dopada? Najbolje je da mu se jednostavno toplo osmjehneš. Zatim pogledaj u stranu. Ako je muškarac zainteresiran i ima imalo samopouzdanja, shvatit će poruku i prići da bi te upoznao. Ako to ne učini te večeri, možda hoće neke druge.

Trebala bi ta predavanja shvatiti kao dugoročnu obvezu. Pokušaj ići na nekoliko predavanja zaredom. Na taj ćeš način početi upoznavati neke ljude jednostavno zato što ih vidiš uvijek nanovo. Ponekad će muškarac prići djevojci tek kada ju je vidio više nego jednom.

Na takvim događanjima možeš biti nešto opuštenija glede otkrivanja svoga telefonskog broja. Obično su oni koji često tamo dolaze sigurni. Ipak, ne želiš da te se požuruje. Ako ti muškarac priđe i predstavi ti se, a zatim odmah upita za tvoj telefonski broj, možda možeš reći: "Uh, to je bilo brzo. Možda bismo prvo mogli malo razgovarati?" Ako se on time ne želi zamarati, pa čak i ako misliš da je zabavan, nemoj mu dati svoj broj, već reci: "Hm, možda ćemo moći razgovarati drugom prilikom." Zadnja osoba s kojom se želiš spetljati, jest napastan muškarac.

Kao što smo rekli ranije, ne želiš biti očajna. Ako ćeš biti nagrada, tada se poput nagrade trebaš i ponašati, te ne smiješ dopustiti loše ponašanje. Postavi svoje standarde i pridržavaj ih se. Prvorazredni muškarci će ih dostići. Ostali će odstupiti. Ne zaboravi, žene koje dostojanstveno i pristojno inzistiraju na dobrom ponašanju, na kraju ga i dobiju.

Što ako jedanput odbiješ muškarca, a zatim ga ponovno susretnoš na sljedećem događaju? Kako na kršćanski način izbjeći da ga ohrabriš na novi pokušaj? Jednostavno se nasmiješi sa zadržkom, nikada toplo. Želiš mu na svaki način dobro, ali ne želiš ga potaknuti da ti ponovno priđe. Jedne večeri jedna od mladih žena u našem društvu ušla je u prostoriju prije nego što sam ja trebao održati govor i za oko joj je zapeo mladić koji je s vremenom postao nepopularan među doslovno svim ženama koje su pohađale predavanja. Već ga je ranije bila upoznala i kao prava kršćanska žena toplo mu se nasmiješila. On je odmah otišao k njoj, sigurno s mišlju: "Možda joj se ovaj put sviđam." Nije bilo tako.

Kada sam joj kasnije prišao, pitao sam je: "Zanimaš li se za njega?"

"Naravno da ne", odgovorila je.

"Tada zatomi taj osmijeh. Mislio sam da ga potičeš."

Dame, molim vas, ako ne želite da vas ganja muškarac koga već poznajete, osmjehujte se sa zadržkom, a ne više. Topao osmijeh važan je nositelj poruke u društvenim prilikama.

Kada niste zainteresirane, molim vas, budite jasne. Skoro bi svaki muškarac prišao ženi koja mu drugačije ne naznači, rano i jasno. Kaži nešto kao: "Znaš, smatram da si dobar, ali ne mislim da smo stvoreni jedno za drugog." Ako bude uporan i nakon toga, budi još izravnija: "Zbilja ne želim izaći sa tobom."

Što ako te mladić koji ti se sviđa, pita hoćeš li izaći s njim, ali ti već imaš neki drugi plan za to vrijeme? Samo kaži: "Žao mi je. Već imam druge planove za subotu. Možda neka druga večer?" Nemoj predložiti koja večer, osim ako te on ne pita. Prijedlogom da pokuša s nekim drugim danom, ti mu daješ do znanja da si zainteresirana. Ako je imalo vješt, on će smjesta uspjeti pronaći drugi plan.

Zabave uz večeru

U našoj je kulturi izgubljena vještina priređivanja zabave uz večeru za prijatelje koji su neoženjeni ili neudati. To je prekrasan i civiliziran način da se susretne i zbilja upozna ljude. Kada si za stolom sa šestero ili osmero ljudi, kada razgovarate o temama dana, saznaješ mnogo o svakoj pojedinoj osobi u kratkom vremenskom intervalu. Ona žena koja priređuje zabavu, obično ne će upoznati nikoga novog na takvom događaju, jer ona treba poznavati sve koje je pozvala. Iznimka je od ovoga ako pozove muškarca koji joj se sviđa, ali koga nikada nije uspjela upoznati. Ili, mogla bi pozvati tri prijateljice s uvjetom da dovedu svaka po jednoga dobrog muškarca (katolika) za kojeg nije zainteresirana. U svakom slučaju, ako ona pripremi zabavu, možda će je slijediti njeni prijatelji, pa je pozvati na zabave koje oni pripreme.

Druga slična mjesta

Nemoj propustiti otići, ako budeš pozvana, na vjenčanje ili na zabavu u kuću dobrih katolika. Često će prisustvovati ljudi sličnih pogleda na svijet. Na takve prigode pođi sama. Tako ti drugi mogu mnogo lakše pristupiti.¹⁰

Postoji mnoštvo drugih događanja na kojima možeš susresti dobrog katoličkog muškarca, kao što su grupe koje se bore za pravo na život, vjeronaučni susreti i molitvene grupe. Prilike na tim događajima su slične kao na katoličkom vjenčanju ili zabavi.

Druge aktivnosti, svjetovne po svom karakteru, kao što su tečajevi plesa, tenisa, političke grupe, dobrotvorne grupe, itd., imaju potencijal, ali ne toliko

velik. One ne će biti tako fokusirane na pravu vrstu muškaraca pa ćeš tu prvo trebati napraviti selekciju. Ali, iako te aktivnosti ne će biti tako bogate vrstom muškaraca kakve želiš naći, one su po svojoj prirodi zabavne. Zbog toga je dobro da u njima sudjeluješ i bez razmišljanja da bi mogla pronaći nekoga posebnog. A, ako ga pronađeš, uživaj u iznenađenju.

Je li mladić pobožan?

Kada nekog susretneš na svjetovnom događanju, trebat će ti vremena da otkriješ koliko je pobožan, no da bi dobila rane naznake, možeš ga pitati određena pitanja. Na primjer: "Koji su tvoji glavni interesi u životu?" ili "Što ti je u životu najvažnije?" Ako on zapita: "Na što točno misliš?", možeš odgovoriti: "Pa, na primjer, tvoj posao, tvoja vjera, šport, planinarenje ili čitanje?" Ako on kaže: "To je moja kolekcija poštanskih markica", tada si zadobila značajan uvid.

Drugi je način da slobodno i prirodno pričaš o svojim vlastitim vjerskim aktivnostima i da vidiš kako on reagira. Ako ti nikada ništa ne odgovori, tada mu možda te stvari nisu zanimljive. Ponavljam, to su samo rane naznake. Da bi zbilja otkrila vjerska uvjerenja i potencijale muškarca, može ti trebati nekoliko mjeseci, osobito ako on govori ono što misli da ti želiš čuti. Kao što sam ranije spomenuo, ako ti jasno daš do znanja da si pobožna, a zatim pitaš svoju pratnju je li i on, često ćeš dobiti odgovor: "Vrlo!", čak i ako već dugi niz godina nije nogom stupio u crkvu. Dakle, izravno pitanje obično je od malene koristi.

Čekanje s pouzdanjem u Gospodina

Iako uzimaš više inicijative nad stvarima, ti nikada nemaš potpunu kontrolu. Ona je kod Boga. Čini neke od nabrojanih stvari da bi sebi poboljšala izgled pronalaženja pravog muškarca. Ali, nemoj time biti opsjednuta! Kada učiniš svoj dio, ostatak prepusti Gospodinu.

Što ako pokušaš s nekom od nabrojanih metoda, a rezultat bude naizgled nikakav? Priđi Bogu u molitvi i vjeruj u njegov raspored, koji je gotovo uvijek sporiji nego što ti misliš da je potrebno. Nastavi s pokušajima. Pročitaj i moli Psalam 38.

Zaključak

Važno je da žene preuzmu inicijativu u svom društvenom životu i da imaju plan kako naći pravog muškarca. To uključuje brigu o duhovnom, tjelesnom i psihološkom zdravlju. Budi pozitivna osoba. Stvori raspored i vježbaj se disciplini u izvršavanju svog plana. Budi uporna kad tražiš dobro ponašanje prema sebi i uvijek budi pristojna prema drugima. Brzo

privodi kraju loše veze. Ako želiš, istraži mjesta na internetu na kojima možeš upoznati katolike, a u istu kategoriju spadaju i osobni oglasi. Pohadjaj katolička predavanja, vjenčanja i druge slične katoličke događaje. Sudjeluj u zabavnim i zdravim aktivnostima. Ostalo prepusti Bogu. On ima plan za tebe.

Bilješke

- (1) Svako malo netko će uzviknuti, "Nije istina, oče. Moja je sestra u kafiću susrela zbilja dobrog mladića. On je izvrstan muž i otac." To je kao da kaže: "Moja je sestra osvojila lutriju. I ti to možeš." Naravno da mogu. Ali koji su mi izgledi?
- (2) Ovo je temeljeno na načelima broj 4, 5, 8, 9 i 11 u knjizi Winnefred Cutler *Searching for Courtship: The Smart Woman's Guide to Finding A Good Husband*, New York: Villard Books (Div. of Random House) 1998. str. 37-39. Ona ovdje iznosi jedanaest načela u "Kodeksu udvaranja". Unatoč njezinoj dozvoli predbračnog spolnog odnosa, u prvih sedam poglavlja ima mnogo vrijednih savjeta.
- (3) Vidi Winnefred Cutler, *Searching for Courtship*, str. 75-77.
- (4) Vidi Cutler, str. 38, 39.
- (5) Vidi Cutler, str. 31,46, 47, 187.
- (6) Vidi Cutler, str. 38, te poglavlja 2 i 6 za više primjera.
- (7) Vidi Cutler, str. 72-75.
- (8) Vidi Cutler, str. 176, 177.
- (9) Vidi Cutler, str. 133.
- (10) Vidi Cutler, str. 145.

Traženje prave

Zadaća muškarca da nađe pravu osobu kojom će se oženiti, nešto je drugačija od one koju ima žena. Žena sebe treba postaviti na prava mjesta gdje će dobri muškarci na nju obratiti pozornost. Muškarac treba ići na ista mjesta i pronaći dobru ženu. Prije negoli počnemo govoriti o "mjestima", kažimo kratko nešto o "traganju".

'Cherchez la femme!'

U poglavlju "Biblijska uloga udvaranja", uz obrazac udvaranja, koji se zasniva na Sv. pismu i modernoj psihologiji, pokušali smo pokazati da je muškarčeva uloga "tragati" za ženom koja će biti njegova "nagrada". Ali, s nesretnom revolucijom feminizma¹ koja tek počinje umirati svojom prirodnom smrću, mnogi se muškarci boje biti previše aktivni, možda zato što ne znaju što mogu očekivati od žena.

Muškarci, vjerujte mi kada vam kažem, prave kršćanske žene oduševljene su kada muškarci koji im se sviđaju uzimaju više inicijative pri udvaranju. Zdravo prosuđivanje, prema tome jesu li žene zainteresirane ili ne, uvijek je potrebno, ali ako jesu zainteresirane, one žele da vi učinite prve korake.

Dio problema može biti u tome što je cijela "scena" na kojoj se događaju izlasci, postala strašno poremećena. Neki su kršćanski muškarci pomalo sramežljivi da energično priđu ženi kako ne bi bili prepoznati kao oni koji se hvataju za svakoga, što se shvaća kao neuspjeh. Zbog toga, pokušavaju upoznati ženu tako što će je vidjeti na nekoliko događanja prije nego postanu izravni. Ženama taj pristup nije suviše mio.

Ako ti se žena sviđa, ne trebaš za njom ići kao pas koji slini. Samo joj priđi sa stavom koji smo ranije nazvali "izlasci u prijateljstvu". Drugim riječima, preuzmi inicijativu, ali prvo kao prijatelj. Prijatelji ne čekaju do sljedeće zabave da bi se ponovno sreli. Oni će nazvati jedno drugog i provesti vrijeme zajedno kako bi se zabavili. Ne trebaš se obvezati na hodanje kako bi sa ženom izašao van i kako bi je kao prijatelj upoznao.

Ako si zainteresiran za nju, priđi joj i pozovi je van na večeru, na vožnju biciklom ili na tako nešto. Samo zato što služiš pristupom izlazaka u prijateljstvu, ne znači da joj ne trebaš davati dovoljno pozornosti i jasno joj dati do znanja da si zainteresiran. Kroz mjesec ili dva dana "tragati" ćeš za njom

u umjerenosti, kao prijatelj, a ne kao partner s romantičnim osjećajima. Ali uistinu *hoćeš* "tragati" za njom.

12. listopada 2001., samo mjesec dana nakon terorističkog napada na tornjeve svjetskoga trgovačkog centra u New Yorku 11. rujna, Peggy Noonan napisala je uvodnik za *Wall Street Journal* pod naslovom "Welcome Back, Duke". (Op. "Dobrodošao natrag, vojvodo"). Njezin je stav bio da je nakon terorističkog napada porasla cijena muškarcima tipa Johna Waynea, koji nije nekakav istrošeni komičar, već muškarac koji zna uzeti stvar u svoje ruke i obaviti što se od njega traži. (Op. John Wayne proslavio se serijom kaubojskih filmova.) Vatrogasac, policajac New Yorka, običan radni čovjek koji mnogima čini život jednostavnijim, to su sve neopjevani junaci. "Vojvoda se vratio," kaže ona, "i nije uranio."

Povratak muškosti donijet će povratak gospodske uglađenosti, iz jednostavnog razloga: muževni muškarci gotovo su po definiciji gospoda. Primjer: ako si žena i odeš na sastanak osoblja priznatog fakulteta, trebat ćeš se s intelektualnim muškarcima boriti za stolicu, ali uvjeravam te da ako odeš u Knights of Columbus Hall (op. dvorana za sastanke crkvene bratovštine koja se naziva vitezovima), muškarci koje zatekneš unutra (policajci, vatrogasci, agenti za prodaju polica osiguranja) ustat će da ti ponude mjesto.

Zato što su muževni muškarci i gospoda.

Ona također hvali poslovne ljude koji su na letu broj 93 (op. zrakoplov srušen istoga dana u terorističkom napadu) rekli zbogom svojim najmilijima, poklopili svoje mobilne telefone i započeli bitku s otmičarima.

Sve se to može primijeniti na muškarca koji želi osvojiti srce svoje lijepe djeve. Gospodo, sada je vrijeme da "tražite" žene, ne s grubošću, požudom ili kao kakve muškarčine, već kao gospoda. Da ponovim, gospodin je pažljiv u osluškivanju i promatranju jasnih signala da ona nije zainteresirana. A ako ona ne daje jasne signale (sram ju bilo!) tada je dovoljno pametan da je izravno pita kako bi utvrdio je li ona zaista nezainteresirana. Muškarci, imajte na umu prijateljske izlaske i, ako ona ne iskazuje nedostatak zanimanja, vrijeme je da krenete u boj!

Kršćanski muškarac

Prije nego pronađu pravu ženu, muškarci trebaju *biti* oni pravi. Ako se nadaš da ćeš biti uspješan u udvaranju i u braku (a također uđeš u Kraljevstvo nebesko), tada se trebaš mnogo moliti. Trebaš biti svjedok vrijednosti molitve. Budi voljan svjedočiti drugima koliko je molitva tebi pomogla. I oko toga ne budi neodlučna kukavica.

Svakako je važno poznavati vjeru, osobito ono što je povezano s čistoćom, i ne bi se smio ispričavati zato što je živiš. Ne zaboravi, razlog zašto Krist očekuje čistoću, jest zato što to vodi sreći. Susreo sam mnoge muškarce koji su se pretvarali kršćanima, ali nisu niti pokušali s čistoćom. Ne možeš biti na dvije strane. Ako želiš biti istiniti kršćanin, moraš barem pokušavati.

Kršćanski muškarac je odlučan, ali u isto vrijeme blag. Njegov model je Isus. On je samopouzdan, ali ponizan. Pozna je vlastita ograničenja. Žene visoko cijeni i pokušava biti pristojan. Voljan je biti predvodnik u vjeri. Koristi svoje darove za Boga, bilo da su to potencijali njegova tijela, njegov umjetnički, muzički ili koji god talenti. Napokon, živi punim životom i van udvaranja, životom u koji je znatno uključena i Crkva. Za pravu kršćansku ženu taj je muškarac ono što se poslovično naziva "dobar ulov".

Gdje tražiti

Pojedina mjesta na internetu mogu biti dobre prigode da kršćanski muškarac sretno dobru ženu i obrnuto. Često će se muškarci požaliti, "Nisu li to mjesta za gubitnike?" Bila su, ali više nisu. Svjedočio sam velikom broju privlačnih i upadljivo elegantnih katolika koji su našli dobrog supružnika preko ovakvih usluga na internetu. Određena mjesta dopuštaju da vidiš lica i osobne informacije čak i prije nego što stupiš u kontakt s osobom. Jednostavno možeš otići na internet pretraživač, tražiti mjesto specijalizirano za upoznavanje (op. još ne postoje mjesta na hrvatskom jeziku specijalizirana za katolike) i prijaviti se na jednu ili nekoliko grupa. Tada možeš pretražiti njihove podatke dok ne pronađeš nekoga tko ti izgleda zanimljivo. Zatim joj pošalješ elektroničku poštu i time zakotrljaš lopticu. Prvo neko vrijeme izmjenjujete elektroničke poruke, a zatim telefonske pozive. Ako sve prođe u redu, pitaš možeš li je posjetiti, ili ako živi u blizini, pozovi je na izlazak. Ponekad osobe žive daleko jedna od druge, ali često se tome može nekako doskočiti. Ostatak je na tebi.

Što je s postavljanjem osobnog oglasa kojima bi tražio dobru katolkinju? Ne može škoditi, ali ja još nisam čuo da je muškarac pronašao ženu tako što je postavio osobni oglas. No, čuo sam za žene koje su upoznale dobre muževe tako što su postavile osobni oglas u novine ili časopis. Dakle, iako je možda gubitak vremena postaviti vlastiti osobni oglas, može biti vrijedno tvoga vremena ponekad potražiti oglase koje su postavile žene.

Jedno od najboljih mjesta na kojima se muškarci i žene mogu naći jesu, kao što sam ranije spomenuo, predavanja o katoličkoj vjeri. U nekim gradovima SAD-a periodično se održavaju "Catholic Forums", u drugima serija predavanja "Theology on Tap". Ovo drugo održava se u barovima. Na predavanje o nekoj temi naše vjere dođe velik broj uglavnom mladih

ljudi. Budući da je cilj učiti o vjeri, takva predavanja privuku ljude koji inače ne prisustvuju aktivnostima namijenjenima izravno neoženjenim i neudatim katolicima. (Op. u Hrvatskoj još nema takve serije predavanja pod određenim imenom, ali gotovo u svakom mjestu događaju se s vremena na vrijeme katolička predavanja i susreti, npr. H-epicentri u Zagrebu.)

Dakle, stigao si na jedno takvo događanje i vidiš ženu koja lijepo izgleda. Što dalje? Izravna metoda je najbolja. Osmjehni joj se i ako ti uzvratí osmijeh, jednostavno joj priđi i kaži: "Moje je ime Marko Kranjčević. Kako se ti zoveš?" Ključno je imati uglađeno, ali skromno držanje i pomno pratiti njezin odgovor. Ako je zainteresirana, reći će ti barem svoje prvo ime. Ponovi ga i zapamti.

Zatim, trebao bi imati cijelu listu jednostavnih, izravnih pitanja koja možeš pitati, kao, "Radiš li (ili živiš) u blizini?" ili "Jesi li ranije bila na ovim predavanjima?" ili "Odakle si?" Ništa što bi bilo suviše općenito, a opet niti suviše ispitivački. Žene na početku više cijene otvorenost od spretnosti. Trebaš izgledati zainteresiran, ali ne očajan. Ako razgovor dobro prođe, možeš je upitati, "Mogu li te možda nekad nazvati?" Dalje, znaš i sam.

Katolička vjenčanja mogu biti još jedno mjesto na kojem možeš susresti dobre ljude. Pristup je u osnovi isti, ali nešto jednostavniji, budući da imate nešto zajedničko: osobu koja vas je pozvala. To može biti polazna točka razgovora. (Na primjer: "Jesi li ti prijateljica Anastazije ili Ambrozija?")

Događaji grupa koje se bore za pravo na život, izvrsno su mjesto gdje možeš pronaći predane katolike. Također, molitvene grupe, vjeronaučne i biblijske grupe i političke grupe koje su na pravoj strani moralnih pitanja. Druge aktivnosti, poput tečajeva plesa, skijanja, tenisa ili biciklizma, mogle bi te staviti u pravo okruženje da upoznaš nekoga prikladnog. Naravno, osoba koju upoznaš možda ne će biti katolik. Na žalost, mnogi dobri katolici žele upoznati katolika, ali se na kraju uz katastrofalne rezultate vežu za nekoga tko to nije.

Na kraju, zabave uz večeru odličan su način da upoznaš ljude. Ako organiziraš nekoliko, tvoji bi se prijatelji mogli i sami odvažiti. Zabava uz večeru sa šest ili osam ljudi dostojanstven je i osoban način da upoznaš ljude. Ako se odlučiš ugostiti velik broj ljudi na zabavi, igrajte kakve igre. Neke od najboljih su razne vrste zagonetki i igri s riječima. Najbolji je raspored na početku večeri igrati se sat do dva, a zatim se nastaviti slobodno družiti.

Kako predložiti izlazak

Kada dođe vrijeme da ženi predložiš izlazak, nemoj biti neodređen i reći nešto kao: "Želiš li izaći van sa mnom u subotu navečer?" Jedna od mojih poduzetnih nećakinja dobila je jednom takvu ponudu. Pitala je mladića da

bude određeniji, što njemu nije uspelo. Na kraju mu je rekla, "Nazovi me kad budeš imao nekakav plan."

Gospodo, *morate* imati plan. Kada pitate djevojku za izlazak, to bi trebalo biti nešto određeno, kao što je večera, ples, koncert ili košarkaška utakmica. Nikada nemoj reći: "Bi li nekad pošla sa mnom na spoj?" Ako joj predložiš dvije različite večeri, a njen odgovor na obje jest: "Žao mi je, već imam druge planove", tada je možeš pitati općenito pitanje, kao: "Ne ide mi baš dobro. Postoje li dani kada bih mogao imati više uspjeha?" Nadaймо se da će ti, ako ne želi izaći van s tobom, to pristojno, ali izravno u tom trenutku reći.

Muškarci, ako želite uspjeti, morate pokušavati! Ako vam se žena sviđa i ako se vi njoj sviđate, tada izađite s njom, pokorite zmaја i osvojite njezino srce. Ne budite poput mladića koji je izlazio s mladom ženom koja je bila tako oduševljena s njim da je rekla svojim roditeljima: "Napokon, evo čovjeka za kojega bih se mogla udati!" Njezinim se roditeljima on nije sviđao jer je bio osam godina stariji od nje. Ona je bila toliko budalasta da im je dopustila da utječu na nju. Pitao sam ga: "Pa, voliš li ju?"

"Naravno", rekao je.

"I što ćeš učiniti u vezi s tim?" nastavio sam ja.

"Čini mi se da se ona pokorava svojim roditeljima. Namjeravam odustati."

"Misliš li ti to ozbiljno?" pitao sam dalje. "Zašto se ne ponudiš da bi s njom otišao u posjet njezinim roditeljima; tako bi ih barem upoznao. Dopusti im da te upoznaju i vide kakav si. Možda će tada promijeniti mišljenje." Nije za to želio niti čuti. Tko zna što bi se dogodilo da je bio uporan?

Naravno, nikome nije drago da bude odbijen, ali dio je uloge muškarca da se nosi s odbijanjem. Kao muškarci, podrazumijeva se da znamo to preboljeti. To je razlog zašto muškarac pita djevojku za izlazak, on se mora znati nositi s odbijanjem. Muškarci bi trebali biti čvrsti i znati to podnijeti. Dakle, pokušao si, a nisi uspio. Što sad? Ustani i pokušaj ponovno!

Čini se da danas previše muškaraca pati od "kukavičluka". Ne zaboravi, drhtavo srce nije nikada osvojilo divnu djevu.

Romantika

Od muškarca se očekuje da se pobrine za većinu romantike u vezi. Što točno podrazumijevamo pod romantikom? Pustolovan, junački ili kreativni način osvajanja žene; raznolik i maštovit način iskazivanja njegove ljubavi. Žene uvijek vole nešto raznolikosti, kakvu malu promjenu, uzbudljiv začin. Mi, muškarci često o tome ne razmišljamo. Dakle, romantika je način da ženi kažeš: "Nadahnjuješ me da budem kreativan i inovativan."

Koji su načini da budeš romantičan prema svojoj dragoj? Kada dođeš po nju na izlazak, donesi joj ružu, ili barem cvijet. Žene vole cvijeće. Ponekad čak i suviše sentimentalne ideje uberu dobar prijam. Jednog Božića, vrlo kreativan i romantičan momak odlučio je napraviti postolje za svoju dragu. Uzeo je komad drva, na gornju stranu urezao njezino ime, napisao pjesmu i to joj predao. Bila je oduševljena.

Zapravo, poezija je vjerojatno bilo ono što ju je najviše dirnulo. Poezija je veliki hit među ženama. Moj je šogor, na primjer, običavao slati mojoj sestri retke pjesnika Cyrana de Bergeraca. Ako možeš napisati svoju vlastitu pjesmu, učini to. Ne treba biti dotjerana, dovoljno je da bude iskrena.

Jedan je mladić ovo napisao svojoj dragoj:

Ako bismo se vjenčali u vremenu koje slijedi,
Da ti se prestanem udvarati za mene bi bilo strašno glupo.
Za tebe bih iznio smeće van,
I pomogao ti oprati robu.
Nije li ljubav upravo u tome,
U samom davanju kada je bolno?
Čak i s petero djece
Još bih ti slao ruže
Da te ispune snagom
I ispune tvoje nosnice.

Primijeti da on jasno izriče svoju ljubav, ali uključuje ponešto glupav humor. Njegova je djevojka rekla da joj je takva poezija "slatka". Ako ne možeš napisati svoje vlastite stihove, pokušaj sa Cyranom.

Malene dopisnice koje možeš poslati s vremena na vrijeme često su veliki hit. Možeš ih nabaviti u dućanima i trafikama koje prodaju takvu vrstu razglednica, a možeš ih i sam izraditi. Ako se još poslužiš računalom, doista možeš napraviti nešto zabavno i osobno.

Na kraju, ako ti na pamet padne zbilja kreativna ideja, mogao bi je iskoristiti za nešto veliko. Jednom sam bio na plaži kada je pokraj mene prošao brod. Kretao se zbilja polagano, a čovjek u čamcu držao je veliki plakat. Na njemu je pisalo: "Srećka, hoćeš li se udati za me?" Srećka je sjedila na plaži sa svojim mladićem i hrpom drugih prijatelja. On je već imao pripremljen prsten. Čini se da je rekla da, jer se dvadeset minuta kasnije brod vratio s drugim plakatom: "Radujte se sa mnom! Rekla je da!"

Kada ženu pitaš za izlazak, pokušaj biti kreativan i romantičan. Jedna dobra knjiga s idejama je *Cheap Dates: Fun, Creative and Romantic Dates that Won't Break Your Budget* koju je napisao Steven C. Smith. Unatoč naslovu, naglasak nije na jeftinom. Upozorenje: ako kupiš tu knjigu, željeti ćeš ili odstraniti korice ili je obložiti trakom. Ako tvoja draga vidi taj naslov,

s tobom je završeno! Slijedi nekoliko prijedloga romantičnih izlazaka, koji su preuzeti iz te knjige.

Neki od najromantičnijih izlazaka su odlasci na piknik. Pođi u kakvu prodavaonicu gotove hrane i nabavi nešto egzotičnog jela. Ponesi lijepu i čistu prostirku (ona koju koristiš za plažu, a nisi je oprao već pet godina, ne će proći) i pronađi dobro mjesto u parku gdje možeš raširiti deku i još imati nešto prostora sa strane za vas. Ne zaboravi ružu u vazi. Biti će to izvrsno okruženje za prisno druženje.

Gledanje izlaska sunca još je jedan romantični izlazak. Ili, tako sam ja mislio kada sam bio na zadnjoj godini fakulteta. Rekao sam svojoj izabranici da ću doći po nju u njezin dom oko 5 i 30 ujutro (što pokazuje koliko sam je mnogo volio). Podsjetio sam je da navije sat, jer u tim danima muškarcima nije bilo dopušteno ulaziti u ženski dom. Bio sam tamo u 5 i 30. Kada nije došla za petnaest minuta, riskirao sam bijes svih u njezinu hodniku tako što sam je nazvao na zajednički telefon. Žena koja je podigla slušalicu, jasno je iskazala nezadovoljstvo, "Znaš li ti koliko je sati?" rekla je, a zatim poklopila slušalicu.

Zatim sam pokušao s bacanjem kamenčića u njezin prozor. Nakon tri ili četiri pogotka prijazna cimerica dolazi na prozor. Govorim joj da imam spoj sa svojom djevojkom, da idemo gledati izlazak sunca. "Dovest ću je", odgovorila je. (Trebao bih jednom reći misu za tu ženu.)

Pet minuta kasnije moja djevojka izlazi iz doma, mi odlazimo na odabrano mjesto i gledamo izlazak sunca. Bio je to divan izlazak. Ako želiš pokušati s ovim, možeš je nazvati na njezin mobilni telefon. Ako ga nema, posudi joj svoj! Nitko ne zna koliki je bijes cimera koji je probuđen u 5 i 45 ujutro!

Još jedna romantična avantura jest vožnja kočijom po parku. Ili šetnja uz jezero u vrijeme zalaza sunca (ako nijedno od vas ne voli izlaske sunca). Ili posjet slastičarnici za vrijeme kojega ćeš kupiti jedan veliki napitak sa sladoledom, s dvije slamke.

Jesti na zraku uvijek je romantično. Ispeci meso na žaru, postavi stolnjak na stol i svijeće na terasu. (Ne zaboravi riješiti se svih kukaca.) Kao šlag iskoristi prijenosni CD uređaj koji će stvoriti ugodnu atmosferu. Ako imaš muzikalnog prijatelja koji ti duguje uslugu, možeš ga zamoliti da otpjeva serenadu za vas dvoje. Neka od najljepših mjesta su u restoranima na vrhovima nebodera. Ako možeš priuštiti jelovnik, odi. Ako ne, nemoj strepiti. Otiđi u kakav lijep restoran za večeru, a zatim je izvedi u restoran na visini za desert.

Drugi izvrstan izlazak jest šetnja na plaži uz zalazak sunca. Zavrnite svoje nogavice i hodajte bosonogi po žalu. Imaš komin? Približi mu naslonjač, zapali vatru i razgovarajte.

To bi te trebalo barem pokrenuti da razmišljaš o romantičnim izlascima. Također, ne zaboravi, osim romantičnih ima mnogo drugih različitih vrsta izlazaka. Filmovi, kazališta, koncerti, planinarenje, brod, pecanje (ako joj se to sviđa), predavanja (vjerska ili ne), igre s kartama, . . . samo su neki.

Usput, kršćanska žena ne želi nužno da muškarac na nju potroši mnogo novaca, ali želi *kreativnost*. Ako se tvoja djevojka žali da je više ne izvodiš van, izlazak u obiteljski restoran jedne večeri vjerojatno ne će pomoći. To ne treba biti Ritz, ali treba imati određeni karakter.

Zaključak

Jednom kada znaš da je žena zainteresirana, tvoj prvi izazov jest imati dovoljno želje da energično kreneš u osvajanje. Također, trebaš biti dobar ulov, to jest biti cjelovit i zaokružen kršćanski muškarac, koji poznaje vjeru, ne boji se govoriti o njoj i koji je ponosan što je živi.

Da bi pronašao pravu, pokušaj s uslugama na internetu, dobrim katoličkim predavanjima, zabavama uz večeru ili zabavama općenito, osobito onima koje organiziraju predani katolici. Naravno, vjenčanja, događaji grupa koje se bore za pravo na život, molitvene grupe, biblijske grupe i političke grupe koje su prijateljske prema katolicima, mogu biti vrijedne tvog vremena. Ples i športske aktivnosti, pa čak i izlasci naslijepo, mogu biti dobri. Kada nađeš dobru djevojku, nazovi je s planom i pokušaj je osvojiti, možda prvo kroz prijateljske izlaske, ali najvažnije *trudi se da je osvojiš*. Na kraju, kada započnete s udvaranjem, budi kreativan. Kaži joj da je voliš na maštovit i romantičan način. *Viva l'amour!*

Bilješke

- (1) Neki ciljevi feminizma bili su izvrsni, na primjer, jednaka plaća za jednaki rad. Ali kada su započele inzistirati da budu baš poput muškaraca, pucale su same sebi u noge. Uništile su ženstvenost, a to je prevažna stvar.

Osnove komunikacije

Zašto je komunikacija između muškaraca i žena tako teška? John Gray je svoju popularnu knjigu naslovio *Muškarci su s Marsa, žene su s Venere*. Drugim riječima, muškarci razmišljaju na jedan način, a žene na drugi. U komunikaciji među spolovima prilagođavanje je ključno. On treba razumjeti kako ona razmišlja, a ona treba razumjeti kako on razmišlja. Tada se oboje mogu prilagoditi jedno drugome.

U posljednjih nešto više od dvadeset godina slušao sam mnogo parova, neke vjenčane, a neke ne, koji su mi govorili o problemima u vezi, a scenarij je u 80 posto slučajeva bio isti. Prvo, muškarac napravi nešto krivo: zaboravi godišnjicu ili rođendan; u previše je dobrim odnosima s bivšom djevojkom; nije nazvao svoju dragu kada je trebao. Ne kažem da žene nikada ne čine ništa krivo, ali najčešće su muškarci manje osjetljivi na ženine *faux pas*, a također žene, budući da su općenito osjećajnije, rjeđe čine takve pogreške.

U svakom slučaju, dogodi se nešto što uzruja ženu. Ponekad to i nije nešto što je učinio muškarac, nego nešto što ženu muči na emocionalnom planu. Dakle, ona postane malo ljuta i kaže: "Tebe nije briga za mene."

"Što misliš pod tim?" pita on. On misli da zbilja mnogo brine za nju. Izvodi je van u dobre restorane; zove je na telefon nekoliko puta tjedno; odlazi posjetiti njezinu obitelj; nekidan joj je kupio pregršt ruža. On misli da bi ona trebala znati da on mari za nju.

"Jučer me nisi nazvao. Znao si da sam imala razgovor za posao."

On se počinje braniti. Velika pogreška. "Samo si mi jedanput spomenula taj razgovor. Nisam znao da ti je to tako važno." Oprez! Nešto nevažno vrlo lagano može postati vrlo važno, upravo kada ga nazoveš nevažnim.

"E pa, bilo je važno. Zbilja mi je trebao razgovor s tobom."

"Zašto ti nisi nazvala *mene*?" nastavlja on put te uništavajuće staze samoobrane.

"Jesam. Nitko se nije javio. Ostavila sam poruku."

"Ah, da, primio sam je prekasno da bih te nazvao. Pa, zar je bilo baš tako jako važno?"

Sada je zbilja ljuta. Ona misli da on ovu stvar pokušava okarakterizirati kao trivijalnu. Možda, objektivno, to jest trivijalna stvar, ali to mu ne će

pomoći. Problem je u njezinu srcu. Ona je žena. Jako je vezana svojim osjećajima. Netko ih treba primiriti. Točnije, on je taj netko.

"Kako možeš biti tako neosjećajan? Nikada nisu tu kada te trebam. Uvijek mi to činiš." On joj to ne čini uvijek i duboko u svom srcu ona to zna, ali, ona *osjeća* da joj on to uvijek čini, osobito u ovom trenutku!

"Ne činim to *uvijek*", kaže on, ispravno, ali u ovom trenutku glupo.

Sada je ona bjesnija nego što je bila prije. On se drži logike, dok ona želi biti emotivna. U ovom trenutku, ako se svađa još neko vrijeme nastavi, ona bi mogla reći nešto grubo, kao, "Ti tikvane, zbilja ne shvaćaš, zar ne!"

U ovoj točki ona je potpuno frustrirana, a on, bilo naglas, bilo u sebi, kazuje: "Što sam napravio? Ah, žene! S njima se ne može razgovarati." On jednostavno odustaje od bilo kakvog napora da utješi njezine osjećaje i zatvara svoja usta. Zna da će za nju postati mrtav čovjek ako kaže još nešto.

Zvuči poznato? Problem je što, kao što smo ranije naveli, muškarci i žene ne misle na isti način. Muškarci su usmjereni na rješavanje problema ili otvorenih pitanja. Žene su usmjerene na osjećaje — njih ne zanima sam problem već ih brine njihovo srce s kojim su snažno povezane. Drugim riječima, polazni problem često nije glavni problem. Problem je njezino *srce*. Kako će se, dakle, on pobrinuti za njezino srce? I kako mu ona može pomoći da to učini?

Što može učiniti Tihomir?

Započnimo s Tihomirom (nazovimo ga tako). Prvo, on treba razumjeti kako razmišlja njegova draga, Ivančica. Kao što ističe John Gray u djelu *Muškarci su s Marsa, žene su s Venere*, muškarci idu za analiziranjem i rješavanjem problema koji je uznemirio ženu. Žene, jednostavno, žele razgovarati. One samo žele da ih njihov muškarac utješi, a to nije teško.

Jedna žena koju je Gary Smalley opisao u *If Only He Knew* (knjiga samo za muškarce), rekla je: "Oh, kada mi moj muž ne bi držao predavanje kada se osjećam neugodno, već samo stavio ruke oko mene i držao me!"¹ Ali, žene bi trebale shvatiti da smo mi muškarci pomalo kruti. Obično jedno izražavanje želja ne će biti dovoljno da ih mi shvatimo.

Žena koja je stalno dobivala prodike, znala je to, tako da je ustrajala govoriti što je slađe mogla: "Nemoj mi držati prodike ... samo me drži i razumij me." Prvih šest ili sedam puta to nije davalo rezultata. Jednog je dana napokon prodrlo. On je odlučio učiniti samo ono što je tražila. Samo ju je držao u zagrljaju. To ju je tako umirilo da je odlučio nastaviti činiti baš to. Smalley je napisao da je njihov brak postajao sve bolji i bolji.

Muškarci, ne zaboravite, ne trebate se braniti. Samo joj kažite da vam je žao što se osjeća uzrujano. Mrzite vidjeti je kako toliko pati. "Draga, ja

sam ovdje za tebe. Tvoja mi je sreća tako važna." Bingo! Bez rješenja. Bez isprika. Bez analize. I bez znoja! Samo budi uz nju! Žene kažu da teško odolijevaju ljubavi prema nekome takvom. Što je jednostavnije od toga!

Ako muškarac ne bi naučio ništa drugo o ženama, trebao bi znati samo barem ovo: *Kada je tvoja žena uzrujana, to je tvoja prilika da budeš njezin vitez na bijelom konju. Ako je utješiš biti ćeš junak!* Sve cvijeće koje si joj dao prošlog tjedna, napor koji si uložio da opereš i uglančaš njezin automobil, tisuće kuna koje si možda potrošio na nju, poruke ljubavi i žrtve koje si učinio možda jesu lijepe, ali one ne će osvojiti njezino srce. Osvojiti ćeš njezino srce kada si tu da je utješiš kada je uzrujana. To je ono što joj je zbilja važno. A, da zadržiš ljubav žene, morat ćeš to činiti nekoliko puta mjesečno. Vjeruj mi, to je mala cijena koju trebaš platiti za mir i sreću koju će to donijeti, za divnu prisnost koju će stvoriti među vama.

Jedan se pobožan par s vremena na vrijeme jako svađao i tako su došli k meni. Bili bi na zabavi, gdje bi on proveo suviše vremena pričajući sa starim prijateljima, često u isto vrijeme ignorirajući svoju dragu. Tužan izraz pojavio bi se na njezinu licu. Kada bi on pitao u čemu je problem, ona bi mu rekla. Na žalost, on bi rekao: "Ti si previše osjećajna. To zbilja nije ništa." Glup potez. Ona bi, naravno, postala još uzrujanijom pa bi često slijedio Treći svjetski rat. To se ponavljalo, zbog različitih stvari.

Jednog sam mu dana rekao: "Zašto joj jednostavno ne kažeš da je voliš i da je ona najvažnija osoba u tvom životu." Odgovorio je: "Zato što kada se počne vladati na taj način, ja ne *osjećam* ljubav prema njoj. Pokušavam biti ono što jesam." *Opasnost! Opasnost! Opasnost! Svi na borbena mjesta!*

Muževi, ljubav koju sve vrijeme imate za vašu ženu, nije osjećaj, kao što smo ranije raspravili. Naprotiv, to je zabrinutost za njezinu dobrobit! Ako ćete joj reći da je volite samo onda kada se tako osjećate, tada ćete imati problema sa *svakom* ženom. Svaki put kada njoj treba da to čuje, svaki puta kada se ona osjeća potištenom iz *bilo kojeg* razloga, moraš biti spreman reći svojoj ženi da je voliš, da je njezina sreća nakon Boga najvažnija u tvom životu.

Ako se vjenčate, postojat će dani, možda čak i tjedni i mjeseci, kada ne ćeš osjećati nikakvu ljubav prema svojoj ženi. Možda ćeš se tada osjećati kao da je ona tvoj najveći neprijatelj. Ipak, moraš reći: "Volim te", zato što si joj obećao "voljeti je i poštovati" sve dane života svoga. Moraš reći: "Volim te", zato što će to zaliječiti mnoge rane. Moraš reći: "Volim te", zato što ako to kažeš i ako zbilja budeš radio na tome, tada ćeš ponovno pronaći taj osjećaj. Moraš reći da je voliš zato što tako često "ljudima ponajviše treba ljubav upravo kada je najmanje zaslužuju".²

Jedna od najgorih stvari koje muž može učiniti, jest da zaboravi na srce svoje djevojke jednom kada se njome oženi. "Sada je moja", misle neki. "Više joj se ne trebam udvarati. Mogu se opustiti." Muškarac treba osvajati srce svoje žene svakim danom. Jednom kada se na to navikneš i kada to učiniš navikom, to nije teško, ali to trebaš činiti ostatak svoga života. Njezino srce uvijek uzimaj ozbiljno i pokušavaj se brinuti za njega. Ako to budeš činio, imat ćeš mnogo razloga da budeš nasmijan.

Neka ti ona bude broj jedan

Gary Smalley jednom je imao golem problem u braku. Njegova se žena požalila da bi on odgodio izlazak i otišao činiti "nešto drugo" kada bi god planirali zajednički izlazak i pojavilo se nešto drugo. Rekla mu je: "Ti bi radije bio na poslu, sa svojim prijateljima ili savjetovao klijente nego što bi proveo vrijeme sa mnom." On je, zapravo, činio da se osoba koja bi trebala biti najvažnija u njegovom životu, osjeća najmanje važnom.

Počeo se mijenjati, pa je u *If Only He Knew* napisao:

Želio sam joj reći da je ona najvažnija osoba u mom životu. *Želio sam* se tako osjećati. Na početku nisam imao taj osjećaj, ali *želio sam* ga imati. Kako sam pokušavao učiniti je sebi važnijom od bilo koga drugog, uskoro sam počeo *osjećati* da je ona moj prvi prioritet . . . Drugim riječima, nutarnji topli osjećaj koji sam imao prema Normi, započeo je gorjeti *nakon* što sam postavio "kraljičinu krunu" na njezinu glavu.

To je ključ svake veze. Osjećaji slijede nakon truda. Ako želiš da osjećaji ulete prije nego što se potrudiš, nikada ne ćeš biti sretan. Ljubav je u volji; to je odluka. Ako ženu ljubiš svojom voljom, ona će poslati tvoje osjećaje prema nebu! Nemoj to nikada zaboraviti. Žena koja svaki dan prima voljnu ljubav svoga muža, učinit će da se on osjeća kao kralj. A, tek kada dođe vrijeme za njenu tjelesnu reakciju na njega u bračnom zagrljaju! (To je prema mojim najpovjerljivijim izvorima.)

Daljnja pouka Smalleyeve priče jest da *nju učiniš brojem jedan*. Nikada, nikada, nikada nemoj odustati od izlaska sa svojom ženom zbog razloga koji bi bio manje važan od dobrobiti čitave nacije. Jednom sam savjetovao mladi bračni bar koji je imao sve uobičajene probleme. Jedno su drugog izluđivali i napetost je bila vrlo velika kada su došli k meni. Uspio sam nagovoriti muža da povede ženu na izlazak, nešto što već odavna nije bio učinio. Ona je već isplanirala da netko čuva dijete, a također su bile obavljene i rezervacije za večeru u restoranu. Tri dana prije nego što se to trebalo zbiti, njegov mu je prijatelj ponudio dvije karte za utakmicu doigravanja američke profesionalne

košarkaške lige — NBA. Da je njegova žena voljela košarku, bio bi mogao povesti nju, ali on je znao da ona ne mari za košarku. Mislio je kako s njom može izaći svaku večer, ali karte za utakmicu doigravanja su nešto što će dobiti samo jedanput u životu.

Velika pogrješka. Da je na romantičan način ljubio svoju ženu, da ju je svaki tjedan pozivao na izlazak i da je kroz prethodne dvije godine koristio svaku priliku da joj pokaže koliko mu ona znači, možda bi bio u mogućnosti da ovoga puta otkáže izlazak radi košarkaške utakmice. Ali, u ovoj prilici, bila je pogrješka što je to uopće spominjao. Na kraju, otišli su na večeru, zabavili se, ali u njoj se još kuhalo u trenutku kada su ponovno došli k meni.

Imaš zakazan izlazak sa svojom ženom i priliku da odeš na najvažniju nogometnu utakmicu? Zaboravi. Snimi je, zato si uostalom kupio videoređaj. Tvoja momčad možda i postigne prevažnu pobjedu, ali ti ćeš izgubiti ako ne pođeš s njom. To vrijedi kako prije braka tako još više u braku! Možda postoji iznimka ako si se odnosio prema njoj kao prema kraljici kroz dugi vremenski period, ali da sam ja ti, ne bih riskirao.

Pruži joj više od samo malo poštovanja

Nikada ne omalovažavaj njezino mišljenje o bilo čemu. Možda se ne slažeš, ali nemoj se odnositi kao da njezino mišljenje ne vrijedi ništa. Poštuj je u sve vrijeme. To je dio poštovanja svoje žene, a kada se oženiš, obećaješ da ćeš je ljubiti i *poštovati* sve dane života svoga. Jedan par koji sam savjetovao imao je grozne probleme u braku. Zamolio sam ih da svako jutro šapću jedno drugome: "Danas ću te voljeti i poštovati." Njihov se brak definitivno poboljšao. Predlažem da počevši od danas i ti kažeš sam sebi, "Danas ću voljeti i poštovati svoju djevojku."

Još jedna stvar može uništiti vezu, to je prevelika kritičnost. Često se pojavljuje u braku, ali zna se pojaviti i pri udvaranju. Tako je lagano dobiti naviku kritiziranja svoje drage, a ništa ne može brže učiniti vaš odnos kiselim. Gotovo sve knjige o bračnim problemima izjavljuju: "Prestani kritizirati svoju dragu." Za one koji se udvaraju, ja kažem: "*Nemoj niti počinjati!*"

Gary Smalley gledao je nogometnu utakmicu sa svojom obitelji jedne nedjelje i njegova je žena napravila sendviče za sebe i za djecu, ali nije za njega. Nekoliko dana kasnije skupio je hrabrosti da je upita zašto. Rekla je: "Jesi li ti pri sebi? Shvaćaš li ti da svaki put kada ti napravim sendvič, ti o njemu kažeš nešto kritično? 'Norma, nisi mi stavila dovoljno zelene salate. Nije li ovaj avokado nezreo? Stavila si previše majoneze.' Onaj dan jednostavno nisam željela biti kritizirana." On je tada mogao s njom raspravljati o "svaki put" frazi, ali nije. Već je ranije naučio da kada je žena

uzrujana "svaki put" jednostavno znači "često". Nakon toga hvalio je svaki njezin sendvič i *voila!* Nanovo je dobivao sendviče.

U sljedećem tjednu pokušaj mali eksperiment: ubilježi svaku zgodu u kojoj kritiziraš svoju dragu i svaku zgodu u kojoj je hvališ. Prvi bi broj trebao biti vrlo malen, a drugi velik. Uz to, ako omjer nije dva prema jedan ili veći, vrijeme je da se promijeniš.

Izrazi svoju ljutnju obzirno

Bijes je otrov za svaki međuljudski odnos. Svim silama trudi se osloboditi svakog ostatka ljutnje u životu. Ako si bijesan na svoju dragu, zapitaj sam sebe: "Je li to važno?" Ako nije, kaži sebi: "Zaboravi. To nije ništa." Ako je vrijedno spomena i ako će biti od pomoći da to izneseš, nježno kaži svojoj dragoj: "Zaista sam ljut na tebe", a zatim joj kaži zašto. Ili pronađi šaljiv način da joj kažeš.

Što ako ne će pomoći da joj spomeneš? Tada i nemoj. Prikaži svoje osjećaje kao žrtvu Bogu i prijeđi preko toga. (Ako ima mnogo stvari koje ne možeš spomenuti svojoj dragoj, tada bi trebao promisliti čitavu vezu.) U svakom slučaju, uvijek bi trebao učiniti nešto konstruktivno sa svojim bijesom. Zadržavanje u sebi imat će loše djelovanje na tvoju psihu.

Još jedna važna stvar: nemoj prekinuti komunikaciju ili je prestati zvati cijeli tjedan zato što si ljut. Nauči izražavati svoje nezadovoljstvo ne uništavajući nju. Izraziti svoj bijes na razuman način, a ne žestoko, najvažnija je vještina komunikacije koju ćeš ikada naučiti. To ne samo da će učiniti da vaše hodanje i brak procvjetaju nego će ti zasladiti čitav život.

Jednom, mnogo prije nego sam ušao u sjemenište, žena s kojom sam izlazio, požurila se u našem pozdravu za laku noć i napravila opasku koja me je zbilja razljutila. Sljedeći sam je dan nazvao i zamolio da razgovaramo nekoliko minuta. U razgovoru sam joj objasnio da sam pomalo povrijeđen zbog onog što je večer ranije izjavila. Rekao sam: "Nadam se da ne ćemo postati toliko prisni da više ne ćemo imati poštovanja jedno za drugoga." Ispričala se i objasnila da se trebala dignuti vrlo rano to jutro i da je zato osjećala žurbu. Nikada kasnije to se nije ponovilo.

Mnogi savjetnici preporučuju da svoje nezadovoljstvo izraziš riječima kao: "U ovom trenutku osjećam se vrlo beznačajno", ili: "Kada si rekla da ne ću razumjeti, osjetio sam se povrijeđen". Uvijek pokušaj izraziti kako se *ti* osjećaš prije nego što ćeš reći drugima što su *oni* učinili. To je dobar način da ih zadržiš da se ne bi počeli braniti.

Drugi je način pitanjem razvodniti situaciju koja bi mogla prerasti u nevolju. Na primjer: "Znaš li tko je Horvatima rekao da sam ja divljak?"

Možda su Horvati jednostavno sve izmislili. Tako, ako započneš pitanjem, izbjegavaš optužbu.

Posljednja stvar. Ako odjednom uvidiš da više ne znaš što činiti da bude sretna, *pitaj je što činiš krivo*, nastavi je ispitivati i budi iskren. Pitaj je kako bi mogao reagirati u određenoj situaciji da ona bude sretna. Tada pomno slušaj što ti govori, a zatim učini to. Zapiši na papir tako da ne zaboraviš!

Što može učiniti Ivančica

Komunikacija, pak, traži dvoje. Žena treba razviti vještinu svom mužu nježno dati do znanja što želi, a da pritom ne izgubi kontrolu nad sobom. Ona mora biti ustrajna u tome da govori svom partneru što želi. Gary Smalley kazuje priču o ženi koja se uzrujala jer je njezin muž provodio tako mnogo vremena sa svojom rodbinom. Ona se osjećala kao da on više voli njih od nje. On je je uvijek nanovo govorio: "Previše si osjetljiva", ili: "Pretjeruješ." Neko vrijeme morali su živjeti udaljeni od njegove obitelji i ona se nadala da će se zbog toga stvari promijeniti. Nisu. Bilo je mnogo, previše telefonskih poziva i učestalih posjeta. Kada joj je kasnije rekao da imaju priliku vratiti se u staro mjesto boravka, briznula je u plač. Pitao ju je zašto je uznemirena, a ona mu je rekla kako se boji da će on ponovno započeti preferirati svoju rodbinu. Kao i ranije, on se počeo braniti. Kasnije, kada su bili na odmoru u posjeti njegovoj obitelji, on ju je opet upitao: "Još jedanput mi kaži zašto se ne želiš vratiti?" Rekla mu je istu stvar ponovo, a on je napokon shvatio. Počeo ju je stavljati na prvo mjesto, u svakoj prilici. Njihov je brak postajao sve bolji i bolji.

Dame, ne zaboravite jednu stvar: mi muškarci smo debelokošci. Mi jednostavno ne shvaćamo prvi put. Niti drugi, niti treći put. Budite strpljive. To nije loša narav. To je debela koža. Gotovo je svaki muškarac posjeduje, pa stoga ustrajte u blagosti. Prigovaranje samo hrani otpor, stoga jednostavno uvijek nanovo ponavljajte. Svaki put kada mu umiljato kažete što želite, pretvarajte se da je to prvi put. Vjerojatno se ne ćete razočarati.

Jedna mi se žena požalila da njezin muž svake večeri kada se vrati kući napravi toliko buke da probudi njihovu djecu koja su već pozaspala. Predložio sam da ga susretne pred vratima i da ga podsjeti da bude tih kako ne bi probudio sve u kući. Razgovarao sam s njom nekoliko tjedana kasnije i pitao je ima li napretka. Rekla je da ima.

"Odlično", rekao sam. "Koliko puta ste mu trebali reći?"

"Samo oko četiri ili pet puta", odgovorila je.

"Samo četiri ili pet?" opet ću ja. "Vi posjedujete zbilja dobrog muža. Ne puštajte ga!"

Zaigrana ljutnja

Postoji li način da se žena naljuti na muža, ali bez grubosti i ne postavlja jući svoje srce između sebe i njega? Postoji li način da se izrazi bijes na način koji će njega zabaviti umjesto da ga razljuti? Svakako. U popularnoj knjizi autorice Helen Andelin *Fascinating Womanhood* naziva se "dječja ljutnja." Ja bih je nazvao "zaigrana ljutnja".

U osnovi, evo kako to izgleda: žena postane "neodoljivo ljuta" kao što to čini malo dijete. Prijeti da ne će više nikada s njim govoriti i dok odlazi osvrće se kako bi vidjela je li ju on shvatio ozbiljno. To djetinje preuveličavanje provocira kod muškarca smijeh. Čini da se on osjeća snažnijim i osjećajnijim, poput pravog muškarca. Takva dječja drskost, kaže Andelin, muškarcu je vrlo privlačna i mnogo je bolja od grubosti ozlojeđene žene (*ili* odbojne šutnje).³

Pravila koja navodi Andelin, uključuju:

- (1) Riješi se sve gorčine, zlovolje, sarkazma, mržnje i svega što je ružno.
- (2) Rabi samo pridjeve koji će podržavati njegovu muškost, takve kao velika, čvrsta, snažna, surova, tvrdoglava, kruta ili dlakava zvijer. Nikada nemoj upotrijebiti nazive poput vražićak, štreberčić, kukavica, maleni, dosadnjaković ili glupak. Neovisno tome je li je on visok metar i pedeset ili dva metra, on je uvijek "velik".
- (3) Preuveličavaj. Na primjer: "Što se takva velika sirovina poput tebe ima kačiti s jadnom, nezaštićenom ženom poput mene?" Ili pokušaj s preuveličanom prijetnjom kao: "Više nikada ne ću pričati s tobom!"⁴

Jedna žena koju je opisala Andelin, živjela je u nesretnom braku osam godina. Tada se, kao što opisuje *Fascinating Womanhood*, počela više usmjeravati na ono pozitivno i pokazivati više ljubavi. Stvari su pošle nabolje. Jednog je dana njezin muž rekao mladiću koji se želio oženiti, neka dva-put razmisli prije neko što to učini. "Pogledaj sve ove glavobolje koje ti žena može donijeti." Nastavio je s nabranjem, znajući da je njegova bolja polovica dovoljno blizu da bi ga mogla čuti.

Napokon, njoj je bilo dosta. Odlučila je iskušati zaigranu ljutnju. Okrenula mu se, udarila nogom o pod i kazala: "Ti si velika kosmata zvijer! Nikada te više ne ću voljeti, nikada!" Dok je napuštala sobu, pogledala je unatrag s nesigurnim osmijehom na usnama. Njezin se suprug zacrvenio i s osmijehom od uha do uha rekao mlađem kolegi: "Jesi li čuo kako me nazvala?"

Kada je stigla u svoju spavaću sobu, razmišljala je u sebi: "Odlično, ali što sad?" Ni jednom u proteklih osam godina nije se ispričao. Ali samo nekoliko minuta kasnije, on ulazi u sobu i kaže: "Žao mi je, nisam želio

povrijediti tvoje osjećaje. Hoćeš li mi oprostiti?" Napisala je: "Toga trenutka sve bih mu oprostila."

Dva mjeseca kasnije uručio joj je rođendansku čestitku - svoju prvu. Sprijeda je imala dražesnu malenu dlakavu zvijer, a unutra on je napisao: "Sretan rođendan, s ljubavlju, tvoja Kudrava Zvijer."⁵

Neke neudate žene kažu da je ta zaigrana, djetinjasta ljutnja ispod razine njihova dostojanstva. Ali, većina udatih žena razumije potrebu da se situacija nekako razvodni. Kada je žena neko vrijeme bila udana, ona je sklona da skreše iluzije o vlastitoj veličini. Život u braku može te otrijezniti. Zahtijeva mnogo poniznosti. Sve što nam pomaže da postanemo poput djece, a to je uvjet da uđemo u Kraljevstvo Božje,⁶ sve što donosi šalu tamo gdje je ljutnja, vrijedno je da se razmotri. Ako ima nečega u "zaigranoj ljutnji" što tebi jednostavno ne odgovara, u redu. Odaberi onaj komad koji možeš odigrati i pokušaj s tim.

Kakav god način izražavanja svoje ljutnje odaberete, to treba biti u granicama razuma. Pokušajte biti slatki, a ako možete budite ujedno još šaljivi i diplomatski. Arnold Palmer igrao je prije mnogo godina na velikom golf turniru. Publika je podigla galamu dok se on pokušavao koncentrirati na završni udarac u neposrednoj blizini rupe. On širom otvori svoje oči, nasmiješi se i stavi svoj prst na usta govoreći, "Šššššš!" Odličan potez.

Na kraju, što možeš napraviti kako bi izrazio svoje nezadovoljstvo, a da se čitava stvar ne pretvori u rat? Jednostavno kaži: "Joj, boli!"⁷ Ostani na tome i ne kazuj ništa više. Nemoj postati nervozna ako uslijedi nekoliko minuta tišine. Samo izdrži do kraja i vidi što će se dogoditi.

Prestani kritizirati i nemoj manipulirati!

Još jedna važna stvar koju ne smiješ zaboraviti jest da prestaneš kritizirati i da počneš veličati svog partnera. Naravno, to se odnosi jednako na žene kao i na muškarce. Nemoj ga pokušavati promijeniti ili kontrolirati. Možeš zasaditi određene ideje u pogledu onoga što ti želiš, ali ako se on odmah ne promijeni, nemoj početi manipulirati. Samo budi ustrajna i odluči s čime se možeš pomiriti, a s čime ne.

Jednoj mladoj ženi, kada je došla k meni, u braku je bilo grozno. Bilo je jasno da on čini nešto krivo, a da ona zbog toga stalno zanovijeta. Pitao sam je postoji li nešto dobro što on čini. "Naravno", rekla je.

"Jesi li mu zahvalila radi tih stvari?" pitao sam.

"Nisam", priznala je.

Rekao sam joj da ode kući i načini popis stvari koje on čini, a na kojima mu je zahvalna. Predložio sam da mu treba zahvaliti na jednoj ili dvije svaki dan. Učinila je to i uskoro mi javila da se situacija popravlja.

Manipuliranje je još jedna napast. Jedna je žena pokušala svog muža nagovoriti da se priključi njezinoj crkvi. Stalno je pokušavala, noć i dan, ali on je odolijevao. Stoga je skovala tajnoviti plan sa svojim prijateljima iz crkve. Oni su se trebali pojaviti u vrijeme večere, u nadi da će ih on pozvati da ostanu na jelu. Sa sobom su ponijeli knjige, audio i video materijale. Stigli su u pravo vrijeme i on ih je pozvao da ostanu na večeri. Sve je teklo prema planu.

Nakon večere njegova je žena rekla: "Ne bi li bilo lijepo da ova dva gospodina objasne malo o našoj crkvi." Muž je bio u klopci. Iz pristojnosti se složio, ali dok su oni pripremali materijale za prezentaciju, on se ispričao i otišao u kupaonicu. Popeo se kroz prozorčić, išuljao van i nestao. Te noći nije se vratio kući, a ni sljedeći dan.

Žena je bila izvan sebe, zamolila je neke ljude iz svoje crkve da ga pokušaju naći. Pronašli su ga nakon tri dana traženja. Nije imao nikakve namjere vratiti se natrag, ali zbog njihovih blagih riječi i obećanja njegove žene da više nikada ne će spomenuti svoju vjeru, vratio se. Ona je držala svoje obećanje.

Suprug je postao prijatelj s jednim od muškaraca koji su ga pronašli. Rekao mu je da želi čuti više o crkvi, ali ne želi da to bude od njegove žene. Tako je on počeo potajno proučavati vjeru i pridružio se crkvi. Jedne nedjelje službenik je objavio da u zajednicu primaju novog člana i u tom trenutku unutra je ušao njezin suprug. Žena je plakala od radosti. Pouka je ove priče: ako želiš da tvoj muž učini veliki zaokret u nečemu, nemoj mu prigovarati zbog toga.⁸ Kratko nakon što sam bio zaređen, otkrio sam da pozicija župnog kapelana nosi neke slične nedostatke kao i pozicija supružnika. Kada sam nešto želio i zbilja na tome inzistirao kod župnika, nikada to nisam dobio. Kada sam držao jezik za zubima i čekao, dobio bih. Jednom, nakon što je prestao pušiti, župnik mi je rekao: "Da si rekao barem jednu riječ o mom pušenju, nikada ne bih prestao." Ugrizao sam se za jezik da se suzdržim od komentara o nelogičnosti te izjave.

S drugim župnikom: postojala je stvarna potreba za ogradom na župnom igralištu. Problem je bio da su bez ograde sve napucane lopte odlazile zbilja daleko. Moj prethodnik na koljenima je molio župnika za ogradu, ali bezuspješno. Znajući to, ja nisam govorio ništa. Mjesec dana prije nego će započeti natjecanje ženskih športskih timova u našoj župi, jedan je župljanin rekao župniku: "Oče, mislite li da bismo mogli postaviti ogradu na našem igralištu?" Odgovorio je: "Naravno, dobra ideja. Koliko će to koštati? Hoće li trideset tisuća biti dovoljno?" Uspjelo je. Bez zanovijetanja. Ograda je bila postavljena.

Slatka ljubav!

Da bi naučili komunicirati jedno s drugim, Tihomir je pročitao knjigu Garyja Smalleya *If Only He Knew*, a Ivančica knjigu Helen Andelin *Fascinating Womenhood* (*Zanosna ženstvenost*). Molili su se za *poniznost* da bi činili što treba. Kako bi sada tekao njihov razgovor u situaciji koju smo naveli ranije? Ponovo, on ju je sinoć zaboravio nazvati, a ona je to bila očekivala. Dakle, u akciju stupa *Zanosna Žena*.

"Gospodine Ivaniću, u neprilici ste." [Na šaljiv način daje mu do znanja da je ljuta.]

"Tko, ja?" [Pristaje na igru.]

"Da, ti."

"Što sam, opet, napravio?"

"Ti veliki gorila, nisi me sinoć nazvao."

"Uf, zbilja sam zabrljao, zar ne? [Čitao je Smalleya. Ovaj put, bez isprika.] Molim te pričekaj da se prisjetim. Ah, ne! Imala si onaj razgovor za posao, zar ne?"

"Sada se sjećaš." Nekako joj je već lakše.

"Dušo, ne znam kako možeš izdržati sa mnom. Morao sam znati da želiš razgovarati. [Trebao je znati da žene *uvijek* žele razgovarati nakon razgovora za posao. Ali, on je muško i nije se sjetio. Ništa čudno.] Dođi ovamo. Sjedni ovdje pokraj mene. Želim čuti sve pojedinosti."

"Ne znam želim li ti sada to reći. Morat ću te prvo izudarati po prsima." [Na licu joj se pojavljuje slabašan osmijeh!]

"Samo naprijed. Zaslužio sam to. Evo, ovdje."

Tako ga ona nekoliko puta slabo lupa po prsima.

"Osjećaš li se bolje? Ne mogu te nimalo kriviti što si ljuta. Rekla si mi za taj razgovor, bila si jasna da te brine, a ja nisam bio kraj tebe kada si me trebala. Zbilja, ljubavi, sada bih želio znati kako je prošlo."

Ona mu priča kako je bilo. On sluša, pozorno kao nikada prije. Ona uključuje dvostruko više pojedinosti negoli je potrebno, ali on još uvijek pozorno sluša, pa čak i ponavlja njezine riječi kako bi je motivirao da nastavi. [On se pretvara u *izvorsnog* sugovornika! Sluša!] Ona završava i on ima dojam da to nije bio strašno važan događaj, ali hoće li to reći? Nipošto!

"Čini mi se da si bila vrlo uspješna na tom razgovoru. Ponosan sam na tebe", kaže. Ona cvjeta od radosti.

Većina muškaraca jednostavno pretpostavlja da je u ovom trenutku sve gotovo, ali ne Tihomir. Ne ovaj *novi* Tihomir. On zna da preostaje još zalječivanje rana. Govori: "Pogledaj me. Želio bih da znaš da mi je zbilja žao što ti se nisam javio. Hoćeš li mi oprostiti?"

"Pa, mogla bih . . ."

"Znaš, dušo, ponekada mi muškarci tako sporo shvaćamo. [Žene obožavaju čuti tu očiglednu istinu iz usta svojih muževa.] Trebaš mi da me vodiš na cijelom ovom putu k osjećajnosti. Zbilja sam spreman učiti, ali trebam te da mi pomogneš. Kaži da hoćeš, molim te?"

"U redu, ako tako kažeš."

Ovo je bilo skoro pa zabavno. Žene su super! misli on.

Ona misli, *Koji muškarac!*

To nije prirodno!

Jedna mi je mlada žena, nakon čitanja knjiga *Fascinating Womanhood* i *For Better and for Best*, poslala elektronsku poštu u kojoj se požalila da nije prirodno ponašati se u skladu s prethodnim obrascem. Napisala je da joj se mnogi od načina ponašanja koje predlažu Andelin i Smalley čine "glumatanjem," da tako ni ona niti druge žene ne bi postupile. Rekla je da je pokušala ponašati se na taj način, ali se osjećala kao da igra ulogu koja joj ne pristaje. Jednostavno nije znala može li ostatak svog života igrati tu ulogu.

U pismu sam joj predložio kako slijedi:

Upravo zato što se žene prirodno ne ponašaju na način koji preporučaju Andelin i Smalley, njihov je rad toliko važan. Zadnja stvar koju mi kao kršćani želimo, jest postupati u skladu s onim što nam dolazi prirodno. Da bi postali pravi kršćani, moramo otkriti kako postupati u ljubavi i zatim se truditi da činimo upravo to, a ne ono što dolazi prirodno. Ono što dolazi prirodno, često je ono što škodi vezi.

Vi doista igrate ulogu, kada činite stvari koje spominju ovi autori, a to je uloga Krista. U svakoj prilici trebamo se zapitati: "Što bi učinio Isus?" te zatim pokušati učiniti upravo to. Iako je to u početku slično glumi, kada u tome ustrajemo, to postaje navika (vrlina je jednostavno dobra navika), a tada više o tome ne trebamo razmišljati. To postaje dio naše prirode. Tada te stvari činimo prirodno, ali one su zapravo, natprirodne.

Ljudi se mogu promijeniti, ali ne zanovijetanjem i manipulacijom. Ono što smo rekli za muškarce, vrijedi i za žene. Pohvale trebaš izricati mnogo češće nego što izričeš kritike. Povremeno pokušajte prebrojiti pohvale i pokude koje izričete da biste ustanovili da li hvala koja izlazi iz tvojih usta daleko nadmašuje kritiku. Časti i poštuju svog partnera i ne zaboravi na molitvu bez prestanka.

Bože, zašto si nas učinio tako različitima?

Jeste li se ikada zapitali zašto je Bog muškarce i žene učinio tako različitima? Zašto nas nije mogao učiniti jednakima? Toliko bi toga bilo jednostavnije!

Uvjeren sam da je to učinio iz dva razloga. Prvo, muškarci i žene toliko su različiti da bismo se pripremili na susret s Bogom koji je potpuno drugačiji. Mnogo sam puta rekao vjenčanim parovima: "Ako mislite da je teško voljeti vlastitog supružnika, pričekajte dok ne pokušate voljeti Boga. On je *potpuno* drugačiji." Svatko od nas stvoren je da bude Božji supružnik. Iz razloga što je Gospodin stvorio brak upravo između muškarca i žene, on nam, na neki način, pokazuje da je prilagođavanje bit igre koja se naziva ljubav. Trebaš prilagoditi sebe voljenoj osobi. To je mnogo više istina za božanski brak nego za ljudski. Da bismo postali vrijedni prisnosti s Bogom, morat ćemo sebe izokretati iznutra van i naglavce stotinu puta, jer on je potpuno drugačiji! Srećom, on nam daje snagu (milost) da to napravimo, ako želimo. A naravno, Bog nam daje i milost da se prilagodimo svom supružniku, ako smo voljni da (a) od njega primimo milost i (b) da prilagodimo svoj način komuniciranja s osobom koja je drugačija.

Drugi razlog jest da Bog posjeduje sve vrline koje inače asociramo s oboje, muškarcima i ženama. Kada se muž oženi, na neki način za njega počinje iskustvo učenja. On se, između ostalog, od svoje žene treba učiti plemenitosti, velikodušnosti, osjećajnosti i zabrinutosti za druge. Ona se, s druge strane, od njega treba učiti logici, disciplini, samomotivaciji i odlučnosti. Postoje li iznimke kada je jedno ili drugo slabo u vrlinama koje se obično nalaze u njihovom spolu? Naravno, ali u većini slučajeva, ono što smo naveli je istina. Kada muškarac ili žena ima sve vrline koje se obično pridaju njihovom spolu, a zatim ostatak nauči od svog bračnog druga, tada postaje potpuna kršćanska osoba. Oni su tada, barem na području krjeposti, spremni za Boga.

Je li Bog mogao oboje, muškarca i ženu, obdariti istim vrlinama, tako da ih ne trebaju učiti jedno od drugog i prilagođavati se jedno drugom? Siguran sam da jest, ali tada bi smo bili psihološki labaviji i ne bismo imali pojma kako se pripremiti za konačan brak, onaj s Bogom. Kako je sada na stvari, svaki je zemaljski brak na neki način priprava za rajsko zajedništvo.

Naravno da je teško

Promijeniti sebe da bi se prilagodili svom bračnom drugu jest vrlo teško, ali vrijedno svakog grama truda! Promijeniti se nije lagano. Naš ponos uvijek nam stoji na putu. Moli se za poniznost. Mnogi parovi znaju što bi trebalo učiniti, ali nisu dovoljno ponizni da bi to zaista učinili! Čitaj o Franji

Asiškom i drugim poniznim svecima. Uči od njih o velikoj vrijednosti koju ima poniznost. Tada se zbilja svojski potruži da se promijeniš i da nadideš svoje prirodne sklonosti. Uistinu se danas čini teškim učiniti to, ali zapravo nije ništa teže nego što je uvijek bilo. Razlog da se čini težim jest da je sve drugo postalo mnogo *lakše*. Velik dio života mnogo je jednostavniji danas nego što je to bilo samo 50 godina ranije. No, to nije slučaj s vezama. Njih je jednako teško gajiti kao što je to bilo oduvijek.

Zaključak

Da bi bio u miru, pri udvaranju i u braku, muškarac se mora brinuti za srce i za osjećaje svoje žene. Ona mu uvijek mora biti broj jedan i on nikada ne smije omalovažavati njezino mišljenje. Mora naučiti da svoj bijes izrazi na razuman način, uljudno, i da nikada ne bude previše ponosan, a da ne bi mogao nju zamoliti neka ga nauči kako da se odnosi prema njoj.

Žena mora na ljubazan i diplomatski način dati svom mužu do znanja što želi, osobito u vezi s osjećajima, i treba biti voljna da mu to na sladak način uvijek nanovo ponavlja. Kada ona postane ljuta, trebala bi to izraziti na djetinji način ili kroz igru. Ne bi smjela pokušati ga promijeniti služeći se negativnim ponašanjem ili manipuliranjem, već bi ga trebala poticati tako da bi on s vremenom *poželio* promijeniti se nabolje. Oboje bi trebali smanjiti na minimum razinu kritika, a razbacivati se s pohvalama.

Jedino što je teže nego naučiti voljeti svoga partnera jest naučiti voljeti Boga. Ali, ljubav prema tvom suprugu ili supruzi pripremit će te za najkorisnije i najteže: za vječni brak s Bogom.

Bilješke

- (1) Svaki muškarac koji se nada dobrom braku, trebao bi pročitati ovu knjigu.
- (2) John Harrigan je citiran u članku Laure Doyle, *The Surrendered Wife*, New York: Simon and Schuster, 1999, str. 191.
- (3) Helen Andelin, *Fascinating Womanhood*, New York: Bantam Books, str. 320, 321.
- (4) Andelin, str. 322, 323.
- (5) Andelin, str. 327-329.
- (6) Vidi Matej 18:2-4
- (7) Laura Doyle, *The Surrendered Wife*, str. 180.
- (8) Andelin, str. 42.

Prošli grijesi i novi početci

Danas se čini kao da je znatan broj predanih nevjenčanih katolika bio počinio neke dosta ozbiljne grijeha prije nego što se vratio natrag Gospodinu. Postavlja se pitanje kako se odnositi prema svojoj prošlosti jednom kada susretneš nekoga posebnog i postoji mogućnost braka.

Jedan je mladi kršćanski par izlazio neko vrijeme i tema prošlosti došla je na red. Djevojka je osjećala da mladiću treba reći da je ranije bila stupila u spolne odnose s trojicom muškaraca i da je jednom vjerovala da je trudna. Bila je otišla u kliniku za pobačaje i već je bila spremna platiti za izvršenje pobačaja kada je jedan od osoba došao k njoj i rekao joj: "Gospođo, došlo je do pogrješke. Vi niste trudni." Kasnije mi je dotični mladić rekao da je tada bio spreman nositi se s tim što mu je djevojka rekla jer je već ranije razmislio što učiniti ako se nađe u takvoj situaciji, znajući da u ovom svijetu natopljenom spolnošću postoje dobri izgledi da će mu se dogoditi upravo nešto takvo. Ipak, pitao se zašto mu je ona to morala ispričati do u tako sitne detalje. Da mu je bila rekla da je ranije učinila neke ozbiljne pogrješke glede čistoće, rekao je da bi mu to bilo više nego dovoljno.

U drugoj prilici u kojoj se našao jedan par, djevojka je imala nekoliko partnera s kojima je stupala u spolni odnos prije svog obraćenja. Kada je svom mladiću rekla da nije uvijek bila čista, počeo ju je ispitivati za detalje, kao što su, koliki broj partnera, u kakvim okolnostima, itd. Ona me upitala što da napravi i ja sam joj rekao da mu ne daje nikakve detalje: "Većina će muškaraca reći da želi detalje, ali kada ih dobije, ne će se moći nositi s njima." U skladu s tim, odbila mu je pružiti detalje, rekavši da će ga samo povrijediti ako mu otkrije bilo što više. Na kraju su se vjenčali i sada imaju sretnu obitelj.

Jedna se je mlada žena zarazila humanim papiloma virusom (HPV) u jednoj od svojih brojnih seksualnih avantura prije nego što je pronašla Boga i započela sa životom evanđelja. Nakon toga izlazila je s muškarcem dvije godine prije nego što mu je rekla da ima spolno prenosivu bolest. Ispričala mi je da mu je namjeravala reći o svojoj bolesti tek kada brak postane izgledan. On zbog ovoga nije prekinuo s njom, ali nije bio sretan što je ona toliko dugo čekala s tim da mu kaže. Imao je pravo. Kada zbilja započneš udvaranje s

nekim, vrijeme je da kažeš važne stvari kao što je ova. Zadržavanje takvih informacija može kasnije čak biti podloga za poništenje braka.

Sve to upućuje nas na osnovno pitanje: Ima li tvoj dragi ili tvoja draga pravo znati koje si ti grijeha počinio ili počinila u prošlosti? Moj savjet jest da se takve stvari kažu u slučaju kada bi one mogle utjecati na vaš odnos. U suprotnom ih ne treba spominjati. Razmotrimo neke od mogućnosti, jednu po jednu.

Grijesi u vezi sa spolnošću

Prvi na redu su blud (spolna aktivnost izvan braka) i preljub (spolna aktivnost s nekim tko je u braku s drugom osobom). Kada se dotičete svoje prošlosti, trebali biste na općenit način priznati svoje grijeha iz prošlosti. Mogli biste reći nešto kao: "Nisam oduvijek obdržavao (ili obdržavala) čistoću." Ako te druga strana pita za detalje, možeš reći samo: "Počinio (ili počinila) sam neke grijeha na području spolnosti prije nego sam započela sa životom u vjeri."

Što ako on ili ona upita: "Željela bih znati više?" Ja bih rekao: "Ne želim ti davati više detalja." Ako te pritišće, jednostavno reci, kao u primjeru žene koju smo ranije spomenuli, da ne ćeš odavati detalje. U svakoj prilici koju sam ja imao prilike vidjeti, odavanje detalja o grijesima iz prošlosti stvorilo je dosta problema.

Bi li osoba trebala o ovim grijesima pričati u vrijeme hodanja u prijateljstvu? Ne vidim zašto bi. Razgovor o ovome trebao bi postati važan tek kada se uđe u pravo hodanje. Hodanje u prijateljstvu usmjereno je samo da utvrdite jeste li vas dvoje kompatibilni. Obično s prijateljima ne razgovaraš o svojim grijesima iz prošlosti, tako ne biste trebali niti kada hodate u prijateljstvu.

Što bi trebala učiniti žena ako muškarac predloži da, budući da je već u prošlosti imala odnose s muškarcima, to sada trebala činiti i s njim kako bi se postigla nekakva ravnopravnost u odnosu na prošle muškarce? Jednostavno odbij i kaži nešto kao: "Iznenadena sam da bi ti mogao predložiti nešto takvo. Mislila sam da si ti dobar kršćanin i da mi želiš pomoći da i ja, također, postanem takva."

Spolne bolesti

Što ako osoba ima spolnu bolest? Kao što smo ranije spomenuli, zadržavanje tako nečega može biti podloga za poništenje braka. Kada bi to trebalo reći svom partneru? Ne kroz hodanje u prijateljstvu, ali trebalo bi u početku udvaranja. On (uzmimo njega za primjer) joj to treba reći rano kako bi ona

mogla donijeti promišljenu odluku o ovome *prije* nego što postane sputana osjećajima.

Kako bi osoba to trebala reći? Recimo da žena ima herpes. Mogla bi reći nešto kao: "Trebam ti reći nešto što bi moglo privesti kraju ovu našu vezu. Ako je tako, mogu to prihvatiti. Dopusti da započnem tako što ću ti reći da sam odrasla bez prave vjere. Radila sam isto ono što većina mladih čini u srednoj školi i na studiju. Tek prije četiri godine počela sam razumijevati katoličku vjeru i prihvatila sam Boga. Sada sam, kao što znaš, u potpunosti predana vjeri. Ništa mi nije važnije od Boga i poslušnosti njemu. Potpuno sam katolik, volim Crkvu i prihvaćam sva njezina učenja o spolnosti, o braku, o kontracepciji, ali kao što sam rekla, nije uvijek bilo tako."

"Ono što ti moram reći jest da imam spolno prenosivu bolest, herpes. Može se kontrolirati, ali neke opasnosti postoje ... [u detalje objasni opasnosti]. Dakle, željela sam da ovo saznaš sada, prije nego što odemo predaleko s ovim odnosom, u slučaju da ne želiš imati posla s tim."

Kada mu to kaže, ona mora biti spremna na prekid odnosa s njegove strane, iako se to ne mora uvijek dogoditi. Neke bolesti, kao što je SIDA, toliko su ozbiljne da mogu bračnu vezu učiniti nerazumnom. S drugima, poput herpesa, može se nositi i one ne isključuju brak.

Pobačaj

Što ako si žena koja je imala pobačaj? Osobno, ja mislim da to ne bi trebala spominjati u slučaju da je od toga prošlo dosta vremena, ako si to ispovjedila i pronašla mir u milosti Božjoj. Ako zbog toga imaš noćne more ili ako te to još uvijek u velikoj mjeri muči, tada bi mu o tome trebala reći, jer bi to moglo utjecati na vašu vezu. Još jednom, trebaš sama donijeti odluku.

Istospolnost i pedofilija

Homoseksualna aktivnost iz prošlosti predstavlja neke ozbiljne izazove. Ako je to bilo eksperimentalno i nije bilo rezultat dugotrajne privlačnosti prema istom spolu, ja bih predložio da to ne spominješ. Ako gajiš ili si gajio ili gajila privlačnost prema istom spolu ili si biseksualan ili biseksualna, to bi obvezno trebalo spomenuti na samom početku udvaranja. Osim ako osoba primi terapiju i znatno reducira svaku privlačnost prema istom spolu, on ili ona ne bi smjeli ulaziti u brak. To bi mogla biti podloga za poništenje, ako bi se ušlo u brak.

U današnjem svijetu moglo bi se pojaviti i pitanje pedofilije (spolnih odnosa s predadolescentima) ili efobofilije (spolnih odnosa s adolescentima). To se svakako treba reći svakom mogućem supružniku rano pri udvaranju, jer bi zadržavanje moglo biti podloga za poništenje. To bi mogao biti jedan od

razloga koji bi mogao isključiti brak jer ne postoji poznati lijek za pedofiliju i takva bi privlačnost mogla uzrokovati katastrofu ako se par vjenča i dobije djecu.

Druge stvari iz prošlosti

Ako je muškarac otac djeteta i ako je dijete živo i zdravo, pa čak i ako je posvojeno, on bi to trebao otkriti već prvog dana udvaranja, jer bi se to dijete jednog dana moglo pojaviti. Isto vrijedi za ženu koja je dala dijete na posvojenje.

Što se tiče korištenja pornografije u prošlosti, čini se kao da to ne bi trebalo spominjati, iako bi ovisnost koja još traje trebalo priznati, jer to može utjecati na odnos. Svatko tko je ovisan o pornografiji, trebao bi pohađati tečaj za odvikavanje (op. u SAD-u Sexaholics Anonymous), ili barem pronaći dobrog duhovnika, mentora koji će ga izvoditi izvan takve aktivnosti.

Nedavni grijesi na području spolnosti

Ponekad će ljudi priznati grijehe iz prošlosti, ali oni mogu biti iz doista bliske prošlosti, na primjer, iz vremena od prije samo mjesec dana. Prvo što bi se trebalo zapitati jest: "Je li se ova osoba obratila?" Jedini logičan odgovor je ne, jer za pravo obraćenje obično treba nekoliko godina. Oni su možda na početku obraćenja, ali čak se ni oni sami ne bi smjeli pouzdati u to dok ne potraje duže vremena.

Pošteno je pitati koliko je vremena prošlo od kada je osoba bila pala u grijeh protivan čistoći, ali to bi pitanje trebalo biti postavljeno diplomatski. Bilo bi dosta teško i možda neprilično upitati: "Koliko je vremena prošlo od tvoga posljednjeg grješnog djela?" Možda bi bilo bolje pitati: "Koliko si se davno obratio u tom pitanju?" Ako je to bilo prije kratkog vremena, budite oprezni. Neki ljudi se znaju obratiti kad je to prikladno, a zatim vratiti natrag kada nije. Ljudi, a osobito muškarci, mogu biti čudni kada je u pitanju čistoća. Mogu biti vrlo dobri, povjerljivi po mnogočemu, ali beznadno predani slobodi po pitanju spolnosti. Slobodnjaci na području spolnosti ne postaju dobri supružnici.

Milost Božja

Grijeh je grozna stvar, ali milost ga Božja uvelike nadmašuje. Stari zavjet vrlo često govori o milosti Božjoj. Na primjer Danijel 3:89 kaže: "Slavite Gospoda, jer je dobar, jer je vječna *ljubav* njegova!" Jedna od najranijih enciklika Pape Ivana Pavla II. bila je *Dives in Misericordia*, doslovno "[Bog, koji je] bogat u milosti" (Efežanima 2:4), o Božjoj bezgraničnoj ljubavi. Krunica božanskom milosrđu, koja nam je dana po sv. Mariji Faustini,

namijenjena je da nam pomogne shvatiti beskonačnu milost Božju. Bog je njoj rekao da je milost njegov najveći atribut.

Naravno da u životima svetaca, kao što je bio Augustin i Marija Magdalena, pronalazimo divne primjere bezgranične Božje milosti. Postoji jedan svetac čiji život, ipak na poseban način, govori o ovoj milosti više nego bilo koji drugi: sv. Margareta iz Cortone. Oni koji su ranije činili mnoge grijehe i koji nekada sumnjaju u milost Božju, doživjet će njezinu priču kao inspirativnu.

Margareta je rođena u Lavaniju, u pokrajini Toscani, u Italiji, godine 1247. Njezina je majka umrla kada je njoj bilo samo sedam godina. Otac joj se ponovno oženio dvije godine kasnije, ali ni on niti pomajka nisu Margareti pružili ljubav koja joj je bila potrebna. Zbog toga je ona ljubav tražila izvan svoga doma s mladićima koji su živjeli u njezinu gradu. Njezina iznimna ljepota, uz vatrenu narav, učinili su je neodoljivo privlačnom. Njoj se sviđala pažnja koju je dobivala, pa se tako predala njihovoj požudi. Prije nego što je napunila 17, cijeli je grad znao za njezine seksualne avanture. U osamnaestoj je pobjegla živjeti s jednim plemićem u njegovu dvorcu u brdima Montepulciana. Unatoč činjenici da je obećao oženiti se njome, on to nikada nije učinio, tako da je devet godina javno živjela kao njegova ljubavnica.

Promijenila se jedino zbog nesretnog slučaja koji se dogodio. Kada joj je bilo 27, njezin se ljubavnik jednom nije vratio s poslovnog puta. Nakon nekoliko dana potrage pas ju je odveo u šumu k njegovu mrtvom tijelu koje je ležalo pokriveno lišćem. Bio je ubijen. Vrištala je i onesvijestila se. Kada se vratila k svijesti, morala se suočiti s brutalnim pitanjem svoje vlastite smrti i svrhe svoga života. Gdje je sada duša njezina mrtvog ljubavnika? Kamo će ona dospjeti u vječnosti?

Napustila je dvorac i odlučila promijeniti svoj život. Završila je u Cortoni, gdje je primila milost da nađe dobrotivog svećenika koji je čuo njezinu ispovijed. Započela se bez prestanka moliti i živjeti život velike pokore, nosila je ofucane stare sagove mjesto odjeće, spavala na podu s kamenom ili komadom drveta mjesto jastuka i težila se poniziti na svaki način. Kada je Boga zamolila da s nje odstrani njezinu ljepotu, on je to odbio. Rekao joj je da tu ljepotu želi iskoristiti da bi grješnici došli k njoj i bili obraćeni.

Kako je vrijeme odmicalo, kroz molitvu i pokoru približavala se sve bliže i bliže Gospodinu. Jednom, nakon što je već mnogo godina pokušavala živjeti životom svetosti, naš joj je Gospodin rekao: "Kćeri moja, postavit ću te među serafe, među djevice kojima srce izgara ljubavlju Božjom."

"Kako to može biti", pitala je, "jer sam ja samu sebe već pokvarila tolikim grijesima?"

"Kćeri moja, tvoje su mnoge pokore pročistile dušu tvoju od posljedica grijeha uolikoj mjeri da će te tvoja skrušenost i patnja ponovno obnoviti u čistoću djevice." Zbog njezine ljubavi prema krjeposti čistoće ona je bila "postavljena među djevice".

Nakon nekog vremena pojavio se Gospodin sa svojim anđelima i dao joj bijelu odoru, vjenčani prsten i krunu. Tada je Isus objavio: "Ti si moja supruga." Za ovaj se "misterij braka", govori da predstavlja najviše moguće duhovno stanje, u kojem je duša stalno svjesna Božje prisutnosti i ljubavi.

Nakon dvadeset i tri godine molitve, pokore i pomaganja bolesnima i siromašnima Margareta je u miru umrla 22. veljače 1297., u dobi od 50 godina. Gotovo odmah čuda su se počela događati na njezinu grobu, kao što je vraćanje u život 12 mrtvih osoba. Njezino je tijelo do danas neraspadnuto, vidljivo ispod glavnog oltara bazilike u Cortoni. Proglašena je svetom godine 1728.

Koji je to divan, milosrdan Bog koji nas može vratiti iz takve dubine grijeha u visine svetosti kao što je uzdigao Margaretu. Zaista, jednom kada tražimo i primimo oprostjenje, pred nama je težak put da bismo se iskupili za svoje grijehe, kao što je to otkrila Margareta. Ali grješniku ništa nije slađe nego što je putovanje ovom cestom, natrag k dubokoj i smirenoj bliskosti s Bogom, našim konačnim bračnim drugom koji nas uvijek prima natrag k sebi.

Obraćeni grešnik

Jesu li obraćeni grješnici dobri bračni drugovi? Neki jesu, ako su se zbilja promijenili. Jedna je žena prije nekoliko godina u našoj biskupiji održala predavanje o čistoći. Komentirala je da su obraćeni grješnici kroz cijelu državu (op. SAD) najveći promicatelji čistoće. Napokon, tko je bio veći promicatelj kršćanstva od sv. Pavla, obraćenog progonitelja Crkve?

Ako si ti obraćeni grješnik i ako radiš na tome da ponovno sagradiš svoje prijateljstvo s Gospodinom, kroz molitvu, često pohađanje sv. mise i kroz pokoru, nemoj biti potišten. Kristova krv čisti jako dobro! Ako živiš u Kristu, možeš postati izvrstan bračni drug! Bog sam poziva te da mu budeš bračni drug, a ako ustraješ, upravo to ćeš i biti.

Zaključak

Vjerojatno je dobra ideja dati svojoj dragoj ili dragom općeniti prikaz vlastitih prošlih grijeha, osobito ako bi se oni mogli ponoviti u braku, ali poštedi ih detalja. Odavanje detalja gotovo uvijek uzrokuje probleme. Budi svjestan goleme milosti Božje. Ako si obraćeni grješnik i ako se molitvom i

pokorom pokušavaš iskupiti za svoje grijehe, drži svoju glavu visoko. Krist nije umro uzalud!

Zadovoljstvo u osamljenosti

Jedan fenomen što sam ga zapazio među katolicima koji su samci kroz posljednjih deset ili dvadeset godina, jest da su mnogi opsjednuti traženjem bračnog druga. Može to biti žena koja drhti od pomisli da postaje sve starija i u slučaju da pravi muškarac uskoro ne naiđe ona ne će biti u mogućnosti imati djece. Ili to može biti muškarac koji jadikuje nad činjenicom da još nije uspio pronaći pravu ženu pa se zbog toga osjeća jadno. U oba slučaja, oni su opsjednuti traženjem prave osobe. Neki čak uđu u brak s osobom koja ima prilično poremećaja u ponašanju, misleći kako će takva veza biti ipak bolja od osamljenosti.

Problem je što takvo ponašanje otkriva ozbiljan nedostatak povjerenja u Boga. Bog za nas ima plan i ako Boga volimo, tada je sve uređeno kako je najbolje za nas. Sveti Pavao govori nam u Rimljanima 8:28: "Znamo pak da Bog u svemu na dobro surađuje s onima koji ga ljube..." Vjerujemo li u to? Vjerujemo li u to u dovoljnoj mjeri da bismo mogli izjaviti, u kojoj god dobi bili: "Gospodine, zahvaljujem ti za činjenicu da u ovom trenutku nisam u braku. Slavim te zbog toga, jer znam da je to nešto što je za moje dobro zato što te volim."

Na temelju tog citata Poslanice Rimljanima metodistički pastor Merlin Carothers u knjizi *Prison to Praise* (op. *Primoran na slavljenje*) piše o mnogobrojnim čudima koja su se dogodila njemu i drugima koji su imali dovoljno vjere da slave Boga u svemu. Pa čak i kada se sve činilo nemogućim, ti su ljudi slavili Boga za dobro koje će im on, kako su vjerovali, unatoč svemu pružiti. Zaista, sve zlo Bog je pretvorio u dobro. Bog voli kada se pouzdamo u njega!

Bog nam mnogo puta nanovo u Sv. pismu ponavlja da nam je blizu i da mu trebamo vjerovati. Na primjer, vidi Jeremija 17:7-8 gdje se vjernik koji se pouzdaje u Boga uspoređuje sa stablom zasađenim uz potok. Ne treba se bojati jer ga voda natapa pa rod donosi bez obzira na nepovoljne vremenske prilike. Slično, u Matejevom evanđelju kaže da smo mu mnogo vrjedniji od životinja i bilja, a oni imaju sve što im treba. Zatim nas potiče da se ne brinemo tjeskobno, već da napredujemo na putu u Kraljevstvo.

Možemo zamisliti kako Isus govori osamljenim kršćanima: "Ne brini se za koga i kada ćeš se vjenčati. Tvoj nebeski Otac zna da želiš dobrog i

pobožnog bračnog druga. Najprije traži Kraljevstvo i njegovu pravednost, a sve ostalo biti će ti dano povrh toga."

Zabrinutim osamljenim kršćanima možda će najviše utjehe pružiti Psalam 37:3-7: "... Smiri se pred Jahvom i njemu se nadaaj, ..."

Tražite najprije Božje Kraljevstvo

Kako se sve to, dakle, prevodi u djela? Najprije, moraš tražiti Božje Kraljevstvo. Kako to činiti? Pa, započni s molitvom. Pravom molitvom. Molitva zahtijeva vremena. Ako zbilja namjeravaš tražiti Božje kraljevstvo onda na njega trebaš gledati kako nam Isus govori, kao na vrlo vrijedan biser: "... kraljevstvo je nebesko kao kad trgovac traga za lijepim biserjem: pronađe jedan dragocjeni biser, ode, rasproda sve što ima i kupi ga" (Matej 13:45,46). Ako je to vrijedno rasprodaje svega što posjeduješ, tada bi tvoja molitva trebala odražavati tu prijeku potrebu.

Kao mlada nevjenčana osoba ti si u jedinstvenoj poziciji s obzirom na vrijeme koje imaš na raspolaganju. Sve do odlaska u mirovinu ne ćeš imati više slobodnog vremena nego što ga imaš sada. Nemoj ga potratiti na besciljno lutanje, tako što ćeš biti žalostan jer još nisi pronašao ili pronašla dobrog supružnika. Ovo je vrijeme da razviješ snažan molitveni život.

Jednom kada se već moliš petnaest do trideset minuta dnevno, tada pokušaj svaki dan pronaći vremena da odeš na svetu misu. Ne možeš? Tvoj ti raspored ne dopušta? Nema problema. Zamoli Gospodina da ti pomogne pronaći vremena. Jednom ni ja nisam mislio da imam vremena. Bilo mi je teško probuditi se svako jutro za posao. Mislio sam da nema načina da se ustanem tako da svaki dan stignem na misu u 7 sati ujutro. Jednog me dana Bog potaknuo da pokušam i vidim hoće li mi to dopustiti moje zdravlje, koje nikada nije bilo odlično. Ne samo da se moje zdravlje nije pogoršalo nego je postalo još bolje! Prije 25 godina počeo sam dnevno odlaziti na svetu misu i od tada to bez prestanka činim. To je jedna od najvećih radosti moga života. Mnogi, mnogi naši mladi osamljeni katolici, muškarci i žene, započeli su dnevno polaziti na svetu misu i to je za njih postao velik izvor blagoslova u životu. Dakle, dovoljno je da samo malo otvoriš svoje srce prema mogućnosti dnevnog pohađanja svete mise sada, dok si još sam ili sama. Zamoli Gospodina da ti pokaže način na koji to možeš ostvariti. Možda otkriješ da će te iznenaditi.

Čitaj živote svetaca

Nešto što možeš činiti da bi tvoja motivacija u vjeri bila na visini, jest čitati knjige o životima svetaca i knjige koje su napisali sveti. Ako želiš duhovno rasti, to je iznimno važno. Čini to sada, dok si još sam ili sama, i to

će potaknuti tvoje srce na snažan duhovni život. A tada, umjesto da budete opsjednuti traženjem bračnog druga, bit ćete usmjereni na svoje spasenje i na svoj rast prema tim cilju.

Pronađi potporu u vjeri

Čitanje o svecima pomoći će tvojoj motivaciji da živiš vjeru, a također će to učiniti i dobri prijatelji s kojima dijeliš svoju vjeru. Tako se mnogo mladih osamljenih katolika osjeća samima jer pokušava živjeti svoju vjeru u poganskom svijetu, bez potpore prijatelja. Ako želiš jednom imati pravo kršćansko udvaranje, tada se trebaš svojski truditi da se krećeš u dobrim, kršćanskim krugovima. Trebao bi sebe okružiti ljudima koji vjeruju isto što i ti. Nije dovoljno tragati za pravom osobom samo na određenim kršćanskim događanjima. Moraš se sprijateljiti s katolicima i razviti "obitelj" prijatelja katolika, ljudi s kojima se možeš naći i živjeti stvaran kršćanski društveni život.

U ranim devedesetima osnovali smo dvije grupe u okolici Washingtona, DC, SAD, jednu za muškarce, nazvanu Društvo sv. Lovre, a drugo za žene, po imenu Društvo sv. Katarine. Oba su osnovana kako bi se muškarci i žene uzajamno potpomagali u životu vjere.

Društvo sv. Katarine, koje je ime dobilo po sv. Katarini Aleksandrijskoj, zaštitnici svih neudatih žena, osnovano je 1992. godine. Tu su već od samog početka žene shvatile da mogu na otvoren način izražavati svoje katoličanstvo i da se ne trebaju brinuti što drugi ljudi o tome misle. "Oče, takva je radost dolaziti na susrete ovog društva. Osjećam se tako . . . sigurno ovdje. Nekoliko sati ovdje zbilja je lijepo biti katolik." Bila je pametna, energična i doista je radila na svojoj vjeri. Nakon nekog vremena bila je na kavi s bivšim mladićem i on ju je pitao živi li još uvijek svoju vjeru.

"Naravno", odgovorila je.

"Svake nedjelje ideš na misu?" pitao je.

"Pa, zapravo, na misu idem svaki dan."

"Ne ulaziš u spolne odnose?" nastavio je.

"Ne ulazim."

On nije bio spreman živjeti takvim životom, ali bio je impresioniran. Bila je privlačna i uspješna žena, u potpunosti u skladu sa svijetom, ali i živa u svojoj ljubavi prema Bogu. A ona nije jedina koja živi na ovaj način. Više od 60 posto žena u društvu moli krunicu i odlazi na misu svaki dan, a uz to čita knjige o duhovnosti. A kada prirede zabavu, svatko želi doći, jer boravak s njima jamči dobru zabavu.

Društvo sv. Lovre, koje je ime dobilo prema zaštitniku neoženjenih muškaraca, jednako je živo. Više od polovice članova odlazi na misu i moli se

PRONAĐI POTPORU U VJERI ZADOVOLJSTVO U OSAMLJENOSTI

dnevno i skoro svi žele rasti u svojoj vjeri. Jedan je novi član društva nedavno komentirao ove dvije grupe: "Još nikada nešto takvo nisam vidio u ovome gradu. To je nešto predivno i zbilja jako vrijedno."

Taj oblik koji okuplja za jedno osobe istoga spola djelotvoran je, vjerujem, zato što su žene i muškarci voljni biti dio grupe samaca u kojoj vode društveni život, ali u kojoj imaju i prilike uzdizati se u vjeri s drugima koji su istog spola, bez stalnog pritiska kao kada su na izlasku. Iako je u obje grupe prisutan snažan društveni element, na prvom je mjestu uvijek bila duhovnost. Ovo i to što okupljaju samo osobe istoga spola očuvalo je obje grupe da ne postanu klubovi osoba osamljenih srdaca.

Sastanak uvijek uključuje molitvu — najčešće krunicu — koju slijedi razgovor o vjeri i večera. Popis članova kruži na sastancima tako da bi jedni s drugima mogli kontaktirati između tih mjesečnih sastanaka, kako bi se sastali za ručkom ili u kakvoj drugoj prilici i tako razvili pravo prijateljstvo. Članovi se osjećaju slobodnima govoriti koliko su mnogo dobili od dnevnih odlazaka na sv. misu i svakodnevne molitve krunice. Velik broj bio je jako iznenađen spoznajom da je čedno udvaranje unutar njihova dosega. Oni o tome slobodno govore. Također, neki su govorili o radosti u kojoj provode vrijeme pred Presvetim sakramentom. Sve to potiče i druge da čine slično.

Već nekoliko godina svaka grupa iznajmi kuću na plaži na tjedan dana. Kuće su obično udaljene nekoliko stotina metara. Često sam im se pridružio u tom tjednu, tako što sam im svaki dan držao misu. Nikada ne ću zaboraviti subotu navečer, kada su svi oko 9 sati navečer otišli na plažu, sjeli u krug i zajedno molili krunicu. Jednom na plaži, nakon što sam se vratio s večernje molitve časoslova, jedna me žena pitala me bi li mi se mogla pridružiti. Sjetio sam se pozvati *svih* 15 žena i osam muškaraca da mi se pridruže ako to žele. Sljedećeg jutra na molitvi časoslova u crkvi se pojavilo njih desetak!

Svaka grupa ima svoju godišnju tradiciju: muškarci u svibnju prirede piknik u papinu čast, a žene negdje oko Bogojavljenja prirede svoju Božićnu zabavu. Tijekom godine imaju i druga, manja društvena okupljanja. Cilj je od početka bio uspostaviti novu kršćansku kulturu, neku vrstu obitelji za mlade nevjenčane katolike. Za mnoge je to bio uspjeh. Za mene je jedna od divnih stvari bilo vidjeti doživotna prijateljstva koja su tu nastala. Dugo nakon vjenčanja mnogi se još uvijek nalaze i još uvijek su u dodiru jedni s drugima. Vjera je odlična poveznica.

Nadam se da će mnogi katolici, samci koji čitaju ovu knjigu, razmotriti stvaranje takvih grupa u svojoj okolini. Pomoglo bi vam da na dobro iskoristite svoje godine izvan braka, tako da rastete u vjeri. To će vam te godine učiniti mnogo ugodnijima. Ako u okolici nema dovoljno mladih ljudi da biste to ostvarili, barem se pokušaj upoznati s nekoliko muškaraca i žena s kojima

dijeliš svoju vjeru. Pokušaj se družiti s njima. Tako ćeš u isto vrijeme ugoditi Bogu i unaprijediti svoj društveni život.

Poslovni ciljevi

Vrijeme u kojem živiš sam dobro je iskoristiti da se odlučiš koji su tvoji ciljevi glede zanimanja i posla, a zatim i da uradiš nešto u vezi s tim pitanjem. Ako si nesretan ili nesretna svojim poslom, sada je vrijeme da možda preispitaš svoj nutarnji poziv ili da barem potražiš hoće li ti nešto drugo pružati više zadovoljstva. Ako si zadovoljan ili zadovoljna svojim zanimanjem, vrijeme je da radiš na edukaciji i stekneš vještine koje ti trebaju u tom zvanju. Kako god bilo, sada je vrijeme da utvrdiš svoje zvanje, a ne nakon što započneš s udvaranjem ili još gore, nakon što uđeš u brak.

Nauči živjeti jednostavno

Novac je jedan od najvećih izvora bračnih problema. Sada je vrijeme da postaneš odgovoran ili odgovorna u rukovanju s novcem, a ne kada uđeš u brak. Sada je vrijeme da počneš štedjeti za stan - ili da ga čak kupiš. Mnogi su mladi ljudi jako rastrošni sa svojim novcem dok se ne vjenčaju, a tada žale što nisu bili malo razumniji. Željeli bi da su živjeli na jednostavniji način.

Janet Luhrs u knjizi *The Simple Living Guide* (op. Vodič u jednostavniji život) izvršno primjećuje:

Jednostavno življenje odnosi se na život prema vlastitim odlukama. Umjesto da putuješ kroz život kao da ti smjer određuje automatski pilot, ti *biraš* kako ćeš živjeti. . . . Koliki god prihod imao, velik ili malen, ti ćeš se odlučno brinuti da veliku većinu zadržiš pod kontrolom. Jednostavan život uključuje novac na računu u banci, a bez minusa na kreditnoj kartici.

Živjeti u punini znači živjeti u bliskosti . . . snažno povezan s ljudima, mjestima i stvarima u svom životu. Kada to pojednostaviš, imat ćeš mjesta i vremena da upoznaš i zavoliš osobe na dublji način. . . . Okružiti ćeš samoga sebe ljudima koji te vole zbog onoga što jesi u svojoj nutrini, a ne zbog profesionalnog ili kakvoga drugog izgleda koji projiciraš na svijet.

Trošiti umjereno, ulagati mudro, biti darežljiv siromašnima i Crkvi, sve je to dio kršćanskog življenja. Nama kršćanima ništa od toga nije prepušteno izboru. Vrijeme je da započneš primjenjivati svoju vjeru na svoj novčanik. To ti ne će biti samo dobra priprema za brak već i za Kraljevstvo.

Jednostavan život ne tiče se samo novca. Tiče se ujedno i vremena. Janet Luhrs opisuje sveprisutnu "glad za vremenom":

Naša glad za vremenom zapravo je glad za prisnošću. Mnogo je lakše biti zaposlen i užurban nego voljeti i iskreno poznavati samoga sebe i druge.

Kada smo u stalnoj žurbi nemamo vremena da bismo bili osjećajni prema drugima i da bismo se zaista brinuli za njih. Međuljudski odnosi zahtijevaju vremena da bi se njegovali.

Bliskost i veze s ljudima su ono što će nas ispuniti kao osobe. To su stvarnosti koje nose pravu sreću. Ponekada su osobe koje nisu u braku toliko hiperaktivne da ne mogu sjediti na miru dovoljno dugo da bi dale dovoljno značenja odnosu koji stvaraju s drugom osobom. Jedan je muškarac s nama došao na plažu, ali jedva da smo ga vidjeli. Bio je i ovdje i ondje, vani je otišao trčati, kupiti nešto, vozio je 100 kilometara samo da bi otišao na spoj. On nije mogao mirno sjediti! Mnogi, mnogi ljudi — u braku ili ne — trebaju usporiti i uzeti sebi vremena da "pomirišu ruže" dobroga, tihog prijateljstva. To je zbilja jako važno za psihološko i duhovno zdravlje!

U svoj raspored uvrsti samo nekoliko obveza svaki dan. Radije odaberi da u rasporedu imaš manje obveza nego što možeš podnijeti nego da ih imaš više. Odmori se. Uživaj u tihim večerima provedenima u dugom razgovoru. Život će ti tako biti mnogo ljepši, a isto tako jednog dana i udvaranje.

Izbaci većinu vremena na televizoru

Kada sam bio mladi inženjer, dolazio bih kući s posla ili iz teretane i upalio televiziju dok bih kuhao i jeo večeru. Tada, kada bih završio s večerom, nastavio bih s gledanjem u televizor. Potratio bih cijelu večer. Kasnije sam shvatio kakva je to ludorija. Započeo sam jesti u dnevnoj sobi čitajući kakvu knjigu ili časopis. Bio je to velik korak naprijed za mene. Iznenada, imao sam mnogo više vremena živjeti svoj život i biti s prijateljima. Uz to, naravno, nije me više zavlacio moralno diskutabilan mentalitet televizije. Dakle, ako želiš imati pobožan i produktivan život, isključi televizor, osim kada je na programu nešto zbilja dobro. Pomno biraj ono što gledaš. Iskoristi vrijeme za čitanje ili ga provedi u društvu prijatelja.

Zaključak

Vrijeme dok si sam nemoj provesti u čeznutljivom i nervoznom pogledavanju prema braku, već ga iskoristi da se razviješ u bolju osobu. Molitvom, ako si u mogućnosti svakodnevnom misom i primanjem sakramenata predano radi na svom odnosu s Bogom. Pronađi potporu u svojoj vjeri kroz čitanja

o svecima, okupljanje u grupu ili barem razvijanje prijateljstva s drugim predanim kršćanima da bi vam bilo lakše živjeti vjeru. Razmotri koji su tvoji profesionalni ciljevi i poduzmi potrebne korake da ih ostvariš. Trsi se da živiš jednostavno, s obzirom na vrijeme i novac, tako da možeš razvijati dobra prijateljstva koja će te obogatiti. Odreci se velike većine vremena provedenog pred televizorom. Ako budete sve to činili još dok ste sami, biti ćete spremni kada se pojavi prava osoba i, još važnije ugodit ćete Bogu.

Kršćanski brak - prvi dio

Ljubav: forma braka

Neke od tema koje ćemo razmatrati u sljedeća dva poglavlja o braku, mogu vam se činiti malo preuranjenima. Unatoč tome što je ovo knjiga o udvaranju, a ne braku, važno je o nekim stvarima razmišljati sada, prije vjenčanja. Tako ćete, kada uđete u brak, znati s čime ćete se po prilici trebati nositi i na što biti spremni. Do mnogih loših odluka dolazi jer parovi nemaju pojma što stoji pred njima, a kada dođe vrijeme odluke jednostavno učine ono što čini "svijet". Što se više svijet udaljava od Boga, to više pogrešaka čini, osobito kada je riječ o braku. Zaista, smisao je udvaranja u tome da se otkrije i izgradi međuljudski odnos za brak. Ako želite imati kršćansko udvaranje, dobra je ideja da se za trenutak zapitate kako bi trebao izgledati kršćanski brak.

Prvo, *čemu* služi brak? Kada razmisliš o njemu, to je vrlo dubokoumno pitanje, o kome su oci Drugoga vatikanskog koncila dugo razmišljali. Koncil naučava: "U svojoj osnovi, institucija braka i bračna ljubav, posvećeni su stvaranju i odgoju djece i u tome je njihova kruna i vrhunac."¹ Dalje dodaje: "... Muškarac i žena, koji su po zavjetu bračne ljubavi 'ne više dva, već jedno tijelo' (Matej 19:6), služe i pomažu jedno drugome kroz blisko zajedništvo svojih osobnosti i svojih radnji. ... " Također naučava da supružnici u braku, ispunjavajući svoje bračno i roditeljsko poslanje, "sve se više i više pojedinačno usavršavaju i uzajamno posvećuju, te tako zajedno slave Boga."

Izrecimo to jednostavnije. *Brak je institucija u kojoj se par obvezuje da cijeli život jedno drugom služi u ljubavi, da bi rasli u svetosti i da bi odgajali sveće za Boga.*

Sakrament — obveza

Zašto je stopa rastave braka u Sjedinjenim Američkim Državama oko 50 posto, a za one koji su živjeli zajedno prije braka, blizu 75 posto?² Možda je jedan od razloga taj što mnogi nisu svjesni koliko velik pothvat brak zapravo jest. Bračni zavjeti jesu velika odgovornost.

Jednom mi je došla žena koju je godinu dana ranije napustio muž. Sada joj se želio vratiti, ali ona je bila strašno povrijeđena time što ju je on bio

napustio. Bio joj je rekao neke grozne riječi, a njezinim roditeljima još i gore. Željela je znati što bi se dalo napraviti oko poništenja braka. "Kako bih ga ikada mogla primiti natrag?" pitala je.

Izvadio sam Bibliju i započeo čitati iz Knjige postanka ". . . čovjek će ostaviti svoga oca i majku da prione uz svoju ženu, i njih dvoje bit će jedno tijelo" (Postanak 2:24).

"Učinila si zavjet, zar ne?" pitao sam je.

"Da."

"Pred Bogom?"

"Da," odgovorila je.

"Zar ne misliš da bi tada trebala učiniti sve što je u tvojoj moći da održiš taj zavjet?"

"Pa, valjda da. Ali, što je s mojim roditeljima? Kako mogu prihvatiti ono što je njima učinio?" pitala je.

"Čovjek će ostaviti oca i majku da prione uz svoga supružnika." odgovorio sam.

"Želite reći da moram biti odanija svom mužu nego svojim roditeljima?"

"U pravu si", rekao sam. "Udana osoba nikada ne bi smjela dopustiti da osoba iz njene obitelji, pa čak niti majka ili otac, budu između nje i njezina muža, osim možda ako je to da bi se spasilo nečiji život. Nitko nikada ne bi smio misliti da mora biti više vjeran roditeljima nego svom vlastitom bračnom drugu. Brak stvara posvećenu vezu koja daleko nadilazi sve rodbinske veze." Primila ga je natrag. Prolazili su kroz teška razdoblja, ali još su uvijek zajedno.

Čudi me kako često ljudi zaborave ono što su obećali na dan svog vjenčanja. Toj bi ženi bilo jako drago da sam joj rekao da može dobiti poništenje. Možda bi ga i zatražila.

Ali, Bog to nije namjeravao. Isus nam je o braku govorio da se to što je Bog učinio jednim više ne rastavlja (Matej 19:6). Opet je u Luki 16:18 vrlo strogo optužio za preljub one koji se rastaju pa opet žene i udaju.

Kako brzo zaboravljamo što bračni zavjet uistinu jest. To je obveza pred Bogom da ćemo do kraja života služiti jedno drugom u ljubavi, da bismo bili znak i sakrament prema svijetu, one zavjetne ljubavi koja je između Krista i njegove Crkve, između Boga i njegova naroda. Ali kada stvari postanu teške, kako brzo kršćani počnu zvučati poput ostatka svijeta.

Ima nešto što bismo trebali shvatiti o svakoj obvezi: to nije samo odricanje slobode već je također i izražavanje slobode. Ako se nikada ni na što ne obvežeš, tada će tvoja sloboda biti bezvrijedna. Francuzi će reći *Tout choix est un sacrifice* (Svaki je izbor žrtva). Ali ako nikada ne učinimo izbor, čemu

nam sloboda? Izabrati, vezati se i ostati vezan najplemenitije je vježbanje slobode.

Svaka obveza prema osobi, svako prijateljstvo i ljubav na neki nas način sputava. Ljubiti Boga znači činiti neke stvari koje radije ne bismo činili i izbjegavati neke stvari koje bismo željeli učiniti. Ne možeš biti u odnosu s nekim a da to ne stvori neke ograde na tvoje postupke. Ali, biti u odnosu, s Bogom, sa supružnikom, s drugim ljudima, to je ono što nas ispunja kao osobe. Ne uspjeh, niti bogatstvo, niti slava, niti ugoda. Samo nas kvalitetni odnosi mogu učiniti sretnima.

Razmišljaj o ovim zavjetima koje ćete ti i tvoj supružnik učiniti kada se vjenčate. "Ja. Ivan, uzimam tebe, Mariju, da budeš moja žena. Obećajem ti da ću biti s tobom u dobru i u zlu, u bolesti i zdravlju. Voljet ću te i poštivati sve dane života moga."

Koje divno obećanje! Aktivno i dugo o njemu razmišljaj ako se namjeravaš vjenčati.

Biti ću ti odan u dobru i u zlu. To znači da ću biti tebi vjeran ili vjerna kada odnos među nama nije u najboljem redu. Bit ću ti vjerna kada ne bude novca, kada se kasno vratiš kući, kada smo oboje tako jadni i nesretni. Bit ću ti vjeran kada dobiješ na težini, kada posijediš, kada oćelaviš i kada tvoja ljepota izbledi. U braku nije riječ o maksimiziranju uživanja, već o tome da se slijedi Božji poziv da tu osobu nesebično volim i da zajedno odgajamo ljude koji će biti sveti. Nije riječ o tome da iz osjećaja ljubavi jedno za drugog dobijemo svu moguću radost i zadovoljstvo, već o tome da kroz dobrotu, ljubaznost i velikodušno sebedarje, pa čak i onda kada nas to ranjava, izgradimo ozbiljno, mirno i dugovječno prijateljstvo. Također, da sebe zajedno ulažemo u podizanje božanskog potomstva te time pomažemo jedno drugom rasti u svetosti.

Biti ću ti odan u bolesti i zdravlju. To znači da ću ti biti vjeran čak i ako oboliš od multiple skleroze ili od neke druge ozbiljne bolesti koja će te prikovati za krevet. Bit ću s tobom kada ostariš, kada budeš morao koristiti pomoć u hodanju, kada budeš u invalidskim kolicima. Bit ću tu, kraj tebe.

Voljet ću te i poštivati sve dane života moga. Drugim riječima, činit ću što je za tvoje dobro, za tvoju sreću, svaki dan, bez obzira na to što se može dogoditi, bez obzira na to koliko si sinoć prema meni bio neljubazan, bez obzira na to koliko se osjećam povrijeđenom. Uvijek ću raditi na tvoje dobro. Ali, ne samo da ću te voljeti, ja ću te također *poštivati*. To znači da ću ti odavati priznanje i da ću priznavati tvoje dostojanstvo. Ne ću s tobom postupati olako ili kao s nekim tko mi je podložan. Uzdizat ću te kao onoga ili onu koja je posebna, koja je meni vrijedna. To ću činiti svakog dana svog života.

To je zavjet što ga daješ pred Bogom, pred njegovim oltarom. Drugim riječima, jedno je to obećati svome suprugu ili supruzi, ali zavjet za svjedoka poziva Boga. Tako ako ne održiš ovaj zavjet, to je mnogo teže nego kada samo ne bi poštivao obećanje ili ugovor. Svoje riječi mladenci daju pred Bogom.

Prije nego što se s time pomirite, dugo i naporno o tome razmišljajte. Jesi li zbilja spreman ili spremna na ovu vrstu predanja? Jesi li primio ili primila dovoljno milosti da bi održala ovu vrstu zavjeta? Imaš li dovoljno jak karakter? Razmišljaj o tome danima i mjesecima prije vjenčanja. Ako nisi spreman, odnosno spremna, iskoristiti svaki gram svoje moralne, psihološke i fizičke snage na ispunjavanje ovog zavjeta, tada ga nemoj učiniti. Možda nisi siguran ili sigurna da je to prava osoba za tebe, ali mora postojati apsolutna sigurnost da si voljan, odnosno voljna raditi na svom braku. To je doista velik korak s gledišta tvoje vjere. Nemoj ga uzeti olako.

Tvoj bračni zavjet ne tiče se samo tebe i tvog bračnog druga. To bi trebao biti znak svijetu, znak ljubavi između Krista i njegove Crkve (Efežanima 5:32). Bi li Krist ikada napustio svoju Crkvu? Nikada! Rekao je da će s nama biti zauvijek, sve do kraja svijeta (Matej 28:20), pa će tako i biti. Ti i tvoj supružnik svijetu ste simbol te zavjetne ljubavi. Jesi li spreman na to? Jesi li spremna na ovom odnosu raditi napornije nego što si radila na bilo čemu drugom ikada u svom životu? Jesi li spreman progutati svoj ponos tisuću puta godišnje da bi u domu izgradio mir? Jesi li spremna reći "volim te" nekome tko ti je izrekao grube i prijeteće riječi, pa čak i nekome tko se u posljednje vrijeme ponašao kao tvoj najgori neprijatelj? Jesi li na to spreman, jer si obećao, zavjetovao se, da ćeš je voljeti?

Razmisli o neizmjernej veličini ovoga zavjeta kada se odlučiš na vjenčanje nakon samo devet mjeseci udvaranja. Razmisli o nesagledivoj veličini ovoga zavjeta kada se odlučiš na brak u svojim ranim dvadesetima. Razmisli o ovom golemom zavjetu kada ti mnogi među tvojim prijateljima i u obitelji govore da je ta osoba problematična. Razmisli o veličini tog zavjeta kada želiš ući u brak s nekim tko nije vjernik, tko nema mjesta za Boga. Moli se za svoj brak. Moli se za milost da taj zavjet učiniš s dubokom svijesti što činiš i za milost da do smrti održiš taj zavjet. Moli također da onaj ili ona s kime ulaziš u brak učini isto, jer to je ono što znači ući u *sakrament* svete ženidbe.

Poštuj svog supružnika

Kada uđeš u brak, također obećaješ da ćeš *poštivati* svoga bračnog druga. To znači da ćeš ga uvijek častiti. Da ćeš održavati njegovo ili njezino

dostojanstvo ljudske osobe. Ne ćeš to činiti zato što ona ili on to zaslužuje, nego zbog zavjeta koji si dao ili dala pred oltarom Božjim.

Kako ćeš to ostvariti? Oluči sada, mnogo prije vjenčanja, da ćeš uvijek biti ljubazan prema svojoj supruzi, da ćeš dosljedno pokušavati reći "molim te", "hvala" i "... ako bi bila tako ljubazna."

Neki ljudi misle kako sve to zvuči odviše formalno ili preteško da bi se zapamtilo. Formalno ili ne, parovi koji to čine, iznimno su uspješni u svojim brakovima. A, kada je riječ o tome da je to teško zapamtiti, jednom kada ti uđe u naviku, ne ćeš više o tome trebati razmišljati. Potrebno je nekoliko tjedana, možda čak mjeseci, da to učiniš navikom, ali tada ćeš steći blago za svoj brak. Nemoj ga se ni za što odreći. U tvom braku ono će činiti čuda.

Također, otkrijte lijepa imena jedno za drugoga. Jedan moj prijatelj svoju ženu zove "zaručnicom" iako su u braku četrdeset godina. Evo nekoliko imena koja mogu ugrijati srce tvog supružnika čak nakon trideset ili četrdeset godina: srce, ljubav mog života, draga, pa čak i žučko (ne bez barem zrnca zaigranosti).

Sve je to dio čašćenja svoga bračnog druga. Kada uđeš u brak, čini to svaki dan. Nemoj zaboraviti, obećao si.

Diplomatsko izražavanje nezadovoljstva

Još jedan neizbježan dio poštovanja svoga bračnog druga jest izražavanje da si nesretan ili nesretna određenim ponašanjem na način da njega ili nju time ne uništiš. To je od životne važnosti. Postoje tri važna pravila koja umnogome pomažu da održite sklad u odnosu:

- (1) Pokušaj biti humorističan. Možda si jako gnjevna zbog načina na koji te tvoj suprug upitao da nešto učiniš. Umjesto da mu uzvратиš: "Kako se usuđuješ sa mnom govoriti na taj način!" što bi bio dobar način da započneš novi rat svjetskih razmjera, pokušaj s nečim kao: "Gospodine Horvat, kaj ne biste znali to reč na ljubazniji način?"
- (2) Promisli prije nego što progovoriš. Ono što bi trebalo prostrujati tvojom glavom, trebalo bi biti nešto na liniji: "Kako bi Isus i Marija reagirali u ovoj prilici?"
- (3) Izaberi pravo vrijeme. Pretpostavimo da je tvoj bračni drug djetetu rekao nešto neprikladno. Najbolje je da na njega ili nju ne udariš odmah u tom trenutku. Kasnije, kada ste sami, kaži nešto kao: "Srce, možemo li se dotaknuti onoga malog incidenta koji se dogodio jutros?" Ili, što ako tvoj suprug predloži kakvo suludo ulaganje? Umjesto da mu kažeš ono što misliš — da zvuči kao idiot — budi mudra. Kaži: "Zašto ne bi o tome prvo neko vrijeme razmišljao, dragi?" Nadaймо se da će, kada o tome još malo *razmisli*, uvidjeti

svu ludost. Čak i ako se to ne dogodi, imat ćeš neko vrijeme da smisliš kako mu na blagi način reći što misliš o toj ludoj ideji. Zapamti, jedan od elemenata poštovanja prema nekome jest da nastojiš da osobu izgradiš, a ne da je uništiš.

Vjernost

Već bi sada trebalo razmišljati kako ćeš uspjeti obdržavati svoju vjernost u braku. Neki možda misle: "To ne će biti nikakav problem. Bit ću vjeran i točka." No to nije tako jednostavno kao što mnogi očekuju. Brak je pothvat na dugi rok i parovi mogu prolaziti kroz duga, iscrpljujuća razdoblja ispunjena problemima u komunikaciji, svađama i razdorom. To su trenutci u kojima nevjera može postati stvarna napast.

Postoje dvije vrste nevjere: tjelesna i duhovna. Tjelesnu nevjeru nazivamo preljub. Duhovnu nevjeru, koja može biti jednako štetna, nazivamo "duhovni preljub". Ona ne uključuje spolni odnos, ali ona za sobom povlači činjenicu da većinu tvojih osjećajnih potreba zadovoljava osoba koja nije dio tvog braka.

Tako se često čini da supružnici nesvjesno otkližu u nevjeru, bez obzira na tip, nemajući pojma kako se to dogodilo. Obično se to dogodi kada kod kuće stvari ne stoje baš najbolje, iako ne uvijek. Voziš se na sastanak s nekim ili odeš na ručak s osobom s posla i tvoje se srce uzbuđi. Iznemada ti se čini kao da ta druga osoba mnogo više razumije tvoje potrebe nego što je to slučaj s onom koju imaš kod kuće. (Naravno kada bi napustio ili napustila svoga bračnog druga i ušla u brak s ovom osobom, nakon desetak godina netko bi ti se drugi činio "tako mnogo zanimljivijim, osjećajnijim, itd.")

Kako dakle izbjeći taj nered? Prvo, jako se trudi da budeš siguran da su stvari kod kuće u redu. Čitaj knjige o komunikaciji. Ako postoje problemi, posjeti svog svećenika da bi ti on pomogao uvidjeti kako zaliječiti odnos s bračnim drugom, a ako je potrebno, potraži profesionalno savjetovanje.

Ali, čak i ako su stvari kod kuće u redu, još uvijek mogu nastati problemi. Treba zapamtiti važno pravilo da uvijek nastojiš izbjegavati nepotrebno biti sam ili sama s osobom suprotnog spola u duljim vremenskim intervalima ili u intervalima koji se često ponavljaju. Jedna mi je žena jednom rekla da voli svoga muža, ali da se zaljubila u svog šefa. Bila je ovime vrlo zbunjena. Pitao sam je da li je s vremena na vrijeme odlazila s njim na ručak. Rekla je da jest. Rekao sam joj: "Pokušaj da nikada ne budeš sama s njim i pokušaj ne misliti o njemu. Osjećaji će te proći za samo nekoliko mjeseci." Svaka osoba koja je u braku trebala bi izbjegavati da dulje vremena nepotrebno bude sama u društvu osobe suprotnog spola.

Neki su vrlo naivni kada je o tome riječ. Misle da je takva opreznost potpuno nepotrebna. Ili su previše sigurni u sebe. Misle: "Ja sam siguran u braku. Ne trebaju mi takve mjere opreza." Svatko tko misli da njemu ili njoj nije potrebno poduzimati takve mjere opreza upravo je pod najvećim rizikom. Začuđujuće je u što se sve uvalimo kada mislimo da smo imuni od čega.

Što muž može učiniti za svoju ženu

Postoje određene stvari koje je muž jedini u položaju učiniti za svoju ženu. Prvo je da joj daje do znanja da je voli. Koji je najbolji način da to učini? U prvom redu tako da joj često kaže "volim te", bez obzira na to osjeća li on to ili ne. Zatim, tako da uvijek s krajnjim poštovanjem i nježnošću prihvaća njezine osjećaje. To ima prednost pred slanjem ruža, kupovanjem nakita, novog automobila ili ljetnikovca, iako je sve nabrojeno lijepo. Ali većina mi žena kaže da sve ovo drugo nije prijeko potrebno. Ono što one žele, jest briga i sućut kada se osjećaju potišteno, iz kojeg god razloga. Samo je drži uza se kada stvari nisu u redu i jednostavno joj kaži koliko ti je važna njezina sreća.

Ako je uzrujana zbog tebe, *nemoj se pokušati braniti!* Prijeđi na njezinu stranu i kaži joj da ti je žao što si je povrijedio, bilo da si time što si učinio bio u pravu ili ne. Kasnije ćeš moći razmisliti kako ćeš se ubuduće nositi u sličnoj situaciji. Kada se stvari smire (najmanje jedan ili dva dana kasnije) možeš je uvijek pitati: "Dušo, treba mi tvoj savjet kako da ubuduće postupim u takvoj situaciji, a da time tebe ne uzrujam?"

Kršćanski spolni odnosi

Još jedna iznimno vrijedna stvar koju muž može učiniti, jest da se prilagodi tjelesnim potrebama svoje žene, osobito u spolnom odnosu. Drugi vatikanski koncil naučava o bračnoj ljubavi kako slijedi:

Ova je ljubav na jedinstven način izražena i usavršena kroz braku pridržan čin. Tako, radnje unutar braka kojima se par prisno i čisto sjedinjuje, plemenite su i vrijedne. Izražene na način koji je posvema ljudski, ove radnje označavaju i hrane obostrano sebedarje kojim radosno i spremno supružnici jedan drugog obogaćuju.

Riječima da bračni čin "izražava" i "usavršava" bračnu ljubav, Koncil govori da taj čin slavi postojanje ove ljubavi, objavljuje ju i zbog toga što ju usavršava, oblikuje budućnost ove ljubavi. Kao takav, on se treba izvoditi tako da uistinu iskazuje tu ljubav. Na način koji je u prvom redu usmjeren na zadovoljavanje *drugoga*, a ne sebe. Na taj će način pomoći da ljubav među

supružnicima raste. Ne će biti samo *plod* te doživotne privrženosti nego će biti nešto što će hraniti i njegovati tu ljubav.

Bračni čin trebao bi se u prvom redu shvatiti kao davanje, a ne kao primanje. Radi se o prilagođavanju sebe potrebama drugoga. Kada je riječ o tome kako se prilagoditi, treba se zapitati tko je onaj koji će vjerojatnije iskusiti zadovoljstvo u bračnom općenju, muškarac ili žena? Jasno da je to muškarac. Često će muškarac dosegnuti vrhunac prije svoje žene. Zapravo, ona čak možda uopće i ne dosegne vrhunac, osobito ako muž nije svjestan što se događa u njegovoj ženi.

Zbog toga je na muškarcu veći dio posla prilagođavanja. Doista, ovo bi trebalo biti jasno kada sv. Pavao govori o muškarcu kao glavi žene: biti na čeonj poziciji u svjetlu kršćanstva najprije označava služenje. Muškarac mora biti onaj koji će započeti ljubav i koji će služiti svojoj ženi.

Kako joj on služi u bračnom odnosu? Tako da sebe prilagodi njezinom tempu. Žena se uzbudi sporije, zbog toga se od supruga zahtijeva strpljivo podraživanje. On bi trebao iskoristiti mnogo samokontrole da bi odgodio svršavanje sve dok nije siguran da je ona dostatno spremna. Tek tada trebao bi svršiti. Nakon ovoga, ona dulje ostaje uzbuđena, tako da je on mora posluživati nježnošću dok ona polagano silazi s vrhunca spolnog užitka. Nipošto se on ne bi smio samo okrenuti na stranu i zaspati. Muževi koji su na ovaj način ugađali svojim ženama, sebi su donijeli neizrecive blagoslove.

Za muškarca je cilj da se nauči s ljubavlju prilagoditi, on bi to trebao prakticirati kako bi izvršio ženidbeni zavjet: da će voljeti i poštovati svoju ženu. On bi se trebao radovati što će tim činom prisnosti nju učiniti sretnom. Muškarci bi od početka trebali znati da to nije lagano. Od njih se zahtijeva prava samokontrola.

Čak i katolička teologija priznaje tu razliku u tempiranju, utoliko što muškarcu dopušta da svoju ženu podražuje odmah nakon što je on dosegnuo vrhunac, kako bi se osiguralo da ga dosegne i ona.³ Naravno, to ne bi trebalo biti prijeko potrebno ako se muž na pravi način prilagodi ženi. Sve to dio je poštovanja koje bi muškarac trebao imati prema svojoj ženi.

Pio XII. u govoru primaljama u listopadu 1951. pružio je današnjim bračnim parovima dubok uvid na poštovanje:

Postoje neki koji tvrde da je sreća u braku proporcionalna uzajamnom uživanju u bračnom odnosu. Nije tako. Zaista, sreća u braku u direktnoj je vezi s uzajamnim poštivanjem među partnerima, pa čak i u intimnim odnosima...

Još nešto. Kao što je to rekla jedna buduća nevjesta: "Želim s tobom voditi ljubav riječima prije nego što je vodim svojim tijelom." Drugim riječima,

za muškarca je pametno, zaista to je i vrlo pažljivo od njega, da neko vrijeme provede govoreći o intimnom stvarima sa svojom ženom, prije negoli će stupiti u tjelesni odnos. Najbolji spolni odnos nije onaj najstrastveniji nego onaj najosobniji.

Pa čak i u spavaćoj sobi, ljubav zahtijeva vlastito umiranje, osobito za muškarca, koji je po svojoj ulozi vođa, onaj koji započinje ljubav. Ako on umre na ovaj način, tada će živjeti u novosti života sa svojom zahvalnom ženom.

Ograničenja u spavaćoj sobi?

Postoje li moralna ograničenja na muža i ženu u pogledu onoga što čine u bračnoj bliskosti? Da, doista postoje. Svi dostojanstveni načini predigre dopušteni su, ali susret mora uvijek završiti prirodnom izmjenom sa spolovilom u rodnici. Iako uzbuđivanje kontaktom usta s genitalijama nije zabranjeno kao predigra ako su oboje suglasni,⁴ moje je osobno mišljenje da bi to trebalo izbjegavati, osim da bi se otklonile teškoće koje muškarac ima s erekcijom.⁵ Zapravo, iz onoga što sam ja imao prilike vidjeti u brakovima, bilo bi najbolje da se to u potpunosti izbjegava. Zašto? Zato što ta vrsta aktivnosti nije osobna, a spolni susret trebao bi biti osoban susret da bi se održalo ljudsko dostojanstvo. U svakom slučaju, parovi nikada ne bi smjeli dopustiti da užitak postane glavni cilj spolnog čina, kao što je to često slučaj kada jedno ili oboje traže razne načine "kreativne" predigre.

U istom spomenutom govoru primaljama papa Pio XII. upozorio je da se u braku ne smije postati rob pohote kada je rekao: "Ozbiljnost i svetost kršćanskoga moralnog zakona ne dopuštaju nekontrolirano zadovoljavanje spolnog nagona koje bi vodilo samo k zadovoljstvu i uživanju."

Ipak, nema štete u tome da se zadovoljstvo traži u bračnom odnosu ako to nije prvotni cilj:

Muž i žena, dakle, tako u traženju i uživanju u ovom zadovoljstvu ne čine ništa loše. Prihvataju ono što im je namijenio Stvoritelj. Unatoč tome, i ovdje, muž i žena moraju znati kako sebe čuvati unutar granica razborite umjerenosti. Kao što je s uživanjem u hrani i piću, tako i pri uživanju u spolnosti oni se ne smiju bez ograde predati osjetilima i nagonima.

Još nešto u vezi s ograničenjima. Kada par čini bilo što što neizbježno uzbuđuje bilo koga od njih (obično se muškarac uzbuđi prvi), trebali bi planirati spolni odnos. Jedan me par posjetio jer je muž bio vrlo uzrujan. Jedno jutro ona je njega pozvala da joj se pridruži pod tušem, a zatim, kada je on želio spolni odnos, nju to nije zanimalo. S pravom je bio ljut. Ako žena

muža pozove k sebi pod tuš, tada treba znati da u svjetlu morala to dolazi u paketu. Nije u redu da se njega pod tušem uzbudi, a zatim da ga se "nogira". Ako ga ona uzbudi, tada ne smije stati i treba nastaviti s odnosom. Recimo to i ovako: ako žena ne želi voditi spolni odnos s mužem, onda ima moralnu obavezu da ga ne uzbuđuje hotimice (vrijedi i obrnuto).

Pokaži entuzijizam

Još jedan način na koji se muškarac može prilagoditi ženi jest da stalno bude svjestan potreba koje ona ima kao žena. Mnogi su muškarci zadovoljni radnim danom od 8 do 16 sati, s tri obroka na dan i nogometnom utakmicom na televiziji jednom na tjedan. Sa ženama nije tako. Njima je draga raznolikost u životu. Muškarcu bi to trebalo biti poznato i oko toga bi se trebao pokušati pobrinuti.

Potičem žene da se same pobrinu za dio svoje zabave kroz tjedan, bilo da je to tenis ili izlazak s prijateljicama. Žena ne bi trebala ovisiti o svom mužu toliko da se on mora brinuti za *svu* njezinu zabavu. Inače će postati previše ovisna o njemu i mogla bi postati stalan teret na njegovim leđima.

Dakako, muž bi trebao igrati važnu ulogu u životu svoje žene utoliko što će pomoći da u njezin život uđe određena raznolikost. On bi svoju ženu svaki tjedan ili dva trebao izvesti van. (Baš kao i u udvaranju trebao bi joj plan za vikend priopćiti već u utorak i zbilja bi se trebao potruditi da isplanira izlazak. Ako joj doista želi ugrijati srce, trebao bi se sam pobrinuti da organizira čuvanje djece.) Također, ponekad bi cijeli vikend trebao otići nekamo s njom.

Što može učiniti svaka žena

Što može učiniti žena da bi muža učinila sretnim? Prvo je, tako se čini, da mu pruži topao, sretan i privlačan dom. Kada god on dolazi kući, žena bi ga trebala pozdraviti osmijehom i zagrljajem, dati sve od sebe da se on osjeća ugodno, pa čak i ako je bijesna na njega. To je njegova špilja i važno je da njegov ulazak unutra bude ugodan. Neugodne stvari ona može iznijeti kasnije, ali ne odmah kad on uđe.

Neke od žena u grupi koju sam vodio, brižno pozdrave svoga supruga kad on dođe, a nakon što ga pozdrave djeca, njih pošalje na pola sata van da se igraju tek toliko da bi tata mogao malo predahnuti od posla i priviknuti se na kućno okruženje. Nakon toga njemu je lakše nositi se sa svim onim što slijedi navečer. Još je nešto blisko ovoj temi: ponekad muškarac jednostavno ne želi govoriti, osobito kada je umoran. Dobra će supruga imati obzira prema tome, pa će pričekati pogodno vrijeme kada će pred njega iznijeti probleme.

Mnoge muževe oduševljava da im žena skuha nešto posebno. Ona bi uvijek trebala pokušavati da njegovo iskustvo ručanja učini što je moguće ugodnijim, upotrebljavajući začine koje on voli i uvijek koristeći se onim svojim posebnim dodirima koji će mu pokazati da joj je stalo do njega.

Da ne bismo zaboravili, vrlo je važno da žena prihvata bračne odnose kada bi on to želio i da ne odbije muža bez ozbiljnog razloga. Ipak, to ne znači da ga ona ne može poučavati kako bi on shvatio važnost razgovora i blage izmjene nježnosti tijekom dana i kako bi se nju dovelo u stanje u kojem je raspoložena za vođenje ljubavi. Ona bi mu diplomatski trebala dati jasno do znanja kako, unatoč tome što voli dijeliti bračnu bliskost s njim, ako bi on bio osjetljiv prema njezinim osjećajima i tjelesnim potrebama, tada bi i ona mnogo lakše prihvatila njegove želje. Odnosi koji se vode iz ljubavi, uvijek će pružiti mnogo više zadovoljstva nego oni koji se vode iz dužnosti.

Još nešto što žena može učiniti za svoga muža jest da se brine o sebi. Pod time podrazumijevam da je za nju važno dovoljno se odmarati, njegovati se i vježbati. Također, ona bi trebala jednom na tjedan izaći i zabaviti se na neki dobar i jednostavan način. To može biti šport poput tenisa ili golfa, učenje šivanja, grupa ljubitelja knjige. Što god to bilo, žena bi trebala imati određenu zabavnu aktivnost koja će biti ugrađena u njezin raspored.

Što oboje možete činiti

Evo nečega što biste oboje trebali činiti. Objesite križ na mjesto koje vam je često u vidokrugu i svaki se dan podsjećajte: "Ljubav uključuje križ. Ona nije za mamine maze!" Druga je stvar da s vremena na vrijeme izađete van s drugim katoličkim parovima ili da jedni druge pozovete u kuću. Parovi u mojoj župi na primjer mjesečno se sastaju u "Grupi iz Kane" u kojoj se sedam do osam parova susretne na večeri, molitvi i razgovoru o vjeri. Naposljetku, pokušajte se ne kritizirati. Na svaku kritiku barem dva puta pohvalite svoga partnera.

Molite zajedno

Bitno je za parove, a kada stignu djeca, za obitelji, da se molite zajedno svaku večer. Kada uđeš u brak, daj tome veliku važnost i prioritet. To je najbolje osiguranje protiv rastave braka. Prema brojkama objavljenim u časopisu *Soul*, u broju za ožujak i travanj 1990., stopa rastave braka među parovima u SAD-u koji krunicu mole svaki dan, bila je jedan među 500, dok je u isto vrijeme prosjek za ukupnu populaciju SAD-a bila jedna rastava na svaka dva braka.

Kako ćeš znati da ti treba savjetovanje?

Ako i kada stvari u kršćanskom braku postanu zbilja mučne, rješenje treba tražiti kroz savjetovanje, a ne rastavom. Po čemu će par, dakle, prepoznati da im treba savjetovanje? Evo nekoliko znakova koji će vas uputiti u tom smjeru:

- (1) Prošao je tjedan dana u kojima jedno ili oboje među vama odbija razgovor.
- (2) Jedno ili oboje spetljalo se s nekim drugim čak i ako to ne uključuje preljub. (Može biti "duhovni preljub.")
- (3) Zbog problema u vezi par nije imao bračni odnos više od mjesec dana.
- (4) Postoji mnogo gnjeva među vama dvoma kada se god raspravljate.

Za parove s ovom vrstom problema, savjetovanje je nešto očito. Ne mogu ništa izgubiti, a sve mogu dobiti. U doba kada mnogi ulaze u brak u svojim tridesetima i kasnije, a tako mnogo ljudi ima nagomilane probleme, jednostavno nije razborito misliti da ti nikada ne će trebati savjetovanje. Da bi se na to pristalo, potrebna je poniznost, ali to mnogo manje ponižava u usporedbi s rastavom braka.

Ako par poznaje mudrog i svetog svećenika, trebali bi početi od njega. Ako problem nije kompliciran, tada im često on može pomoći da ga riješe u jednom ili dva susreta s njim. A uz to, njegov je savjet besplatan. Besplatno savjetovanje je nešto na čemu bi trebali biti zahvalni. Također, može biti jednostavnije otići svećeniku koga poznaje jedno ili oboje među vama. Ako on nije od pomoći, ili ako ne znaju svećenika koji ih zadovoljava, tada bi mogli potražiti savjet prijatelja koji je iskusio dobre rezultate s nekim. U svakom slučaju, trebali bi početi nekome tko vjeruje u Boga i tko vjeruje u neuništivost bračne veze.

Moralni teolog Germain Grisez napisao je u drugom dijelu svoje trilogije *Put Gospodina Isusa Krista, dio II.: Živjeti kršćanski život* da "parovi koji vide potrebu za [bračnim] savjetovanjem, imaju tešku obvezu da učine svaku vrstu žrtve koja je potrebna da bi ga i dobili; ne bi trebali duljiti u ispraznoj nadi da će problemi nestati kako vrijeme bude prolazilo."

Neovisno o tome kome pošli, ako on ili ona nije od pomoći nakon dva sastanka, trebali bi s njim prekinuti i potražiti nekoga drugog. Nitko ne bi trebao trošiti svoje vrijeme na nekoga tko je nesposoban.

Zaključak

Kada se vjenčaš, učini da tvoja veza prema bračnom drugu bude čvrsta. Božjom milošću učini je čeličnim obećanjem prema Bogu i prema svojoj ženi

ili mužu. Poštuj svoga supružnika, osobito tako da se prema njemu ili njoj u svakoj prilici odnosiš pristojno. Kada s drugom osobom nisi zadovoljan ili zadovoljna, izrazi se prema njoj *blago*. Nemoj riskirati što se tiče vjernosti. Nemoj nepotrebno provoditi vrijeme sam ili sama s osobama suprotnog spola.

Muškarci, kada se oženite, uvijek prema osjećajima svoje žene postupajte s velikom pomnjom. Prilagodite vođenje ljubavi njezinu tempu i razgovarajte s njom o važnim stvarima prije odnosa. Pružite svojoj ženi malo uzbuđenja u životu.

Žene, radite da stvorite sretnu, privlačnu "špilju" za svoga muža. Toplo ga pozdravite uvijek kada ulazi. Znajte kada ne otvarati usta. Kuhajte s ljubavlju i poučavajte ga kako da vas pripremi za bračne odnose. Brinite se o sebi i priuštite si malo zabave svaki tjedan!

Nikada nemojte dopustiti da vaše obitelji stanu između vas. Molite zajedno svaku večer. Također, obećajte jedno drugome, daleko prije braka, da ćete potražiti savjetovanje ako među vama iskrnsnu problemi u braku.

Bilješke

- (1) *Gaudium et Spes*, Drugi vatikanski koncil, br. 48. (Ovdje i na drugim mjestima prijevod je učinio sam autor osim ako nije naznačeno drugačije.)
- (2) David Popenoe i Barbara Dafaee Whitehead, sociolozi sa sveučilišta Rutgers University, citiraju studiju iz 1992. godine, prema kojoj parovi koji žive zajedno imaju 46 posto veću vjerojatnost kasnije rastave braka od onih koji nisu živjeli zajedno (vidi "Should We Live Together?" na <http://marriage.rutgers.edu>). Neki iznose mišljenje da su oni koji se odluče živjeti skupa prije braka, manje konzervativni i manje predani braku. Naravno! Crkva ne predlaže da ljudi zadrže svoje svjetovne stavove, a prestanu živjeti zajedno. Mi potičemo ljude da razviju prave kršćanske stavove prema spolnosti i prema braku, te da tako izbjegnju zajednički život prije braka i stopu rastave braka od oko 74 posto.
- (3) Vidi npr. Germain Grisez, *The Way of The Lord Jesus, Volume II: Living A Christian Life*, (op. *Put Gospodina Isusa Krista, dio II.: Živjeti kršćanski život*), Quincy, IL: Franciscan Press, 1993., str. 645. Grisez izjavljuje da bilo muškarac ili žena mogu činiti takvu stimulaciju. Vidi također John R. Cavanagh, *Fundamental Marriage Counseling*, Milwaukee: Bruce Publishing Co., 1962., str. 170. Obrnuto nije dopušteno jer za to više nema potrebe kada on dostigne vrhunac.

- (4) Vidi Germain Grisez, *The Way of The Lord Jesus, Volume II: Living A Christian Life*, str. 641. Grisez također dopušta stimulaciju rukom ili samostimulaciju kao predigru. Također vidi Ronald Lawler, OFM Cap., Joseph Bozle, Jr. i William E. May, *Catholic Sexual Ethics*, Huntington, IN: Our Sunday Visitor, 1985., str. 172-173. Spominjem tu delikatnu temu (koja je nekima zaista šokantna) jer ona danas često dolazi u javnost, kao dio spoznaje o bivšem predsjedniku SAD-a (op. riječ je o skandalu koji je priredio predsjednik SAD-a Bill Clinton pri kraju svoga drugog mandata). Čini se kao da pola ljudi ne zna da ta mogućnost postoji, a druga polovica zna za nju i pokušava je nepravедno nametnuti drugome ili se njome služi bez previše promišljanja. Ja čvrsto vjerujem da se nikada ne bi trebala koristiti samo kao način da se proširi obzor uživanja ili iz znatiželje, nego samo kao pomoć u onim rijetkim slučajevima kada muškarac ima problema s pripremom za bračni čin.
- (5) Germain Grisez, *The Way of The Lord Jesus, Volume II: Difficult Moral Questions*, (op. *Put Gospodina Isusa Krista, dio III.: Teška moralna pitanja*), Quincy, IL: Franciscan Press, 1997., str. 133. i 136. Grisez govori o moralnoj dopuštenosti te vrste kontakta kada muškarac jedino tako može postići erekciju.

Kršćanski brak - drugi dio

Djeca: plodovi braka

Činjenicu da je brak i bračna ljubav, utvrđena kako bi se imala i odgajala djeca, nalazimo u riječima koje znače brak u nekim jezicima, kao što je "matrimony" na engleskom, "matrimonio" na španjolskom i talijanskom. One se tvore od dviju latinskih riječi: *matri*, koja znači majka, i *munus*, što znači poslanje, misija ili zadatak. Dakle, brak je misija majčinstva (i očinstva). U braku je riječ o mužu i ženi koji se toliko međusobno ljube da se njihova ljubav prelijeva i rađa djecom, koja su njihovo najveće postignuće.

Drugi vatikanski koncil gorljivo govori o blagoslovu djece: "Djeca su zbilja najveći dar braka, ona jako mnogo pridonose dobrobiti svojih roditelja."

Uz to: "Kao živi članovi obitelji, djeca na svoj vlastiti način pridonose posvećivanju svojih roditelja. Ona će na dobročinstva koja su im pružili roditelji uzvratiti osjećajima zahvalnosti, ljubavlju i povjerenjem. Kao što to djeca obično čine, pomoći će im u teškim trenucima i u usamljenosti starosti." Na kraju:

Tako, vjerujući božanskoj Providnosti i njegujući duh požrtvornosti, kršćanski supružnici slave Stvoritelja i teže za savršenstvom u Kristu, kada s plemenitom ljudskom i kršćanskom odgovornošću izvršavaju dužnost rađanja. Među supružnicima koji na taj način izvršavaju svoje Bogom dano poslanje, posebno bi trebalo spomenuti one koji nakon razborita promišljanja i zajedničkog dogovaranja, velikodušno odluče primjereno podići čak relativno veći broj djece.

Dakle, djeca pridonose dobru i zaista posvećuju svoje roditelje. Pokazuju roditeljima zahvalnost, ljubav i povjerenje u njihovu dobrotu. Pomažu svojim roditeljima u starosti. Roditelji, ispunjavajući poslanje da imaju djecu, slave Boga i rastu u savršenosti; stoga roditeljima koji velikodušno rađaju i odgajaju velik broj djece, treba odati priznanje.¹

Papa Ivan Pavao II. govorio je o dragocjenom daru djece u *Familiaris consortio*:

U svojoj najdubljoj stvarnosti, u svojoj osnovi, ljubav je dar, a bračna ljubav, koja supružnike vodi međusobnom "upoznavanju" po kojem postaju "jedno tijelo", ne prestaje samo s njih dvoje, jer im daje mogućnost da stvore najveći mogući dar, dar po kojem postaju Božji suradnici u davanju života novoj ljudskoj osobi. Tako njih dvoje, dok sebe predaju jedno drugome, ne daju samo sebe, već i stvarnost potomstva, koji su živući odraz njihove ljubavi, trajan znak bračnog jedinstva te živuće i nerazdvojne sinteze njihova bića kao oca i majke.

Toj listi blagodatni roditeljstva koje dolaze preko djece možemo dodati činjenicu da djeca, u svojoj ranoj bespomoćnosti, čine da roditelji iziđu iz sebe samih, da ih vole i da ostvare svoje ispunjenje kao roditelji i kao odgajatelji. Djeca su često novi i posebni prijatelji svojim roditeljima. Ona, zbog same činjenice da postoje, postaju vječni svjedoci ljubavi između muža i žene. Djeca su izvor produbljivanja bračnog prijateljstva zbog činjenice da su ona zajednički interes roditelja. Tako skrb za djecu privlači muža i ženu zajedno. Djeca često grade vezu između roditelja i šire zajednice, stvarajući na taj način nove obzore prijateljstva.

Dakle, dok razmišljaš o rađanju Božje djece u svom braku, ne razmišljaj toliko koliko će ona zahtijevati od tebe već koliko će te ona obogatiti, koliko će ti blagoslova donijeti. Tako, prosuđujući razumom, pokušaj imati što više tog blagoslova.

Eksplozija stanovništva

"Ali, oče", možda ćeš me pitati, "što je s eksplozijom stanovništva?" Prije mnogo godina Julian Simon,² profesor (Business Administration) na sveučilištu University of Maryland, počeo je istraživati ono što se naziva problem "eksplozije stanovništva".

Ironično, kada sam započeo raditi na istraživanjima stanovništva, podrazumijevao sam ono što je općeprihvaćeno kao logično. Moj cilj bio je pomoći da svijet izdrži tu "eksploziju" broja stanovnika... Ali ono što sam čitao i istraživao, zbunilo me. Iako je tada prihvaćena ekonomska teorija o temi stanovništva... govorila da veći porast broja stanovnika vodi nižem standardu života, podatci koji su bili na raspolaganju, nisu podržavali tu teoriju. Knjiga koju sam izdao 1977. godine, pisana vrlo tehničkim

rječnikom . . . podržavala je teoriju po kojoj porast stanovništva na dugi period ima pozitivne ekonomske posljedice, unatoč određenoj cijeni koju treba platiti na početku.³

U opsežnoj knjizi *The Ultimate Resource II* Simon izvodi zaključak da je za ekonomski rast najbolje da broj stanovništva polagano raste. On tvrdi da usporavanje porasta broja stanovnika nije najbolji način da se poveća bogatstvo, već obrnuto. Pomaganje državama da se razviju i da budu bogatije, jest način da se smanji pretjeran porast broja stanovnika.⁴

Godine 1999. ekonomski stručnjak Peter Ducker napisao je: "Najvažnija novost — ako ni zbog čega drugog, onda zato što joj u čitavoj povijesti nije prethodila ni jedna druga — jest pad stope nataliteta u razvijenom svijetu."⁵ Na kraju 21. stoljeća stopa nataliteta u zapadnoj Europi bila je daleko ispod 2.1 djeteta po svakom paru koji može imati djecu, a to je stopa održivosti, po kojoj bi broj stanovnika bio nepromjenjiv. Stopa nataliteta u SAD-u bila je malo ispod dva, još uvijek ispod stope održivosti. Iz tih se podataka čini da ako postoji problem u broju stanovništva razvijenog svijeta, tada taj problem nije u *prevelikom* prirastu.

'Mi ćemo malo pričekati'

Prije dosta godina pripremao sam za brak jedan par, žena je imala 34, a muž 36 godina. Buduća supruga rekla mi je da će oni malo pričekati prije negoli počnu stvarati obitelj.

"Zar vi to ozbiljno?" pitao sam. "Vama su 34 godine. Ako budete čekali, možda više ne ćete biti u mogućnosti imati djecu."

"Pričekat ćemo samo nekoliko mjeseci."

"Zašto želite čekati?" pitao sam.

"Pa, treba nam neko vrijeme da se ustalimo", odgovorila mi je.

"Ali, brak je 'određen za stvaranje i odgajanje djece', kako je to izrekao Drugi vatikanski koncil. Gledajte, Bog zna koliko vam vremena treba da se ustalite. Trebali biste biti spontani u vođenju ljubavi na početku braka, osobito na medenom mjesecu. Zašto ne dopustite Bogu da vam pomogne u tom pitanju?" pitao sam je.

"Mislite li da bi se u ovome trebali prepustiti Bogu?"

"Naravno. U vašim godinama imat ćete samo nekoliko prilika da dobijete djecu. Željeli biste imati troje ili više ako ćete biti u mogućnosti, zar ne?"

Ponovno su porazgovarali o tom pitanju između sebe i odlučili biti otvoreni za djecu već od početka braka. Zapravo, dogodilo se da su dijete začeli upravo na prvom bračnom putovanju.

Jedan drugi par želio je pričekati s djecom zato što su se za devet mjeseci trebali seliti. Nakon dosta uvjeravanja, ipak su odlučili da bi rana otvorenost

u vezi s pitanjem djece mogla biti važnija od problema pri selidbi. I oni su također dijete začeli na medenom mjesecu. Evo što mi je ta žena napisala kasnije:

Zbog naših godina odlučili smo odmah pokušati začeti obitelj, a Bog nas je blagoslovio: zatrudnjela sam tri tjedna nakon vjenčanja. Ostatku "svijeta" naša je odluka možda izgledala blesavom. Bili smo svježe vjenčani i živjeli smo na vojničkoj plaći moga muža. Moj je muž planirao napustiti vojsku za sedam mjeseci i nije ga čekao nikakav drugi posao. Ali, putovi Gospodnji nisu naši putovi.

Činjenica da smo odmah dobili dijete, bila je najveći blagoslov našega braka. Zbog novog posla moga muža preselili smo se u drugu saveznu državu na polovici mog osmog mjeseca trudnoće, a 6 tjedana kasnije rodio se Patrik. Naša nas je beba zbližila od trenutka rođenja. Zajedno smo se usmjerili na sina, a to nam je pomoglo da se zbližimo kao par. Također, činjenica da smo imali malu bebu, olakšala nam je upoznavanje novih ljudi u našoj novoj sredini.

Još nešto, zato što smo tako rano dobili dijete, nikada nismo upali u zamku sebičnosti prema svom vremenu ili novcu. Tako mnogo parova željno se osvrće za vremenom u kojem nisu imali djece, kada su imali slobodu putovati i trošiti na ono što žele. Mi takvo razdoblje nikada nismo imali, tako da nikada za njim nismo žalili.

Time što smo odmah imali dijete, imitirali smo Svetu Obitelj i Trojstvo. Što može više obogatiti nego kada se dvoje pretvori u troje?

Postoji mnoštvo razloga koje parovi daju kao razloge da "pričekaju s djetetom". Neki od tih razloga zapravo su razlozi da još ne ulaze u brak. Drugi razlozi pak, ignoriraju svrhu braka ili ispunjavajuć snagu koju djeca donose. Ovdje ne ću ulaziti u sve moguće razloge i odgovore, ali dopustite mi da vam u svijest dozovem ove predivne riječi Drugog vatikanskog koncila: "... sama institucija braka i bračne ljubavi, određena je za stvaranje i odgajanje djece i u njoj ona postiže svoju krunu i vrhunac". Drugim riječima, sama ljubav između muža i žene usmjerena je prema prelijevanju u djecu koja su "... zbilja najveći dar braka i jako mnogo pridonose dobru svojih roditelja". Oh, kako je važno da se brak započne vrstom ljubavi koja je potpuna, koja je voljna da se velikodušno prelije i urodi novim bićima koja će biti dionici te ljubavi.

To ne znači da je prirodno planiranje obitelji pogriješno, ali trebalo bi ga upotrijebiti samo iz ozbiljnih razloga, kao što je izrečeno u *Humanae vitae* i u drugim spisima. Glavna je ideja u tome da bi par na početku bračnog života trebao gajiti potpuni izražaj bračne ljubavi, koja — prema definiciji — uključuje otvorenost novom životu.

Sprječavanje začeća i prirodno planiranje obitelji

Sljedeći problem o kojem bi trebali razmišljati unaprijed, jest sprječavanje začeća (kontracepcija). Katolička crkva jedna je od malobrojnih institucija koje su ostale postojane unatoč plimi sprječavanja začeća koja se od 1960. godine, kada je izmišljena tableta za kontracepciju, proširila svijetom. Zašto je Crkva tako "tvrdoglava", kako to govore neki?

Ukratko, evo priče: Prvo, mnoga od takozvanih sredstava za kontracepciju, uključujući spiralu, pilulu i Norplant, djeluju kao sredstva koja induciraju pobačaj u cijelom ili samo u dijelu vremena u kojem se uzimaju. Pobačaj je mnogo ozbiljniji grijeh od sprječavanja začeća, koje je i samo težak grijeh. Metode sprječavanja začeća koje primjenjuju neku vrstu prepreke, ne mogu inducirati pobačaj, ali one nisu suviše uspješne.

Zašto je sprječavanje začeća protivno moralu? Ukratko, ono na sudionike otiskuje mentalitet koji se protivi životu.⁶ Ono stvara ljubav koja se usredotočuje na sam par, a to je vrsta ljubavi koja druge želi ostaviti po strani. Označuje ljubav koja nije potpuna.⁷ Napokon, ono pokušava mijenjati i tako dijelom uništiti⁸ čin koji je svet te koji posjeduje profinjenu i osjetljivu ravnotežu, određenu za dobro sudionika.⁹

S druge strane, moderno prirodno planiranje obitelji više je od 99 posto uspješno, ne ovisi o pravilnom menstrualnom ciklusu i zbog toga što povećava komunikaciju između muža i žene, oni koji se njome služe imaju stopu rastave braka manju od 5 posto. Uz to, mnogi parovi kažu da apstinencija čuva njihovu ljubav svježom, tako što ih prisiljava na druge oblike ljubavi, poimenice *agape*, prijateljstvo i izmjenu nježnosti. Jedan je suprug jednom rekao da to izgleda poput udvaranja, a zatim medenog mjeseca, ali svaki mjesec. Trebam li ja reći više?¹⁰

Koji broj djece?

Koliko bi, dakle, djece trebao imati predani katolički bračni par? Trebali bi imati onoliko mnogo koliko god *razumno* mogu imati. Medicinski filozof dr. Herb Ratner predložio je da bi taj broj bio najmanje tri, a idealan broj bio bi pet, kada bi se promatralo sa stajališta onoga što je najbolje za dječju psihu.¹¹ Prema tome, tri bi bio dobar minimalni broj prema kojem bi trebalo stremiti, osim ako ne bi bilo ozbiljnih razloga protiv.

Koji su razlozi da se ograniči broj djece i da se primijeni prirodno planiranje obitelji? Papa Pavao IV dao je neke općenite smjernice u *Humanae vitae*:

U skladu s tjelesnim, ekonomskim, psihološkim i društvenim prilikama, odgovorno roditeljstvo provodi se, bilo promišljenom i velikodušnom odlukom da se podigne brojna obitelj ili odlukom, donesenom iz ozbiljnih razloga i s punim poštovanjem prema moralnom zakonu, da se u nekom određenom ili čak neodređenom razdoblju izbjegne novo rađanje.

Prema tome, ako postoje ozbiljni tjelesni, ekonomski, psihološki ili društveni razlozi (*stvarna* eksplozija pučanstva bila bi valjan društveni razlog) protiv rađanja djece, prirodno planiranje obitelji može se koristiti da bi se izbjegla trudnoća.

Može li se prirodno planiranje obitelji koristiti da bi se uveo razmak među djecom? Da, ali najbolji način da se napravi razmak u rađanju jest dojenje. Smatra se da je idealni razmak među djecom dvije godine. Potpuno dojenje, bez ikakvih dodataka i bez dude varalice, čini ženu 99 posto neplodnom u prvih šest mjeseci ako izostane menstruacija. Nakon toga, stopa neplodnosti pada na 94 posto, kada se počne s uvođenjem čvrste hrane.¹² Tako, ako majka svoje dijete doji nešto dulje od godine dana, postiže se idealan razmak među potomstvom.

Dobrobiti dojenja za majku i dijete daleko prelaze dobrobit uvođenja razmaka među djecom. Također, postoje grupe koje su spremne i zaista željne pomoći ženama da na uspješan način vrše ovaj čin ljubavi za svoju djecu.¹³

Majka kod kuće

Čini se da većina podataka upućuje da se djeca najbolje razvijaju kada majka ostaje kod kuće. O tome nisam proveo istraživanje opsega doktorske disertacije, ali evo nekoliko podataka koje sam pronašao:

- "Djeca koja su u najvećoj mjeri i najranije započela s odgojem u vrtiću, zabavištu ili drugoj ustanovi za odgoj male djece, kasnije su po ocjenama učitelja u školi i roditelja u dobi od 8 godina dobivala najlošije ocjene vezane za odnos s vršnjacima, poštivanje propisa, radne navike i emocionalno zdravlje."¹⁴
- "Široko istraživanje koje je obuhvatilo podatke iz 88 studija zaključilo je da učestala njega koju pružaju neke druge osobe, a ne

roditelji, više od 20 sati tjedno, ima nepogrješivo negativan utjecaj na društveno-emocionalni razvoj, ponašanje i povezanost male djece."¹⁵

- "Deset studija iz četiri različite države povezala su produljeni boravak u odgajalištu s negativnim i agresivnim ponašanjem i smanjenom suradnjom s vršnjacima i odraslima."¹⁶
- Godine 2001. *The New York Times* objavio je sažetak istraživanja koje je proveo američki institut za zdravlje i razvoj djece (National Institute of Child Health and Human Development). Istraživanje je "pronašlo direktnu vezu između vremena provedenog u dječjem odgajalištu (vrtiću i sl.) i osobina poput nasrtljivosti, prkosa i neposlušnosti. . . . Ta je veza bila neovisna o tipu i kvaliteti njege kojoj je bilo izloženo dijete, spolu djeteta, društvenom i ekonomskom statusu obitelji te činjenici jesu li im majke same pružale prihvatljivu njegu." Djeca koju su odgajale vlastite majke, imala su samo trećinu problema u ponašanju u usporedbi s djecom koja su bila na punoj dnevnoj skrbi u vrtiću.¹⁷

Što ako majka pred sobom ima obećavajuću karijeru? Poznao sam majke odvjetnice i liječnike koje su cijelo vrijeme ostajale kod kuće sa svojom djecom. To je pitanje prioriteta. Što će se pamtili 50 godina u budućnosti, tvoj rad na području prava ili medicine ili njega koju si dala svojoj maloj djeci? I ne zaboravi, ostati kod kuće s malom djecom ne znači da nikada više ne ćeš nastaviti svoju karijeru. Nakon što odrastu, uvijek se možeš vratiti na tržište rada.

Kršćanska jednostavnost

Što ako muškarac koji se udvara ženi, ne zarađuje dovoljno da bi njoj omogućio da ostane kod kuće s djecom? Prinesi to Bogu. Reci Bogu da bi želio najbolje za svoju buduću djecu i zamoli ga da ti pomogne kako bi pronašao bolji posao i to im mogao priuštiti. Tada pođi i započni potragu za boljim poslom *prije* nego se oženiš i dobiješ djecu.

Ponekad muž ima vrlo mala primanja, ali i to bi moglo biti dovoljno da njegova žena ostane kod kuće s djecom kada bi se oni odlučili živjeti u pravoj kršćanskoj jednostavnosti, koja je bila spomenuta već ranije. U članku objavljenom 1991. godine Brad Lemley pisao je u magazinu *Parade* o bračnom paru koji je sedam godina imao prihod ispod \$30,000 godišnje (op. da bi to stavili u kontekst, za obitelj sa šest članova te godine procjene osnovnih troškova života siromašne obitelji u SAD-u kreću se oko \$20,000 — to bi bio zbilja minimum za zadovoljenje osnovnih potreba). Žena je ostajala kod kuće odgajati njihovo četvero djece. Godišnje su uspijevali

uštedjeti \$7,000 da bi podigli vlastitu kuću. Kako su to uspjeli? Tako što su pazili gdje troše svaki novčić. Žena, Amy Dacyczyn, napisala je knjigu, u stvari nekoliko — o tome kako su uspjeli.¹⁸

Jednom je zaposlena žena koja je teško uspijevala spojiti sve svoje obveze gostovala u jednoj TV emisiji. Izračunali su joj da bi imala 10 dolara više svakog mjeseca kada bi ostajala kod kuće. Briznula je u plač. Tako je ustrajno pokušavala, a sve je bilo uzalud!

Ključ financijske stabilnosti nije u golemim prihodima, već u pametnom i brižnom postupanju s onim što uprihodiš. Kako je to običavao govoriti biskup Fulton J. Sheen, postoje dvije škole života. Jedna je prvo se gostiti, a kasnije patiti od mamurluka. To je filozofija po kojoj živi svijet. Druga je filozofija prvo postiti, a kasnije se gostiti. To je, naravno, kršćanska filozofija.

Primijenimo to na suvremeni život. Ako skromno živiš prvih nekoliko godina svoje karijere, ne dižeš kredit, osim možda da kupiš svoj prvi automobil i stan, moći ćeš lijepo živjeti od onoga što budeš zarađivao. Zašto? Prvo, ako ne budeš mnogo kupovao, steći ćeš naviku da ne trošiš. Naviknut ćeš se da kupuješ samo ono što ti zaista treba. Drugo, uštedjet ćeš hrpu novca koji bi otišao na kamate.

Bez obzira koliko novca par uprihodio, čini se kao da uvijek trebaju stezati financije kada uđu u brak. To bi zbilja trebalo početi činiti prije nego što uđeš u brak. Kada živiš jednostavno tada postupaš kao što je postupao Gospodin Isus. Pogledaj kako jednostavno on življaše. Posjedovao je vrlo malo, da bi svijetu pokazao da pravo blago ne dolazi u ovom životu, nego u sljedećem. Kako pravi kršćanin može živjeti u miru ako on ili ona kupuje luksuzne stvari, dok je ostatak djece Božje bez onoga što je prijeko potrebno? Pomagati onima koji su u oskudici, potrebno je za naše spasenje.

Papa Ivan Pavao II. napisao je u *Familiaris consortio*: "Djeca trebaju odrasti s ispravnim stavom prema slobodi baratanja materijalnim dobrima, tako što će prihvatiti jednostavan i oskudan stil života i što će odrasti uvjereni da je 'čovjek vrjedniji zbog onoga što jest nego zbog onoga što posjeduje'." Kojeg li boljeg načina da se djecu nauči "jednostavnom i oskudnom načinu života" od toga da i sam tako živiš?

Pažljivo postupanje s novcem očuvat će te od zabrinutosti, svađa s bračnim drugom i drugih teškoća. Naučit će tvoju djecu da ne budu materijalisti. A, ako si velikodušan prema Bogu, imat ćeš sve što ti treba u ovom životu i obilje u sljedećem.

Odgoj i naobrazba

O ovome ne treba mnogo govoriti, ali ne smiješ zaboraviti da brak nije usmjeren samo na stvaranje djece već na stvaranje i *odgajanje* djece. Obrazovanje nije odgovornost države, već roditelja.

Drugi vatikanski koncil to je divno izrazio:

Jer su roditelji djeci darovali život, oni su najozbiljnije odgovorni odgajati svoje potomstvo i zato moraju biti priznati kao prvi i glavni odgajatelji. Ta je uloga u odgoju tako važna da se vrlo teško može nadomjestiti ako nedostaje. Roditelji su bi trebali stvoriti obiteljsku atmosferu u kojoj prevladava ljubav i poštovanje prema Bogu i čovjeku, u kojoj se njeguje zaokružena osobna i društvena naobrazba djece.

Papa Ivan Pavao II. dodao je tome u *Familiaris consortio*:

Pravo i obveza roditelja da pruže naobrazbu presudno je važna, jer je povezana s prenošenjem ljudskoga života; ona je prvobitna i najvažnija u odnosu na odgajateljsku ulogu drugih zbog jedinstvene povezanosti u ljubavi između djece i roditelja; također je nezamjenjiva i neotuđiva i stoga ju je nemoguće u potpunosti povjeriti ili preuzeti od drugih.

Roditelji su prvi učitelji svoje djece i oni moralno tu obvezu ne mogu u cijelosti povjeriti školi, bilo da je ona državna, privatna ili crkvena. Oni moraju biti prvi odgajatelji i nemaju samo pravo nego i dužnost da prate što njihovo dijete uči u školi. Ako ono što djeca u školi uče, nije dobro, tada bi trebali ili pronaći školu koja će ih učiti ispravno ili će sami preuzeti školovanje djeteta kod kuće (op. više od 2 posto djece u SAD-u školuje se kod kuće).

Što je sa školovanjem kod kuće?

(Op. u SAD-u je moguće dijete školovati kod kuće. Kod nas roditelji nemaju taj izbor, ali ovaj odjeljak ipak donosimo u potpunosti.)

Iako nije za svakoga, školovanje kod kuće postalo je održiva opcija za mnoge obitelji. Evo nekoliko sažetih činjenica:

- Istraživanje na razini SAD-a pokazalo je na uzorku od 1516 obitelji da djeca školovana kod kuće postižu 30 posto bolje rezultate na testovima standardnih postignuća nego što je to nacionalni prosjek.¹⁹
- Prema izvještaju Državnog instituta za istraživanje obrazovanja kod kuće (National Home Education Research Institute), dr. Larry Shyers pratio je ponašanje dječje igre i pronašao da djeca koja se školuju kod kuće imaju manji broj problema u ponašanju od vršnjaka koji

idu u normalne škole. Institut to pripisuje roditeljima koji su pružali bolji obrazac ponašanja za svoju djecu.²⁰

- Dr. Raymond S. Moore, koji je u tijeku svoje karijere obavljao funkcije gradskog nadzornika nad radom škola, bio sveučilišni profesor i službenik Ministarstva obrazovanja SAD-a, rekao je: "... prilika za 'bogatu' socijalizaciju koju pruža uobičajena škola, kako su to pokazala mnoga istraživanja jamči ovisnost o vršnjacima, društveni rak u kojem učenici gube obiteljsku bliskost i vrijednosti i koja stvara pravo plodno tlo za zloupotrebu droga, za rano stupanje u spolne odnose, itd. Mnoge javne škole to ne kriju i u tome su tražile pomoć od onih koji pružaju naobrazbu kod kuće, a to se događa u cijeloj državi."²¹

A, evo nekoliko komentara dr. Mary Key Clark:

Nema ništa biblijsko ili barem malo katoličko u ideji da bi djeca, šest sati dnevno, pet dana na tjedan, trebala biti smještena u okruženju koje je bez prestanka surovo prema onome u što ona vjeruju. Svi su svjetovni tekstovi protkani vrijednostima koje se protive kršćanstvu, idejama New Agea, feminizmom, na ujedinjenom vladanju narodima ili 'Novom svjetskom poretku'. Ali najgore od svega ... mentalitetom u kojem je sve relativno, gdje istina nije apsolutna, gdje Bog možda ne postoji i gdje je svaki pogled na svijet jednako dobar.

Socijalizacija nije poganizacija. Kada me ljudi pitaju za socijalizaciju moje djece, uvijek im kažem da ne će naučiti govoriti prostim jezikom ili kako da se služe prezervativima ... ili rugaju svetinjama. Naša se djeca ne će socijalizirati ako se pod socijalizacijom misli na formiranje njihova srca i razuma tako da prihvate iste vrijednosti kao što ih ima svijet u kojem živimo. Neka nam se Bog svima smiluje ako dopustim da našu djecu socijalizira naše, u biti pogansko, društvo!²²

Zaključak

Gledaj na djecu kao na dragocjeni dar Božji, "najveći dar braka". Budi velikodušan u prihvaćanju djece od Boga, znajući da su najveća sredstva za napredak svijeta, ona i snalažljivost koju ona donose, kao što je rekao Julian Simon. Pokušajte biti rano u braku otvoreni za djecu, da biste od početka uspostavili velikodušnu ljubav u kojoj ćete davati same sebe. Ako zbog ozbiljnih razloga trebate ograničiti broj djece, služite se prirodnim planiranjem obitelji. Pod svaku cijenu izbjegavajte sprječavanje začeca.

Zbog dobre psihološke atmosfere u obitelji budite otvoreni za najmanje troje djece. Ako treba, premjestite brda i doline da bi majka mogla ostati kod kuće s djecom. Pokušaj živjeti jednostavno iz ljubavi prema Bogu. Poklanjaj mnogo pažnje odgoju svoje djece. Razmisli o školovanju kod kuće.

Bilješke

- (1) Svi ti elementi čine ono što bih ja nazvao "personalnom" vrijednošću rađanja djece. Takvo je gledište prije Drugoga vatikanskog koncila bilo dosta zanemareno. Neki su rađanje djece nazivali "biološkim krajem".
- (2) Julian Simon, koji je umro 1998. godine, bio je profesor na Cato institutu. Časopis *Fortune* imenovao ga je jednim od 150 najvećih umova devedesetih godina. Studirao je na Sveučilištu Harvard, a doktorat je primio na University of Chicago Business School. Godine 1980. Simon je ponudio da će se kladiti bilo s kime, da će svaka od osnovnih sirovina koju izaberu (brašno, nafta, kovine ili što drugo) biti jeftinija deset godina poslije. Paul Erlich, koji je alarmirao svijet opasnošću prenapučenosti, okladio se s njim, izabравši bakar, krom, nikal, kositar i volfram. Svakom od njih cijena je pala značajno. Erlich je trebao platiti okladu. Simonovo je stajalište bilo da ljudi pronalaze, proizvode i stvaraju više sirovina nego što ih upotrebljavaju.
- (3) Julian Simon, *The Ultimate Resource II*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996., str. xxxi
- (4) U devedesetima danski je statističar Bjorn Lomborg pročitao Simonov članak, u kojem se tvrdi da su proroci kataklizme u zabludi. Lomborg je bio uvjeren da je Simon samo jedan kotačić u desničarskoj propagandi, tako da je dao zadatak nekima od svojih najpametnijih studenata da ga opovrgnu. Na njegovo veliko iznenađenje oni su otkrili da činjenice podržavaju Simonov stav! Lomborg je istraživanje objavio u *The Skeptical Environmentalist: Measuring The Real State of The World*, (Cambridge University Press, 2001.)
- (5) Peter F. Drucker, *Management Challenges for The 21st Century*, New York, HarperCollins, 1999., str. 44.
- (6) To je, naravno, pojednostavnjenje. Teološki je argument sljedeći: Stvarateljsko dobro po sebi je uvijek dobro, to je osnovno ljudsko dobro. Čin kontracepcije direktno radi protiv tog dobra. Raditi protiv osnovnoga ljudskog dobra, uvijek je nemoralno. Iz Ronald Lawler, OFM Kap., Joseph Boyle, Jr. i William E. May, *Catholic*

- Sexual Ethics*, Huntington, IN: Our Sunday Visitor, 1985, str. 159 i dalje.
- (7) Papa Ivan Pavao II., *Familiaris consortio*, br. 32
- (8) *Familiaris consortio*, br. 32
- (9) Po mom mišljenju, najuvjerljiviji govor o temi zašto se parovi ne bi smjeli koristiti sprječavanjem začeća, snimljen je na kaseti: "Contraception: Why not?", Janet Smith. Može se nabaviti na www.OMSoul.com.
- (10) Nona Aguilar primila je 164 odgovora na upitnik koji je poslala sredinom osamdesetih parovima s različitom naobrazbom, društvenom i vjerskom pozadinom, a koji su se koristili prirodnim planiranjem obitelji. Samo je jedan od 164 para prijavio da se rastavio (Nona Aguilar, *The New No-Pill, No-Risk Birth Control*, New York: Rawson, 1986., str. 188.). John i Sheila Kippley procjenjuju stopu rastave tih parova u SAD-u između jedan od 50 do jedan od 20, za razliku od nacionalnog prosjeka jedan od dva (John i Sheila Kippley, *The Art of Natural Family Planning*, Cincinnati, OH: Couple to Couple League, 1996., str. 288.) Ova istraživanja nisu sveobuhvatna i ne uključuju one koji nikada nisu upotrijebili nikakav oblik planiranja rađanja. Ipak, ona navode da je u SAD-u stopa rastava mnogo veća među parovima koji se služe kontracepcijom, a koji su u većini, nego među onima koji se služe prirodnim planiranjem obitelji.
- (11) Herbert Ratner, "Cooperate with Nature" (Surađuj s prirodom), poglavlje u *Human Life Education*, knjizi Anthonyja Zimmermana. Dr. Ratner, Židov koji se obratio na katoličku vjeru, iznio je ovo djelo u obraćanju desetoj konvenciji društva The Fellowship of Catholic Scholars godine 1987. Govor se može naći na <http://www.ewtn.com/library/FAMILY/NATURE.HTM>
- (12) Sheila Kippley, "Summary of Natural Mothering, Breast Feeding and Child Spacing Program", više potražite na mreži pod <http://www.ccli.org>. Ona kaže da se iskoristivši prirodno planiranje obitelji u razdoblju poslije poroda djeteta, stopa začeća, čak i kada se kruta hrana doda u djetetovu prehranu, može smanjiti sa 6 na 1 posto. Sedamdeset posto žena koje primjenjuju njezinu metodu "ekološkog dojenja", imale su svoju prvu menstruaciju između 9. i 20. mjeseca, dok je prosjek bio 15 mjeseci. Također, vidi Sheila Kippley, *Breastfeeding and Natural Child Spacing*, 2nd Edition, Cincinnati, OH: Couple to Couple League, 1989.

- (13) Na primjer, potraži La Leche League International na <http://www.lalecheleague.org>. Oni su potpuno predani pomaganju ženama da doje i nadvladaju strahovitu pristranost doktora i drugih koji su protiv ove zdrave prakse.
- (14) Vandell D. L. i Corasaniti M. A. "Childcare and the Family: Complex contributors to child development" u McCartney K. *Childcare and Maternal Employment*, San Francisco: Josey-Bass Inc. 1990.
- (15) Violata C. i Russel C. "Effects of non-maternal care on child development: a meta-analysis of published research", izvještaj je prezentiran na 55. godišnjoj konvenciji Canadian Psychological Association. Penticon, British Columbia, 1994.
- (16) Haskins R., "Public School aggression among children with varying daycare experience", *Child Development*, vol. 56., 1985., str. 689–703.
- (17) Sheryl Gay Stolberg, "Link Found Between Behavioral Problems and Time in Child Care", *New York Times*, 19. travnja 2001. Istraživanje je započeto 1990. godine i uključilo je preko 1100 djece u 10 gradova u različitim krajevima. Do danas se smatra najopsežnijim istraživanjem dječjih zabavišta (prema Gregory Flanagan, "Daycare is Harmful to Children", u *Liberation Journal*).
- (18) Amy Dacyczyn, *The Complete Tightwad Gazette*, New York: Random House, 1999. i *The Tightwad Gazette: Big Monay Saving Guide*, Gramercy Press, 2002.
- (19) Brian D. Ray, *A Nationwide Study of Home Education*, Salem, OR: National Home Education Institute, 1990. Vidi Home Education Research Fact Sheet na web stranicama National Home Education Institute, <http://www.nheri.org>.
- (20) Larry E. Shyers, "A Comparison of Social Adjustment Between Home and Traditionally Schooled Students", *Home School Researcher*, 8 (3), 1992., str. 1-8. Vidi na <http://www.nheri.org>
- (21) Dr. Raymond S. Moore, "Research Shows Benefits of Homeschooling," članak se može naći na <http://www.homeeducator.com/HSN/benefits.htm>
- (22) Mary Kay Clark, *Catholic Home Schooling*, str. 80.

Kršćanske zaruke

Što čini jedne zaruke "kršćanskima"? Prije nekog vremena jedan je mladi čovjek sa mnom podijelio priču o tome kako je zaprosio svoju ženu. Zvučalo je tako kršćanski i katolički da sam od njega zatražio dopuštenje da je objavim. (Imena su izmijenjena.)

11. veljače 2002., na blagdan Gospe Lurdske, ja Ante Modrić, pitao sam Anu Vlašić da mi bude ženom. Rekla je DA!!

Ovo vrijeme tako je zapanjujuće očaravajuće! Milosti koje prate zaruke, zbilja su moćne i divne. Božji plan koji se obznanjuje i nastaje pred mojim očima, potiče me na poniznost i strahopoštovanje.

Dakle, o prosidbi. Već neko vrijeme želio sam je zaprositi na blagdan Gospe Lurdske. To je za mene poseban blagdan, a Lurd je mjesto na kojem sam jednom primio izlječenje svoga koljena. Također, to je jednostavan i tih blagdan pun ljubavi, kada je Marija obznanila svoje bezgrješno začecće. Za to ja nisam znao, ali u ranijoj molitvi u listopadu i studenom, primao sam znakove da bih je trebao zaprositi na blagdan Bezgrješnog začecća. Ali, 8. prosinca jednostavno mi nije odgovarao. Činilo mi se prebrzo. Tako je ispalo da sam je zaprosio na blagdan koji je povezan s bezgrješnim začecćem.

Bez Anina znanja, u utorak prije samog događaja otišao sam i razgovarao s njezinom majkom i ocem. Bio sam tako radostan tog jutra jer se baš dogodilo da mi je Ana napisala pismo u kojem mi je rekla da je potpuno smirena u pogledu prilika među nama i puna poštovanja i straha prema onome što Bog s nama smjera. Hvala ti, Isuse. Hvala ti, sveta Marijo. Hvala ti, Anđele čuvaru.

Večer prije 11. veljače pitao sam Anu da li bi sa mnom pošla na misu sljedeći dan u 17:15. Ranije smo se dogovorili da ćemo taj tjedan moliti devetnicu Gospi Lurdskoj svaki dan. Dakle, oko 5 popodne pošli smo na misu koja je bila u 5 i petnaest u kripti bazilike Nacionalnog svetišta bezgrješnog Začecća.

Nakon mise zamolio sam je da se zajedno odemo pomoliti ispred svetohraništa, gdje su bila postavljena dva klečala. Ranije sam se sporazumio s čuvarima da do 6 sati, kada se kriptna zatvara, isprate ljude van, a meni ostave oko 10 minuta za prosidbu. Nekoliko minuta molili smo u tišini. U međuvremenu je jedna gospođa došla na 3 metra od nas i započela moliti kronicu! U sebi sam mislio: "Nema šanse da izmolim čitavu kronicu prije negoli se ja zaručim!" Na sve moguće načine pokušavao sam joj dati do znanja da se spremam zaprositi. Gospođa nije uspjevala shvatiti što joj pokušavam signalizirati tako da nam je prišla bliže. Napokon, uspio sam joj prenijeti poruku i ona je otišla. Ana je svoju glavu držala pognutom i cijelo vrijeme nije znala što se događa.

Zatim sam zamolio Anu da kaže molitvu Duhu Svetome za ono što se spremam učiniti. Tada sam klekao na oba koljena i rekao: "Ana Lucija Vlašić, sada ti prilazim kao muškarac, kao brat, tvoj najbolji prijatelj i onaj tko te ljubi. Klečim ovdje pred tobom i pred predragim Gospodinom Isusom da bih te pitao hoćeš li biti mojom ženom. Pozivam te na ovaj put našega duhovnog zvanja da bismo zajedno mogli ljubiti i Gospodina služiti, ljubiti i služiti jedno drugoga te ljubiti i služiti bližnje. Ne mogu zamisliti ostatak svog života bez tebe. Hoćeš li se udati za mene?"

Rekla je DA! Da! Slava Bogu! Držali smo se u zagrljaju jako dugo.

Ima još. Postavio sam Bibliju i dvije ruže ispred Marijina kipa u špilji Gospe Lurdske. Pročitao sam joj ulomke iz Sv. pisma koje sam odabrao, a tada smo postavili ruže do nogu kipa sv. Marije, uz molitvu da bude naša Majka i vodič kroz mjesec koji su pred nama.

Tada sam je zamolio da krene sa mnom na izlet. Sjeli smo u auto, gdje sam joj pustio kasetu koju sam naslovio, "45 razloga zašto bi se Ana Vlašić i Ante Modrić trebali vjenčati". Bio sam ujedno šaljiv i ozbiljan.

Povezao sam je do mjesta gdje su bivši cimeri moga brata imali malenu kućicu s drvenim podom i kaminom. Moj brat je ranije pripremio stol s fotografijom Ane i mene koja je

napravljena na uskrсноj zabavi u mjestu koje se zove Tabor, malo nakon što smo počeli hodati. Imali smo vino, svijeće, vatru na ognjištu i hranu iz našeg omiljenog talijanskog restorana. Oboje smo se dobro zabavili na toj intimnoj večeri. Naravno, otpjevao sam joj pjesmu Johna Denvera "Follow me". Nakon toga tri bratova bivša cimera ušla su s meksičkim sombrerima na glavi i pjevali nam serenade.

Napokon, vratili smo se u njezin stan i tamo zatekli mog brata i njezine sestre Ivanu i Katicu. Posve su nas iznenadili razmjestivši svijeće i naše fotografije po cijeloj sobi te pripremivši šampanjac i jelo po imenu fondue. Nakon čestitanja i čašice ugodnog razgovora, molili su se nad nama.

Kakva prelijepa večer! Zaista je zadivljujuće kako, kada se predamo Božjoj volji, sve prolazi tako smireno i glatko. Ali svakoj milosti prethodi vrijeme kušnje i napuštenosti. Jasno vidim kako u svakoj velikoj odluci koju učinimo, obično ne primamo utjehu, nego jedino duboko i trajno razumijevanje koje u naša srca ulazi molitvom.

Slava Bogu!! Osjećam se neobično sretan i blagoslovljen toliko ljubiti jednu takvu ženu, koja meni zrcali Božju ljepotu u svemu što čini i što jest. Od srca hvala svima vama za uloge koje ste imali u stvaranju Ane i mene osobama koje jesmo, kroz vaše molitve, ljubav, prijateljstvo, riječi, radnje i vašu prisutnost. Sve vas ljubim.

Razgovor s njezinim ocem

Kao što je to Ante osjećao dužnost učiniti, običaj je među pobožnim i pristojnim pukom, da muškarac pita oca svoje drage za dopuštenje da je zaprosi. To je očaravajuće staromodno; jedan od onih običaja koji na takav jedan način označavaju obiteljsko zajedništvo. U zbrci koju je ova kultura učinila od udvaranja, ovaj običaj doživljava svoj povratak. Hvala Bogu na tome.

Mora li se to uvijek učiniti? Ne, ako postoje ozbiljni razlozi protiv: npr. ako otac smatra da je njegova kći previše religiozna i vjeruje da bi joj bolje bilo da se uda za kakvoga bogatog nevjernika. Ali ako su prilike prave, to je plemenit način postupanja.

Udvaranje kroz vrijeme zaruka

Jednom kad se zaručite, trebate se češće viđati, zar ne? Ne. Nema razloga da nakon zaruka previše budete zajedno. Ako ste se ranije viđali

jednom ili dvaput na tjedan, to bi trebalo biti dovoljno i kada se zaručite. Možda ćete ponekad morati činiti više stvari zajedno jer će to od vas zahtijevati pripreme za vjenčanje, ali ne biste smjeli osjećati odgovornost da budete u prisutnosti drugoga zato jer ste se zaručili. Samo nastavite jednako kao i ranije. Ipak, pozvat ću vas na malu opreznost. Iako se vidate radi događaja koji su u vezi s pripremom za vjenčanje, to ne znači da možete izostaviti aktivnosti vezane uz udvaranje. Još uvijek trebate izlaziti na večeru ili ples s vremena na vrijeme, kroz cijele zaruke. Izlasci su važan događaj, pa čak i za vjenčane parove. To zajedničko intimno vrijeme vrlo je važno za vezu, bez obzira na okolnosti u kojima se vaš odnos nalazi.

Stupi u kontakt sa svećenikom

Kada je on zaprosio, a ona rekla da, vrijeme je da sa svećenikom razgovarate o vjenčanju. Obično župe traže najmanje šest mjeseci pripreme za vjenčanje, ali većini parova treba znatno više od toga - godina dana ili više. Jednom kada ste odlučili stupiti u brak, vrijeme je da odete posjetiti svećenika. Čak i ako niste razmišljali o terminu vjenčanja, on bi vam mogao pomoći pronaći dobar termin.

U čiju bi župu trebali poći, njegovu ili njezinu? Prema tradiciji, vjenčanja se obavljaju u nevjestinoj župi, ali možete se odlučiti za bilo koju od tih dviju. Ili, ako se želite vjenčati u kojoj drugoj župi iz bilo kojeg razloga, možete to učiniti tako da kod svojeg župnika uzmete dopusnicu, naravno, pod uvjetom da je župa gdje se želite vjenčati, suglasna s tim.

U svakom slučaju, nevjesta bi trebala voditi glavnu riječ o tome gdje će se vjenčanje održati — ne ženik ni nevjestina majka ili otac, iako bi ona trebala razmotriti njihove želje, osobito one ženika. Ona bi trebala pokušati odabrati crkvu u kojoj redovito odlazi na misu. Ako se tek nedavno preselila iz svoga rodnog mjesta, može tamo održati vjenčanje ako se župnik župe u rodnom mjestu slaže. U svakom slučaju, ona bi trebala odabrati crkvu s kojom će se složiti ženik, a držeći na umu da bi to mjesto trebalo biti pogodno većini ljudi koji će doći. Također, trebala bi odabrati mjesto primanja držeći se istih pobrojanih kriterija.

Što ako imate dobrog svećenika koji vam je prijatelj i za kojeg biste željeli da predvodi vjenčanje? Obično to nije problem, podrazumijevajući da je svećenik o kojem je riječ, na dobrom glasu. Jednostavno, prvo pitajte svećenika bi li on htio predvoditi ceremoniju, a zatim župnika slaže li se on.

Neke su župe tako popularne da termin trebate rezervirati godinu ili više unaprijed. Jednom kada ste se vas dvoje među sobom odlučili oko vremena koje je pogodno za vjenčanje te kada ste popričali i obavili formalnosti sa svećenikom, to je trenutak da svećenik provjeri koji su termini slobodni za

vjenčanje tog datuma i kada možete održati probu. Ako želite vjenčanje u određeno vrijeme dana, možda ćete trebati promijeniti datum. To je razlog zašto je važno datum i vrijeme urediti prvo s crkvom, prije negoli uopće promislite o mjestu prijma.

Oni koji prvo odrede mjesto prijma, a zatim odu u crkvu, uz to što brkaju prioritete, mogu se naći u poziciji da trebaju otkazivati prijam radi toga što crkva na tog dana nije na raspolaganju.

Priprava za brak

Priprava za brak obično se vrši u župi gdje se planirate vjenčati, ali ako postoji dobar razlog, može je obaviti bilo koji svećenik. Jednom sam ja pripremao za brak par koji se trebao vjenčati u susjednoj župi, a vjenčao ih je nevjestin brat, koji je tamo bio svećenik. Par je smatrao da je najbolje da pripravu drži netko drugi, a ne nevjestin brat, koji je bio očit izbor za onoga koji će ih vjenčati.

Priprava za brak u Crkvi sadrži nekoliko elemenata:

- (1) Prvi razgovor sa svećenikom.
- (2) Ispunjavanje standardnog upitnika — ispunjava ga svećenik zajedno sa zaručnicima.
- (3) Neka vrsta popisivanja "predbračnog inventara". Ako vaš svećenik obično time ne koristi, pitajte ga može li to učiniti za vas. Smatram da je to *vrlo* vrijedno vašeg vremena. To uključuje velik broj pitanja sa širokom tematikom. Pitanja su izrađena da pomognu pronaći potencijalne probleme koji bi mogli naškoditi vašem braku. Test se obično rješava pismeno, a nakraju o rezultatima razgovarate sa svećenikom. Često će otkriti područja o kojima još niste razgovarali, a u nekim prilikama se čak pronađu probleme koji su dovoljno ozbiljni da par odluči ne vjenčati se.
- (4) Zaručnički tečaj može biti u formi serije predavanja (obično pet ili šest) na kojima govore svećenici i bračni parovi. Drugi je oblik "zaručnički vikend". To drugo može biti skuplje jer uključuje odsjedanje u hotelu ili kakvom drugom boravištu. Ta su predavanja vrlo važna. Ipak, sva nisu dovoljno dobra. Trebali biste se, dakle, raspitati među svećenicima koje cijenite i među svojim prijateljima, da biste saznali koji su najbolji.
- (5) Među papirologiju koju obično treba prikupiti spada novoizdana potvrda o krštenju za katolike. Ona bi trebala biti izdana najranije šest mjeseci prije vjenčanja. Ako postoje problemi s izdavanjem potvrde o krštenju (npr. ako je crkva u kojoj je krštenje obavljeno uništena) tada će dostajati pismo nekoga tko osobu poznaje cijeli

njezin život, a u kojem potvrđuje da osoba nikada nije bila u braku. U nekim mjestima takvo se pismo zahtijeva čak i uz potvrdu o krštenju.

- (6) Ako katolik stupa u brak s osobom koja nije krštena, tada je potrebno dopuštenje biskupa (lat. *dispensatio*). Dopuštenje biskupijskog ureda potrebno je ako u brak stupa katolik s krštenim nekatolikom. Obično se za oboje koristi isti formular. Od katolika se zahtijeva da potpiše izjavu prema kojoj se obvezuje da će nastaviti živjeti u katoličkoj vjeri i da će činiti sve u svojoj moći da podigne djecu koja će biti katolici.¹ Druga strana, koja nije katolik, trebala bi biti svjesna tog zahtjeva koji se postavlja pred katolika i trebala bi na to usmeno pristati.
- (7) Potrebno je posjetiti matičara u mjestu u kojem želite sklopiti brak. Od njega ćete najviše tri mjeseca prije vjenčanja ishoditi Potvrdu o ispunjenju pretpostavki za sklapanje braka, koju ćete dostaviti crkvi gdje ćete se vjenčati.

Momačka večer

U proteklih pedesetak godina tradicionalne momačke večeri bile su sve samo ne kršćanske. U mnogim slučajevima to je posljednje zbogom slobodama neženje, koje je slično nekakvom "zbogom putenosti" ili "karnevalu" koji se prakticira u zemljama poput Brazila, Italije i kod nas u vrijeme prije početka korizme. Oboje su poganska oplakivanja pred (u ovom slučaju) predanošću koja se zahtijeva u braku, a u slučaju karnevala pred korizmenim odricanjima. Oboje je usmjereno na negativne aspekte tih dviju vrlo plemenitih stvarnosti.

Priznajem, postoji doza šaljivosti u svemu ovome, ali stvari često odmaknu dalje od onoga što propisuje granica ljudskog dostojanstva. Na nekim momačkim večerima previše je pijančevanja, pa čak i ponižavanja vrijednosti braka i rušenja svetosti bračnog čina.

Svećenik koji me je podučavao teologiju braka predložio je da bi bilo prikladnije povući se na vikend u molitvi nego imati momačku zabavu prije braka. Možda bi mjesta duhovnih susreta mogla urediti da jednom ili dva-put na godinu održavaju vikende za one koji će stupiti u brak, posebno za muškarce i žene.

Unatoč svemu, ne će škoditi da se momci okupe i, ako žele, održe nešto što bi se moglo nazvati kršćanskim momačkim okupljanjem. Bio sam prisutan na jednoj takvoj večeri u kojoj je ženik bio ismijavan na način koji je bio lijep, dobar i čist. Ako mladići pristupe takvom ismijavanju, lijep ton mogao bi dodati čin u kojem će svaki rugalica na kraju biti pozvan da kratko kaže

nekoliko riječi o onome dobrom što ženika čeka u braku. Ili to može biti čin u kojem će se uzdizati budući bračni par na način da se kaže nekoliko lijepih riječi o njima ili o njihovu budućem braku.

Posljednji tjedan

Više nego jednom nevjesta me nazvala manje od tjedan dana do samog vjenčanja i rekla nešto poput ovog: "Oče, ne znam mogu li se udati za tog čovjeka. Ponaša se poput klipana!" A, u pitanju su bili dobri katolički parovi!

Tjedan prije vjenčanja može biti tjedan u kojem osoba živi najveći pritisak u životu. Kada su pod pritiskom, ljudi mogu reći najgrublje stvari. To nije vrijeme za paniku. Uvijek govorim nevjesti — i ženiku — da ne pridaju mnogo važnosti svađama koje se dogode u ovom posljednjem tjednu. Ako su prethodna tri mjeseca prošla u redu i ako on ili ona nisu učinili nešto nastrano poput afere s kumom, prosljedite s vjenčanjem. Kada se pojave takve krize, nevjesti uvijek kažem: "Ono što osjećaš, događa se vrlo često. Kloni ga se do dana vjenčanja."

Svim bih parovima preporučio da se u tjednu prije vjenčanja pokušaju ne viđati prečesto. Odsutnost, osobito u posljednjem tjednu, zasigurno će pogodovati da se vaše srce ispuni ljubavlju.

Zaključak

Kako bi zaruke bile zbilja kršćanske pokušaj, zaprosite u vjerničkom okruženju, a zatim zajedno molite u zahvalnosti što vas je Bog spojio zajedno. Muž bi trebao pitati ženina oca prije nego što će ju zaprositi. Nemojte se pokušati viđati češće jednom kada ste zaručeni, ali nemojte ni zaboraviti na zabavu onda kada ste često skupa radi radnji koje od vas zahtijevaju pripreme za vjenčanje. Primite pripravu za vjenčanje ozbiljno i s entuzijazmom ispunjavajte sve obveze. One su tu radi vaše dobrobiti. Što se tiče kršćanske momačke večeri, ženik bi trebao reći prijatelju koji je organizira, da ne želi opijanja i sve ono što povrjeđuje čistoću, a da želi da svatko na kraju kaže nešto dobro o braku, pa čak i ako je to šaljivo.

Ne brinite se mnogo oko iskrenja u zadnjem tjednu prije vjenčanja. Ako su prethodna tri mjeseca protekla glatko, tada neka vaše vjenčanje bude kako je planirano.

Bilješke

- (1) Zašto je to potrebno? Zato jer ako vjerujemo da je katolička vjera dana od Isusa Krista, samoga Boga, te ako je on podržava (Matej 28:20), kao što vjerujemo, tada imamo moralnu odgovornost djecu podići u toj vjeri.

Katoličko vjenčanje

Kako li je rijetko da mi svećenici imamo prigodu predsjedati na pravom katoličkom vjenčanju, onakvoj vrsti vjenčanja kakvo bi sv. Marija ili neki od svetaca imali kada bi danas ulazili u brak. Da budemo načistu, nije uvijek krivica na nevjesti ili ženiku. Neki jednostavno nikada nisu dobili pravi savjet kako prirediti vjenčanje koje će se svidjeti Gospodinu.

Pristojna odjeća

Nevjesta koja pokušava udovoljiti Gospodinu više negoli svijetu, pomno će razmisliti o svojoj odjeći, a ujedno i o odjeći svoje kume. Uistinu čedna nevjestina odjeća imat će rukave (kratke za toplo vrijeme, duge za hladno) i rub izreza oko vrata takav da odjeća u cijelosti pokriva grudi. Straga bi rub izreza oko vrata također trebao ići relativno visoko. Kumina odjeća trebala bi biti slično dizajnirana. Jedna mi je kuma jednom na večeri poslije probe vjenčanja rekla: "Ovako odjenuta ne osjećam se udobno u crkvi." Svećenici se uvijek ne sjete govoriti o odijevanju u prvih nekoliko susreta sa zaručnicima. A, ako čekaju, obično je prekasno. Stoga evo ranog upozorenja nevjestama: obucite se za Krista, a ne za ovaj svijet.

Svećenik

Naravno, ako želite pravo katoličko vjenčanje, tada biste trebali odabrati svetog svećenika. Općenito, trebao bi to biti jedan od onih u župi gdje se održava vjenčanje, osim ako dobro ne poznajete nekoga drugog svećenika. Ako niste ti koji među svećenicima imaju jako dobrog prijatelja, tada odaberite svećenika koji se mnogo moli, koji voli misu, sv. pričest, sv. Mariju i Crkvu.

Misa vjenčanja

Zbog silnih milosti koje ćete primiti na misi, ja snažno zagovaram da obred vašeg vjenčanja bude pod misom. To bi bilo prirodno ako su oboje, nevjesta i mladoženja, katolici. Neki svećenici ne će preporučiti misu ako osoba ulazi u brak s nekim tko nije katolik (ako druga osoba nije kršćanin, ne možeš imati misu vjenčanja), zato što će upozoriti na podjele kada barem polovica prisutnih na misi ne bude u mogućnosti primiti sv. pričest. Koliko

to god bila istina, milost koja dolazi misom vjenčanja, trebala bi dobrono prevagnuti nad bilo kakvom neugodnosti koja je uzrokovana razlikom u vjeri.

Ja na svakom vjenčanju prije sv. pričesti obznanim: "Oni katolici koji su u stanju milosti i koji svake nedjelje pohađaju misu, dobrodošli su da prime sv. pričest nakon mladenaca. Oni koji nisu u toj skupini, dobrodošli su da priđu i prime blagoslov." Oni koji nisu katolici i katolici koji ne prakticiraju svoju vjeru, uvijek budu zadovoljni takvim aranžmanom.

Misna čitanja i drugo

Obično će vam svećenik dati malu knjižicu ili papir koji sadrži popis preporučenih čitanja za obred vjenčanja. Ako želite, možete odabrati drugo biblijsko čitanje, ali ona koja preporučuje Crkva, obično su vrlo prikladna za vjenčanje. Sljedeća bih predložio kao meni najdraža:

1. čitanje:: Postanak 2:18-24 (Govori o Božjem stvaranju žene i kako će muškarac napustiti svoga oca i majku da prione uz svoju ženu.)

Psalam:: Psalam 128:1-5 (Zaziv je "Blago onima koji se boje Gospodina", a psalam govori koliko će čovjek biti blagoslovljen u poslu, sa ženom i djecom, ako se bude bojao Gospodina.)

2. čitanje:: 1. Korinćanima 12:31-13:8 (*Vrlo* popularno čitanje u kojem apostol Pavao govori o krjepostima ljubavi: "Ljubav je strpljiva, ljubav je dobrotiva, ljubav nije ljubomorna...")

Evandjelje:: Matej 22:35-40 (Dvije velike zapovijedi ljubavi); ili Marko 10:6-9 (Isus citira knjigu Postanka iz prvog čitanja i završava: "Što dakle Bog združi, čovjek neka ne rastavlja.")

Za Evandjelje se morate dogovoriti sa svećenikom. On ga može htjeti odabrati sam, jer ono treba odgovarati njegovoj propovijedi. Također biste trebali imati mogućnost odabira uvodne i zaključne molitve, predslovlja, bračnog blagoslova, itd. Preporučujem da te stvari ostavite svećeniku jer: (a) taj odabir za vas je previše zamoran i (b) svećeniku je vrlo teško pamtiti i pratiti odabrani redoslijed pa bi lako mogao zaboraviti vaš odabir.

Na vama je također opcija odabira do četiri čitača za sljedeće: (1) prvo čitanje; (2) psalam (predlažem da ovo otpjeva pjevač); (3) drugo čitanje; i (4) molitvu vjernika. Ako budete imali vjenčanje pod misom, čitači moraju biti katolici. Snažno zagovaram da odaberete one koji su primili poduku u čitanju na misi ili barem one koji znaju dobro čitati u javnosti. Ako ne znate nikoga tko ima iskustva s čitanjem, možete prepustiti svećeniku da obavi sva čitanja.

Molitvu vjernika možete sami sastaviti, ako to želite. Rijetki parovi to čine. Zapravo, većina ostavi svećeniku da pročita te molitve. Ipak, bilo bi

lijepo od vas da učinite popis vaše preminule rodbine i da ovdje uključite molitvu za njih.

Zavjeti

Za razliku od prethodnih odabira koje niste morali učiniti, riječi zavjeta trebali bi odabrati sami. Ovo su riječi privole koju bih ja preporučio:

Ja, _____, uzimam tebe, _____, za svoju ženu (svoga muža) i obećavam ti vjernost u dobru i u zlu, u zdravlju i bolesti. Ljubit ću te i poštivati u sve dane života svoga.

Uobičajeno je da vas svećenik vodi kroz ove riječi tako što ćete vi ponavljati nakon njega. Ako vam se sviđa život na rubu, možete ih, naravno, naučiti napamet. Sjećam se samo jednog para koji je to učinio. Kada je došlo vrijeme polaganja zavjeta, ženik je rekao: "Ja, Ivan, uzimam tebe, Ružicu, za svoga muža ..." Uskočio sam: "Ženu! ženu! ..."

Glazba

Dobra, religiozna glazba vrlo je važan dio lijepoga kršćanskog vjenčanja. Prvo je pravilo da glazba bude sveta, usmjerena Bogu. Obično ćete se susresti s osobom koja vodi pjevanje u vašoj župi, a ona će vam pokazati popis s kojeg ćete napraviti odabir glazbe za vjenčanje. To bi trebalo biti barem tri mjeseca prije velikog dana. Evo nekoliko prijedloga glede svete glazbe koja se koristi na vjenčanjima:

Preludij:: Pie Jesu; Jesu, Joy of Man's Desiring

Procesija:: Rigadun od Andre Campra i Trumpet Voluntary (Jeremiah Clarke) budući da su često dvije procesije, jedna za sve sudionike vjenčanja, a druga za nevjestu.

Prinos:: Holy Is His Name (John Michael Talbot)

Pričest:: Panis Angelicus; Ave Verum Corpus

Molitva sv. Mariji:: Ave Maria (Charles Gounod)

Otpust:: Horn Pipe iz Water Music Suite No. 2 (Handel)

Postludij:: Alleluia iz Exsultate, Jubilate (Mozart); Allegro iz Koncerta za trubu u A molu (Vivaldi); Praise Be to God, Cantata No. 129 (Bach); Andante Allegro iz Water Music Suite No. 2 (Handel). Žarko preporučujem da se koristite glazbom kako biste prigušili žamor koji nastane nakon ceremonije.

Ako želite čuti ta djela prije sastanka s osobom koja će biti zadužena za glazbu, možete otići na internet stranice www.buy.com, www.amazon.com ili na koju drugu internet prodavaonicu glazbe i pretražiti za pojam "wedding

music". Kliknite na jedan od albuma koji vam se prikažu, a zatim kliknite na djelo koje želite poslušati da bi ga čuli.

Još nešto, preporučujem da kao minimum angažirate orguljaša i pjevača.

Program vjenčanja

Iako programi vjenčanja nisu prijeko potrebni, oni mogu biti korisni, osobito ako dođe mnogo onih koji nisu katolici. Većinom vam svećenici ili voditelji pjevanja mogu pokazati uzorak programa s nekoga prošlog vjenčanja. (Vidi dodatak.)

Ako ste vješti s računalom, možete ga složiti u nekom od programa za obradu teksta, a zatim ga takvog predati u tisak. Može se iskoristiti A4 format papira koji se prelomi u dva dijela tako da čini knjižicu. Ako je potrebno, mogu se koristiti dva lista, ovisno o tome koliko informacija želite uključiti. Bilo bi dobro da pokušate pronaći nešto deblji, teži i svečaniji papir. Obično vam oni koji rade tisak, mogu preporučiti pogodan papir. Ako želite da vam programi budu gotovi do petka, tiskaru dajte rok do utorka.

Pokus

Pokus bi obično treba biti večer prije vjenčanja i treba bi uzeti u obzir, ako će to biti radni dan, da će neki među vama vjerojatno doći direktno s posla. Popularno vrijeme pokusa je petak navečer oko 6 i pol za vjenčanja koja će se održati u subotu. Tako vi i vaša pratnja možete stići poslije posla, ali još uvijek ima dovoljno vremena za večeru poslije pokusa. Ne zaboravite, ljudi bi na pokus trebali doći u lijepoj odjeći. Jednom smo nakon pokusa i večere u crkvi imali euharistijsko klanjanje. To je bilo impresivno!

Ako želite da svećenik malo bolje upozna vas i vašu pratnju, mogli biste ga pozvati na večeru poslije pokusa. Mnogi će svećenici prije doći na večeru nakon probe nego na primanje nakon vjenčanja, jer u petak navečer obično je mnogo lakše izbivati iz župe nego u subotu poslijepodne. Ako namjeravate svećenika pozvati na večeru, pobrinite se da to učinite barem do vremena kada budete slali pozivnice, a najkasnije šest tjedana prije vjenčanja.

Kada se sastanete sa svećenikom da biste dogovorili pokus možete ga pitati hoće li biti u mogućnosti ponuditi ispovijed nakon pokusa. Mnogi će svećenici to uvijek učiniti, ali ne svi. Nevjesta i ženik trebali bi biti prvi u ispovjedaonici, ne samo zato što je to dobro učiniti prije vjenčanja nego i zato da bi pružili primjer drugima. To je još jedan detalj koji čini "pravo katoličko vjenčanje", a ponekada su te ispovijedi i iznimno korisne.

Tradicionalni obrazac vjenčanja

Svećenik obično ima obrazac koji slijedi pri vjenčanju, ali ponudit će mladencima da predlože (razumne) promjene tog obrasca. Ovdje ću predložiti tradicionalni obrazac vjenčanja, tako da to bude osnova oko koje se dalje može stvarati. Prvo, ženik i njegov kum stižu u sakristiju pola sata prije početka i tu čekaju sa svećenikom. Ako on ima više mladića u pratnji, tada oni ostaju kod ulaza u crkvu da bi dočekali svijet i uveli ga unutra. Osim ako nije slučaj da ima mnogo više uzvanika na strani nevjeste, ili obrnuto, na strani ženika, tada bi mladići trebali pozdraviti svakog uzvanika i upitati ga pripada li dijelu koji je pozvan od nevjeste ili od ženika. Prema njegovu odgovoru, trebali bi ga posjesti na nevjestinu (lijevu) ili mladoženjinu (desnu) stranu, gledano s ulaza.

Nevjesta bi trebala pristići petnaest minuta prije početka, zajedno s kumom, djeverušama, ako ih ima, svojim roditeljima te mladoženjinim roditeljima. Kada su spremni, jave se mladićima koji isprate mladoženjine roditelje u drugu klupu zdesna. Tada doprate nevjestinu majku u drugu klupu lijeva. Nakon toga mladići obavijeste orguljaša i svećenika da je sve spremno za početak.

Glazba počinje svirati, a djeveruše ulaze jedna po jedna, s razmakom od pola duljine crkve. Nevjesta bi trebala odrediti njihov redoslijed ulaska već prema tome s kojom osjeća najdulju ili najbolju povezanost. Jedan od detalja koji će se vidjeti na kršćanskom vjenčanju, jest da se svaka od djeveruša pokloni pred svetohraništem kada dođe do vrha crkve. Nakon toga jedna po jedna djeveruše trebaju ući u prvu klupu. Ja uvijek pokušam pratnju mladenaca smjestiti u prvu klupu, a ne oko oltara, čak i u crkvama gdje oko oltara ima mnogo mjesta. Razlog tomu je što svi oni mogu ometati ceremoniju i misu, osobito kada se ne ponašaju pristojno, što je često slučaj.

Svećenik dolazi na oltar, a kum i ženik (tim redom) odlaze do prve klupe i tamo čekaju kumu i nevjestu. Kada uđe kuma, kum joj ponudi svoj lakat, zajedno se penju do oltara, gdje se razdvoje i zatim odlaze na svoja mjesta. Ako postoji djevojčica s cvijećem i dječak koji nosi prstenje, oni bi ušli u ovom trenutku i zatim sjeli u klupu pokraj svojih roditelja.

Mladu u crkvu uvodi njezin otac, a kada stignu do prve klupe, on će joj obično podići veo, poljubiti je u obraz i predati je mladoženji. Mladoženja je zatim vodi prema oltaru, gdje oni ostaju stajati pred klečalima dok svećenik započinje s misom.

Nakon Evandelja svi ostaju stajati, a svećenik prilazi mladencima. On poziva pratnju mladenaca da priđe i stane do mladenaca tako da čine ravnu liniju ili polukrug. Kuma i kum stoje prvi sa svake strane mladenaca. Time

što se pratnja poziva da se pridruži mladencima u ovom trenutku i na završetku ceremonije, na ta dva trenutka vjenčanja privlači se posebna pozornost.

Obično će, dok se pripremaju na izmjenu zavjeta, mladenci gledati svećenika ispred sebe, a iza njega nalazit će se oltar. Za takav razmještaj osoba zasigurno se može reći da je najtradicionalniji i da je teološki najutemeljeniji jer naglašava da je vjenčanje molitva i obećanje pred Bogom, a ne priredba za pozvane goste. Kada završi izmjena zavjeta, kada je prstenje blagoslovljeno i izmijenjeno, svi se vraćaju na svoja mjesta. Brak je stupio na snagu.

Svećenik nastavlja s euharistijskom molitvom, molitvom očenaša i bračnim blagoslovom. Nakon toga dolazi sveta pričest. Nakon pričesti mladenci će obično ostati klečati u zahvalnosti što su primili dva sakramenta, ženidbu i euharistiju. Kada se završi sveta pričest, svećenik ponovno silazi i poziva pratnju da se pridruži mladencima. Tada on izriče završnu molitvu.

Nakon toga nevjesta može ponijeti buket cvijeća do kipa Blažene Djevice Marije i nekoliko minuta pred kipom ostati klečeći u molitvi Mariji da joj pomogne biti dobra supruga i majka. (To je vrlo katolički.) Obično će ženik ondje biti uz nju, stojeći dok ona kleči. Za to vrijeme pjevač će obično pjevati Ave Maria. Par bi trebao biti svjestan vremena i trebao bi se vratiti natrag prije negoli ta pjesma završi.

Tada svećenik udjeljuje završni blagoslov. Ako mladenci to žele, svećenik može reći: "Predstavljam vam gospodina i gospođu Horvat." Prisutni će vjerojatno pljeskati. Nakon toga svećenik će obično reći mladoženji: "Smijete poljubiti mladu." Tada bi ženik trebao polagano i nježno poljubiti mladu u usne i možda je pažljivo i lagano zagrliti. Uslijedit će glazba, a mladenci će povesti povorku duž niza klupa prema izlazu crkve.

Ako namjeravaju obaviti fotografiranje nakon vjenčanja, mladenci i njihova pratnja trebali bi nastaviti ići uz krajeve crkve, a zatim natrag do oltara. To se čini da bi se izbjeglo čestitanje ispred crkve, koje može potrajati pola sata i dulje. Čestitanje će uslijediti nakon fotografiranja.

Ponašanje koje valja izbjeći

Postoji mnogo stvari na koje treba paziti kako vaše vjenčanje ne bi postalo sve, samo ne katoličko. Prva je stvar loše ponašanje osoba koje su oko oltara (u svetištu). Za vrijeme jednog vjenčanja pokraj oltara, okrenute prema prisutnom narodu, sjedile su dvije "kume". Kroz pola ceremonije njih dvije su brbljale. Za vrijeme propovjedi jedna od njih signalizirala je nešto nevjesti, koja joj opet signalizirala nešto natrag. U jednom trenutku bilo mi je dosta. Stao sam, pogledao u nevjestu, nasmiješio se i stavio svoj prst na

usta. Primila je poruku. Župnik koji je koncelebrirao, sav je pocrvenio. Svi vide ponašanje koje ne dostoji svetištu i to jako ometa ljude.

Uvijek je dobro upozoriti pratnju mladenaca, svakog pojedinačno, da se ponašaju kako najbolje i najpobožnije umiju. Misa vjenčanja svet je događaj, a ne rock koncert. Nikada nije na odmet zamoliti svećenika da na pokusu progovori o važnosti pažnje i poštovanja ceremonije.

Vjenčanje može uništiti vjenčanje i nametljiv fotograf. Jednog takvog fotografa imao sam na vjenčanju u katedrali u Washingtonu. Kada se pojavio u vojničkoj odjeći, znao sam da će biti problema s njim. Dok je mlada ulazila, on ju je prisiljavao da zastane svakih nekoliko koraka kako bi on mogao uzeti nekoliko dobrih kadrova. Zatim je nastavio kretati se između klupa i oltara, svima pritom smetajući. Napokon sam zamolio kuma da ode k njemu i da mu kaže neka bude miran, neka stoji na mjestu te neka ne zaklanja pogled svima prisutnima. Kada se nije popravio, zaprijetio sam da ću ga zamoliti da ode.

Drugom se prilikom jedan fotograf usred ceremonije pojavio u svetištu, iza oltara. Stao sam i prstom mu pokazao da se odmah makne. Fotograf nikada ne bi smio biti u svetištu, a ako videokamerom snima vjenčanje, tada to ne bi smio činiti tako da ljudima odvlači pozornost cijelo vrijeme reflektorom osvjetljavajući različite dijelove crkve. Ovime vam želim poručiti da provjerite je li fotograf kojega ćete unajmiti, osjetljiv prema svetosti događaja. Vjenčanje je svet događaj, a ne "foto session".

Budite spremni na neplanirano

Mladenci bi trebali shvatiti da će nešto uvijek poći drugačije nego ste planirali, dogodit će se nešto neplanirano, bez obzira na to kako dobro isplanirate vjenčanje. Jednom je kuma došla ravno u svetište jer je kum zaspao u klupi. Morao sam ga probuditi. Drugi puta, pričao mi je jedan svećenik, nevjesta se onesvijestila u tijeku vjenčanja. Drugi se svećenik tijekom ceremonije nije mogao sjetiti mladoženjina imena. A bio mu je to rođeni brat!

Ključ je u tome da se pripremite za neočekivane događaje. Koji put mladenci zaborave donijeti matičareve dokumente. Svećenik ne smije vjenčati mladence ako nema matičareve papire. Donesite ih na pokus i dajte svećeniku tada.

Jedanput u tijeku posljednjeg tjedna prije vjenčanja nemojte zaboraviti povezati se sa svećenikom koji će vas vjenčati. Jedan je svećenik (koji je kasnije postao biskup), ispričao priču kako je jednom potpuno zaboravio da taj dan treba prisustvovati vjenčanju. Vraćao se s ručka sat ili dva nakon zakazanog vremena, kada je ugledao nevjestu ispred crkve. Čeljust mu se objesila od iznenađenja. Ušao je unutra i svjedočio vjenčanju, ali to nije bio

sretan dan za mladence (niti za svećenika). Na jednom vjenčanju, kojem sam osobno svjedočio, ženik nije mogao pronaći prsten, pa mu je netko od oženjenih muškaraca trebao posuditi svoj.

Na drugom vjenčanju svećenik je u sakristiji zbijao šale s mladoženjom: "Ako se kojim slučajem predomisliš glede ovog vjenčanja, ovdje su ti stražnja vrata, kroz koja možeš izaći da te nitko ne vidi. Zatim samo trebaš proći kroz ono polje i ponovno si slobodan." Kada je svećenik izašao za oltar, narod se smijao. Nije mogao shvatiti zašto dok mu netko nije rekao: "Oče, unutra vam je bio uključen mikrofon. Svi su vas čuli!"

Nevjeste (i mladoženje), ne brinite se. Znajte da na skoro svakom vjenčanju nešto krene naopako. Nemojte time biti opsjednuti. Najčešće će svećenik znati kako da vas kroz to ugodno provede i nitko od uzvanika to ne će ni primijetiti. Planirajte kako najbolje umijete, a zatim ostalo prepustite Gospodinu.

Razmišljajte jednostavno!

Onima koji pokušavaju živjeti u kršćanskoj jednostavnosti, vjenčanja mogu biti pravi izazov. Mi obično o vjenčanjima razmišljamo kao o prilikama u kojima prelazimo preko svih ograničenja. Ali, ponekada to zna otići predaleko, osobito na primanju, odnosno večeri.

Predvodio sam zbilja mnogo vjenčanja. Nisu mi bila najdraža i najimpresivnija primanja na onim najskupljim vjenčanjima u otmjenim hotelima, već ona najkreativnija. Dvije od mojih nećakinja primanja su održale u idiličnom okruženju seoskog restorana. To obično zahtijeva manje financijskih sredstava od skupih hotela. Na vjenčanju treće nećakinje njezini su roditelji postavili šator u svom vrtu i tu održali primanje. Jedna nevjesta imala je prijatelja koji joj je za primanje ponudio veliku i otmjenu kuću. Bila je vrlo elegantna, ali pretpostavljam ne tako skupa kao hotel. Neka od najljepših primanja na kojima sam bio, odvijala su se u župnim dvoranama, lijepo uređenima za ovu priliku. Ponekada će postojati dvorana ili kuća kakve crkvene bratovštine ili neka druga pogodna lokacija. Jedni su mladenci primanje održali u palači koja često ugošćuje kulturne događaje u Washingtonu. Drugi su iznajmili vrtni restoran jedno popodne kada je inače trebao biti zatvoren.

Nedavno mi je divan mladi par iz New Yorka rekao da za svoje primanje namjeravaju organizirati večeru u podrumskim župnim prostorijama. Na večeru će svaki uzvanik donijeti poneko jelo. Neki mladoženjini prijatelji rekli su mu da im je drago što je tako postupio jer je time smanjio pritisak koji su oni osjećali radi organizacije vlastitog primanja. Ako smo stvarno kršćani, bit je u tome da bismo se trebali truditi da priliku izvedemo na lijep

način, ali da to ne zahtijeva iznimna financijska sredstva. Potrudite se oko gostoprimstva, oko dobre hrane i pića, ali u svemu budite umjereni. Ako svemu dodate samo malo kreativnosti, događaj će biti nezaboravan.

Prije nego krenemo dalje s primanja, evo jedne divne stvari kojoj sam jednom nazočio na primanju. Upravo vjenčani bračni par preko nekoga je obznanio da se ne će ljubiti kada gosti budu udarali priborom za jelo u čaše i tanjure. Mjesto toga mladenci će se poljubiti samo kada netko od uzvanika otpjeva pjesmu koja u sebi spominje riječ "ljubav". Uzvanici sa svakog stola dosjetili bi se poneke pjesme, a tada bi jedna osoba ili nekoliko ljudi ustalo i otpjevalo svoj dio. Kakva zabava!

Što se tiče drugih običaja, molim vas da zaboravite na bacanje nevjestina buketića za vrijeme primanja. Također, ne trebate ulaziti u trošak da vam na primanju svira živa glazba. Osoba koja će puštati glazbu (DJ), može obaviti isti posao, a stajat će vas mnogo manje.

Sljedeće, pazite da ne pretjerate s brojem osoba u pratnji mladenaca. Tri ili četiri djevojke i jednak broj mladića u pratnji trebao bi biti dovoljan.

Kreativnost se jednako kao na primanje može primjeniti i na večeru nakon pokusa. Budući da na njoj sudjeluje manje ljudi, često se može upriličiti večera kod kuće. Bio sam na nekoliko ugodnih večera poslije pokusa koje su se održale u kućama.

Limuzine su još jedan trošak. Jedan je kreativan par bio iznimno kreativan. Iznajmili su dosta otmjeno vozilo od agencije za iznajmljivanje vozila. Vozio ih je prijatelj. To bi mogao biti lijep dar mladoženjina prijatelja. (Kupite mu lijep šešir kakav dolikuje profesionalnom šoferu!)

Cvijeće može biti velik trošak. Ako je vjenčanje unutar tjedan dana od Uskrsa ili Božića, možda vam dodatno cvijeće ne će niti trebati. Crkva će ga već biti prepuna. Neke župe pokušavaju pomoći tako što usklađuju kupovine cvijeća za nekoliko vjenčanja koja se zbivaju isti dan, tako da se svi koriste istim cvijećem.

Sve to navodim jer kao kršćani trebamo pokušati izvoditi stvari na lijep način, s ukusom, uz gostoprimstvo koliko je moguće, a da pri tome ne potrošimo čitavo malo bogatstvo. Novac koji se uštedi, može se namijeniti siromašnima ili Crkvi.

Zaključak

Da bi vaše vjenčanje bilo katoličko, započnite s primjerenim odijevanjem. Zamolite najsvetijeg svećenika koji vam je na raspolaganju da održi vjenčanje i neka to bude pod misom vjenčanja. Odaberiteiskusne čitače i dobru religioznu glazbu. Pozovite one koji će sudjelovati na pokusu da se lijepo obuku, a svećenika zamolite da vas nakon toga ispovjedi. Pobrinite

se da okvirno poznajete obred vjenčanja i pristojno pitajte svećenika za (razumne) izmjene onoga što je predložio. Odaberite djevojke i mladiće iz pratnje koji vas ne će osramotiti pred oltarom, te fotografa koji će u crkvi boraviti s dostojnim poštovanjem. Ne zaboravite da, koliko god dobro pripremite svoje vjenčanje, nešto, a obično je to sitnica, krene krivo. Nemojte o tome mnogo razmišljati. Napokon, pokušajte imati lijepo primanje, ali neka to bude u kršćanskoj umjerenosti. Vjenčanje je velika stvar, ali ugoditi Bogu još je veća.

Bilješka o autoru

Otac Thomas G. Morrow radio je dvanaest godina kao inženjer prije nego je ušao u sjemenište. Zaređen je za svećenika Nadbiskupije Washington 1982. godine. Tri godine (1989-1992) radio je na radiju kao voditelj programa pod nazivom "Catholic Faith Alive!" u kojem je objašnjavao načela katoličke vjere. Suosnivač je Društva sv. Katarine za neudate žene i Društva sv. Lovre za neoženjene muškarce. Velečasni Morrow ima završen studij moralne teologiji i doktorat iz teologije na području teologije braka i obitelji. Uvid u njegov rad možete proširiti na www.cfalive.org.